



T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

TULÛ'Î'NİN PAŞA-NÂME'Sİ
(İNCELEME-METİN)

(DOKTORA TEZİ)

Ozaj SULİMAN

BURSA - 2017



T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI

TULÛ'Î'NİN PAŞA-NÂME'Sİ
(İNCELEME-METİN)

(DOKTORA TEZİ)

Ozaj SULİMAN

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. M. Murat YURTSEVER

BURSA - 2017

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı'nda, 711122010 numaralı **Ozaj Suliman**'ın hazırladığı "**Tulû'î'nin Paşa-nâme'si (İnceleme-Metin)**" konulu Doktora çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, **08./09./2017** günü **11:00. - 12:30.** saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasını... **başarılı**..... (başarılı/başarısız) olduğuna **oy çokluğu** (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Yrd. Doç. Dr. M. Murat Yurtsever
Uludağ Ün. İlahiyat F.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal Kemikli
Uludağ Ün. İlahiyat F.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Kaya
Uludağ Ün. İlahiyat F.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi
Prof. Dr. Zülfikar Güngör
Sakarya Ün. İlahiyat F.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi
Doç. Dr. Ali İsmail
İstanbul Ün. İlahiyat F.

08./09./2017

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 13 / 06 / 2017

Tezin Başlığı/Konusu: Tulû'î'nin Paşa-nâme'si (İnceleme-Metin)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 336 sayfalık kısmına ilişkin, 13 / 06 / 2017 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça değil
- 2 - Alıntılar dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Ozaj SULİMAN
Öğrenci No : 711122010
Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları
Programı : Doktora
Statüsü : Doktora Tezi



DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. M. Murat YURTSEVER



YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘Tul ’i’nin *Paşa-n me*’si (İnceleme-Metin) BaŐlıklı çalıŐmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına Őerefim  zerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

19.09.2017

Adı Soyadı : Ozaj SULİMAN
Öğrenci No : 711122010
Ana Bilim Dalı : İsl m Tarihi ve Sanatları
Programı : Doktora
Statüsü : Doktora Tezi

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘Tul ‘i’ nin *Paşa-n me*’ si (İnceleme-Metin) BaŐlıklı çalıŐmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına Őerefim  zerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Ozaj SULİMAN
Öğrenci No : 711122010
Ana Bilim Dalı : İsl m Tarihi ve Sanatları
Programı : Doktora
Statüsü : Doktora Tezi

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Ozaj SULİMAN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: Türk İslâm Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: ix+327
Mezuniyet Tarihi	: 2017
Tez Danışmanı	: Yard. Doç. Dr. M. Murat YURTSEVER

Tulû'î'nin Paşa-nâme'si (İnceleme-Metin)

Üzerinde çalıştığımız eser, kütüphane kayıtlarında *Paşa-nâme* olarak geçmektedir. Tulû'î mahlaslı bir şair tarafından 17. yüzyılda kaleme alınmış olan eserin nazım şekli mesnevîdir. Şair Tulû'î *Paşa-nâme*'de 17. yüzyılda Rumeli ve Karadeniz'de vuku bulan isyanları bastırmakla görevlendirilen IV. Murad'ın vezirlerinden Kenan Paşa'nın mücadelesini anlatmaktadır.

Çalışmamız, giriş kısmı ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, üzerinde çalıştığımız eserin içinde geçen olayların yaşandığı yüzyıldaki siyasî, sosyal ve kültürel iklim anlatılmıştır. Ayrıca eserin mesnevî nazım biçiminde yazılmış bir gazavât-nâme olmasından hareketle, mesnevî nazım biçimi ve gazavât-nâme türü hakkında bilgi verilmiş, bunların edebiyatımızdaki yerinden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde eserin müellifi Tulû'î'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölüm eserin incelenmesine ayrılmıştır. Eserin yazılma tarihi, yazılma sebebi, dış ve iç yapısı ve eserdeki minyatürler hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise metnin kuruluşu, nüsha tavsifi, eserin bölüm başlıkları ve metnin transkripsiyonlu hali verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Tulû'î Gazavât-nâme *Paşa-nâme* Mesnevî Kenan Paşa

ABSTRACT

Name and Surname	: Ozaj SULİMAN
University	: Uludag University
Institution	: Social Science Institution
Field	: Islamic History and Arts
Branch	: PhD
Page Number	: ix+327
Degree Date	: 2017
Supervisor	: Yard. Doç. Dr. M. Murat YURTSEVER

Tulu‘i’s Paşa-name (Analysis-Text)

The work which we studied on is registered as *Paşa-name* in the records of libraries. This work was written in the form of mathnawi in seventeenth-century by a poet whose pseudonym is Tului. The poet in his work illustrates the struggles of Kenan Paşa a vizier of Murad IV who had been appointed to quell the rebellions in Rumelia and Black Sea in seventeenth-century.

This study is comprised of an introduction and three chapters. In the introduction the political, social and cultural atmosphere of the century in which the events of the *Paşa-name* occurred is described. In addition based on the fact that this work can be considered as gazavat-name which is written in mathnawi form, general information is given regarding to mathnawi poetry form and the genre of gazavat-name and their place in the Turkish literature. In the first chapter information is given about the author of the work Tului’s life, his works and his literary personality.

The second chapter which focuses on investigation of the work gives information regarding to the date that the work was written and the purpose of its writing. This chapter also illustrates internal and external structure of the work and its miniatures.

The third chapter gives information regarding to the structure of the text, characterization of the transcript (nüsha tavsifi), the chapter headings of the work and it also includes the Latinized version the text.

Key words: Tului, Gazavat-name, Paşa-name, Mathnawi, Kenan Paşa

ÖNSÖZ

Din milletlerin hayatına yön veren en büyük unsurdur. Türk milleti bin yılı aşkın bir süredir İslâm dini ile hayatına yön vermekte, kültür ve medeniyetini buna göre şekillendirmektedir. Arap Yarımadası'nda ortaya çıkan İslâm dini önce İran coğrafyasına daha sonra ise Türk coğrafyasına ulaşmış; Türk milletinin hayatının her alanını etkilemiş ve kültürüne yön vermiştir. Kültürün en mühim unsurlarından olan edebiyat dolaylı olarak İslâm inancının çizgisinde yeni ve zengin bir muhtevayla genişleyerek yoluna devam etmiştir. Türk milletinin en büyük kültür hazinesi olan edebiyat, yeni inanç sisteminin unsurlarını bünyesine almış ve değişim göstermiştir. İslâmiyet ile beraber yeni konular ve yeni biçimler Türk edebiyatını şekillendirmiştir.

İslâm dini Türklerin özünde barındırdığı, fitratında yaşattığı her şeye yeni bir yön vermiştir. Türklerdeki cihan hâkimiyeti anlayışı, İslâmiyet'teki cihad ve gaza anlayışıyla yeni bir şekil almış; Türklerdeki "alp" tipi İslâmiyetle birlikte "alperen" ve "gazi" tipine dönüşmüştür. Benzer şekilde İslâm öncesi dönemden beri süre gelen destan geleneği, meydana gelen dinî değişimin de katkısıyla sözlü kültürden yazılı kültüre intikal etmiş; İslâmî muhtevayla zenginleşmiş ve zamanla yeni edebî tür ve biçimler vasıtasıyla ifade edilir olmuştur. Destânî nitelikler taşıyan hadiselerin anlatım zemini bulduğu nazım biçimi, İslâmî edebiyatta çoğunlukla mesnevî olmuştur. Sözü edilen nitelikler bakımından mesnevî şeklinde kaleme alınan edebî türler arasında gazavât-nâme türü eserler özellikle önemlidir. Türk edebiyatında 15. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan gazavât-nâmeler zamanla olgunlaşmış, nitelik ve içerik açısından büyük bir ilerleme göstermiştir. Bizim çalışmamızın temelini teşkil eden eser de, mesnevî nazım biçiminde ve gazavât-nâme türünde yazılmış bir eserdir.

Uzun bir araştırma neticesinde üzerinde çalışmaya karar verdiğimiz bu eser, İslâmî edebiyat döneminde kaleme alınan ve daha önce metni yeni harflerle neşredilmemiş bulunan, 17. yüzyıl şairlerinden Tulû'î'ye ait *Paşa-nâme* isimli mesnevîdir. Değerli hocam Prof. Dr. Bilal Kemikli'nin tavsiyesiyle haberdar olduğum *Paşa-nâme*'de bahsedilen olayların büyük oranda Rumeli bölgesinde, yani doğduğum ve yaşadığım coğrafyada geçiyor olması bu eseri tez olarak çalışmaya tereddütsüz karar vermemde etkili oldu. Konunun tespitinden sonra eserin

nüshalarına ulaşmaya çalıştık. Yaptığımız araştırmada, eserin Türkiye'deki kütüphanelerde bulunmadığını, mevcut tek yazma nüshasının İngiltere British Museum'da bulunduğunu tespit ettik. British Museum ile yaptığımız yazışma sonucunda eserin mikrofilmlerine ulaştık, metnin doktora düzeyinde bir çalışmaya konu olabileceğinden emin olduktan sonra eser üzerinde çalışmaya başladık.

Bizim bu çalışmadaki birinci amacımız, Tulû'î'nin *Paşa-nâme* isimli eserinin transkripsiyon yöntemiyle Latin harflerine çevirisidir. Şair Tulû'î'nin kaleme aldığı *Paşa-nâme*, IV. Murad'ın vezirlerinden Kenan Paşa'nın Balkanlar ve Karadeniz coğrafyasında devlet düzenini tesis için eşkıya ve isyancılarla yaptığı mücadeleyi anlatır. Tulû'î, tarihî vakaları mesnevî nazım biçimi ile ve sanatkârane bir üslup ile kaleme almış ve günümüze edebî kıymeti haiz önemli bir kaynak bırakmıştır. *Paşa-nâme*'nin Latin harflerine aktarılmasının yanında eser ve şair üzerinde de inceleme yaptığımız bu çalışma giriş ve üç bölümden müteşekkildir.

Giriş bölümünde şairin yaşadığı 17. yüzyılın siyasî ve sosyo-kültürel ortamı irdelenerek şairin siyasî ve kültürel hayatta hangi ortamda yetiştiğine işaret edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, mesnevî ve gazavât-nâmeler hakkında da genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Tulû'î'nin hayatı, Tulû'î'nin eserleri, Tulû'î'nin edebî kişiliği anlatılmıştır. İkinci bölüm eserin incelenmesine ayrılmıştır. Eserin yazılış tarihi, yazılış sebebi, eserdeki minyatürler; *Paşa-nâme*'nin dış ve iç yapısı anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise metnin kuruluşu ile ilgili açıklamalar, eserin nüsha tavsifi, bölüm başlıkları ve transkripsiyonlu metin verilmiştir. Çalışmamızın son kısmına eserden minyatürler ve bazı sayfalar alınmıştır. Kişi ve yer adları dizini, kaynaklar ve özgeçmiş ile tezimiz tamamlanmıştır.

Araştırmada esas amacımız Osmanlı Türkçesi döneminde Arap alfabesi ile kaleme alınan metnin tam ve doğru okuma ile Latin harflerine aktarılmasını sağlamaktır. Bunun yanında müellif hakkında bulabildiğimiz bilgilerle, eser üzerindeki dil ve üslup incelemeleriyle eserin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalıştık. Üzerinde inceleme yaptığımız eser, tarihî olayları konu edinmekte, bu nedenle tarih bilimiyle de bağlantı içerisinde bulunmaktadır. Eser bu yönüyle aynı zamanda tarih bilimine kaynaklık eden ve tarih alanına yardımcı olan bir mahiyet taşımaktadır. Eser özellikle Osmanlı tarihi kaynaklarında ancak genel hatlarıyla

temas edilen Rumeli'deki isyanlar ve eşkıyalar hakkında, verdiği ayrıntılı bilgiler itibariyle önemlidir. 17. yüzyılda yaşanan olayların kayda alınmayan karanlık noktalarını aydınlatmakta, tarihçilere bu hususta yardımcı olmaktadır. Durum böyle olmakla beraber eserde zikredilen olayların bir şairin kaleminden, şairane bir üslupla tavsif edildiği de unutulmamalıdır.

Tez çalışmamın başlangıcından bitişine kadar hiçbir zaman destek ve yardımlarını esirgemeyen, kıymetli fikirleriyle katkıda bulunan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. M. Murat Yurtsever hocama, doktora döneminin başında danışmanlığını üstlenen ve kendisinden çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Bilal Kemikli hocama, Prof. Dr. Zülfikar Güngör'e, tez izleme komitesinde yer alan Prof. Dr. M. Asım Yediyıldız'a ve Prof. Dr. Ali Kaya'ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca incelediğimiz eserde yer alan Farsça başlıkların Türkçeye aktarılmasında yardımcı olan Yard. Doç. Dr. Mehmet Çelenk'e, metnin tashihinde katkısı olan Araştırma Görevlisi Olcay Kocatürk'e, tez hazırlama esnasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca Ortaöğretim hayatımda ve yükseköğretim hayatımda eğitimim için her türlü imkânı sunan Türkiye Diyanet Vakfı'na teşekkürü de bir borç bilirim.

Bursa-2017

Ozaj SULİMAN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
A. XVII. YÜZYILIN SİYASÎ VE KÜLTÜREL TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
B. MESNEVÎ HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	5
C. GAZAVÂT-NÂME HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

TULÛ'Î 'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

I. TULÛ'Î 'NİN HAYATI.....	8
II. TULÛ'Î 'NİN ESERLERİ.....	10
1. Paşa-nâme:.....	10
2. Rahşiyye:.....	11
3. Pesendîde-nâme:.....	11
III. TULÛ'Î 'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

TULÛ'Î 'NİN PAŞA-NÂME'SİNİN İNCELENMESİ

I. PAŞA-NÂME'NİN TANITILMASI.....	23
A. ESERİN YAZILIŞ TARİHİ.....	23
B. ESERİN YAZILIŞ SEBEBİ.....	24
C. ESERDE YER ALAN MİNYATÜRLER.....	26
II. PAŞA-NÂME'NİN İNCELENMESİ.....	28
A. PAŞA-NÂME'NİN DIŞ YAPISI.....	28

1. Eserin Nazım Özellikleri	28
a. Nazım Biçimi.....	28
b. Nazım Tekniği.....	28
2. Eserin Ahenk Özellikleri	29
a. Vezin	29
b. Redif ve Kafiye	30
B. ESERİN SANAT ÖZELLİKLERİ	31
1. Dil ve Uslup	31
III. PAŞA-NÂME’NİN İÇ YAPISI.....	34
A. ESERİN KURGUSU	34
B. ESERİN MUHTEVASI.....	35
C. OLAYLARIN YAŞANDIĞI ZAMAN	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TULU’İ’NİN PAŞA-NÂME’SİNİN METNİ

I. ESERİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR	45
II. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ.....	45
III. ESERİN KONU BAŞLIKLARI	46
IV. ESERİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ	51
SONUÇ	303
EKLER	305
KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ.....	316
KAYNAKLAR.....	318
ÖZGEÇMİŞ.....	322

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
B. : Baskı/Basım
Bkz : Bakınız
C. : Cilt
ev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi
haz. : Hazırlayan/Hazırlayanlar
hk. : Hakkında
İ.A. : Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi (MEB)
M.E. B.: Milli Eğitim Bakanlığı
s. : Sayfa
ss. : Sayfalar arası
t.y. : Tarih yok
v.d. : Ve diğerleri
vr. : Varak
yy. : Yüzyıl

ÇEVİRİYAZI / TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

A, a, e	ا
I, ı/İ, i	ای
o, ö, u, ü	او
B, b	ب
T, t	ت
S, s	ث
C, c	ج
Ç, ç	چ
H, h	ح
Ĥ, ĥ	خ
D, d	د
Z, z	ذ
R, r	ر
Z, z	ز
S, s	س
Ş, ş	ش
Ş, ş	ص
Ḍ, ḍ /Ẓ, ẓ	ض
Ṭ, ṭ	ط
Z, z	ظ
د	ئی، و، ا
ع	ع
Ġ, ġ	غ
G, g	ك
f	ف
Ḳ, ḳ	ق
K, k	ك
l	ل
m	م
n	ن
ñ	ئ
p	پ
v	و
h	ھ
y	ی

GİRİŞ

A. XVII. YÜZYILIN SİYASÎ VE KÜLTÜREL TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Edebiyat, insana dair her şeyin dil vasıtası ile aktarıldığı sanat dalıdır. Türk milleti diğer milletler gibi duygu ve düşüncelerini kendi dili ile sözlü ya da yazılı, manzum veya mensur bir şekilde kayıt altına almış ve gelecek nesillere bırakmıştır. Türk milletinin hayat anlayışını anlamak için geleceğe bıraktığı somut veya somut olmayan kültür mirasını iyi anlamak ve üzerinde düşünmek gerekmektedir.

İnsanların ve toplumların hayatını etkileyen, medeniyete ve kültüre yön veren en temel unsurlardan biri din unsurudur. Din, bir inanç sistemi olarak, kültürü ve sanatı derinden etkilemektedir. Bu açıdan Türk milletinin de kültür ve sanatını anlamak için inanç ve değerlerini bilmek gerekmektedir.

Türkler uzun ve köklü tarihleri boyunca pek çok din değiştirmiş, pek çok medeniyet dairesine girmiştir. Biz bunların sınırlı sayıda olanlarını biliyoruz. Hiç şüphesiz Türklerin hayat çizgisini en fazla etkileyen din ve inanç sistemi İslâmiyet olmuştur. İslâmiyet bin yılı aşkın bir süredir. Türk milletinin hayat anlayışını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemekte; kültürüne ve sanatına yön vermektedir.

Türk edebiyatının son bin yıllık çizgisini anlamak için Türklerin İslâmiyet dairesine girişini iyi bilmek gerekmektedir. Türk edebiyatı din değişimi ile birlikte konu, şekil, ölçü, dil gibi unsurlarında büyük değişim yaşamıştır. Din değişimi ile birlikte farklı konular işlenmiş, Arap ve Fars edebiyatından yeni nazım ve nesir şekilleri alınmış, aruz ölçüsü ile şiirler yazılmış ve yeni kelimeler dile girmiştir.

Türk edebiyatının İslâmiyet temelindeki ilk olgun meyvesi Kutadgu Bilig isimli mesnevîdir.¹ Bu eser konu, dil, şekil, ölçü ve ahenk özellikleri ile yeni medeniyetin bir göstergesidir. Türk edebiyatı 11. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar hem doğuda hem batıda İslâm medeniyetinin etkisi altında eser vermeye devam etmiştir. 19. yüzyıldan itibaren ise edebiyatımızın üzerinde Batı medeniyetinin etkisi görülmektedir.

Türk edebiyatı genel olarak değerlendirildiğinde üç büyük coğrafi ve kültürel sahada eser vermiştir. Bunlar Çağatay sahası, Azerî sahası ve Osmanlı sahasıdır. Bizim üzerinde çalıştığımız eser Türk edebiyatının Osmanlı sahasına ait, 17.

¹ Atilla Özkırımlı, “Mesnevî”, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. III, Cem Yayınevi, s. 846; Bilâl Kemikli, *Türk İslâm Edebiyatı Giriş*, 1. B., Bursa, Emin Yayınları, 2010, s. 42.

yüzyılda yazılmış bir mesnevîdir. Ele aldığımız eser Batı Türkçesinin dil özelliklerini göstermekte, yazıldığı dönemde etkili olan üslup özelliklerini yansıtmaktadır.

Eserimizin müellifi Tulû'î, 17. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Müellifin doğum ve ölüm tarihleri hakkında elimizde herhangi bir bilgi yoktur. Tulû'î hakkındaki bilgileri eserlerinden hareketle öğreniyoruz. *Paşa-nâme*'de Tulû'î'nin IV. Murad'ın vezirlerinden Kenan Paşa ile münasebeti hakkında bilgiler vardır. Kenan Paşa 1652 yılında vefat etmiştir.² Şairin Kenan Paşa ile çağdaş olduğu düşünüldüğünde müellifin 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın ortası arasında yaşadığını söylemek mümkündür.

İncelediğimiz eseri daha iyi anlamak için yazıldığı dönemin siyasî ve sosyo-kültürel durumunu bilmek gerekmektedir. *Paşa-nâme*'nin müellifi Tulû'î, Osmanlı devletinin ihtişamlı dönemlerinin ardından çöküşün hızla ilerlediği bir zamanda yaşamıştır. Nitekim 17. yüzyıl siyasî krizlerin olduğu bir yüzyıldır.

Osmanlı devletindeki gerileme ve çöküş belirtileri kendisini daha çok seyfiyenin en büyük unsuru olan Yeniçeriler arasında iyiden iyiye hissettirmektedir. Askerlik mesleğini hakkıyla yerine getirmeyen, askerliğin haricinde başka işlerle meşgul olan Yeniçeriler, çıkardıkları isyanlarla devletin nizamını bozar hale gelmişlerdir. Ekonomideki bozulmalar, paranın değer kaybetmesi, halkın fakirleşmesi, ülkeyi kasıp kavuran Celâlî İsyanlarını ortaya çıkarmış; devletin yüzleştiği sorunlar artmaya ve derinleşmeye başlamıştır.³

Anadolu'daki sorunların dışında sınır boylarında da savaşlar ve toprak kayıpları yaşanmıştır. Batıda 1606 yılında imzalanan Zitvatorok anlaşmasıyla Kanije ve Eğri dışında büyük toprak kayıpları olmuştur. Doğuda ise İran ve Bağdat boylarında uzun zaman sürecek karışıklıklar yaşanmıştır.⁴ Osmanlı'nın zayıflığından istifade eden İran Tebriz, Revân ve Bağdât'ı işgal etmiş bu topraklar IV. Murad'ın 1635'te Revan ve Tebriz'i 1638'de Bağdat'ı geri alması ile tekrar ele geçmiştir.⁵

Sultan IV. Murad döneminden sonra Sultan İbrahim döneminde de sıkıntılar devam etmiştir. Aşırı israf, adam kayırma, sık sık yaşanan azletmeler ile düzen

² Fahri Ç. Derin, *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978, s. 21; Eserde mücadeleleri anlatılan Kenan Paşa hakkında Osmanlı kroniklerinde bilgi bulunmaktadır. Fakat aynı dönemde yaşayan iki farklı Kenan Paşa'nın hayat hikâyesi birbirine karışmaktadır. Tarihî vesikalarda isimleri hayat hikâyeleri ve görevleri birbirine çok yakın olan iki Kenan Paşa'dan bahsedilir. Bunlardan birincisi Sarı / Topal / Uzun lakapları ile anılan Kenan Paşa'dır. Paşa-nâme'de anlatılan Kenan Paşa'nın, Koca Kenan Paşa ismi ile anılan farklı bir kişi olduğu bahsedilir. (bkz. Tülün Değirmenci "Sözleri Dinlensin, Tasviri İzlensin: Tulû'î'nin Paşanâme'si ve 17. Yüzyıldan Eşkîya Hikâyeleri" *Kebikeç* / 33. 2012, s. 130). Paşa-nâme'de hikâyesi anlatılan Kenan Paşa, Gürcü / Koca Kenan Paşa'dır.

³ Mücteba İlgürel, "Celâlî İsyancıları", *DİA*, İstanbul, 1993, C. VII, ss. 252-256; Ahmet Akgündüz-Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul, OSAV Yayınları, 1999, ss. 172-175.

⁴ Mücteba İlgürel, "Ahmed I", *DİA*, İstanbul, 1989, C.II, ss. 30-33.

⁵ Bkz., Ziya Yılmaz, "Murad IV", *DİA*, İslam Ansiklopedisi, C. XXXI, ss. 177-183.

iyiden iyiye bozulmuştur. Hazine borçlarının ödenmesi için alınan aşırı vergi halkın huzurunu kaçırmış, bu da geniş çaplı isyanlara yol açmıştır.⁶

Devlet yönetiminde sık sık yaşanan azledilmeler devletin düzenini, istikrarını bozmuştur. Bu yüzyılın ikinci yarısında Köprülü ailesi devletin istikrarı için mücadele etmiş pek çok alanda düzen sağlamaya muvaffak olmuştur. Köprülülerin vezareti döneminde Avrupa'daki bazı topraklar geri alınmış ülke içinde dinginlik ve huzur geçici de olsa hâkim olmuştur.⁷

17. yüzyılda yaşanan ekonomik, siyasî ve askerî krizlerin aksine edebiyat alanında büyük bir gelişme yaşanmış dönemin Osmanlı şairleri ve edipleri İran'ın kadim ve kudretli şairleri ile yarışmaya başlamıştır. 17. yüzyıl devletin çöküş yaşadığı bir yüzyıl iken edebiyatta, mimarîde ve musikîde bu yüzyılda en yüksek zirvesine ulaşmıştır.⁸

17. yüzyıl Osmanlı sahası edebiyatı, İran edebiyatını geride bırakmış Osmanlı şairleri kendilerini, Muhteşem, Şevket, Sâib gibi İran şairlerinden üstün görmüşlerdir. Kaside alanında Nef'î (1575-1635), Şeyhü'l İslâm Yahya (1561-1644), Şeyhü'l İslâm Bahâyî (1601-1653), Nâilî ve Neşâtî isimli şairler gazelde başarı göstermişlerdir. Bu yüzyılın ikinci yarısında Hikemî tarzda Nâbî, Mesnevî sahasında Nev'î-zâde Atâyî gibi isimlerin dışında Nâdirî, Râmî Mehmed Paşa, Sâbit, Riyâzî, Fasîh, Fehim Vecdî ve Sabri gibi isimler dikkat çekmekteydi. Nesir alanında da değerli eserler kaleme alınmıştır. Nergisî ve Veysî'nin süslü nesirleri, Kâtip Çelebi, Peçevî, Naimâ ve Koçibey'in tarih ve coğrafya eserleri, Evliyâ Çelebi'nin *Seyahat-nâmesi* bu dönemin dikkat çeken ürünleridir.⁹ Nesir alanında Sâdıkî'nin *Mecmâu'l-Havâs*, Riyâzî'nin *Riyâzu's-Şu'arâ*, Fâizî'nin *Zübdetü'l-Eş'âr*, Rıza, Yumnî ve Güftî tezkirelerini de saymak gerekir.¹⁰

Bu dönem şairleri içinde hükümdar şairleri unutmamak gerekir. Sultan III. Mehmed, Adnî mahlası ile, Sultan I. Ahmed, Bahtî mahlası ile, Genç Osman, Fârisî mahlası ile, Sultan IV. Murad, Muradî mahlası ile, Sultan IV. Mehmed ise Vefâî mahlası ile şiirler kaleme almışlardır. Şiiri ve şairi koruyarak kültür hayatına katkıda bulunmuşlardır.¹¹

17. yüzyılın siyasî ve kültürel durumu hakkında yaptığımız genel değerlendirmeden sonra, eserin nazım şekli hakkında kısaca bilgi verelim.

⁶ Bkz., Feridun Emecen, "İbrahim", *DİA*, İstanbul, 2000, C. XXI., ss. 274-281.

⁷ M. Tayyib Gökbilgin, "Köprülüler", *İ.A.*, C. VI, İstanbul, M. E. B., 1977, ss. 892-908.

⁸ Mulayim Selçuk, "Osmanlı Mimarîsi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul, İz yayıncılık, 1996, C. III. ss. 9-19; Nuri Özcan, "Musikî Formları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İz Yayınları, 1996, C. III., ss. 28-30.

⁹ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.II, İstanbul, M.E.B. Yayınları, 2004, ss. 651, 652.

¹⁰ Filiz Kılıç v.d., *Şair Tezkireleri*, 3. B., Ankara, Grafiker Yayınları, 2011, s. 77, 84, 89, 96, 99.

¹¹ Coşkun Ak, *Şair Padişahlar*, 1. B., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001. ss. 63, 263, 285, 67, 75.

B. MESNEVÎ HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

İncelediğimiz eser mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Arapça “s-n-y” kökünden türemiş bir kelime olan mesnevî ikili, ikişerli manasına gelmektedir.¹² Her beyti kendi içinde kafiyeli olan bu nazım şekli dünya edebiyatının en uzun nazım şekillerindedir. 20-30 beyitten oluşan mesnevîlerin yanında binlerce beyitten oluşan uzun mesnevîler de kaleme alınmıştır. Olay çevresinde gelişen konuların işlendiği bu nazım şekli her konunun ayrıntılı bir şekilde kaleme alınabildiği bir nazım şeklidir. Yüzlerce sayfadan ve binlerce beyitten oluşan uzun hikâyelerin çeşitli dinî ve tasavvûfî konuların, öğretici, ansiklopedik, tarihî ve mizahî konuların işlendiği tek nazım şeklidir.¹³

Mesnevîlerin ilk olarak İran edebiyatında ortaya çıktığı ve diğer İslâm milletlerine yayıldığı bilinmektedir. İran edebiyatı mesnevî nazım şekli ile dünya edebiyatına eşsiz eserler bırakmıştır. Firdevsî'nin 60 000 beyitlik “Şeh-nâme”si örnek olarak gösterilebilir.

Mesnevî uzun bir nazım biçimidir. Bu sebeple mesnevîlerde aruz ölçüsünün kısa kalıpları kullanılmıştır. Okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek amacıyla yazılan mesnevîler konularına göre dört başlıkta değerlendirilir. Bunlar dinî, tasavvufî, ahlakî ve ansiklopedik mesnevîlerdir.¹⁴ Mesnevîler farklı konuları işleseler de hemen hemen aynı bölümlerden oluşurlar. Bu bölümler şunlardır: Dibâce, Tevhid, Münâcât, Naat, Mirâciye, Medhiye, Sebeb-i Te'lîf, Âgâz-ı Dâstân, konu ve Hâtîme.¹⁵

Mesnevî divan şiirinde çok kullanılmış bir nazım şeklidir. Fakat her şairin mesnevîsi ya da mesnevîye kabiliyeti bulunmamaktadır. Bazı şairler mesnevîde uzmanlaşmış pek çok mesnevî kaleme almışlardır. Beş mesnevînin bir araya getirilmesi ile oluşturulan eserlere hamse denir. Hamse yazabilen şairler “Sahib-i Hamse” unvanını alır. Eğer bir şairin altı mesnevîsi varsa “Sâhib-i Sitte”, yedi mesnevîsi varsa “Sâhib-i Seb'a” unvanlarını alır. Divan şiirinde hamse sahibi olmak bu makamda çıkılacak en yüksek rütbelere dendir.¹⁶

¹² İsmail Ünver, “Mesnevî”, *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1986, s. 431; E.J. Wilkinson GIBB, *Osmanlı Şiir Tarihi*, (çev. Ali Çavuşoğlu), C. I-II., Ankara, Akçağ Yayınları, s. 66; Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevî (XV. yy. 'a kadar)*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1999, s. 21; Ahmet Kartal, *Doğunun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî*, 1. B., İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2013, s. 21.

¹³ Numan Külekçi, *XI-XX. Yüzyıllar El Yazması Metinler ve Özetleriyle Mesnevî Edebiyatı Antolojisi*, C. I, Erzurum, Aktif Yayınevi, 1999, s. IX.

¹⁴ H. İbrahim Şener, Âlim Yıldız, *Türk İslâm Edebiyatı*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2003, ss. 345-353.

¹⁵ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 9. B., İstanbul, L&M, Yayıncılık, ss. 321-323.

¹⁶ Tahsin Yazıcı, Cemal Kurnaz, “Hamse”, *DİA*, İstanbul, 1997, C. XV, s. 499-500; Pala, a.g.e., ss. 200-201; Abdülkadir Karahan, “Hamse” *Türk Ansiklopedisi*, C. XVIII, s. 454.

Mesnevîler konu yelpazesi geniş türlerdir. Fakat şairler şartlara ve amaca göre konu sınırlandırmasına gitmiş genellikle belli başlı konuları işlemişlerdir. Mesnevî türünde zamanla yeni konular işlenmiş ve yeni açılımlar yapılmıştır. Mesnevîlerde din, tasavvuf, ahlak, felsefe, savaş gibi konular kaleme alınmıştır. Bizim çalışmamızın temelini teşkil eden eser de savaş teması çerçevesinde yazılmış bir mesnevîdir. Divan şiirinde savaş konusunu işleyen mesnevîler gazavât-nâme üst başlığı altında incelenir. Bu sebeple gazavât-nâmeler hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

C. GAZAVÂT-NÂME HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Türk edebiyatında savaş konulu pek çok mesnevî kaleme alınmıştır. Savaş ve mücadeleyi konu alan mesnevîler gaza-nâme, fetih-nâme, zafer-nâme, sefer-nâme gibi isimlerle anılmış bu tür mesnevîler ise gazavât-nâme üst başlığı altında toplanmıştır.¹⁷

Türk edebiyatında konusunu bizim tarihimizden almayan fakat halkın içinde anonimleşip bize mal olmuş mesnevîler vardır. Konusunu bizim tarihimizden alan ilk gazavât-nâmeler Rumeli üzerine yapılan akınları ele alan eserlerdir. Bugün elimizde konusunu tarihimizden alan ilk gazavât-nâme türündeki eserimiz, Sultan II. Murad'ın İzladi ve Varna savaşlarını anlatan “Gazavât-ı Sultan Murad bin Mehemmed Han”dır.¹⁸ Zamanla gazavât-nâme türündeki eserler nitelik ve nicelik bakımından gelişme göstermiştir. Rumeli'ye yapılan akınlar halk arasında destansı kimlik kazanmış, tarihlere girmiş ve bazı şairlerce yazıya geçirilip şiirleştirilmiştir. Prizrenli Sûzî Çelebi, Usulî ve Hayretî gibi şairler yönetime yakın bulunmuşlar yapılan akınları, seferleri şiirleştirip gazavât-nâme olarak kayıt altına almışlardır.¹⁹ Osmanlı devletinin zirve dönemlerinde gazavât-nâmeler sayıca artış göstermiş 20. yüzyıla yakın zamanda ise gaza geleneğinin ortadan kalkmasıyla tür olarak devamlılıklarını yitirmişlerdir.

Gazavât-nâme türündeki eserler Osmanlı tarihinin resmî vesikalarının yanında kültür tarihi açısından da önemli bir açığı kapatan eserlerdir. Gaza-nâme, sefer-nâme, fetih-nâme, zafer-nâme gibi isimler taşıyan gazavât-nâmeler Osmanlı tarihi adına önemli bilgiler barındırmaktadır. Yaşanan hadiselerin şairler tarafından nasıl görüldüğünü anlamak açısından önemli eserlerdir.²⁰ Gazavât-nâmeler

¹⁷ Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, 3. B., Erzurum 2007, s. 87; Mehmet Aça, v.d., *Başlangıçtan Günümüze Tür ve Şekil Bilgisi*, Kriter Yayınları, 1. B., İstanbul, 2009, s. 556; Ali Yılmaz, vd., *Türk-İslâm Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 1. B., Ankara, 2012, s. 233.

¹⁸ Halil İnalçık-Oğuz Mevlid, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavât-nâme*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

¹⁹ Mustafa İsen, *Ötelerden Bir ses*, Akçağ Yayınları, 1. B., Ankara, 1997, s. 251.

²⁰ Ağâh Sırrı Levent, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956, s. 1.

muhtevası ne olursa olsun canlı tasvirler, mübalağalı anlatım, edeb sanatlar, atasözleri, deyimler ve halk inançları açısından önemli belgelerdir.

Türk edebiyatında 278 civarında manzum ya da mensur gazavt-nme kaleme alınmıştır.²¹ Bu eserlerin çoğu idarenin çevresinde yaşayan şairler tarafından kaleme alınmış ve yöneticilere sunulmuştur.

²¹ Mustafa İsen-İsmail Hakkı Aksoyak, *Vuslatı Ali Bey Gaz-nme-i ehrin*, Atatür Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 7.

BİRİNCİ BÖLÜM

TULÛ'Î 'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

I. TULÛ'Î 'NİN HAYATI

Üzerinde inceleme yaptığımız eserin müellifi olan Tulû'î'nin hayatı hakkında elimizdeki bilgiler yok denecek kadar sınırlıdır. Yaptığımız araştırmada İstanbul ve Bursa'daki yazma eser kütüphanelerinde ve bibliyografik kaynak olarak şu'ara tezkirelerinde herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Fakat yaptığımız araştırmada şairle aynı mahlası kullanan 16. yüzyılda yaşamış, III. Murad dönemi şairlerinden İbrahim Tulû'î hakkında şu'ara tezkirelerinde özet bilgiler bulunmaktadır. Şu'ara tezkirelerinde verilen bilgilere göre İbrahim Tulû'î Makedonya'nın Kalkandelen (Tetovo) şehrinde yaşamış, sonrasında kadı olarak Arnavutluk'a tayin edilmiş ve burada suda boğularak vefat etmiştir.²² İncelediğimiz eserin müellifi olan Tulû'î ise İstanbul'da saraya yakın bir hayat sürmüş, dönemin padişahı IV. Murad ve dönemin vezirlerinden Kenan Paşa ile görüşmüştür. *Paşa-nâme*'den alınan aşağıdaki beyitlerde Tulû'î'ye IV. Murad'ın hil'at giydirdiği ve Tulû'î'nin dönemin vezirlerinden Kenan Paşa ile görüşüp eserini yazma hususunda ondan telkin aldığı görülmektedir.

Şairin Sultan IV. Murad'dan hil'at giydiği ve o'nun iltifatına mazhar olduğunu gösteren beyitler:

²² Kalkandelenli İbrahim Tulû'î hk. bilgi için bkz. Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-su'arâ*: İnceleme-Metin, (haz. Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, C. II, s. 652; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-su'arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), Türk Tarih Kurumu, Yayınları, Ankara 1989, C. II, ss. 585-86; Riyâzî, *Riyâzu's-su'arâ*, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail 314, vr. 89a; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. IV, İstanbul, 1311, s. 3017; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, (haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt), C. III, İstanbul, Sebil Yayınları, 1996, s. 288; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatcı), C. II, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001, s. 593; Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, İstanbul, Meral Yayınları, 1972, ss. 413, 419.

- (86) Medhinde didim H azret-i H unk ar'a  a a' id
Tahtında veli gördüm anı nice fev ' id
- (87) İhs n ile luft eyledi bir hil' at-i f hir
Bir  a' ire olmadı bu ihs n-ı nev dir
- (88) El-minnetü li'll h ki olup m dih-i h nk r
Ev af-ı cemilinde olup n zım-ı durb r
- (89) E '  r-ı rev n-ba ş ile kıldım nice inşa
Elt f-ı sheh sh  beni eyledi ihy 

Şairin Kenan Paşa ile g r şt g  ve Kenan Paşa'nın eseri yazma hususunda şairi teşvik ettiğine dair beyitler:

- (117) Bu sözleri g ş eyleyicek H zret-i P  a
[Emr it]di didi nazm ile eyle bunı inşa
- (118) Ben da i o gün destime aldım [ser-i] h me
[...] ile  af a-i '  lemdede bu n me
- (119) Hem adını ' adl n me-i p  a  odum anı
Eglenceleri ola cih nda nudem n 
- (120) G ş eylediler ' adlini p  a-yı kerim n
' İbretle naz r oluna a v li g rim n
- (121) Her va ' ası ta v r ile meclis ola anı

Hem okuna hem seyri ola nazm-ı revānî

(122) Taşvîr ideler Hazret-i Sulţān Murād'ı

Tā evveline kim ola taq̄bîl-i eyādı

Bu beyitlerden hareketle eserin müellifi Tulû'î'nin XVII. yüzyılda IV. Murad döneminde hayat sürdüğü görülmektedir.

II. TULÛ'Î'NİN ESERLERİ

1. Paşa-nâme:

Çalışmamızın esasını teşkil eden eser, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde “Sloane 3584” numara ile kayıtlıdır. Eser H. 1040 / M. 1630 tarihinde istinsah edilmiştir.²³ 2179²⁴ beyitten oluşan eser Nestalik hatla kaleme alınmış, her sayfa 15 satır olarak istif edilmiş ve 79 varak ile te'lif edilmiştir. Eserde ayrıca 5 adet minyatür bulunmaktadır. Eser aruz ölçüsünün mefûlü / mefâilü / mefâilü / faûlün kalıbı ile yazılmıştır.

Eserde konu olarak Kenan Paşa'nın Rumeli ve Karadeniz'de devlet düzenini bozan, halkın canına, malına, ırzına kast eden eşkıya ile yaptığı mücadeleler anlatılır.

Paşa-nâme'nin ilk ve son beyitleri şunlardır:

(İlk beyit)

(1) H̄amd idelüm Allāh'a ki āġāz-ı sūhandır

H̄amd eylemek ehl-i sūhana resm-i gühendir

(Son beyit)

(2179) Dāyim ola devletle sa'âdetle mükerrerem

²³ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=91987

²⁴ Eser hakkında makale yazan Mücahit Kaçar “IV. Murad dönemine ait manzum ve minyatürlü bir gaza-nâme: Tulû'î'nin Paşanâme isimli eseri” adlı makalesinde ve Özer Şenödeyici, Halil Sercan Koşık, “IV. Murad'ın Bağdat seferi hakkında yazılmış bir Kaside: Tulû'î'nin Pesendide-namesi”, isimli çalışmalarda eserin 2090 beyitten oluştuğunu belirtirler. Ancak eser dikkatli incelendiğinde Mesnevî'nin 2179 beyitten ibaret olduğu görülmektedir.

Düşmenleri maḫhūr ola aḫbābı müsellem

2. *Rahşiyye:*

Eser İstanbul Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde 362/35 numarayla “Kasâid-i Nef’î ve Tulû’î ve Âlî” adı ile kayıtlıdır.²⁵

Tulû’î ’nin *Rahşiyyesi* 96b-99b varakları arasındaki sayfaların derkenarlarına yazılmıştır. Tulû’î ’ye ait olan *Rahşiyye* “Kaside-i Tulû’î Der-Vasfı Esbân-ı Şah-ı Cihan Sultan Murad Han” başlığını taşımaktadır. Bu eser adından da anlaşıldığı gibi IV. Murad’ın atlarını methetmek için yazılmıştır. 138 beyitten oluşan manzume aruz ölçüsünün “feilatün / feilatün / feilatün / feilün” kalıbı ile kaleme alınmıştır.

Bu manzumenin ilk ve son beyitleri şunlardır:

(İlk beyit)

(1) Gele ey kilik-i Güher-pâş-ı cevâhir-îsâr

Dürer-i medh-i şehen-şâhı döküp eyle nisâr

(Son beyit)

(138) Germ ü serd ile felek eylemesün âzürde

‘İyd-ı nev-rüz ola eyyâm-ı zemistânı hezâr²⁶

3. *Pesendîde-nâme:*

Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde “Renaudot/Saint Germain-des-Pres, 611” numara ile kayıtlı olan eser IV. Murad’ın Bağdat seferi hakkında yazılmıştır. H. 1048 / M. 1638 yılında telif edilen eser H. 1050 / M. 1648 tarihinde istinsah edilmiş, 16 varaktan oluşan eser Nestalik hatla yazılmıştır.²⁷

IV. Murad’ın Bağdat seferini anlatan bu eser 89 beyit olup kaside nazım şekli ile yazılmıştır. Aruz ölçüsünün fâilatün / fâilatün / fâilatün / fâilün kalıbı ile yazılan şiir uzun Arapça ve Farsça terkiplerle örülüdür. Manayı zorlayan alışılmamış bağdaştırmalarla Sebk-i Hindî üslubuyla kaleme alınan kaside çarpıcı ve ilginç bir anlatıma sahiptir. Bağdat seferini bir şairin gözünden izlemek isteyen araştırmacılar için önemli bir kaynaktır.

²⁵ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=125373

²⁶ Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa Bölümü, Demirbaş No: 00362-030.

²⁷ http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=109328

Bu manzumenin ilk ve son beyitleri şunlardır:

(İlk beyit)

- (1) Müjde kim şâhib-ķırân-ı şarķ u ğarb u ins ü cân
Ĝâlib-i düşmen olup a' dâya virdi kesr-i şân

(Son beyit)

- (89) Hâķ Te'âlâ devlet ü 'ömrin firâvân eyleye
Bed-sikâl-i câhı olsun hâr u zâr u nâ-tüvân²⁸

III. TULÛ'Î 'NİN EDEBÎ KİŞİLİĜİ

Eserimizin müellifi olan Tulû'î 'nin edebî kişiliĜi hakkındaki çıkarımlarımızı *Paşâ-nâme*, *Rahşiyye* ve *Pesendîde-nâme* isimli eserlerinden hareketle yapmaktayız. Bu eserlerden hareketle müellifin divan şiiri geleneğine hâkim olduĜu anlaşılmaktadır. Şairin özellikle Mesnevî ve kaside nazım şeklindeki ustalığı yazdığı bu türdeki eserlerinde görölmektedir.

Müellif Tulû'î, Arapça ve Farsça'ya vâkıf bir şairdir. İncelediğimiz *Paşâ-nâme* isimli eserinde farklı ve bilinmeyen pek çok Arapça ve Farsça kelimeyi kullanmıştır. Esere bakıldığında özellikle bazı bölümlerin dilinin oldukça sanatlı ve özenli olduĜu Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görölmektedir. Bunda içinde bulunduĜu yüzyılda etkili olan Sebk-i Hindî²⁹ akımının büyük etkisi vardır. Eser Mesnevî nazım biçimiyle yazıldığı için olaylar örgü içinde verilmiş bu sebeple konunun anlaşılması kolaylaşmıştır.

Aşağıda “Sebeb-i Te'lif-i Kitâb” bölümünden alınan beyitler şairin Sebk-i Hindî üslubundan etkilendiğini kullandığı kelimeler ve terkipler ile göstermektedir.

²⁸ Özer Şenödeyici, Halil Sercan Koşık, “IV. Murad'ın Bağdat seferi hakkında yazılmış Bir Kaside: Tulû'î'nin *Pesendîde-nâmesi*”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 2/1 Haziran 2014, ss. 133-150.

²⁹ Pala, a.g.e., s. 406.

- (83) Ğavvāş-ı bihâr-ı sühan-ı bādire-perdâz
Meddâh-ı şehenşâh-ı cihân nüşâ-i i‘câz
- (84) Hem mâdiḡ-i dîvân-ı hümâyün-ı cihân-bân
Hem dâ‘i-i ḡayl-i vüzerâ-yı ‘azm-şân
- (85) Ya‘nî ki cihân-dîde Ṭulū‘î-i sühan-ver
Ḥurşîd-i ma‘ânî ‘arâz u nâzım-ı cevher
- (86) Medḡinde didim Ḥâzret-i Ḥünkâr’a kaşâ’id
Taḡtında velî gördüm anî nice fevâ’id
- (87) İḡsân ile luḡf eyledi bir ḡil‘at-i fâḡir
Bir şâ‘ire olmadı bu iḡsân-ı nevâdir

Eserin bazı bölümlerinde şairin edebî kişiliğini yansıttığını, süslü ve sanatlı bir söyleyişi tercih ettiğini görmekteyiz. *Paşa-nâme*’nin “Der Sıfat-ı Şeb” bölümünden alınan aşağıdaki beyitlerde kullanılan kelimeler, yapılan tamlamalar, sanatlar ve üslup bakımından farklılık arz etmektedir. Bu beyitler şairin istediğinde daha sanatlı bir söyleyişi ve farklı bir üslubu kullanabildiğini bize göstermektedir:

Aşağıdaki beyitler şairin gece tasvirini yaparken nasıl sanatkarâne bir üslup kullandığını gözler önüne sermektedir. Örnek olarak verdiğimiz aşağıdaki ilk beyitte şair geceyi o kadar karartır ki güneşi ve ayı adeta Karadeniz’de boğar, bu beyit mübalağa sanatının³⁰ güzel bir örneğidir:

- (836) Târik idi bir mertebe kim mâhi-i ḡurşîd
Ğark olmuş idi Baḡr-i Siyâh’a kesüp ümmîd

³⁰ M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3F Yayınevi, 6. B., İstanbul, 2007, s. 219.

Devamında gelen diğer beyitte ise şair telmih sanatı³¹ ile dünyanın ay ışığını yokluk kuyusuna attığını İran Padişah'ı Behram üzerinden anlatmaktadır:

(837) Behrām-ı felek-encüme itmişdi şebihün
Güy-ı mehi atmışdı 'adem çāhına gerdün

Aşağıdaki üçüncü beyitte ise teşhis sanatıyla³² gece kişileştirilir. O kadar karartılır ki adeta gece kendisini görse korkar:

(838) Bir nesne görünmek eger olsaydı müyesser
Korçar idi şeb kendini gördükde muğarrer

Aşağıdaki dördüncü beyitte ise yine teşhis sanatı ile ay kişileştirilir. Elinde fanus ile ay, yıldızları arar ki gökyüzü o kadar karanlıktır:

(839) Şem' -i felegi geşte idi şalmadı pertev
Fânūs ile arardı nücümü meh-i şebrev

Paşa-nâme'den hareketle şair Tulû'î'nin divan şiirini besleyen mitoloji, efsane, kıssa ve vakıa bilgisine sahip olduğunu görmekteyiz. İslâmî an'aneye vâkif olduğu beyitlerinde kullandığı telmih sanatından anlaşılmaktadır.

Şairin tasavvuf kültürüne uzak olmadığını, mutasavvıflara muhabbeti olduğunu, onları tanıdığını *Paşa-nâme* isimli eserinden anlıyoruz. Kenan Paşa, Rumeli isyanlarını bastırmak için düzenlediği sefer öncesinde Gelibolulu Yazıcızâde Mehmed Efendi³³ ve Ahmed-i Bîcan Hazretleri'nin³⁴ türbelerini ziyaret etmiş ve onlardan himmet istemiştir:

³¹ Numan Küleççi, *Açıklamalar ve örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, 2. B., Ankara, 1999, s. 165.

³² İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 7. B., İstanbul, 2011, s. 176.

³³ Osmanzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), C. II, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2006, s. 458.

³⁴ Vassaf, a.g.e., C. II, s. 463.

(408) Andan Yazıcızâde'ye züvvâr ile vardı

Ol hâke sürüp rûyını îsâr ile vardı

(409) urbân u nüzûr ile varup itdi ziyâret

Rûhundan anî istedi imdâd u 'inâyet

(410) Sulţân-ı cihân pâdişeh-i rûy-ı zemîne

Envâ' -ı du' â itdi o gün 'abd-i kemîne

(411) Andan dönicek eyledi 'azm itmege niyyet

Bîcâne gelüp itdi du' â eyledi 'avdet

Ayrıca eserin sonlarında bazı beyitlerde Kenan Paşa'nın takva sahibi biri olduğunu, dini bilgilere vâkıf olup zühd ile meşhur olduğunu, Zünnûn-ı Mısrî'nin meclisine muhabbeti olduğunu şair belirtmiştir:

(1891) Tavâsına meftûn idi erbâb-ı kerâmet

Hem zühd ile meşhûr idi hem dîn u diyânet

(1892) Zünnûn-ı Mısır meclisiniñ sübha-şümârı

Aşhâb-ı kerem himmetiniñ râtibe-hârı

Şair Tulû'î şiirinde bu mutasavvıfların adını anarak ve bazılarını telmih ile hatırlatarak kendi tasavvuf bilgisini de ortaya koymaktadır. Buradan şairin tasavvuf kültürüne de vâkıf olduğunu görmekteyiz.

Mesnevîler tür olarak sanat ağırlıklı metinler değildir, olay ağırlıklı metinlerdir. Anlatılan konu anlatım tarzından daha önemlidir, bu sebeple bu tür

metinlerde sanatlı söyleyiş daha az kullanılır. İncelediğimiz eserde de bazı yerlerde sanatlı söyleyişle birlikte genel itibariyle açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Müellifin aruz ölçüsünü Türk şiirine başarılı bir şekilde uyguladığını görüyoruz. İmâle ve zihafın azlığı, Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğu ile şiirin aruz ölçüsüne başarılı bir şekilde uyduğu görülmektedir.

Şairin mesnevî nazım şekli dışında kaside nazım şeklini de başarılı bir şekilde kullandığını *Rahşiyye* ve *Pesendide-nâme* isimli şiirlerinde görmekteyiz. Aşağıda *Rahşiyye* isimli kasidenin nesib bölümünden ilk beş beyit verilmiştir. Bu beyitlerde şairin Arapça ve Farsça kelimeleri sık sık kullandığı, sanatlı bir söyleyişi tercih ettiği ve ahenge büyük önem verdiği söylenebilir. Şair bu şiirinde Sultan IV. Murad'ın atlarını methetmektedir. Bunu yaparken Sultan IV. Murad'ın methiyelerini de şiirinde işlemiştir. Şiirin nesib bölümünden alınan ilk beş beyitte şair Sultan IV. Murad'ın övgüsü ile şiirine başlamıştır.

Şiirin ilk beyitlerinde şair kendi kalemine seslenip Sultan IV. Murad'ın övgüsünü mücevher olarak kalem diliyle saçmasını ister. Şair teşbih sanatı ile yazdığı sözleri mücevhere ve değerli taşlara benzetmiştir:

(1) Gele ey kilik-i güher-pâş-ı cevâhir-îşâr
Dürer-i medh-i şehensâhı döküp eyle nişâr

Şair ikinci beyitte kendi sözlerini istiare sanatı³⁵ ile inciye benzetmiş, bunları nazım ipliğine dizmiş ve Sultan IV. Murad'ın ayaklarına sermiştir.

³⁵ Kocakaplan, a.g.e., ss. 66-67.

(2) Rişte-i nazma getür lü' lü-yi [mercân]

Pây-ı sulţân-ı cihân-bâna olup gevher-bâr

Üçüncü beyitte şair IV. Murad'ın atlarını övdüğü şiirinin akşam sabah kişinin dilinde olması gerektiğini adeta bir evrad gibi onu okuması gerektiğini fahriye ve medhiye tekniği ile bize belirtir.

(3) Tâ ki evrâd-ı zebânîñ ola subh u mesâ

Medh-i esbân-ı Hudâvend-i humâyün-eţvâr

Şair, dördüncü beyitte padişahın kendi atlarının övgüsünü nazma dökmesi için bir kuluna ihsanda bulunduğunu belirtmiştir.

(4) Ki dimiş bir kulına eyleyüp ihsân-ı ' amîm

Nazma esbân-ı havâsım getürüp eyle kaçâr

Nesib bölümünden aldığımız son beyitte şair padişahın iltifatına mazhar olup onun huzurunda bulunup ona söylemesi zor bir kaside sunduğunu belirtmiştir.

(5) İltifât-ı şeh-i Cem-câh ile me'zûn olıcağ

Bir kaçide dimiş ammâ ki ser-â-pâ düşvâr

Aşağıda *Rahşiyye* isimli kasidenin 58 ve 62. beyitleri arası verilmiştir. Şair bu beyitlerde fahriyye yapmış kendi şiir kabiliyetinin övgüsünde bulunmuştur.

(58) Açsa şeh-bâz-ı hayâlim per-i endîşe olur

Murğ-ı ma' nâyı şikâr itmeğe hâmem minķâr

(59) Mihr-i lütfuñ baña da zerre kadar feyz itse

Gün gibi ‘āleme eş‘ārım iderdim iş‘ār

(60) Hükümüñe nazm-ı le’āli-i der-i menşūrı

Deler elmās sebük-dest-i hayālim şeb-i tār

(61) Bu kadar güfte-i nā-süfte dūr-i manzūmı

Ķālīb-i neşre de ifrāğ idebilmez inşār

(62) Mecma‘ü’l-baħr-i cevāhir şadef-i ‘irfānım

Ķayrıñ eş‘ārı benim şi‘rime nisbet enhār

Rahşiyye kasidesinin son beş beyitinde ise şair dua ile şiirine hatime vermiştir. Burada mahlasını kullanmış, padişaha ve devlete dua ederek şiirini tamamlamıştır:

(134) Saçlı Hūrî ile pāşā-yı mükerrerem torısın

Ki dinür Hūr u Melek deĝmeĝe zaħm-enzār

(135) Şıdķ-ı ihlāş gümān itse Tūlū‘î ne ‘aceb

Ķoma bir tır-i du‘ādır ki i‘cābet-āşār

(136) Ol ki şehzāde-i āli-güher-i devletidür

Bāĝ-ı ‘ālemde ola devlet ile ber-ħurdār

(137) Yimeye bād-ı muħālif o gül-i saltanata

Levni ondan yeg olup ‘ömri ola sāl-i hezār

(138) Germ ü serd ile felek eylesün âzürde

İyd ü nevrüz ola eyyâmı zemistâni hezâr

Şairin diğer eseri *Pesendîde-nâme*'den alınan aşağıdaki beyitler Tulû'î'nin Sebki Hindî akımından ne derece etkilendiğini göstermektedir. Şiirde o kadar çok Arapça ve Farsça kelime kullanılmıştır ki Türkçe fiiller olmasa şiirin Türkçe olduğu anlaşılmayacak Farsça olduğu düşünülecektir. Bu beyitler Tulû'î'nin edebî kişiliği hakkında bize önemli bilgiler vermektedir. Şairin kaside yazmadaki ustalığı, kelime hazinesi, aruz ölçüsüne hâkimiyeti, sanat kabiliyeti ve derinliği hakkında bize bilgi sunmaktadır:

Aşağıda *Pesendîde-nâme*'nin Nesib bölümünden ilk beş beyit alınmıştır. İlk beyitte şair, IV. Murad'ın övgüsü ile şiirine başlamıştır. Mübalağalı bir anlatımla Sultan IV. Murad'ın doğunun, batının; insanların, cinlerin hükümdarı olduğunu; düşmanlara galip gelerek düşmanın şanını kırdığını ifade etmektedir. Şair nesib bölümünde farklı konulardan bahsetmek yerine doğrudan övgüye geçiş yapmıştır.

(1) Müjde kim şâhib-ķırân-ı şarķ u ğarb u ins ü cân

Ĝâlib-i düşmen olup a' dâya virdi kesr-i şân

Aşağıdaki ikinci beyitte şair övgüye devam ederek Sultan IV. Murad'ın Acem ülkesinin Fâtihi oluşundan, zındıkları kılıcının azığı ettiğinden ve onları ağlatıp inlettiğinden bahsetmektedir. Şair, şiirini aruz ölçüsüne güzel bir şekilde sığdırmıştır. Fakat bunu yaparken Arapça ve Farsça kelimeleri çokça kullanmış; fiillerin dışında neredeyse Türkçe kelime kullanmamıştır:

(2) Țu' me-i şemşîr idüp ķıldı ğulâtı hâr u zâr

Fâtiħ-i mülk-i ' Acem şâhen-şeh-i şâhib-ķırân

Şair, şiirin devamındaki üçüncü beyitte cinas sanatı,³⁶ aliterasyon³⁷ ve asonans sanatının³⁸ imkânlarından yararlanmıştır. Şair bu beyitte Sultan IV. Murad'ın Bağdat'ı almasından bahsetmektedir:

(3) H̄un-ı Bağdād ile Bağdād oldı gūyā bāg-dād
Bād-ı tīg-ı h̄un-feşān dōkdükçe berg-i bāg-bān

Övgünün devam ettiği bu beyitte şair, teşbih sanatı ile hükümdarı güneşin ışığına benzetmiş, İran hükümdarı Rüstem hatırlatılmıştır:

(4) H̄un-ı mevc-engiz-i düşmen in' ikās-ı āfitāb
Nüşa-i kav̄s-i kızah rengin kemān-ı Rüstemān

Nesib bölümünden aldığımız son beyitte şair Sultan IV. Murad'ın Rafizileri, ilhad ehlini, tuğyan ve isyan çıkaranları yerle yeksan eylediğini belirtmektedir. Bu beyitlerde şairin kaside nazım şekline vâkıf olduğunu görmekteyiz:

(5) Kıldı ceş-i ma' delet ilhād u Rafzī pāy-māl
Oldı yek-sān nev' -i cins-i bāgiyān u řāgiyan

Aşağıda sıraladığımız beyitler *Pesendide-nâme*'nin methiye bölümünden alınmıştır. Bu beyitler şairin edebî kişiliğini daha iyi anlamamızda bize yardımcı olacaktır. Bu beyitlerde ilk dikkati çeken Sebki Hindî üslubunun şair üzerinde ne derece etkili olduğudur. Bilindiği gibi Sebki Hindî akımı, Osmanlı Dönemi Türk şiirini derinden etkilemiş pek çok şairde etkisini göstermiştir. Malum olduğu üzere bu üslupta süslü, sanatlı ve ağır bir dil tercih edilmiş, yoğun anlamlar ile şiir derinleştirilmiştir. Şair Tulû'î'nin bütün şiirleri ele alındığında bu üslubun temsilcilerinden olduğu anlaşılır. Aşağıdaki beyitler Sebki Hindî üslubunun bütün

³⁶ Kocakaplan, a.g.e., s. 23.

³⁷ Kocakaplan, a.g.e., s. 20.

³⁸ Kocakaplan, a.g.e., s. 22.

özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Kapalı bir dil, uzun tamlamalar, Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğu, sanatlı bir söyleyiş, derin manalar ile şiir kaleme alınmıştır.

(27) Pādişāh-ı pāk-meşreb Zü'lfikār-ı 'adl ile
Ref'-i sebbāb eyleyüp dünyâyı kıldı şād-mān

(28) İftirā vü sebb iden mülhiddin aldı intikām
Rūh-ı pāk-i Murtazā hāndān gül-i bāğ-ı cinān

(29) Şehr-yār-ı heft kişver server-i şāhib-zuhūr
İntizām-ı mülk ü millet feyz-i rūh-ı merdümān

(30) Gevher-i dīhim-i fark-ı hüsrevān-ı Cem-sipāh
Şeb-çerāğ-ı bezm-i 'ālem āfitāb-ı hāverān

Aşağıda *Pesendide-nāme*'nin son kısmından alınan beyitler verilmiştir. Taç beyitin ve dua beyitlerinin yer aldığı son kısımda şair güzel bir hâtıme ile şiirini tamamlar. Mahlasını kullandığı aşağıdaki beyitte aynı zamanda fahriye yapıp kendi şiir sanatı hakkında bilgi verir:

(84) Ey Tūlū'î midhāt-i memdūh-ı 'ālî-menkıbet
Cins-i nā-yāb-ı feşāhat sende yok naqd-i revān

Şair aşağıdaki beyitlerde ise Sultan IV. Murad'ın ömrünün uzun olması için, devletin bekası için ve düşmanlarının zilleti için dua etmektedir:

(85) İnkisār-ı şerm ile eyle du'ā-yı müstecāb
Dā'im olsun çāre-sāz-ı müşkilâtı Müste'ān

(86) Tā ki leşker-küş ola dünyāda her şāhib-zuhūr

Tā ki ceng-āver ola   alemdede her şāhib-kırān

(87) Tā ki  al  a-g r ola t b u t feng-i k r   z r

Tā ki düşmen-küş ola t r   kem n tiğ   sin n

(88) Da  im  olsun muzaffer p diş h-ı d n-pen h

Her zaman olsun fir ri leşker-i ş h-ı ceb n

(89) H k Te   l  devlet     ömrin fir v n eyleye

Bed-sik l-ı c hı olsun h r u z r u n -t v n³⁹

Sonuç olarak denilebilir ki, Tul  , 17. yüzyıl divan Őiri Şairidir. Sebk-i Hind  akımının etkisiyle Arapça ve Farsça kelime ve terkipleri yoğun bir Şekilde kullanmış aruz veznini Şiirine hemen hemen kusursuz uygulamıştır.

³⁹ Şenödeyici, Koşik, a.g.m., s. 142.

İKİNCİ BÖLÜM

TULÛ'Î'NİN PAŞA-NÂME'SİNİN İNCELENMESİ

I. PAŞA-NÂME'NİN TANITILMASI

A. ESERİN YAZILIŞ TARİHİ

İncelediğimiz eserin yazıldığı zamana dair net bir ifade bulunmamaktadır. Mesnevîlerde genellikle son kısımda yazılış tarihi beyitle ya da (temmet) ifadesi ile tarihlendirilir.⁴⁰ *Paşa-nâme*'de böyle bir ibare veya tarih bulunmamaktadır. Eserin yazılış tarihini muhtevada anlatılan hadiselerden tahmin edebiliriz. Ancak bu tahminde de kesin bir tarihe ulaşmak güçtür, fakat iki tarih arasında yazıldığını tahmin etmek mümkündür.

Mesnevîde anlatılan olaylar H.1036 M. 1626 yılında başlamıştır. Bu durum mesnevînin bazı beyitlerinde tarihlenir:

(126) Tariḫ-i ğulüvv **biñ otuz altı** ile dāḫil

Olduḫda bilür ḫalk-ı cihān cāhil ü fāzıl

(172) Dāḫil olıcaḫ **biñ otuz altı** seneye tārīḫ

Bu kāra şurū' itdi idüp 'āleme tevbiḫ

Bu beyitlerde belirtilen tarih Kenan Paşa'nın Rumeli'deki eşkıya ile mücadeleye başladığı tarihtir.

Metinde ayrıca Karadeniz kıyılarında Kazaklarla yapılan mücadeleler H.1038-1039 M. 1627-1628 yılları ile tarihlenmiştir:

⁴⁰ Ünver, a.g.m., s. 449.

(1935) Tārīhi **biñ otuz sekiziñ** dāh̄il olunca
Ta‘ dād-ı sin̄in ol seneye vāşıl olunca

(2000) Gelmişdi **biñ otuz toktuza** sāl-i muharrem
Kim evvel-i māh eylediler ‘azmi muşammem

Beyitlerde verilen tarih Osmanlı tarihi kaynaklarında anlatılan olayların tarihiyle örtüşmektedir.⁴¹ Buna göre Karadeniz’de Şahin Giray isyanı ve bununla mücadele M.1628-1629 yıllarına tekabül etmektedir.⁴² Bu bilgilerden hareketle *Paşa-nâme*’nin 1629 yılından sonra yazıldığı düşünülebilir. Kenan Paşa’nın 1652 yılında öldüğü bilinmektedir.⁴³ Eserin Paşa hayatta iken kaleme alındığı düşünülürse *Paşa-nâme*’nin 1628-1652 yılları arasında yazıldığı anlaşılır.⁴⁴ Tulû‘î ’nin hayatı hakkında elimizde kesin bilgilerin olmayışı tespitlerimizin tahminlere dayanmasına neden olmuştur.

B. ESERİN YAZILIŞ SEBEBİ

Mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan eserlerin belirgin özelliklerinden biri de eserin yazılış sebebinin şair tarafından özel olarak bir başlık altında ifade edilmesidir. “Sebeb-i Te’lif-i Kitâb” diye başlayan bu bölümlere birçok mesnevîde rastlanır.⁴⁵ Mesnevî nazım şekliyle yazılmış olan Tulû‘î ’nin *Paşa-nâme*’sinde de “Sebeb-i Te’lif-i Kitâb” diye başlayan bir bölüm bulunmaktadır. Şair “Sebeb-i Te’lif-i Kitâb” bölümüne geçeceğini şu beyitle belirtir:

⁴¹ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epçeli), C. III, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, ss. 322-323.

⁴² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, C. III, 6. B., Ankara, ty, ss. 175-176; Mehmet İpşirli, *Tarih-i Nâ’imâ*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. II, Basım ty, Ankara, 2007, ss. 670, 671.

⁴³ Fahri Ç. Derin, *Hâfız Hüseyin Ayyansarâyî Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhîr-i Ricâl*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978, s. 21; Murat Kasap, *Osmanlı Gürcüleri*, İstanbul, Gürcistan Dostluk Derneği Yayınları, 2010, ss. 112-113.

⁴⁴ Değirmenci, a. g. m., *Paşanâme*’nin 1630 yılının sonlarında yazılmış olabileceği tahmininde bulunmaktadır.

⁴⁵ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 7. B., 2004, s. 169.

- (82) Medḥ-i şeh-i devrānı tamām eyledüm işār
Te ’lif-i kitābıñ sebebin idelüm iḥbār

“Sebeb-i Te’lif-i Kitâb” bölümü aşağıdaki beyitle başlar:

- (83) Ğavvâş-ı bihâr-ı süḥan-ı bādire -perdâz
Meddâḥ-ı şehensâh-ı cihân nüṣḥa-i i’câz

Tulû’î eserin bu bölümünde Sultan IV. Murad’ın ilim ve kültür meclislerini önemseyen biri olduğunu, kendisinin de bir şair olduğunu ifade ederek,⁴⁶ onun ilim meclislerinde bulunduğunu, lütuf ve ihsânına nail olduğunu belirtir:

- (86) Medḥinde didim Ḥazret-i Ḥünkâr’a қаşâ ’id
Taḥtında velî gördüm anuñ nice fevâ ’id
- (87) İḥsân ile luṭf eyledi bir ḥil’at-i fâḥir
Bir şâ’ire olmadı bu iḥsân-ı nevâdir

Şair ayrıca bu bölümde fethedilen yerler ve alınan kaleler hakkında nesir türünde çok sayıda risale okuduğunu, bunları padişah için nazmederek hem padişahın gönlünü almayı hem de bu hadiseleri kayıt altına alıp sonraki nesillere ulaştırmayı hedeflediğini belirtmektedir:

- (106) Didim bunu nazm itsem olur evvel ü âḥir
Şâyeste-i sulṭân-ı [...] nüṣḥa [...]
- (107) Yazsam şeh-i devrāna münāsib idi nazmım
Maḳbûle geçerdı umarım belki bu arzum

⁴⁶ Ak, a.g.e., s. 67.

Bu bölümün sonunda şair *Paşa-nâme*'deki olayların tasvir edileceğini eserinin minyatürlerle süsleneceğini, şu beyitlerle müjdeler:

(121) Her vaq'ası taşvîr ile meclis ola anîñ
Hem okuna hem seyri ola nazm-ı revânîñ

(122) Taşvîr ideler Hâzret-i Sultân-ı Murâd'ı
Tâ evveline kim ola taqbîl-i eyâdı

C. ESERDE YER ALAN MİNYATÜRLER

Yazma eserlerde tasvir edilen olayları anlatan resimlere minyatür denmektedir.⁴⁷ “Minyatür terimi, ortaçağ Avrupa'sında yazma kitapların bölüm başlarına yapılan tezhiplerde (süslemelerde) baş harfleri vurgulamak amacıyla kullanılan kırmızı boya minium'dan türetilmiştir ve söz konusu tezhipleri tanımlar.” Zamanla Latince *miniare*, Fransızca'ya *miniature* şeklinde geçip bir süre sonra el yazması eserlerde resimleri anlatmak için kullanılan kelime, Türkçe'ye Batı dillerinden geçmiştir. Osmanlı döneminde ise minyatüre tasvir veya nakış denmiştir.⁴⁸

Minyatürler yaşanan hadiselerin kişinin zihninde daha kolay canlanmasını ve okunan metnin daha iyi anlaşılmasını sağlar. *Gazavât-nâme* türü metinlerde yer alan minyatürlerde mücadele sahneleri ve mücadeleyi yöneten komutanın tasvirleri bulunur. Bu tür metinlerde padişahın ziyade vezirlerin ve paşaların tasvirleri daha çok yer alır. Çünkü gazanın başında genellikle bu kişiler bulunmaktadır.⁴⁹

Minyatürlü *gazavât-nâmelerin* özellikle 16. yüzyılın son çeyreğinde artış gösterdiği görülür, *gazavât-nâme* türünün minyatürlü ilk örneği tarihçi Mustafa Âli

⁴⁷ Celâl Esad Arseven, “Minyatür”, *Sanat Ansiklopedisi*, 2. B., C. III, İstanbul, 1966, Milli Eğitim Basımevi, s. 1415.

⁴⁸ Banu Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul, Kalcı Yayınları, 2004, s. 15.

⁴⁹ Mahir, a.g.e. s. 95

tarafından yazılan Nusret-nâme'dir. Eserin resimli sayfalarında Gürcistan fethinde görevlendirilen Lala Mustafa Paşa'nın tasvirleri yer almaktadır.⁵⁰

17. yüzyıla ait bilinen iki adet minyatürlü gazavât-nâme vardır. Bunlar minyatürlü gazavât-nâme türünün son örnekleri olarak bilinir. Bunlardan biri Malkoç Ali Paşa'nın Mısır valiliği döneminde yaşanan hadiseleri anlatan Mir Ali Paşa Vaka'yi isimli eser diğeri de Kenan Paşa'nın Rumeli ve Karadeniz ısyanlarını bastırmasını konu edinen Tulû'î'nin *Paşa-nâmesi*'dir.⁵¹

Çalışma konumuz olan, Tulû'î'nin *Paşa-nâme*'sinde beş adet minyatür bulunmaktadır.

1. 1b ve 2a sayfalarını kapsayan bir adet minyatür vardır. Bu minyatürde herhangi bir beyit bulunmamaktadır. Sultan IV. Murad'ın beyaz kaftanlar içinde tahtında oturuşunu tasvir eden minyatürde, padişah dışında yedi kişi daha bulunmaktadır. Bu yedi kişiden ikisi padişahın arkasında duran kırmızı kıyafetli askerler olup bunlardan birisinin elinde kılıç görülmektedir. Padişah'ın karşısında beş kişi ayakta durmaktadır. Bu beş kişiden biri biraz daha öndedir. Arkada kalan dört kişi aynı hizada ve el bağlamış şekilde ayakta beklemektedir. Bu dört kişinin yüzleri rutubetten ötürü zarar gördüğünden belli olmamaktadır.

2. 3b'de yer alan minyatürde ise beyaz kaftan ve siyah gömlek içinde tahtında oturan IV. Murad görülmektedir. Arkasında da ilk minyatürde bulunan iki asker yeşil kıyafetler içinde görülmektedir.

3. 8b'de yer alan minyatürde padişahın önünde eğilen Kenan Paşa ve hemen arkasında Kenan Paşa'ya hil'at giydiren hizmetçiler görülmektedir.

4. 19a'da yer alan minyatürde ise, Kenan Paşa ve ordusunun Kara Yusuf'u bulmak için sefere çıkışı tasvir edilmekte, Serez'e gelen Kenan Paşa'nın gayrimüslim halkın şikâyetleriyle karşılaşması anlatılmaya çalışılmaktadır.⁵²

⁵⁰ Mahir, a.g.e. ss. 96-97.

⁵¹ Serpil Bağcı, vd., *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 2006, s. 223.

⁵² Eserin elimizdeki görüntüsü siyah beyaz olduğundan minyatürlerdeki renkleri Mücahit Kaçar'ın "IV. Murâd Dönemine Ait Manzum ve Minyatürlü Bir Gazânâme: Tulû'î'nin Paşanâme isimli eseri" *Türkiyat Mecmuası* C. 21/ Bahar, 2011., isimli makalesinden öğrenmekteyiz.

5. 77a'da yer alan son minyatürde Kenan Paşa'nın 3 kadirge ile 6 Kazak şaykasının⁵³ üzerine gitmesi, bir sabah vakti isyancıların bir kısmını öldürmesi ve esir alması tasvir edilir.

II. PAŞA-NÂME'NİN İNCELENMESİ

A. PAŞA-NÂME'NİN DIŞ YAPISI

1. Eserin Nazım Özellikleri

a. Nazım Biçimi

Paşa-nâme, Türk-İslam Edebiyatında hikâye tarzındaki metinlerde daha çok tercih edilen mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Bilindiği gibi mesnevîler Türk Edebiyatının en uzun nazım şeklidir. İlk örnekleri İran Edebiyatına ait olan⁵⁴ bu nazım şeklinde her beyit kendi arasında kafiyelenir, ahenk aruz ölçüsü ile sağlanır ve beyitler birbirine olay örgüsü ile bağlanır. Türk-İslam Edebiyatında aşk, kahramanlık, tasavvuf vb. konular mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Bu nazım şeklinin diğer önemli özelliği çeşitli bölümlerden oluşmasıdır. Ayrıca olaylar başlıklar ile birbirinden ayrılır.

b. Nazım Tekniği

İncelediğimiz eser bir mesnevîdir. Mesnevîler genel itibariyle şekil bakımından birbirine benzer; bunun yanı sıra müellif eserinde çeşitli tasarruflarda bulunabilir. *Paşa-nâme*'nin teknik bakımdan diğer mesnevîlerden ayrıldığı noktalar vardır. *Paşa-nâmeyi* diğer mesnevîlerden ayıran en önemli özellik, minyatürlerle eserin zenginleştirilmiş olmasıdır. Eserin farklı yerlerinde beş ayrı minyatür bulunmaktadır.

Paşa-nâme'de 23 beyitten oluşan hamd u salât bölümü, 54 beyitlik methiye bölümü, 5 beyitlik müellif hakkındaki bölüm, 39 beyitlik sebab-i telif bölümü ve

⁵³ Mücahit Kaçar, adı geçen makalede 77a sayfasındaki minyatürde 3 adet kadirge 9 adet sandalın bulunduğunu belirtir. Fakat dikkatli bakıldığında 3 adet kadirge 6 adet şaykanın bulunduğu görülmektedir.

⁵⁴ Ünver, a.g.m., s. 430.

2058 beyitlik konunun işlendiği bölüm bulunmaktadır. Bu bölümün sonunda dört beyitlik dua kısmı yer alır. Eser 2179 beyitten oluşmaktadır.

2. Eserin Ahenk Özellikleri

a. Vezin

Paşa-nâme'de şair aruz ölçüsünün bahr-i hezec'den mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fa'ûlün kalıbını kullanmıştır. Bu kalıp mesnevîler için oldukça uzun bir kalıptır. Mesnevîler uzun şiirler olduğu için şairler genellikle kısa kalıpları tercih ederler. Şair Tulû'î eserini fazla uzun yazmamış bu sebeple olacak ki uzun bir kalıbı tercih etmiştir. Tercih edilen bu kalıba şiiri sığdırmak oldukça zordur. Ancak Tulû'î'nin Arapça ve Farsça'ya vukûfiyeti, divan şiiri geleneğine hâkimiyeti ve Sebki Hindî akımına aşinalığı sayesinde eserini bu kalıba sığdırmayı başarmıştır. Şiirini bu kalıba sığdırırken imâle ve vasıl gibi teknikler kullanmıştır. Aşağıda ki beyitler kullandığı bu tekniklere örnek olarak seçilmiştir:

Vezin:

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- (1) Hâmd idelüm Allâh'a ki âgâz-ı sühândır
Hâmd eylemek ehl-i sühâna resm-i gühendir

İmâle:

- (828) Ol **gice** 'aceb leyle-i zûlmâ idi pür-dûd
Dîvâr-ı kamer kır ile olmuş idi endûd
- (842) Ref' eyle şeb-i tîre-dilin zûlmünü zinhâr
Yohsa ideriz Yûsuf-ı eyyâmı haberdâr

Vasl:

- (274) Hâk isteyen **âdemler_alup** hâkķını gitdi
Tedric ile bahş eyledi tâ cümleye yetdi

- (277) On aqçeyi on bir üzere kıldı hesābın
Ribhı ne kadar **eyler_imiş** bildi nişābın

b. Redif ve Kafiye

Redif:

Mısra sonlarındaki kelime ve ek benzerliğine redif denir. Redifler şiirde bütünlüğü ve ahengi sağlamak için kullanılır. Bir şiirde ahengin tesbitinde önce redife sonra kafiyeye bakılır. *Paşa-nâme*'de geçen aşağıdaki beyitlerde kelime ve ek ortaklığı ile yapılan redifler gösterilmiştir:

- (281) Ol memlekete bir daği gel**mek nice mümkün**
Ol mertebeye bir daği yet**mek nice mümkün**

- (288) Aşhāb-ı hūqūkı arayup kendi bul**urdu**
Tedbīrin anıñ her ne ise şoñra kı**lurdu**

Kafiye:

Mısra sonlarındaki ses benzerliğine kafiye denir. Kafiye uyumu rediften sonra şiirde ahengi sağlayan diğer önemli bir unsurdur. Şiirlerde bir ses benzerliğine yarım, iki ses benzerliğine tam, üç ve üzerindeki ses benzerliğine ise zengin kafiye denir. Uzun heceler iki ses kabul edilir ve tam kafiye sayılır. *Paşa-nâme*'de geçen aşağıdaki beyitlerde yarım, tam ve zengin kafiye örnekleri gösterilmiştir:

Yarım Kafiye:

- (720) Kırk pāre kariyye o nevāhīde ta**ğıldı**
Şekvāya gelüp dergeh-i Pāşā'ya yı**ğıldı**

- (740) Def āt ile qatl itdi anıñ her biri ā**dem**

Hācet mi alur Őāhda kār olmasa mūhim

Tam Kafiye:

(1540) Bu fet-i muzaffer ki Hūdā itdi mūyesser
Şa' bān-ı mu' azzamda idi va' a muarrer

(1443) Kim var ise tābi' leri duydı bile gıtdi
Her birisi bir semte dūŐup ' askere itdi

Zengin Kafiye:

(1444) Bir yakadan ol hān-ı cedīd eyledi āheng
Tā kim yetiŐup ide cūlūs itmeyeler ceng

(1452) Fermān-ı hūmāyūn-ı ŐehenŐāh-ı cihān-dār
Donanmayla ıksun didi tā fehm ola esrār

(1554) Olurdu sebep-i fitne vū āŐūba o niyyet
Ĝāret olunurdu arada mūlk ũ ra' iyyet

B. ESERİN SANAT ÖZELLİKLERİ

1. Dil ve Uslup

İncelediğimiz eserin dil ve üslubu hakkında bilgi vermeden önce eserin hangi kültür coğrafyasında ortaya ıktığını tespit etmek gerekir. Bilindiği gibi Türk dili üç büyük kültür sahasında ürün vermiştir. Bunlar doğudan batıya doğru ağatay Sahası, Azerî sahası ve Osmanlı Sahasıdır.⁵⁵ Paşa-nāme Osmanlı Sahasının İstanbul ağızı ile 17. yüzyılda kaleme alınmış bir Mesnevîdir.

⁵⁵ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, İstanbul, İsam Yayınları, 1. B., 2013, ss. 41-42.

Osmanlı devletinin siyasî olarak zirve yüzyılı malum olduğu üzere 16. yüzyıldır. Kültür, Sanat ve edebiyatta ise zirve yüzyıl, 17. yüzyıldır.⁵⁶ 17. yüzyılda çeşitli edebî akımlar Osmanlı şairlerini etkilemiş Sebki Hindî, Türkî-i Basit,⁵⁷ Mahallileşme⁵⁸ gibi akımlar ortaya çıkmış ve şairlerce eserlerde yansıtılmıştır.

Tulû'î eseri *Paşa-nâme*'de seçtiği türün de etkisiyle anlaşılması kolay bir dil tercih etmiştir. Fakat gerek gördüğü yerlerde Arapça, Farsça kelime ve tamlamaları bolca kullanmıştır. Hatta bazı yerlerde Sebki Hindî'nin etkisiyle süslü, sanatlı ve külfetli bir dili tercih etmiştir. Aşağıdaki beyitlerde şair çok az Türkçe kelime kullanmıştır. Yani yer yer dili süslü, sanatlı ve külfetli bir şekilde kullanmaktadır. Aynı zamanda kullandığı tamlamalarla açıklık ve anlaşılabilirliği oldukça azaltmaktadır. Kullanılan Türkçe kelimeler ise genellikle fiiller, edatlar ve belli başlı bilinen kelimelerdir:

(828) Ol gice 'aceb leyle-i zulmâ idi pür-dûd

Dîvâr-ı kamer kır ile olmuş idi endûd

(829) Geçseydi eger bârı ile üstür-i rehvar

Bir peşşe kadar görmez idi dîde-i bîdâr

(830) Güyâ ki kazâ itmiş idi dūzahı taşvîr

Dûd-ı dil-i mazlûmı idüp kır ile tahmîr

(831) Yâ peyker-i tennî-i cehennem idi pîçân

Yâ Mâlik-i dūzahı idi ya şûret-i 'işyân

⁵⁶ Gencay Zavotçu, *Eski Türk Edebiyatı Yüz yıllara göre Nazım ve Nesir*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1. B., 2005, ss. 128-129.

⁵⁷ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2. B., 2004, s. 491; M. Fatih Köksal, *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*, Ankara, Akçağ Yayınları, 1. B., 2005, s. 453.

⁵⁸ Abdülkadir Erkal, *Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)*, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2009, s. 94.

(832) Yā bir ğazab idi nüzūl itdi hevādan
Yā šā'ika-i qahr-ı Hudā indi semādan

Yine aşağıda örnek olarak verilen beyitlerde, şairin şiirinde kullandığı dilin küçük bir örneği verilmiş, Arapça ve Farsça kelimeler bulunmakla birlikte açık, akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır:

(775) Emr eyledi herkes varalar yerlü yerine
Sākin olalar çıkmayalar reh-güzerine

(776) Tā kim işidüp kaçmaya erbāb-ı şeqāvet
İġfāl oluna bir iki gün ehl-i hıyānet

(777) Zīrā ki Topal'ı idicek qatl ile tebşīr
Her qātile itdi eşer-i müjdesi te'şīr

(778) Olmuşlar idi her biri bir küşede pinhān
Yollar gözedüp dağdağa-i bīm ile lertzān

(779) Her cānibe olmuşlar idi havf ile nāzır
Olur mu 'aceb şahş-ı mübāşir diyü zāhir

Eserde az olmakla birlikte arkaik Türkçe kelimeler kullanılmış günümüzde kullanımdan düşen ve düşmek üzere olan bazı kelimeler kayıt altına alınmıştır:

(1281) Bu maşlahatıñ cümlesini zāhir u pinhān
Sa'y eyleyüp itdi **dükeli** Hazret-i Ken'ān

(336) Aḥşama arīb olduğı dem eyledi  avdet

Şehre **ir iken** yitmek için eyledi niyet

(643) Luḥf eylemesem Şimdi buña eylesem āzār

Maḥbūs **idügin** kendisine eylesem izḥār

(461) **SındırmıŐ** idi arḥasını Zāl-i cihānıñ

İpligini bāzāra ıķarmıŐ idi zinānıñ

(743) Şekvācıları gūŐ idicek dāver-i  ādil

Didi  acabā **kanda** ola bu iki bātıl

Tulū‘î eserinde tahkiyeli anlatımı kullanmıŐtır. Bu tür anlatımlarda edebî sanatlara sıklıkla yer verilmez. Tulū‘î’de eserinin bazı yerlerinde sanatlı bir üslubu tercih etmiŐtır. Bu üslub okuyucunun ve dinleyicinin dikkatini toplamasını sađlamıŐtır.

III. PAŞA-NĀME’NİN İÇ YAPISI

A. ESERİN KURGUSU

Türk-İslam Edebiyatının olay örgüsü çevresinde yazılan önemli bir türü olan mesnevîler Şekil bakımından küçük farklılıklar olmakla birlikte genel olarak birbirine benzerler. Mesnevîler genellikle Şu üç bölümden oluşur:

Giriş bölümü

Konunun işlendiği bölüm

BitiŐ bölümü⁵⁹

Eserin ilk 121 beyiti giriş bölümünü oluŐturmaktadır. İlk 4 beyit hamd, 10 beyit salavât, 9 beyit ise dört halife ve ehl-i beyte duaya ayrılmıştır. Ardından 54 beyitlik methiye bölümü ile IV. Murad’ın övgüsü yapılır. Methiye bölümünden sonra 5 beyitte Şair kendisinden bahseder. Giriş bölümünün sonunda ise 39 beyitlik

⁵⁹ Ünver, a.g.m., s. 432.

kısımda Sebebi-i Telîf-i Kitâb bölümü yer alır. Giriş bölümünde şair münâcât ve mirâciye bölümlerine yer vermemiştir.

Şair Tulû'î 2057 beyitlik kısmı konunun işlenişine ayırmıştır. Bu bölümde şair Rumeli ve Karadeniz kıyılarında yaşanan olayları 71 başlıkta toplamış, okuyucuya aktarmıştır. Konunun işlendiği kısımda anlatılanlar IV. Murad'ın Rumeli'deki fitneden haberdar olması ile başlar. Zira bu dönemde Rumeli'de yaşayan mazlum halk eşkıyanın zulmünden isyan etmektedir. Konunun işlendiği kısmın son başlığında ise olaylar Karadeniz'de Kenan Paşa'nın isyancı Kırım Hanı Şahin Giray ile yaptığı deniz savaşı ile biter. Konunun işlendiği bölüm esasında iki kısımdan oluşur önce Rumeli'deki olaylardan sonra Karadeniz'deki olaylardan bahsedilir.

Eserin hâtîme kısmı bulunmamaktadır. Şair eserin son dört beyitini duaya ayırmış ve eserine nihayet vermiştir. Eserde temmet tarihi de yer almamıştır.

B. ESERİN MUHTEVASI

Eser 17. yüzyılın ilk yarısında Rumeli'de çıkan ayaklanmaları ve Karadeniz'in kuzeyinde Kırım Kazaklarının isyanlarını konu edinmektedir.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'ni derinden etkileyen Celâlî İsyancıları 16. yüzyılın sonuna doğru Anadolu'da devletin siyasî, ekonomik ve askerî olarak zayıflaması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu isyanlar Sultan Selim döneminden Sultan IV. Murad dönemine kadar devleti meşgul etmiştir.⁶⁰ Söz konusu isyanlar zamanla Balkanlara ve Kırım Kazaklarına sirayet etmiş devlet bu isyanları bastırmak için çok zaman ve güç sarfetmiştir.

Eser Gazavat-nâmelerin alt türü olan *Paşa-nâme* türünde kaleme alınmıştır. Aynı zamanda farklı bir isim kullanılmamış *Paşa-nâme* adıyla kayıtlara geçmiştir. Eser Balkanlar ve Karadeniz'de Kenan Paşa'nın isyancılarla yaptığı mücadeleyi ele almaktadır. Eserde önce Balkanlardaki isyanlar, isyancılar ve bunların bastırılması; sonrasında ise Karadenizdeki isyanlar, isyancılar ve bunların bastırılması

⁶⁰ Mücteba İlgürel, "Celâlî İsyancıları", *DİA İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. VII, s. 253.

anlatılmaktadır. Eserde Balkanlardaki isyanlardan bahseden kısımların hacmi Karadenizdeki isyanlardan bahseden kısımların hacminden daha fazladır.

Eser bütün Mesnevîlerde olduğu gibi hamd u salât bölümü ile başlar 23 beyitlik bu bölümden sonra Sultan IV. Murad'ın medhiyesine geçilir. Sultan Murad'ın iyi ata bindiğinden, şairliğinden, hattatlığından, adaletinden, cömertliğinden ayrıca Kabe'yi imaretinden bahsedilir. Eserin devamında kitabın yazılış sebebine geçilir. Burada şair Tulû'î, padişahın şairlik yeteneğinden ve kendisine yaptığı iltifatından bahseder. Şair Tulû'î Kenan Paşa ile yaptığı mülakatında isyancılarla yapılan mücadelelerin, imar edilen kalelerin ve sağlanan devlet düzeninin kayıt altına alınmasının gerektiğinden bahseder. Kenan Paşa da şairi bunu yapma hususunda teşvik eder.

Eserin devamında Rumeli'deki durumdan genel olarak bahsedilir. Anadolu'da başlayan isyanların Balkanlara sirayet ettiği insanların can, mal ve ırz güvenliğinin kalmadığı belirtilir, devamında Recep Paşa, Sultan IV. Murad'a verdiği telhis ile Rumeli'deki isyanın ayyuka çıktığını ve bunu bastırmak için Kenan Paşa gibi liyakatlı birinin vazifelendirilmesi gerektiğini belirtir. Kenan Paşa'nın adaletinden, heybetinden ve iyi siyasetinden bahsedilir, Kenan Paşa, Padişahın huzuruna getirilir ve bu zorlu vazife için görevlendirilir.

Kenan Paşa'nın Padişahın huzuruna çıkarak bu vazifeyi almasından, 1036 yılının Recep ayının sonunu beklemeden isyancıları alt etmek için harekete geçmesinden bahsedilir. Rumeli'de harekete geçen Kenan Paşa uğradığı şehirlerde halkın dertlerini dinler; hak isteyenin hakkını verir, can isteyenin canını alır. Padişah'ın emrini uygulamakta, devlet düzenini kurmakta zerre kadar tereddüt etmez.

Kenan Paşa'ya zalim Örenoğlu'nun Rodosçuk, Malkara, İpsala ve Keşan halkına yaptığı zulümden, sözde koruculuk adı altında halkın malını gasp etmesinden bahsedilir. Kenan Paşa bu durumu Rodosçuk ve civarından toplanan halktan öğrenir. Kenan Paşa hemen Örenoğlu'nun huzuruna getirilmesi için emir verir. Bunu öğrenen Örenoğlu kaçar kayıplara karışır, bir dağa gizlenir. Üzerine yakalanması için adam gönderilir, fakat altın ve gümüşlere ulaşılır Örenoğlu'na ulaşılmaz. Paşa,

Örenoğlu'ndan ele geçen bu ganimeti Padişah'a gönderir. Örenoğlu'nun yaptığı zulmü kasaba ehlinde dinleyen Paşa bu zalimin insanları nasıl borçlandırdığını, yaptığı tefeciliği öğrenir. Borcu olanları toplayan Paşa halkın borcunu siler.

İlerleyen bölümde yine Kenan Paşa'nın gücü, adaleti ve emniyeti kurmakta kullandığından onun hükmü altında insanların değil hayvanların bile huzuru, kardeşliği bulduğundan mübalağa ile bahsedilir. Rodosçuk'tan sonra Gelibolu'ya geçmeye niyet eden Paşa buranın ahvalini habercilerden öğrenir. Sonrasında askerleri ile beraber alay halinde Gelibolu'ya gider. Şehre girmeden önce türbeleri, makamları ve yaşayan mutasavvıfları ziyaret eder. Paşa burada zaman kaybetmeden şehir halkından kendilerine yapılan zulümleri dinler. Şehre gemilerle gelen, asi askerlerin halka yaptıkları zulümleri dinler. Kenan Paşa'nın gelişine sevinen halk, Allah'a şükreder ve Paşa'ya isyancıların zulmünden yakınmaya başlarlar. Paşa hemen askerlerine emir verir ve halka zulmeden kişilerin yakalanmasını ister; sahile kadar evleri arayan askerler asi askerleri bulmaya çalışır. Kol kol şehre dağılan Paşa'nın askerleri emniyeti tesis eder. Halka zulmeden asilerin kimi beşik altında, kimi dam üstünde, kimi ambarda, kimi de meydanda yakalanır. Kimi kümese girer; kimisi de denize atlar. Yakalanan asilere beşyüz değnek ceza verilir. Halkın gasp edilen malı halka iade edilir. Ardından Paşa Yazıcızâde'nin huzuruna gelip muzafferiyeti için dua eder. Yazıcızâde'nin makamından sonra Ahmed-i Bîcan Hazretlerinin manevî huzurundan yardım istenir.

Kenan Paşa Gelibolu'daki düzeni sağladıktan sonra zaman kaybetmeden diğer şehirlerdeki problemleri çözmek için yola revan olur. Serez halkına yapılan zulümleri öğrenir. Kara Yusuf adındaki sipahi halkı haraca ve vergiye bağlamıştır. Halktan haksız vergi toplayan Kara Yusuf üç yaşındaki çocuklardan bile en az 1500 akçe bazen de 2000 akçe vergiyi zorla almaktadır. Paşa'nın Kara Yusuf'un üzerine gitmesi ile kaçan Kara Yusuf, kırk köy gezmiş sonunda yakalanmıştır. Kara Yusuf kadınlara taciz ve tecavüzde o kadar ileri gitmiştir ki halkın namusunu ayaklar altına almıştır. Kara Yusuf nerde bir güzel kız olduğunu öğrense bir an durmamış iffetli, namuslu Hz. Meryem ve Hz. Rabia gibi kızların namusunu kirletmiştir. Serez'de Kara Yusuf'un peşine düşen Paşa her yerde onu arar, halk Kara Yusuf'un yerini bilse

dahi korkudan söyleyemez. Paşa eğer Kara Yusuf'u eline geçirse değnek cezası verecek ve boynuna ip geçirecektir.

Kara Yusuf'un izini süren Kenan Paşa herkesten yas tutmayı ve şikâyet etmeyi bırakıp onu aramaya koyulmasını ister. Kara Yusuf'un kulağına arandığı ve önemli kişi olduğunun haberi ulaşır. Paşa'nın askerleri İştîp şehrinde Kara Yusuf'un izine ulaşırlar ve onu orada yakalarlar. Yakalandığında kadı ile kahve içmektedir. Kara Yusuf önceden kalan sarhoşluğun etkisi ile ne dediğini bilmez. Padişah'ı kendisinin tahta çıkardığından, Yeniçeriye kendisinin kurduğundan, yöneticileri atadığından bahseder o kadar ileri gider ki halifelere ve ehl-i beyte bile dil uzatır.

Kenan Paşa'nın adamları Kara Yusuf'a ulaştıklarında önce güzel sözler söyleyip onu rahatlatırlar. Ardından Kenan Paşa'nın selamı var seni huzuruna davet ediyor haberiyle yüreği yanar ve vücuduna titreme düşer. Aynı zamanda sarhoş olan Kara Yusuf bir müddet uyur, uyandıktan sonra korkuyla Paşa'nın davetine icabet eder.

Kara Yusuf'un yakalandığı haberini duyan Kenan Paşa şehrin dışında meclisini kurar, tellallarla Kara Yusuf'un yakalandığını duyurur. Kenan Paşa hızlı bir şekilde mahkemeyi kurdurup Kara Yusuf'u adaletin önüne çıkarmış ve isnat edilen suçları ispat ettirmiştir. İsnat edilen suçları kabul eden Kara Yusuf adaletin hükmüne boyun eğmiştir. İdamına hükmedilen Kara Yusuf'un canı alınmıştır. Bunu gören mazlum halk çok sevinmiştir. Halk bu zalimin cezasını görmeye Padişah'a ve Kenan Paşa'ya dua etmiştir.

Kara Yusuf'un idamından sonra Ramazan ayını Serez'de geçiren Kenan Paşa Serez halkına ihsanda bulduktan sonra Selanik'e gitmeye niyet eder. Fakat bazı kişiler Paşa'nın huzuruna çıkıp Kuloğlu adındaki bir eşkiyanın halka zulmettiğini haber verirler.

Kuloğlu genç Osman'ın katledilmesinde bulunmuş; sarayı yağma etmiş; aldığı altın ve gümüşlerle halkı kendisine borçlandırıp adeta esir etmiş; yalancı ve fâsik biridir. Faizle insanlara borç verip ödemeyenlerin malına el koyan; halkın haremine el uzatan zâlim biridir. Kuloğlu esir ettiği insanlarla ve gasp ettiği mallarla kendine büyük bir kule yaptırır. Zalimlikle yaptığı bu kulenin harcında mazlum

halkın kanları ve gözyaşları vardır. Kuloğlu hakkını arayanlara elinden gelen zulmü yapar hatta onları idam ettirir. Bu duruma kadı bile sesini çıkaramaz. Kuloğlu bu haliyle Selanik'te âdeta kendisine bir devlet kurmuş beşyüz adamı seksen askeriyle hükümran olmuştur.

Kuloğlu hakkında bu bilgileri öğrenen Kenan Paşa hemen meclisini toplayıp bir hile ile Kuloğlu'nu yakalamak ister Paşa muhabbet mektubu gönderip onun gönlünü almaya çalışır. Paşa'nın elçileri muhabbet mektubunu Kuloğlu'na ulaştırırlar; mektubu okuyan Kuloğlu hiddetlenir; fakat elçiler onu sakinleştirir. Paşa'nın elçileri Kuloğlu'na başına devlet kuşu konduğunu söyleyip Paşa'nın kendisini hizmetine almak istediğini belirtirler. Bu sayede hükümdarın eline geçmekten kurtulacağını ifade ederler. Bunu duyan Kuloğlu sakinleşir.

Yaptığı hatalar, işlediği günahlar Kuloğlu'nun gözünün önünden geçer. Paşa'nın elçisini ölüm meleği, mektubunu ise amel defteri gibi görür. Paşa'nın huzuruna çıkıp çıkmama hususunda tereddüt yaşar. Paşa'nın yanına gitmeye, huzuruna çıkmaya karar veren Kuloğlu, etrafındaki insanları kendisi hakkında güzel şahitlik etmeleri hususunda tehdit eder; aksi takdirde başlarına gelecekleri hatırlatır. Serez'de ikamet eden Paşa'ya Kuloğlu'nun geleceği haberi ulaştırılır. Paşa etrafındakilere Kuloğlu geldiğinde ona iyi davranmalarını; ikramda, ihsanda bulunmalarını; ama göz hapsinde tutmalarını ve kaçmasına izin vermemelerini emreder. Paşa böyle davranarak Kuloğlu'nun etrafındaki asileri de yakalamak istemektedir.

Kuloğlu'nu ele geçiren Paşa diğer isyancıların peşine düşer. Topal lakablı Muhammed adındaki Celalî İsyancısının peşine düşen Paşa onunla beraber Deli Aynek, Abdi-i Divane isimli kardeşlerini de yakalamak ister. Bu kişiler isyanda, zinada, adam öldürmekte, yetim malı yemekte o kadar ileri gitmişlerdir ki halk artık bunlardan bıkmıştır.

Topal Muhammed daha önceden İstanbul'a gelmiş ve Recep Paşa'ya saldırıda bulunmuştur. Hapse atılan Topal Muhammed bir fırsatını bulup kaçmış ve Selanik'e yerleşmiştir. Diğer iki kardeşi ile beraber millete musallat olan Topal Muhammed halktan zorla vergi toplamakta; halkın yolunu kesip haraç kesmekte ve her türlü

zulmü işlemektedir. Kenan Paşa Topal Muhammed, Deli Aynek ve Abdi-i Divane isimli kardeşleri yakalayıp idam ettirir. Cesetlerini gören halk, Allah'a dua eder ve Padişahın varlığını, devlet düzenini hisseder.

Selanik'te isyancıları idam eden Paşa halkın ahvalini sorar ve şikâyetlerini dinler. Halktan olumlu cevaplar alan Paşa şehrin diğer işleri ile ilgilenir. Selanik kalesinin ve kalenin bazı kulelerinin harap halini gören Paşa, kalenin tamirine başlar. Deniz tarafı neredeyse tamamen yıkılan kalenin tamiri ile Paşa bizzat ilgilenir. Kalenin tamirinde ele geçirdiği isyancıların malını ve kendi parasını kullanır. Kalenin tamirinde herkesin hakkına dikkat eden Paşa kimseye zulmetmez. 1036 yılının Şevval ayının beşinci gününde tamiratın bitmesi ile Paşa da Vardar Yenicesine gitmek için hareket eder.

Ordusu ile beraber uzun bir yolculuktan sonra Vardar Yenicesi'ne ulaşan Paşa ilk iş olarak Evrenos Gazi'nin türbesini ziyaret eder. Evrenos Gazi cesaretle, cömertlikte ve ilimde adeta kutup gibidir. Balkanların fethinde büyük rol oynamıştır. Evrenos Gazi'nin türbesinde kurban kesen Paşa, fukaraya ihsanda bulunur ve Gazi'nin türbesine kandil astırır.

Kenan Paşa sonrasında Yenişehir ahalisini teftiş eder. Buranın halkı eşkiyanın elinden eziyet çekmektedir. Sayıları bini aşan eşkıya güruhu milletin ırzına, namusuna, malına kast edip insanları canından bezdirmiştir.

Manastır civarında malıyla, zenginliğiyle etrafa nam salmış bir Yeniçeri yaşamaktadır. Bunun haberini alan eşkıya yeniçerinin malını yağma etmek için harekete geçer. Bunu duyan yeniçeri kendisini büyük bir kalenin yüksek bir kulesine gizler. Malını talan etmek için kalenin etrafını saran eşkıya büyük bir ateş yakıp kadınları ve çocukları öldürür. Bunu dinleyen Kenan Paşa ordusunu hazırlayıp eşkiyanın üzerine yürür, Florina şehrinde büyük bir dağı mesken edinen eşkıya kargaşa çıkartarak Hristiyanlığı yaymaya çalışır. Bu duruma hiddetlenen Kenan Paşa eşkiyanın üzerine yürür; hepsini kılıçtan geçirir; elli askeri ise kazığa vurur. Bundan sonra Kenan Paşa Avlonya'ya gitmeye niyet eder.

Avlonya'ya gelen Kenan Paşa ilk iş olarak Sultan Süleyman'ın yadigârı Avlonya kalesini tamire koyulur. Bu kale Sultan Süleyman tarafından Polya Firengine mâni olmak için yapılmıştır.

Kenan Paşa bütün bu işlerden sonra Osmanlı Devletini çok uğraştıran isyancı Arnavutların üzerine gider. Bu durumu öğrenen isyancı Arnavutlar, tedbir almaya çalışırlar. Sultan Bayezid'in fethettiği Purigavanad şehrine hareket eden Paşa, casuslar gönderip haber toplar ve askeriyle oturup istişare eder. Argeri'ye otağını kuran Paşa, Yanya'dan Aslanpaşazâde'den (Ali Paşa) yardım istemek için kâtiplerine mektup yazdırır. Haberi alan Ali Paşa büyük bir orduyla Kenan Paşa'ya yardıma gelir; şiddetli çatışmadan sonra isyankâr Arnavut taifesi bozguna uğrattılır. Beş gün süren çatışmadan sonra Kenan Paşa muzaffer olur.

Padişah IV. Murad'ın emri ile Kenan Paşa Edirne'ye davet edilir. Rebiü'l evvel ayının onyedisinde Edirne'ye gelen Kenan Paşa bir müddet burada kalır. Sadrazam Recep Paşa İstanbul'dan muhabbet mektubu gönderip uhuvvetini Kenan Paşa'ya ilan eder ve Kırım'dan gelen haberi Kenan Paşa'ya aktarır. Timurhan, Kazakların ve Şahin Giray'ın devlete zarar vermek için ayaklandıklarını ve fikir birliği ettiklerini Padişah'a bildirir. Bu hizmeti karşılığında Padişah Vize ve Kırkilise'yi kendisine arpalık olarak verir. Timurhan'dan Eflak, Bogdan, Lehistan, Baba ve Kırım semtinden bilgi toplamasını Tatarlar hakkında casusluk faaliyeti yapıp gizli bilgiler getirmesini padişah ister. Timurhan ile Kenan Paşa Edirne'de birleşirler ve Kenan Paşa Timurhan'a pek çok ihsanda bulunur; ardından Kırım hakkında bilgi toplamaya başlarlar. Timurhan'ın yedi oğlu vardır. Büyük oğlu Bahadır, Yanbolu'da oturur ikinci oğlu ise Kırım'dadır. Kırım'da Şahin Giray'ın yaptıklarını Nurettin Bahadır'a, Bahadır da Timurhan'a iletir. Şahin Giray Timurhan'ın kaçak olduğunu ve kendisine teslim edilmesi gerektiğini Osmanlı idaresine bildirir. Timurhan ise kendisine verilen hediyelerle Padişah'ın himayesi altındadır. Bahar mevsiminin gelmesi ile Şahin Giray Çerkesleri, Kazakları ve Hatman Kazakları'nı yanına alıp Eflak üzerine yürür. Bu bilgiyi Timurhan'ın oğlu Nurettin, Bahadır'a iletir. O da Edirne'ye haber gönderir. Timurhan, o sırada Eflak'ta bulunmaktadır. Şahin Giray baskın yaparak savaşmadan Timurhan'ı ele geçirmeye niyetlenir. Bunun haberini alan Kenan Paşa, her yana haber yollayıp Timurhan'ın

korunmasını ve onunla birleşilmesini ister. Şahin Giray'ın Tuna nehrini kesinlikle geçmemesini ve gerekirse kendisi ile savaşılmamasını emreder. Şahin Giray'ın üzerine geldiğini öğrenen Timurhan, Baba'ya çekilir. Kenan Paşa, Timurhan'a haber yollayıp kendisine yardım edeceklerini ve yerinden ayrılmamasını ister. Eflak Voyvodası da asker toplayıp Şahin Giray'a karşı gelir. Şahin Giray, Tuna nehrini geçer ve kendisini bekleyen askerlerle karşılaşır.

Şahin Giray'ın Tuna'yı geçip Edirne'ye doğru geldiğini haber alan Kenan Paşa gerekli tedbiri almaya başlar. Şahin Giray'ın Edirne'ye yaklaştığını haber alan halkın bir kısmı şehri terk etmeye başlar. Bu durumu öğrenen Kenan Paşa kimsenin şehri terk etmemesi için şehir halkına haber gönderir ve kendisi de korkmadan düşmanı bekler. Şahin Giray askerleri ile Timurhan'ı takip eder ve O'nun etrafını bir çiftikte sarar. Fakat Kenan Paşa'nın askerleri gizlice Şahin Giray'ı ve askerlerini beklemektedir. Pusuya düşürülen Şahin Giray, iki saat gibi kısa bir sürede ağır bir yenilgi alır; âdeta kolu kanadı kırılır. Mağlup olan düşman askerleri firar etmeye başlar kimisi dağa kimisi ovaya kaçar; yaya olanlar ise kaçamadan yakalanır. Şahin Giray mağlubiyetin ardından eski avcı kıyafetleri giyerek firar eder. Şahin Giray Tolca civarında görünür. Yapılan çarpışmanın ardından Şahin Giray tek başına kurtulur. Padişah, Kenan Paşa'ya Şahin Giray'ın yakalanması için emir mektubu gönderir. Kenan Paşa, Padişah tarafından kendisine armağan edilen hil'atle emir mektubunu Edirne'de alır. Mektupta Şahin Giray'ın bir an önce yakalanması emredilmektedir. Eğer yakalanmazsa tekrar ayaklanıp devletin başına bela olacaktır. Şahin Giray bir fırsatını bulup kaçmayı başarmış ve sırta kadem basmıştır. Daha sonra Bahçesaray adlı yere geçerek burada ikamet etmiş ve bu yerde on bin Kazak'ı harekete geçirip Padişah'a isyan etmeye teşvik etmiştir.

Buraya kadar anlatılan hadiseler, Kenan Paşa'nın Karadeniz sahilinde Karadeniz Kazakları ile yapılan deniz savaşı eserin son kısımlarında ise 1038 yılında Padişah büyük bir donanmayı Akdeniz'e gönderir. Bunu haber alan Karadeniz Kazakları fırsattan istifade ederek isyan ederler. Seksen parça gemiyle Karadeniz köylerini ve limanlarını harab ederler. Bu durum Padişah'a ulaştınca Kenan Paşa bu musibeti def etmek için görevlendirilir. 1039 yılının Muharrem ayı başında on dört kadirga ile Kenan Paşa küffâr üzerine harekete geçer. Onbeş günlük zorlu bir deniz

yolculuğundan sonra İğneadası'na demir atan asker, limana çıkar. Ada'da bulunan bir kiliseye gizlenen Kazaklar'la büyük bir mücadele başlar ve pek çok asker şehit olur. Buradan karaya çıkan ordu, Kazaklar'ı takibe başlar. Kazaklar bu arada pek çok şehir ve köyü talan etmiştir. Kazaklar'la Osmanlı ordusu Varna civarında karşılaşır. Burada büyük bir çatışma çıkar. Küffar ordusu sonunda dağıtılır, bir kısmı karadan bir kısmı da denizden kaçmaya kalkar. Paşa deniz yoluyla kaçan Kazaklar'ı takip eder. Kazaklar'ın gemilerini top ateşine tutar ve kaçmalarına fırsat vermez. Paşa pek çok düşman gemisini esir alır. Gemilerde tutulan kadın ve çocukları da esaretten kurtarır. Sonrasında karaya çıkıp Varna'ya doğru hareket eder, Varna'ya ulaşan Paşa, oranın halkı tarafından şükran ile karşılanır. Paşa, şehrin idarecileri ile görüşüp işleri düzene koyar. Oradan İstanbul'a geçmek için hareket eder. İstanbul'a gelince Padişah tarafından ihsan ile karşılanır ve hizmete devam eder.

Şair Tulû'î devletin bekası, Padişah'ın selameti ile düşmanların kahri için dua eder ve böylece mesnevî sona erer.

C. OLAYLARIN YAŞANDIĞI ZAMAN

Paşa-nâme'de anlatılan olaylar IV. Murad'ın saltanatında (1623-1640)⁶¹, Kenan Paşa'nın vezareti döneminde vuku bulmuştur. Eserde Rumeli ve Karadeniz'deki eşkıyalar ve isyanlarla yapılan mücadeleler anlatılmaktadır. Eserin girişinde olayların H. 1036 M. 1626 yılında başladığı tarihlendirilmiştir:

(126) Tārīḥ-i ḡulūvv **biñ otuz altı** ile dāḥil

Olduḡda bilür ḡalḡ-ı cihān cāhil ü fāzıl

(172) Dāḥil olıcaḡ **biñ otuz altı** seneye tārīḥ

Bu kāra şurū' itdi idüp 'āleme tevbiḡ

Bu beyitlerden hareketle olayların H. 1036-M. 1626 yılında başladığı görülmektedir. Bu tarihte Kenan Paşa Rumeli'deki eşkıya ile mücadeleye başlar.

⁶¹ Ziya Yılmaz, "Murad IV", *DİA İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. XXXI, ss. 177-183.

Eserin önemli bir bölümünü oluşturan Karadeniz'deki olaylar ise H. 1038-1039-M. 1628-1629 tarihinde yaşanmıştır:

(1935) Tārihi **biñ otuz sekiziñ** dāhil olunca
Ta‘ dād-ı sinin ol seneye vāşıl olunca

(2000) Gelmişdi **biñ otuz toktuza** sāl-i muharrem
Kim evvel-i māh eylediler ‘azmi muşammem

İncelediğimiz tarih kaynaklarında⁶² Rumeli’de yaşanan olaylar hakkında tarihi bir bilgiye ulaşamadık; fakat Karadeniz’de yaşanan olayların ise M. 1628-1629 tarihlerinde yaşandığına dair bilgilere ulaşabildik.⁶³ Buradan hareketle eserdeki bilgilerle Karadeniz’de yaşananlar hakkında tarih kaynaklarında verilen bilgilerin birbiriyle örtüştüğünü söyleyebiliriz.

Eserdeki bu bilgilerden hareketle anlatılan olayların H. 1036-1039-M. 1626-1629 tarihleri arasında yaşandığı ve yaklaşık 3 yıllık bir süreyi kapsadığı görülmektedir.

⁶² Jorga, a.g.e., C. I, II, III, IV, V. ; Uzunçarşılı, a.g.e., C. I, II, III, IV, V, VI. ; İpşirli, a.g.e., C.I, II, III, IV, V, VI.; Hammer (Baron Joseph Von Hammer Purgstall), *Büyük Osmanlı Tarihi*, (çev. Mehmed Ata), C. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X., Üçdal Neşriyat, İstanbul.

⁶³ Jorga, a.g.e., C. III., ss. 322-323; Uzunçarşılı, a.g.e., C. III, ss. 175-176; İpşirli, a.g.e., C. II, ss. 670-671.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TULÛ'Î'NİN PAŞA-NÂME'SİNİN METNİ

I. ESERİN KURULUŞUYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Çalışmamızda mevcut olan tek nüsha esas alınmış, herhangi bir nüsha ile karşılaştırma yapılamamıştır.

2. Metin çevirisinde varak numaraları sol kısımda beyit numaralarından önce ve köşeli ayraç [] ile belirtilmiş, her beyitin numarası ise yine beyitlerin başına yazılmıştır.

3. Metinde yer alan minyatürlerin tanıtımı “Eserde Yer Alan Minyatürler” başlığında verilmiş; minyatürlerin yerleri ise [MİNYATÜRLÜ SAYFA] şeklinde belirtilmiştir.

4. Eseri okurken metin tamiri tekniği kullanılmış ve metin tamiri yapılmış olan kelimeler [] içine alınmış, okunamayan yerler [...] ile gösterilmiştir. Okunan fakat şüpheli olunan kelimelerin yanına (?) işareti konulmuştur.

5. Metinde geçen bölüm başlıklarının anlamları dipnotta verilmiştir.

6. Eserin transkripsiyonunda bazı yerlerde şiirin vezne uymadığı görülmektedir. Şiiri vezne uydurmak için bazı yerlere eklemeler yapılmıştır. Bu eklemeler () ile gösterilmiştir.

II. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ

İstanbul ve Bursa kütüphanelerinde nüshası bulunmayan *Paşa-nâme*, İngiltere’de British Library’de Sloane 3584 numara ile kayıtlıdır.⁶⁴ Eser ebat olarak (boy-en) 279x178 mm ölçülerindedir. Meşin ciltli eserin dışı, serlevhası ve cetvelleri yaldızlıdır. İçerisinde beş adet minyatür bulunan eser, 79 varaktan oluşmaktadır. 158 sayfalık eserin her sayfasında 15 satır yazı istif edilmiştir. 2179 beyitlik *Paşa-nâme* aruz ölçüsünün Hezec bahri’nin mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fa’ûlün kalıbıyla nestalik

⁶⁴ https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=91987

hatla kaleme alınmıştır. 74 bölümlük *Paşa-nâme*'de bölüm başlıkları mensur ve aynı hatla yazılmış, başlıklar çerçeve içine alınmıştır.

III. ESERİN KONU BAŞLIKLARI

1. [3a] DER-MEDH-İ HAẒRET-İ PĀDİŞĀH-I İSLĀM HĀLLEDALLĀHU
MŪLKEHŪ İLĀ YEVMİ'L-KIYĀM
2. [5b] MUŞANNİF-İ İN KİTĀB DER-HAQQ-I HOD GŪYED İN YEKDER [...]
3. [5b] SEBEB-İ TE'LİF-İ KİTĀB
4. [7a] DER-YĀFTEN-İ PĀDİŞEH-İ İSLĀM HABER-İ ŞŪRE-İ FİTNE-İ
EṬRĀF-I RŪMİLİ-RĀ
5. [7b] MŪŞĀVERE KERDEN-İ QĀYİM-İ MAQĀM YA'NĪ HAẒRET-İ RECEB
PĀŞĀ TELHİŞ NUMŪDEN BE-PĀDİŞĀH-I İSLĀM
6. [8a] SĪTĀYİŞ-KERDEN-İ HAẒRET-İ QĀYİM-İ MAQĀM RECEB PĀŞĀ
DŪSTŪR-I MŪKERREM HAẒRET-İ KEN'ĀN PĀŞĀ-RĀ
7. [9a] BŪSĪDEN-İ DĀMĀN-I PĀDİŞEH-İ İSLĀM HAẒRET-İ KEN'ĀN PĀŞĀ
VŪ RUḤŞAT-I'AZĪMET YĀFTEN
8. [9b] ĀLĀY NUMŪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ REVĀN ŞODEN EZ-ŞEHR BE-
CĀNİB-İ RŪM
9. [9b] NŪŞİSTEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ DER BĪRŪN-İ ŞEHR RŪZ-I ÇEND VŪ
BE-RESĪDEN-İ AḤVĀL
10. [10a] 'AZĪMET KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-MENZİL-İ ŞĀNĪ
ĀMEDEN-İ RE'ĀYĀ VŪ ŞİKĀYET-KERDEN
11. [11a] RESĪDEN-İ HAẒRET BE-QAŞABA-İ RODOŞUQ ŞİKĀYET-
KERDEN-İ RE'ĀYĀ EZ-ÖRENOĞLU
12. [11b] ŞENĪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ ZULM Ü FESĀD-I ÖRENOĞLU VŪ
ŞEFKAT-NUMŪDEN-i RE'ĀYĀ-YI MAZLŪM
13. [12a] GİRİHTEN-İ ÖRENOĞLU VŪ GŪZĀŞTEN HĪMYĀN ZER DER-PİŞE
VŪ ĀVERDEN-İ FİRİSTĀDEGĀN

14. [12b] SUĀL KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ EZ-AHVĀL-İ KEMERDĀR-I
ÖRENOĞLU EZ-EHL-İ KAŞABA
15. [13a] [.....] EFRĀŞTEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ VÜ ‘AZĪMET KERDEN Ü
AHVĀL-İ RE‘ĀYĀ PURSĪDEN
16. [13b] MÜTEVECCĪH ŞODEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE CĀNĪB-İ GELĪBOLU
VÜ PURSĪDEN-İ AHVĀL
17. [14b] ‘AZĪMET KERDEN-İ ENCŪMEN [...] Ü NUMŪDEN-İ ‘ASĀKİR-İ
NUŞRET-İ KERDĀR-I VĀLĀ
18. [15a] İKĀMET KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ DER-ŞEHR-İ GELĪBOLU VÜ
‘AZĪMET KERDEN-İ ZİYĀRET-İ EVLİYĀ
19. [15a] RESĪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-DERVĀZE-İ ŞEHR Ü DĪDEN-İ
ĀŞŪB Ü PURSĪDEN-İ U
20. [16a] ĀMEDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ EZ-ZİYĀRET Ü DĪDEN-İ ĀŞŪB DER
ŞEHR Ü PŪRSĪDEN-İ HĀL
21. [16b] GİRĪHTEN-İ CŪBBE CEYYĀN Ü GİRİFTĀR KERDEN-İ HAẒRET-İ
PĀŞĀ CŪMLE-İ İŞĀN-RĀ
22. [18a] RESĪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-VİLĀYET-İ DER-ĀMED Ü
PŪRSĪDEN-İ AHVĀL-İ KARA YŪSUF
23. [20a] MA‘LŪM KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ ŞİKĀYET-İ HALK EZ-KARA
YŪSUF KATL-İ NŪFŪS KERDEN-İ U
24. [20b] YĀFTEN DİLİRĀN-I KARA YŪSUF-RĀ DER-ŞEHR-İ İŞTĪB BE-
MECLĪS-İ KĀZĪ VÜ DA‘VET KERDEN
25. [21a] ĀMEDEN-İ KARA YŪSUF BE-ĤUZŪR-I HAẒRET-İ PĀŞĀ VÜ ĤABS
FERMŪDEN-İ Ü RŪZ-I ÇEND
26. [22a] ĀMEDEN-İ RE‘ĀYĀ ŞİKĀYET KERDEN EZ-KULOĞLU VÜ GŪŞ
KERDEN-İ PĀŞĀ
27. [23a] ŞİKĀYET KERDEN-İ RE‘ĀYĀ DĪGER BĀR EZ-BİÑĀ KERDEN-İ
KULLE VÜ EZ-CEVR-İ BĪ-DĀD-I U

28. [23b] ŞENİDEN-İ HAŐRET-İ PÁŐÁ BED Kerdāri-ı u ĞaŐab Kerden
Ü Pınhān DāŐten
29. [24a] RESİDEN-İ FIRİSTĀDEĞĀN BĀNĀME-İ ŐĀHİB DEVLET Ü BE-
DEST-İ VÜ DĀDEN
30. [24b] İŐTİRĀB KERDEN-İ ÇULOĞLI EZ-DA‘ VET KERDEN-İ HAŐRET-İ
PĀŐÁ VÜ NAŐİŐAT KERDEN-İ AŐBĀB-I U
31. [24b] TERSİDEN-İ ÇULOĞLI VÜ TECĀHÜL KERDEN Ü İŐHĀR
NÜMÜDEN Ü MÜTEŐAYYİR ŞODEN
32. [25b] DER EŐNĀ-YI REFTEN ŞART DĀDEN-İ ÇULOĞLI BE-A‘YĀN-I
VİLĀYET Kİ NEGÜYEND DER-ŐAŐŐ-I ŐOD
33. [26a] ĀMEDEN-İ ÇULOĞLI Ü MÜJDE DĀDEN-İ HAŐRET-İ PĀŐÁ BE-
MÜJDE-GÜYĀN-I EHL-İ VİLĀYET
34. [26b] ĞİRİFTĀR ŞODEN-İ ÇULOĞLI VÜ ĀMEDEN-İ TOPAL BE-PĀY-I
ŐOD Ü ĞİRİFTĀR ŞODEN-İ U
35. [27b] ĀMEDEN-İ TOPAL BE-ŞEHR-İ SİTANBUL Ü NİZĀ KERDEN VÜ
BE-ŐAŐRET-İ RECEB PĀŐÁ Kİ ŐAPUDĀN BÜD
36. [28a] ŐALĀŐ ŞODEN-İ TOPAL EZ-ŐABS Ü TAŐAMMÜL KERDEN-İ
ŐAŐRET-İ ŐAPÜDAN PĀŐÁ EZ-CEVR-İ U
37. [29b] ŞÜKÜR KERDEN-İ RE‘ĀYĀ EZ-ŐATL-İ TOPAL Ü ŐİKĀYET
KERDEN EZ-BEVĀDİRĀN-I U
38. [30a] ŐABER YĀFTEN-İ HAŐRET-İ PĀŐÁ EZ-‘ ABDİ-İ DİVĀNE VÜ EZ-
DELİ AYNEK Ü REFTEN BE-SELĀNİK
39. [30b] BĀZ ŐİKĀYET KERDEN-İ RE‘ĀYĀ EZ-‘ ABDİ-İ DİVĀNE VÜ EZ-
DELİ ‘ AYNEK
40. [31a] FIRİSTĀDEN-İ HAŐRET-İ PĀŐÁ ŐİKĀYETŐİ-RĀ BE-VİLĀYET-İ
ŐİŐ Ü NÜMÜDEN-İ TECĀHÜL
41. [31a] RESİDEN HAŐRET-İ PĀŐÁ BE ŞEHR-İ SELANİK Ü TEFTİŞ
KERDEN-İ AŐVĀL

42. [31b] YĀFTEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ DER ŞEHR-İ SELANİK ‘ABDĪ-İ DĪVĀNE-RĀ
43. [32a] DĪVĀNĪ KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ VÜ HUC CET KERDEN-İ KĀTL-İ DELİ ‘ABDĪ VÜ ‘AYNEK-İ DĪVĀNE-RĀ
44. [33a] DER ŞIFAT-I ŞEB
45. [34a] BĀZ TEFTİŞ KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ EZ-ZALEME VÜ CEVĀB DĀDEN-İ EHL-İ VİLĀYET Ü SĪPER KERDEN-İ HİŞĀR
46. [34b] TA‘MĪR KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ RAHNEHĀ-YI HİSĀR-I SELANİK-RĀ
47. [35b] ĀHENG-İ ‘AZĪMET KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-CĀNĪB-İ YEŃİCE-İ VARDAR
48. [36b] ZİYĀRET KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ MERKAD-İ EVRENOS ĞĀZĪ-RĀ
49. [37a] KĀRUBĀN-KERDEN Ü NÜZÜRDĀN-I HAẒRET-İ PĀŞĀ DER-ZİYĀRET-İ EVRENOS ĞĀZĪ
50. [37b] AZĪMET KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-CĀNĪB-İ YEŃİŞEHİR Ü TEFTİŞ KERDEN-İ MEHĀYĪF-İ RE‘ĀYĀ
51. [38b] SŪHTEN-İ HARAMĪ KULLE-İ YEŃİÇERĪ-RĀ VÜ ZEN Ü BEÇÇE-İ HĀNE VÜ ŞENĪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ
52. [40a] [...] KERDEN-İ HARĀMĪ-RĀ VÜ PERDĀHTEN-İ İŞĀN-RĀ VÜ BE-CĀNĪB-İ AVLONYA ‘AZĪMET NŪMŪDEN
53. [40b] RESĪDEN-İ AVLONYA VÜ TA‘MĪR KERDEN-İ KAL‘A-İ AVLONYA KĪ MERHŪM SULTAN SŪLEYMĀN BĪNĀ KERDE BŪDEST
54. [41a] İKDĀM-I NŪMŪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-TA‘MĪR-İ KAL‘A-İ AVLONYA KĪ TEMĀM HARĀB BŪD
55. [41b] ŞENĪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ ‘İŞYĀN Ü FESĀD-I TĀ‘İFE-İ ARNAVUD-RĀ VÜ TEDĀRİK-İ İŞĀN

56. [42a] SU'ĀL KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ EZ-EF'ĀL-İ BED-İ TĀ'İFE-İ
ARNAVUD Ü BĀZ ŞENĪDEN
57. [42a] CĀSUS FİRİSTĀDEN Ü HĀBER DĀŞTEN-İ CENG-İ TĀ'İFE-İ
ARNAVUD HAẒRET-İ PĀŞĀ
58. [42b] ĀMEDEN-İ CĀSŪS Ü BĀZ HĀBER DĀDEN Kİ HEME EZ-BEHR-İ
CENG-İ DER-İ METERİS FÜRŪ NİŞESTEN
59. [43a] FİRİSTĀDEN-İ MEKĀTİB BEHER CĀNİB EZ-BEHR-İ İMDĀD Ü
RESĪDEN-İ ASLAN PĀŞĀZĀDE
60. [44a] HŪCŪM KERDEN-İ LEŞKER-İ İSLĀM Ü CONBĪDEN-İ İ'LĀM Ü
EFRŪHTEN-İ ĀTEŞ-İ HEYECĀN
61. [44b] GİRİFTĀR ŞODEN-İ DİLİRĀN-İ TĀİFE-İ ARNAVUD DER-RŪZ-İ
CENG Ü PEYGĀR
62. [45a] VŪ GİRİFTĀR ŞODEN-İ BABA [...] İŞĀN Ü PERİŞĀN GEŞTEN-İ
CEM'İYYET-İ NĀDĀN
63. [45a] TEMĀM PERDĀHTEN-İ EHL-İ FESĀD RĀ VŪ ĀVERDEN-İ RŪY-İ
NİYĀZ BE-CĀNİB-İ HĀKĀK CELLE VE 'ALĀ
64. [45b] ĀMEDEN-İ EMR-İ ŞERİF-İ HAẒRET-İ ZİLLULLĀH Ü DA'VET
KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ-RĀ BE-CĀNİB-İ EDRİNE
65. [45b] MEKTŪB FİRİSTĀDEN-İ HAẒRET-İ QĀYİM-İ MAQĀM RECEB
PĀŞĀ İZHĀR KERDEN-İ MAHABBET
66. [48b] MŪŞĀVİR KERDEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü İZHĀR KERDEN-İ
TEDĀRİK-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ
67. [49a] HĀVF KERDEN-İ RE'ĀYĀ EZ ĀMEDEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü
ŞENĪDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ
68. [49b] ĞALEBE NUMŪDEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü TĀZĪDEN EZ-PEY-İ HĀN-İ
TİMUR Ü RESĪDEN
69. [49b] KEMİN GÜŞĀDEN-İ LEŞKER-İ İSLĀM Ü ŞİKESTEN-İ PERR Ü BĀL-
İ LEŞKER-İ ŞĀHİN GİRĀY

70. [50b] KOŞTE ŞODEN-İ LEŞKER-İ MUḤĀLİF BĪ-ZAḤM-I VÜ CERĀḤAT Ü
MORDEN-İ İŞĀN
71. [51a] GİRİḤTEN Ü CÜDĀ ŞODEN-İ ŞAFĀ GİRĀN-I SULṬĀN Ü RESĪDEN
BE-CĀNĪB-İ EDRĪNE
72. [51b] KÖHNE PÜŞĪDEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü GİRİḤTEN Ü NĀPEYDĀ
ŞODEN
73. [53a] GİRİḤTEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü NĀMA‘LŪM ŞODEN CĀY-I
GİRİZGĀH
74. [70b] TĀRĪḤ-ŞĪNĀSĀN-I ZAMĀN-I ŞA‘B-ENGİZ TAḤḤĪḤ NŪMĀYĀN-I
KELĀM-I ḤŪKM-ĀMĪZ

IV. Eserin Transkripsiyonlu Metni

[1a] BOŞ SAYFA

[1b] MĪNYATŪRLŪ SAYFA

[2a] MĪNYATŪRLŪ SAYFA

(mef‘ūlü / mefā‘lū / mefā‘ilū / fa‘ūlūn)

[2b]1. Ḥamd idelüm Allāh’a ki āgāz-ı sūḥandır
Ḥamd eylemek ehl-i sūḥana resm-i gühendir

2. Her sözde olur nām-ı Ḥudā evvel-i āgāz
Sıḥr-i sūḥanı nām-ı Ḥudā’dır iden i‘cāz

3. Yād eylese Allāh’ı sūḥan-ver olan evvel

Evc-i sühanı olmaz anıñ pāye-i esfel

4. Nazm ehliniñ evvel sühanı hamd-i Hudādır
Şānide Rasūline selām itse sezādır
5. Ol tāze-nihāl-i çemen-i gülşen-i eflāk
Çaddine münāsibdir anıñ hil' at-i *Levlāk*
6. Ol yeke-süvār-ı şeh-i tenhā - rev-i mi' rāc
Mehtāb-ı şebistān-ı felek gevher-i ser-tāc
7. Asāyiş-i cān u dil-i muhtāc-ı kıyāmet
Deryā-yı kerem ebr-i şehā kân-ı şefā' at
8. Ol maẓhar-ı āyāt-ı Hudā nāṭıķ-ı Kur'ān
Hem muẓhir-i esrār-ı kelām-ı Haqq-ı Sübhān
9. Ol 'illet-i şūrī sebep-i ma' ni-i ma' kûl
Dānende-i ma' lûm u şināsende-i mechûl
10. Nādide 'arûz-ı şu' arā lehce-i mevzûn
Ümmî laķab u mes'ele- āmûz-ı Felātûn
11. Ol mürsel-i āḫir ki daḫi gelmeye mürsel
Dünyā yıķılup seyr-i felek tā ola münḫal

[3a]12. Rûḫuna şalāt ile selām olsun o şāhiñ

Çäk eyledi engüşt ile endāmını māhūñ

13. Ya‘nī ki Muḥammed-i ‘ıẓam-ı şān-ı nübüvvet
Peygamber-i insān u melek ‘ayn-ı hüviyyet
14. Şad-güne taḥiyyāt ola ol merḳad-i pāke
İşār idelim cevher-i cān u dil o ḥāke
15. Evlādına aşḫābına envā‘-ı du‘ālar
Etbā‘ına a‘vānına her laḫza şenālar
16. Hem rūḥ-ı Ebū Bekr’e ki Şiddīḳ-i vefādır
Şad-güne selām olsun aña merd-i Ḥudādır
17. Hem kān-ı ‘adālet ‘Ömer’e yār-ı Ḥabībe
Dāyim ola envā‘-ı taḥiyyāt ol edībe
18. Hem baḫr-i ḥayā Ḥazret-i ‘Osmān-ı ḥalīme
Dāmād-ı Rasūlüllāh olan yār-ı kerīme
19. Hem daḫi ‘Alī ibn-i Ebī Ṭālīb’e her-bār
Olsun dūrer-i medḥ u şenā ḳabrine işār
20. Hem ol iki maḥdūma Ḥasan biri Ḥüseyn’e
Ya‘nī o ciger-gūşelere ḳurra-i ‘ayna
21. Hem duḫter-i Peygamber’e ol zevc-i Betül’e

Ḥāk-i ḳādem-i Fāṭıma'ya bint-i Rasūl'e

22. Şad-sāle vürūd ile taḥıyyāt ola bī-ḥadd
Ervāḥına her birisiniñ bī-ḥadd ü bī-ḥadd
23. Çün ḥamd ü şalātı burada eyledik itmām
Medḥin idelim pādīşeh-i 'ālemiñ i' lām

DER- MEDḤ-İ ḤAZRET-İ PĀDİŞĀH-I İSLĀM
ḤALLEDA'LLĀHU MÜLKEHÜ İLĀ YEVMİ'L-ḲİYĀM⁶⁵

24. Bu ḳışsa-i müşgīn-raḳam-ı siḥr-i ḥelāli
Bu mu' ciz-i 'İsā-nefes-i feyz-i ḥayāli

- [3b] 25. Sultān-ı cihān-bāniñ idüp nāmına tertīb
Meclisleri taşvīr oluna cedveli tezhīb

MİNYATÜRLÜ SAYFA

26. Andan ide medḥ-i şeh-i devrānı Ṭulū' i
Āheng-i süḥan eyleye şebt ide vuḳū' i

- [4a] 27. El-minnetü lillāh olup elṭāf-ı İllāhī
Şād eyledi dünyāyı Murād ile ke-māhī

28. Bir pādīşeh-i 'ādili te'yīd ile dehre

⁶⁵ İslām Pādīşahı'nın methine dairdir. Allāh mülkünü kıyamete kadar dâim eylesin.

Sultān-ı cihān itdi ki maḥlūḳ ala behre

29. ‘Ömr ile daḥi tāzedir ol pādişeh ammā
‘Aḳl ile odur pīr-i ḥired yāver-i dünyā
30. Deh sāl̄e iken eyledi taḥşīl-i fezā ’il
Ḥaṭṭāt-ı metīn olduḡıdır baḥş-i evā ’il
31. [...] dehe vardıḳda olup fāris-i yektā
At sürmede kimse aña olmaz idi hem-pā
32. [Meydāna çıḳu]p raḥş ile itdikçe ğurunbiş(?)
Virir küre-i nāra anıñ şarşarı cünbiş
33. [Yekrān]-ı felek seyr ü zemīn lengeri tebdīl
İtdikçe şeh-i memleket-ārā-geh-i ta’ cīl
34. Ol raḥş u cemāl ile idenler anı ta’ rīf
Dirler ki güneş itdi esed burcını teşrīf
35. Çıḳsa cirīde eylese merdāne ‘ azīmet
Sām olsa ḥaşım yine arar genc-i hezīmet
36. Yekrān-ı felek rāyız-i fermānına teslīm
Güyā ki ḳazā vü ḳader itmiş aña ta’ līm
37. Ḥünkār-ı civānbaḥt-ı hūner-verdir o server

İkbāline reşk eyler idi görse Sikender

38. ‘İlm ile ‘alem oldu ma‘ārif ile meşhūr
Hem şā‘ir-i nāzik-sūḥan ü kıble-i cumhūr
39. Söz söylemegi cümleden a‘lā bilür ol şeh
Fehm-i sūḥan eyledügi ma‘lūm-ı keh ü meh
40. Şi‘r-i ḳudemāyı eyü añlar şeh-i mümtāz
‘Örfi sözünü añlamada istemez enbāz
41. Nazm eylese ğāyetde ider nazmını a‘lā
Eş‘ār u ğazel söylemede şā‘ir-i ğarrā
- [4b]42. Ḥaṭ yazmada ğālib görünür ḥaṭṭ-ı ‘imāda
Zi-rūḥ olanı beñzedimez kimse mebāda
43. ‘Adline anıñ nisbet ile Kisrā-yı ‘ādil
‘Āḳil olana mağlaṭadır şöhret-i bāṭıl
44. Elṭāfına taḳlīṭ idemez Ḥātem-i Ṭāyī
Şaĝ olsa görürdi ne imiş resm-i şehāyı
45. [...] [...] ber-āver
[...] me‘ānī [...] ṭab‘-ı şenāver
46. Ḍarbu’l-meşel elsine-i ḳavmi-yile mümtāz
Dānende-i siḥr-i şu‘arā *nāzım-ı i‘cāz*

47. [...] cūdında kez sâ'il-i muhtâc
Kisrâ aña nispetle 'adl itmede Haccâc
48. 'Adl-i Ömer'i eyledi [...]
'Aşrında helâk oldu anıñ zâlim-i gümrâh
49. Güyâ ki hilâfetde odur Hâzret-i Şiddîk
Ahlâk-ı Ebî Bekr'e muvâfîk zihî tevfiq
50. [...] itdügi dem Hâzret-i Osmân
Taşîl-i u' lûm eylemede câmi' -i Qur'ân
51. Heybetle 'Alî'dir [...]
Yenbû' -ı himem baħr-i kerem kân-ı kerâmet
52. [...] olsa [...]
Hâmî [...] büt-i İblîs-i şikender
53. Ol tâze-nihâl-i çemen-i salţanat-ı dîn
Dâdâr-ı kadîm oldu budur evvel-i ta' yîn
54. Devlet der-i cāmında anıñ bende-i der-bân
Rif'at [...] [...] fûrû-mâye nigeħ-bân
55. Ârâyîş-i dibâce-i her nüsha-i fendir
Ma' nâ-yı mücessem şeref-i rûħ-ı süħandır

56. Sulṭān-ı cihān ibn-i ŧehenŧāh-ı cihāndır
Haḳān-ı dehr dāver-i iḳlīm-sitāndır
- [5a]57. Ol pādīŧeh-i rūy-ı zemīn zıll-i İllāhī
ŧāhān-ı cihān merci' idir sāye-i cāhı
58. Tecdīd-i binā eyledi ol Beyt-i 'Atīḳı
Bānī-i Harem oldu mecāzī vü haḳīḳī
59. Himmetle idüp Ka'be-i maḳlūḳı mücedded
Tā rüz-ı kıyāmet añılur nāmı muḳalled
60. Mīzāb-ı ser-bāmı idüp Ka'beyi de altun
Ḳuddāmını luḳf ile ider her sene memnūn
61. Hem merḳad-i peyḳamber ol maḳla' -i nūra
Āsāyiŧ-i insān u melek ravza-i ḳūra
62. Ḳandīl-i zücācı götürüp eyledi elmas
Miŧkāt-i seḳā' adl itdi nice zer-ḳaŧ
63. Beñzetdi anıñ bāḳınına zāhirin el-ḳaḳ
Zīnetle anı reŧk-i ŧebt eyledi muḳlaḳ

64. Pür-nür idi dīvār u deri zāhir u bāṭın
Cennetden anı fark idemez nāzır-ı fāṭın
65. Hep bunca eşer ol şeh-i ‘ālī-himemiñdir
Maḥdūm-ı ümem ḥādım-i beyt ü ḥaremiñdir
66. Bir pādişehi olmadı şâyeste bu tedbīr
Kim beyt-i Ḥudāvend-i cihānı ide ta‘mīr
67. Bu ḳadr u şeref oldı şehensāha müyesser
Dünyāda vü uḳbāda bulur ecr-i mükerrer
68. Bu devlet u bu miknet u bu ḳudret-i ḥaşyet
Bu ‘izzet bu şevket u bu ḳuvvet-i himmet
69. Görseydi taşavvurda eger ḳayşer u ḥāḳan
İtseydi ḥayālāt-ı muḥālāt-ile iz‘ān
70. Bir merd-i suḥanver bulunurdu ide terḳīm
Āşārını ‘āḳil göricek eyleye teslīm
71. Her memleketiñ pādişehi eylese nāme
Hep ‘abd-i eḳaldır yazılan ḥatm-i kelāma
- [5b]72. Dergāh-ı felek-pāyesidir kıble-i şāhān
Ḥāk-i deri tāc-ı şeref [...]

73. Sulţān-ı mu‘azzam oĸunur berr u baĸirde
Şāhān āna enbāz olamaz [...]
74. Ya‘nī ŧeh-i Cem-pāye Murād Hān-ı mu‘azzam
Hūnkār-ı cihān-gīr [...]
75. Mihr-i felek-i salţanat-ı mülk-i muĸalled
Şāhān-ı cihān āna muĸābil
76. ‘Adl ile cihān-ı güheni tāze ter itdi
Şāĸ-ı emel-i ehl-i dili [...]
77. Şād itdi Tulū‘-i sūĸan-dānı seĸāsi
Cevr itmiş iken cānına dehrīñ [...]

MUŞANNİF-İ İN KİTÂB DER-ḤAḤḤ-I ḤOD GÜYED İN
YEKDER KELİME [...] ⁶⁶

78. İn'âm ile kırtardı anı nâr-ı şî'irden
Ol ṭab' -ı durer-bârı bulup [...]
79. Faḡr âteşine yanmış iken cân-ı ḥazîni
Şu sepdî dil u cânına gûş itdi [...]
80. Kem-nâm idi peygûle-i nisyânda faḡırdan
Meşhûr-ı cihân itdi alup dest-i dehirde
81. Ḳaṭ' eyledi naḥl-i sitemi pençe-i ḡahrı
Pâk eyledi ḥâşâk-ı cefâdan gül-i dehri
82. Medḥ-i şeh-i devrânı tamâm eyledim işâr
Te 'lîf-i kitâbıñ sebebin idelim iḡbâr

SEBEB-İ TE 'LİF-İ KİTÂB ⁶⁷

83. Ğavvâş-ı bihâr-ı sūḡan-ı bâdire -perdâz
Meddâḥ-ı şehenşâh-ı cihân nüşâ-i i'câz

⁶⁶ Bu kitabın musannifi kendi hakkında der ki [...]

⁶⁷ Kitabın telif edilme sebebidir.

- [6a]84. Hem mādih-i dīvān-ı hümāyūn-ı cihān-bān
Hem dā' i-i ḥayl-i vüzerā-yı ' azm-şān
85. Ya' nī ki cihān-dīde Ṭulū' i-i sühan-ver
Ḥurşid-i ma' ānī ' araz u nāzım-ı cevher
86. Medḥinde didim Ḥazret-i Ḥünkār'a ḳaşā' id
Taḥtında velī gördüm anıñ nice fevā' id
87. İḥsān ile luṭf eyledi bir ḥil' at-i fāḥir
Bir şā' ire olmadı bu iḥsān-ı nevādir
88. El-minnetü lillāh ki olup mādih-i ḥünkār
Evşāf-ı cemilinde olup nāzım-ı dür-bār
89. Eş' ār-ı revān-baḥş ile ḳıldım nice inşā
Elṭāf-ı şehensāhī beni eyledi iḥyā
90. Medḥ-i şeh-i devrānı müdām eyledim evrād
Evşāf-ı cemilinde olup mādih-i üstād
91. Fermān-ı hümāyūn ile ḳıldım nice inşā
Gülzār-ı medīḥinde olup bülbül-i güyā
92. İnşāf idicek Ḥazret-i Sulṭān-ı cihān-bān
Fehm eyler idi zevḳ-i mezāyā-yı suḥandān

93. Eltāfını taqrīr idemem ebr-i güher-bār
Ahlākını tā' bīr idemem nāfe-i Tātār
94. Eş'ārımı ' arz eyler idim şāh-ı enāma
Eltāf ile eylerdi cevāb itse peyāma
95. İhsān-ı keşīr eyler idi şi' rime dā'im
Şeb-tā-seher olmaz idim ol şevk ile nā'im
96. İhsānı beni dāyim iderdi söze işvāk
Dil bülbülün ol şevk idi her dem iden inṭāk
97. Şūrīde olup eyler idim seyr ü temāşā
Mağrūr-ı suḥan itmiş idi dāver-i dünyā
98. Bir gün şeref-i meclis-i ihsāna yetişdim
Pā-būs-ı vezīr-i şeh-i devrāna yetişdim

[6b]99.Pāşā-i şecā' at güher [...]

[...] kerem Hāzret-i Ken'an [...]

100. Luṭf eyledi ol deñlü ki taqrīr [...]

[...]

101. Şayd eyledi dil bülbülün ol āşaf-ı [...]

[...]

102. Gösterdi biraz naql idüp aḥbār-ı celīli

[...]

103. Neşr ile yazılmamış nice [...]
[...]
104. Cem^ç olunup ortaya gelüp oldu müheyyâ
Pâşâ-yı şeh itdi anı [...]
105. Gördüm ki bu âşâr-ı celîle sitem olmaz
Nisyâna düşüp şâhid-i ma^ç nâ
106. Didim bunu nazm itsem olur evvel ü âhîr
Şâyeste-i sultân-ı [...] nüşha [...]
107. Yazsam şeh-i devrâna münâsib idi nazmum
Maqbûle geçerdî umarım belki bu arzum
108. Zîrâ ki ^ç adil-nâme-i fermân-ı şehensâh
Nazm olsa olur pâdişeh-i ^ç âleme [...]
109. Teftîş-i mezâlimdir olan nazm ile inşâ
Hem def^ç -i muhâlifdir iden ^ç âlemi ihyâ
110. Hem bunca kılâ^ç oldu meremmât u mücedded
Tâtârpınarı gibi hişâr oldu müsedded

111. Didim bu kadar maşlahatı eylediñ itmām
Dikdiñ ser-i küffarı hişāra idüp ikdām

112. Hem bunca sitemkārı kırup eylediñ ihlāk
Rūm illerini eyledi āb-ı kılıcıñ pāk

113. Hem daħi Limiṣgī gibi bir kāfiri dutduñ
Bir lu‘ b ile [nerrād-ı şeķā-pīşe-i uđduñ]

[7a]114.[...] eyleyicek anı giriftār
Hıvıf ile helāk oldu nice leşker-i küffār

115. [...] dek ‘ askerini eylediñ ihlāk
Taburunu beş kat bozup itdiñ yerini hāk

116. Hem daħi girüp Baħr-i Siyāh’a sefer itdiñ
Hıbs-i Kazağıñ cāyını çāh-ı saķar itdiñ

117. Bu sözleri gūş eyleyicek Hızret-i Pāşā
[Emr it]di didi nazm ile eyle bunu inşā

118. Ben daħi o gün destime aldım [ser-i] hūame
[...] ile şafha-i ‘ālemde bu nāme

119. Hem adını ‘ adl nāme-i pāşā kodum anıñ
Eglenceleri ola cihānda nudemānıñ

120. Gūş eyleyeler ‘adlini pāşā-yı kerīmiñ
‘İbretle nazār oluna aḥvāli ġarīmiñ
121. Her vaḳ‘ ası taşvīr ile meclis ola anıñ
Hem oḳuna hem seyri ola nazm-ı revāniñ
122. Taşvīr ideler Ḥazret-i Sulṭān-ı Murād’ı
Tā evveline kim ola taḳbīl-i eyādī

DER YĀFTEN-İ PĀDİŞĀH-I İSLĀM ḤABER-İ ŞŪRE [U]

FĪTNE-İ EṬRĀF-I RŪMİLİ-RĀ⁶⁸

123. Ol pādişeh-i memleket-ārā-yı muzaffer
Her kişveriñ aḥvālini şorardı mükerrer
124. Ol sāli bilürdi ki ġuluvvdur aña tāriḡ
Anıñçün iderdi anı tenbīh ile tevbiḡ
125. Kim ḡā’ıl-i re‘āyā bilinüp oluna mefhum
Bir ġün ḡaberin Rŭm iliniñ eyledi ma‘lŭm
126. Tariḡ-i ġulŭv biñ otuzaltı ile dāḡil
Olduḡda bilür ḡalk-ı cihān cāhil ü fāzıl
127. [...] itdi [birer habs-i celālī]
Terk eylediler şer‘i dutup rāh-ı ḡalālī

⁶⁸ İslām Padişahı’nın Rumeli (Rum İli) civarındaki fitne ve karışıklıktan haberdar olması.

- [7b]128.Evvel Anaṭolu'da idüp fi' l-i ŧenā' at
Rūm illerine geṗdi tamām ehl-i ḥıyānet
129. Her ḥıttaya bir kimse varup itdi temekkūn
Men' eylemedi ḥākim olan ḳıldı tavattun
129. Başladı fesād eylemege her biri tenhā
Bir nice ḥarām-zāde bulup ḥāmi-i ḡavgā
131. Yıḳmıř idi her kişveri bir zālim-i bī-dīn
Ġāret-ger-i mülk olmaġı itmiş idi 'āyīn
132. Her mülki zebūn itmiř idi bir iki zālim
Pend eylemeden ḳalmıř idi nāřih u 'ālim
133. Yaġmaladılar Rūm ilini bir nice yaġı
Ṙuġyāna řurū' eyledi her kūřede bāġı
134. Çekmiřler idi mālını ḥalkıñ ḥaremiyle
Herkes ḡama dūřmüřdi cihāniñ elemiyle
135. Bozmuřlar idi perdesini duşter-i bikriñ
Bilmezler idi ḳubḥını 'ālemde bu fikriñ
136. El-ḥaḳ bu ḥaber memlekete zelzele virdi
Ġuř-ı ḡāzab-ı salṭanata velvele virdi

MÜŞĀVERE KERDEN-İ QĀYİM-İ MAQĀM YA'NĪ HĀZRET-
İ RECEB PĀŞĀ TELHĪŞ NUMÜDEN-İ BE PĀDİŞĀH-I İSLĀM⁶⁹

137. Üstād-ı sūhan böyle ider naql ü rivāyet
Kim geldi haberler işidildi bu hikāyet
138. Pāşā-yı mükerrrem işidüp eyledi taḥkīk
İhbār ideniñ sözlerini eyledi taḥbīk
139. Görđi ki haber yetdi tevātürle şahīḥa
İhmāl olunursa varır ihmāl-i kabīḥa
140. Sultān-ı cihān-bāna gelüp eyledi tedbīr
Tā def' -i sitem olmada kār olmaya te'ḥīr
141. Bir Āşaf-ı 'ādil diledi eyleye ta'yīn
Taḥrīb-i bilād eyleyene göstere āyīn
- [8a]142. Taḥşīş ile kalkup oradan itdi 'azīmet
Tā kim varup icrā ide aḥkām-ı şerī' at

SĪTĀYİŞ-KERDEN-İ HĀZRET-İ QĀYİM-İ MAQĀM RECEB PĀŞĀ
DÜSTÜR-I MÜKERREM HĀZRET-İ KEN'ĀN PĀŞĀ-RĀ⁷⁰

143. Pāşā-yı felek-pāye Receb nā'ib-i serdār
Düstūr-ı Arıştō ḥakem-i devlet-i bī-dār

⁶⁹ Kaymakam Hazret-i Recep Paşa'nın meşvereti ve İslām Pâdişahı'na rapor etmesi.

⁷⁰ Kaymakam Hazret-i Recep Paşa'nın Kenan Paşa'nın düstürü mükerrremini övmesi.

144. Hünkāra varup eyledi tedbīr-i mühimmāt
‘Arz eyledi bir bir vüzerāyı didi bi’z-zāt
145. Bu maşlahata kâdir olur Hâzret-i Ken‘ân
Olursa eger emr-i Hümâyūn-ı cihân-bân
146. ‘Adl itmesine zerre kadar şüphe yoğ anıñ
İnşâf u mürüvvetde odur ferdi cihânıñ
147. Sûretde vezīr-i şeh-i iqlīm-i sitāndır
Ma‘nide nazār itsek o dervīş-i cihāndır
148. ‘Adl eylese eyler koyuna kurdı nigh-bân
Âhū bereye dāye olur şīr-i ney-istān
149. İnşâfı hōd ol mertebe kim eyleye ta‘yīn
‘Uşfūra olur hāne’i nev-pençe-i şāhīn
150. Ceng itmege āheng idicek Rüstem ü kâhir
Meydān-ı veğāda olamaz tīgina şābir
151. Heybetde mehābetde hemān Sām u Nerīmān
Yūsuf’dur o sīretle velī zāt ile Ken‘ân
152. Ta‘yīn idelim pādīşehim anı bu kāra
Teftīş-i meḥāyif iderek şeh-r ü diyāra

153. Varsun bir ālāy zālīmī ḡatlı eylesun anda
Mazlūmı ḡalāṣ eylesün elbette cihānda
154. Ol bī-garaż Āṣaf idicek ḡatm-i kelāmı
Ḥümkāra ṣafā virdi anıñ zevḡ-ı peyāmı
155. [Dirdüm ede] bu maṣlaḡatı Ḥazret-i Ken‘ ān
‘Adliyle varup eylesün anı idüp iz‘ ān

[8b] MİNYATÜRLÜ SAYFA

- [8b]156. Andan getürüp pādīṣeh-i rūy-ı zemīne
Dāmānını öptürdi o gün ‘abd-i kemīne
- [9a]157. Didi yūri var Ḥazret-i Ḥaḡ ola mu‘īniñ
Feth ola saña müṣkili hep rūy-ı zemīniñ
158. Pāṣā-yı mükerrrem güher-i kân-ı vezāret
Emvāc-ı seḡā baḡr-i kerem ebr-i kerāmet
159. Ṣāyeste-i elṡāf-ı ṣehenṣāḡ-ı mu‘azzam
Zībende-i teṣrīf-i hümāyūn-ı mükerrrem
160. Pāṣā-yı zafer-yāver-i dīn Ḥazret-i Ken‘ ān
Maḡbūl-i dil ü ṡab‘-ı cihān dāver-i devrān
161. ‘Adl ile ‘alem ṣöhret-i elṡāf ile kāmīl
‘İrfān ile fāzıl ‘amel-i ‘ilm ile ‘āmīl

162. Taqvāsına Zünnūn-ı Mısrır ğāşıye ber-dūş
‘ İrfānına Loqmān-ı zamān halka-keş-i gūş
163. Bu maşlahata emr-i cihān-dār ile gitdi
Ahvāl-i sitem dīde-i her kişvere yetdi
164. Dārāy-ı dehir pādīşeh-i memleket-i Rūm
Emr eyledi kim hādım olan fehm ide maḥdūm
165. [Serkeş] olanı eyleyeler ḥāk ile yeksān
Tā kim ola her müşkil işiñ āḥiri āsān

BŪSĪDEN-İ DĀMĀN-I PĀDĪŞĀH-İ İSLĀM ḤAZRET-İ
KEN‘ĀN PĀŞĀ VŪ RUḤŞAT-I‘ AZĪMET YĀFTEN⁷¹

166. Ruḥsat virilüp Ḥazret-i Pāşā’ya ‘azīmet
Ḥaḳ zāhir olup bātıl olan buldı hezīmet
167. Gūyā ki Hızırdir yetişüp dār ü diyāra
Şalb eyledi her zālimi bir şāḥ-ı çenāra
168. Geldi dökülüp deşte re‘āyā-yı memālik
Sedd eylediler cümle güzergāḥ ü mesālik
169. Cümlesi taleb eyledi ahvāl ola teftiş
Her kıanda ise aḥz oluna zālīm ü bed-kīş

⁷¹ Kenan Paşa Hazretleri’nin İslam Padişahı’nın eteğini öpmesi ve sefer için izin alması.

170. Fehm eyleyicek H̄azret-i Pāšā bu haberden
Oldı müteessir dil-i pāki bu eşerden
- [9b]171. Teftīş-i meḥāyif ne ise zūlmüni gördi
Aḥvāl-i re‘āyāyı bulup hālını şordı
172. Dāḥil olıcaḳ biñ otuz altı sene tārīḥ
Bu kāra şurū‘ itdi idüp ‘āleme tevbīḥ
173. Māh-ı Receb’iñ āḥirine itmedi te‘ḥīr
Esbāb-ı sefer cem‘ine itdi nice [tedbīr]
174. Rūm illeriniñ eyledi teftīşine niyyet
Fermān-ı Şehenşāhı bilüp cānına minnet
175. Pāşā-yı zafer-yāver-i dīn çekdi ‘asākır
Tā ‘asker-i İslām’ı ide şarḳa müsāfir
176. Hem zālimi ḳatlı eyleye teftīş ide dehri
Pāk ide sitemden ḳaşabātı daḥi şehri
177. Ālāyını gösterdi çıḳup bāb-ı şehirden
‘Ālem yığılup ḳopdı ḡulüvv ḥalḳ-ı dehirden

ĀLĀY NUMŪDEN-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ REVĀN ŞODEN EZ
ŞEHR BE-CĀNĪB-İ RŪM⁷²

178. Leşker çeküp ālāy ile ‘ arz eyledi miknet
Taşraya çıkup kondı oturdı [nice müddet]
179. Tā‘ zīm ile ‘ a‘ yān-ı vilāyet bile gitdi
Devletle sa‘ ādetle çıkup menzile yetdi
180. Fermān-ı ‘ adāletle çıkup gördi münādī
Mazlūm-ı re‘ āyā dökülüp eyledi dādı
181. Mekş eyledi bir nice zamān taşra şehrden
Tā diğkat idüp aldı haber ‘ Amr u Bekr’den
182. Evzā‘ -ı cihān neydüğini añladı bildi
Kān ağlar iken halk-ı cihān çeşmini sildi
183. Feryād ile geldi dökülüp ehl-i vilāyet
‘ Adl eyledi zālīm olana itdi siyāset

NEŞESTEN-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ DER BİRŪN-İ ŞEHR RŪZ-I
ÇEND Ü BE-RESİDEN-İ AĦVĀL⁷³

⁷² Padişah Hazretleri’nin alayı ile şehirden Rum diyarına doğru yola çıkması.

⁷³ Paşa Hazretleri’nin şehir dışında birkaç gün kalması ve durumu gözlemlemesi (teftiş etmesi).

- [10a]184. Tā ğurre-i Şa‘ban’ı görüp oldu revāne
‘Adl eyledi ol deñlü ki almadı bahāne
185. Bir sā‘at-i sa‘di gözedüp çekdi ‘asākir
Rūm illerine şevket-ile oldu misāfir
186. Hürmetle kim devlet ile geldi oturdu
Ol memleketiñ halkını ‘adl ile getürdi
187. Teftiş ile ‘adl itmege çok eyledi diat
‘Adl itmese virmezdi Hūdā devlet-i furřat
188. Zūlm eyleyeniñ kesdi bařın itmedi řefat
Erbāb-ı fesādiñ başına opdı ıyāmet
189. Bāğileri řāğıtdı ırup ehl-i fesādı
ahr eyledi şemşir ile ařhāb-ı ‘inādı
190. Maşşer yerine dönmüş idi menzil-i evvel
Gūyā ki zemīn giymiř idi hil‘at-i muħmel
191. Tuğyān ideni bende çeküp itdi giriftār
‘İřyān ideniñ menzilin itdi küre-i nār
192. Sa‘y eyledi seyrine iqlīm-i ħarābiñ
‘Adl ile virüp ħükmini dūnyāda kitābiñ

193. İtdirdi nidā menzil-i evvelde pey-ā-pey
Tā Hızr-ı hidāyet ide dil-mürdeleri hayy

194. Zālīm olana ma' deleti itdi haķāret
Mazlūm olana merħameti kıldı ' ināyet

‘AZİMET KERDEN-İ HAẒRET-İ PĀŞĀ BE-MENZİL-İ ŞĀNĪ
ĀMEDEN-İ RE' ĀYĀ VÜ ŞİKĀYET-KERDEN⁷⁴

195. Bir gūne daħi eyleyeyin kışşaya āġāz
Tarħ-ı suħen-i tāze şalup ' āleme āvāz

196. ' İzzetle ' azīmet idicek menzil-i şānī
Maħşer yerine dönmiş idi diñle beyānı

197. Ol deñlü şikāyetçi gelüp eyledi ġavġā
Āşüb-ı kıyāmet-geh idi ma' raż-ı da' vā

[10b]198.İhķāk-ı haķ eylerdi idüp gūş-ı şikāyet
Şer' ile iderdi idicek şulb-ı siyāset

199. Her şehr ü ķurādan ki ' ubūr itdi ' asākir
Sīm ü zer ile aldı alan kimse zehāyir

200. Ma' lūm idinürdi süħan-ı ehl-i ķurāyı
Gūş eyler idi diķķat ile nuţķ-ı güvāyı

⁷⁴ Paşa Hazretleri'nin ikinci menzile gitmesi, halkın gelmesi ve şikayetçi olması.

201. Her menzile kim cem^ç olunurdu ğanem u cev
Virmekte behā luṭfin iderdi nice kez nev
202. Her kimse ki bir dāne yumurta getirürdi
On dāne tavuḡ kıymetin aña yetürürdi
203. Her pīre-zen-i bīve ki ŧekvāya gelürdi
Aḡvālını gördükde firāsetle bilürdi
204. Teftīŧini eylerdi anıñ ehl-i ḡurādan
Ref^ç eyler idi cevr ü cefāyı fuḡarādan
205. Her ḡanda kim aldı ḡaberin ehl-i fesādıñ
ŧemŧīr ile kesdi köküni baḡy ü ^ç inādıñ
206. Aḡvāl-i sitem-dīde-i diḡḡatle ŧorardı
ḡatl itmege ḡulm ehlini gāyetde olurdu
207. Mebzūl idi a^ç lāya vü ednāya ŧeḡāsı
İn^ç ām u kerem itmede artardı ŧafāsı
208. ḡahr eyler idi düşmenini devlet ü dīniñ
Telvīŧini pāk eyler idi rüy-ı zemīniñ
209. ^ç Asker çıkarup sürmek içün himmet iderdi
Eŧvāḡ-ı ğazā eylemede diḡḡat iderdi

210. Hırz eyledi fermānını sultān-ı cihānīñ
Keşf eyledi esrārını peydā vü nihānīñ
211. Her nükte ki olmuşdı şehensāh ile pinhān
‘ Adl ile dimek istedügin eyledi iz‘ ān
212. Ol deñlü ‘ adāletle revān oldu ki [her dem]
Rehber eylerler idi müjde dem-ā-dem
- [11a]213. Kim itmedi bir kimse daħi böyle ‘ adālet
Kisrā buña nisbetle olur nākış-ı himmet
214. Şad-gūne şükr Hāzret-i Hāllāk-ı cihāna
Bir böyle vezīr itdi ‘ aṭā şāh-ı zamāna
215. Bir kimseye zūlm olmadı teklīf-i ‘ alefden
Gİtdükçe sa ‘ ādetle füzūn oldu şerefden
216. İhsān ile zer aldı zehāyir getürenler
Ekşer sitem eylerdi ‘ asākir geçürenler
217. Hātm eyledi ihsān u kerem defterin el-ḥaḳ
Hātem diyü vaşf eyleseler zātına elyaḳ

RESİDEN-İ HAZRET BE-KAŞABA-İ RODOSÇUK ŞİKĀYET
KERDEN-İ RE‘ ĀYĀ EZ ÖRENOĞLU⁷⁵

⁷⁵ Hazret’in Rodosçuk kasabasına varması ve halkın Örenoğlu’ndan şikâyetçi olması.

218. Üstād-ı sühan böyle ider naql ü rivāyet
Gel şehr-i Rodosçuq'dan dan işit tuhfе hikāyet
219. Devlet ile Rodosçuq'da gelüp kōndı oturdı
Aşhāb-ı şekāvetden olan halkı getürdi
220. Teftiş idüp aḥvāl-i re'ayāyı şorardı
Müfsid olanıñ defter-i 'ömrünü dürerdi
221. Malğara ile İpsala'dan daḥi Keşān'dan
Geldi nice biñ ehl-i ḳurā zūlm ü ziyāndan
222. Feryād u figān itdi olup her biri giryān
Ol deñlü ki oldı dil-i Pāşā aña sūzāñ
223. Şefkatle bakup ḥāline her dem fuḳarānıñ
Def' eyles idi zūlmüni dāyim ümerānıñ
224. Bir gün dökülüp geldi re'ayā iki yem-vār
Feryād u giriv eylediler cümlesi hem-vār
225. Bir zālīm-i bī-dīniñ idüp zūlmüni inhā
Miḥnetle virir aḳçe diyüp itdiler işgā
226. On beşe virir onımı dāyim fuḳarāya
[Ol bārı] girānı çekemezken zu'afāya

[11b]227.Bunuñla dağı eylemeyüp yine ƙanā‘ at

Ƙalƙıñ ƙeküp emvālin ider nice ƙıyānet

228. Her birini zecr ile idüp kendüye bende

Zencīr ile ƙızmetlenür anıñ nicesinde

229. Her aƙçe ki rıbhıyla virir ehl-i ƙurāya

[Olunca] şalar cümlesini bend-i belāya

230. Ol aƙçe ödenmez fuƙarādan nice biñ yıl

Ehliyle ‘ıyāliyle esīr olur aña il

231. Bir nice ƙarām-zāde şaƙī yanıña gelmiş

Her birini bir cānibe tenbīh ile şalmış

232. Ƙolcı diyü nām eylemiş erbāb-ı fesāda

Ġāret-ger olur her biri māl-i fuƙarāda

233. Ƙolcılık idüp üstüne varmış fuƙarānıñ

Mālını ƙeküp cānını almış zu‘ afānıñ

234. Bu tarz ile taħrīb-i bilād eyledi el-ƙaƙ

Zencīre ƙeküp ƙalƙı esīr eyledi aylaƙ

235. Evlādı ile ƙullanur artuƙ fuƙarāyı

Emlāki ile mülk ider erbāb-ı ƙurāyı

236. Nām-ı bedini yād idemez kimse muḳarrer
Ören pederi adı Velī kendisi ejder
237. ‘Aḳreb gibidir ṭab’ ile ya mār-ı gezende
Nūş itmededir zehrini āyende revende
238. Kendisine mülk eyledi bir kişveri zālīm
Teftiş ile varmadı şorup ol yere ḥākim
239. Bir nice zamān ḳalsa bu uşlūb ile zinde
Ol memleketiñ ḥalkı gider [reh ü sinde]
240. İcāz ile ḥatmeylediler tūl-i kelāmı
Ref’ eylediler Ḥazret-i Pāşā’ya selāmı

ŞENİDEN-İ ḤAZRET-İ PĀŞĀ ZULM Ü FESĀD-I ÖRENOĞLU
VÜ ŞEFĀT-NUMÜDEN BE RE’ ĀYĀ-YI MAZLŪM⁷⁶

- [12a]241. Gūş eyleyicek bu sūḥanı dāver-i ‘ādil
Düstūr u mūkerrem güher-i kân-ı ḥaşā’ıl
242. Deryā-yı ḳahır cūşa gelüp itdi telāṭum
Emvāc-ı ḡazab başdan aşup ḳıldı terāküm
243. Bir nice dilāver getürüp eyledi ḥāzır
Tā kim dutup iḥzār ideler ḳaçdı o kāfir

⁷⁶ Paşa Hazretleri'nin Örenoğlu'nun zülüm ve fesadını işitmesi ve mazlum halka şefkat göstermesi.

244. Taḥrīb-i bilād itmese itmezdi firārı
Bî-dīn idi zālīm bırağup kaçdı diyārı
245. Şer‘ ile gelüp olmayıcağ ḥaqqına rāzī
Zabṭ itmeye emvālını ḥükmeyledi kâdī
246. Ḥavf ile firār eyledi erbāb-ı sitemle
Kendini nihān eyledi tağ içre elemle
247. Pinhān olıcağ bîşede ol ḥırs-ı mu‘ allem
Şayd itmek için şaldı dilīrān-ı müsellem
248. Gönderdi dilāverler anıñ kaçdığı tağa
Tā kim dutup andan çekeler bend ile bāğa
249. Vardığda dilīrān anı bulmadılar anda
Mālın bırağup istedi kim kırtula zinde
250. Andan da firār eyledi bir ğayrı diyāra
Ādemlerini anda kıoyup atdı kenāra
251. Kendisi firār eyledi çün gitdi sebük-bār
Ādemleri anda dutulup oldı giriftār
252. Cem‘ eyledüğü aqçeleri zulm ü sitemle
Ol yerde kıoyup oldı revān şahş-ı ‘ademle

253. Mâlin birağup kaçduğunu kıldılar iħbâr
On yük zer ü sîm anda bulup itdiler iħzâr

GORİHTEN-İ ÖRENOĞLU VÜ GOZÂŞTEN-İ HİMYÂN-I ZER DER
PİŞ Ü ĀVERDEN-İ FERESTĀDEGĀN⁷⁷

254. Dîvân idüp ol yirde çıkup Hâzret-i Pâşâ
İskemi konuldu oturup itdi temâşâ
- [12b]255. Ol sîm ü zeri anda yığup eyledi tûde
Bir ħabbesini eylemedi kimse rübûde
256. Sencîde idüp eylediler veznini ma^ç lûm
^ç Arz oldı vezîr-i şeh-i iklîme bu mefhûm
257. Pâşâ-yı ^ç adil-pervere çün itdiler ışgâ
Bir aqçesini kimseye aldırmadı aşlâ
258. Ol kîselerin mührün açup itmedi ġâret
Bildirdi şehensâha idüp ^ç arz-ı emânet
259. Ol meclise hep gelmiş idi ehl-i memâlik
Seyretmege eylerler idi cümle tehâlük
260. Taħsîn-i belîğ eylediler ħalkı cihâmñ
Ol himmet ü ol sâ^ç yı görüp her biri anñ

⁷⁷ Örenoğlu'nun kaçışı, altın sikkelerin ortaya konulması ve elçilerin gelişi.

261. Ser-gūş idüp anda nice aşhâb-ı münâfık
Birbirine baqdılar olup kalb-i müvâfık
262. Hırş u tama'ın eylediler bilmege niyyet
Tağlî-i nazâr itmekle tâ ola rıkkat
263. Dünbâle-i çeşm ile nıgehbân idi herkes
Şarf-ı nazâr eylerdi aña herkes ü nâkes
264. Bir zerre tama' görmediler anda heves-nâk
Mir'ât-ı dili şafha-i âyîne gibi pâk
265. İnşâfa gelüp her birisi oldu peşimân
Didiler aña itdügümüz zann idi bühtân
266. Hâşâ ki gele levş-i heves tab'ına anıñ
Kuţb olsa da olmaz bu kadar merdi zamânıñ
267. İnşâf ile her biri gelüp eyledi ta'zîm
Dâmânın öpüp eylediler şıdık ile teslîm
268. Ol aqçeleri yüklediler esb-i revâna
Gönderdiler âdemler ile şâh-ı cihâna

SUĀL KERDEN-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ EZ-AHVĀL-İ KEMERDĀR-I
ÖRENOĞLU EZ-EHL-İ QAŞABA⁷⁸

[13a]269.Pāşā-yı muzaffer oturup eyledi teftiş

Gūř eyledi kim ne'yler imiř halka o bed-kīř

270. A' yān-ı vilāyet didiler itdūgi zūlmi

Tā yetdi veziriñ aña tedric ile 'ilmi

271. On aqçeyi on beşe virüp ribhın alurmış

Hep eyledūgi mazleme yanına qalurmıř

272. Ribhını alup ařlı virüp eyler imiř sūd

Āh-ı fuqarā itmiř imiř 'ālemi pür-dūd

273. Pāşā-yı cihān-dāver-i deryā-dil-i 'ādil

Haq řāhibine virdi haqqın qalmadı bātl

274. On aqçeyi on bir üzere kıldı řesābın

Ribhı ne qadar eyler imiş bildi niřābın

275. Dört aqçe ziyāde qalanı eyledi tā' dād

Bāqı qalan emvālini cem' eyledi naqqād

276. Ařhāb-ı huqūkı getürüp eyledi tertīb

Redd eyledi ařhābına hiç itmedi tekzīb

⁷⁸ Paşa Hazretlerinin kasaba ahalisinden Örenoğlu'nun kemerdarının ahvalini sorması.

277. Hax isteyen ademler alup haxkıni gitdi
Tedric ile bahş eyledi tā cümleye yetdi
278. Bir aqçe daği qalmanı deyni fuqarāniñ
Hüccet yazılup bitdi işi ehl-i qurāniñ
279. Şıdık ile du‘ā eylediler ehl-i vilāyet
Üstād-ı sühan böyle ider naql ü rivāyet
280. Mālını döküp başını qurtardı belādan
Yüzünü qara eyledi āh-ı fuqarādan
281. Ol memlekete bir daği gelmek nice mümkün
Ol mertebeye bir daği yetmek nice mümkün

[‘ALEM] EFRĀŞTEN-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ VÜ‘AZĪMET KERDEN Ü
AĤVĀL-İ RE‘ĀYĀ PÜRSĪDEN⁷⁹

282. Andan yine Pāşā-yı ‘adū-küş idüp ıqdām
Ref eyledi bir mülke daği şuqqa-i i‘lām

[13b]283. Peyveste iderdi yine teftiş-i muhālif
Teftiş-i muhālif aña olmuşdı vezā’if

284. Her cānibe göndermiş idi nice dilāver
Zālimleri ihzār ideler tā göre server

⁷⁹ Paşa Hazretleri'nin Bayrak kaldırması, yola çıkması ve halkın ahvalini sorması.

285. Mazlūm-ı sitem-dīde ki şekvāya gelürdi
Da‘ vālarını her ne ise kendi görürdi
286. İhķāk-ı haķ eylerdi idüp şer‘ a muṭābıķ
İtmezdi hüküm olmasa ger dīne muvāfıķ
287. ‘ Askerde nidā eyler idi şaḥş-ı münādī
Vay ol kişiniñ ḥāline kim ola ‘ inādı
288. Aşḥāb-ı ḥuķūķı arayup kendi bulurdi
Tedbīrin anıñ her ne ise soñra kııurdi
289. ‘ Adl ile yürütdi koyunı kıurda berāber
Şāḥin ile hem-ḥābe olup yatdı kebüter
290. Āḥū ile bir yirde ḥırām eyledi [ḍayġam]
Bebr ile gözün arasına düşmedi balġam
291. ‘ Uşfūra sitem itmez idi mār-gezīde
Görse bıraġurdi beççe-i bī-peri zinde
292. Ḥargūş ile şulḥ olmuş idi kelb-i sebük-ḥiz
Mārān ile yār olmuş idi laķlaķ-ı ser-tiz
293. El-ḥaķ bu kıadar ‘ adl ü ‘ adālet ki olundu
İnşāf idicek şāḥib-i devlet de bulundu

294. Hakkā ki ‘adil itmede ta‘cīl idi kārı
‘Adl itdügiçün kıldı Hudā kārına yārī
295. ‘Adl ile görüp maşlahatı eyledi ‘avdet
‘Arz eylemedi kimseye ol miknet ü naḥvet

MÜTEVECCİH ŞODEN-İ HAZRET-İ PÂŞÂ BE-CÂNİB-İ GELİBOLU
VÜ PURSİDEN-İ AḤVÂL⁸⁰

296. Mensūce-i nessāc-ı kalem nazm-ı Tūlū‘ī
Kālā-yı sırr-ı emti‘a-i naql-i vuḳū‘ī
- [14a]297. Endāze-i endīşe-i miḳyās-ı ḥayālāt
Göz göz idüp ölçüp döker ecnās-ı maḳālāt
298. Gel [...] encümen-i kışşa tırāza
Mekş eyle biraz dut kulağın nağme-i sāza
299. Gūş eyle ne dir ḥāce-i bāzār-ı rivāyet
Zer-tār-ı sūḥan nādire-bāfān-ı ḥikāyet
300. Mızrāb-ı ‘adāletle nevāzende-i ḳānūn
Āheng-i terennüm idüp eyler seni memnūn
301. Pāşā-yı ‘adil- pīşe sürüp raḥş-ı ‘azīmet
Devletle Gelibolu’ya gitmek idi niyyet

⁸⁰ Paşa Hazretlerinin Gelibolu tarafına yönelmesi ve ahval sorması.

302. Cem^ç oldu Rodosçuğ'da şikāyetçi firāvān
Feryād u giriv eylediler nāle vü efgān
303. Birbir getürüp her biriniñ hālını şordı
Aḥvāl-i re^ç āyā-yı sitem-dīdeyi gördi
304. *Mazlūmı ḥalāş* itdi çeküp zālimi bende
İḥyā-yı memāt eyledi kesdi nice zinde
305. Alduğları mālı geri taḥsīl ile aldı
İtdükleri şanma ki yanlarına qaldı
306. Her birine bir dürlü^ç azāb eyledi Pāşā
Mazlūm-ı re^ç āyā yığılup itdi temāşā
307. İḥkāk-ı ḥaḳ itdi oturup bir nice müddet
Mālından eda kıldı biraz deyn-i ra^ç iyyet
308. Qaḥṭ olmuş idi ma^ç delet erzān idi tuğyān
Ol qaḥṭa meded itdi yetüp Yūsuf-ı Ken^ç ān
309. Tuğyān ideniñ kesdi başın virmedi mühlet
Tā^ç adlini erzān idüp itdi nice diḳḳat
310. Qan ağlar idi ḥaḳ-ı cihān zulm ü sitemden
Terk itmiş idi yerlerini derd ü elemden

311. Hep geldi yine yerlerine ehl-i vilāyet
Haḡ şāhibine haḡḡı dōñüp oldı ‘ adālet

[14b]312.Cümlesi du‘ ā eylediler şāh-ı cihāna
Zīrā ki ‘ adil itmede ḡalmadı bahāne

‘ AZĪMET KERDEN-İ ENCÜMENHAŞM Ü NUMÜDEN-İ
‘ ASĀKİR-İ NUŞRET-KİRDĀR-I VĀLĀY⁸¹?

313. Çün Hızr-ı Mesīḡā-nefes-i Ḥazret-i Pāşā
İḡsān ile dil-mürdeleri eyledi ihyā

314. Emr eyledi ḡal‘ itmege evtād-ı ḡıyāmı
Her vech ile ol mülke virüp ‘ adl ü nizāmı

315. Āheng-i sefer itdi çeküp cünd-i muzaffer
Āvāz-ı nefir eyledi ḡuş-ı felegi ker

316. Feryād-ı ḡabıl debdebe ḡuş-ı pür-āvāz
Her nāy-ı ḡirivinde dem-i velvele-endāz

317. Şavt-ı dühül ü zemzeme-i müzmer-i pür-şūr
Rūyun ney-i nālān-ı ḡıyāmet-zede-i şūr

318. Heybetle dil-i kevne o ḡün zelzele virdi
Yirden ḡöge āşüb-ı ḡulüvv velvele virdi

⁸¹ Encümen’in (grubun) kararlılık gösterip askerın muvaffak olması?

319. Ra‘d oldu Süheyl itdügi dem raḥş-ı tekāver
Olmuşdı ol ālāya tūfeng şā‘ iḳa- āver
320. Şenlikler olup şaf çekilüp çıḳdı ‘asākir
Ālāyını gösterdi tamām oldu müsāfir
321. Pāşā-yı dilāver esedullāh-ı mehābet
Meydān-ı ṭaleb bebr-i kūhistān-ı şalābet
322. Devletle sa‘ādetle açup şuḳḳa-i i‘lām
Deryā-yı girān-ceyş idi ‘asker-i İslām
323. Semt-i Gelibolu’yı dutup itdi güzārı
İskender idi baḥri kesüp eyledi cārī
324. Teftiṣ ü tefahḥuş iderek oldu revāne
Ḳaçdı zūlūme eyledi Bağdād’ı bahāne
325. Zirā ki fesād ehline virmezdi emānı
Ādem şalup isterdi olan yere gümānı
- [15a]326. Yollarda re‘āyā dökilüp dāda gelürdi
Biñ yıldan olan fitne o gün yāda gelürdi
327. Her ḳanda ise buldurup erbāb-ı fesādı
Başını kesüp eyler idi ‘adl ile dādı

328. Ba'zıların erbāb-ı vilāyet getirürdi
Cānını alup dūzaḥa cismin götürürdi
329. 'Adl eyleyerek geldi Gelibolu'ya yitdi
Şehr-i Gelibolu'da işit kim neler itdi
330. Kaçdı Gelibolu'da olan ehl-i şeqāvet
Ol ḥavf ile terk eylediler şehr ü vilāyet

İKĀMET KERDEN-İ ḤAZRET-İ PĀŞĀ DER ŞEHR-İ
GELİBOLU VÜ 'AZĪMET-KERDEN-İ ZİYĀRET-İ EVLİYĀ⁸²

331. Pāşā-yı 'adil kiş-i kerem- pīşe-i bāzil
İşbāt idicek ḥaqqı firār eyledi bāṭıl
332. Tenhā bulup ol şehri oturdı nice müddet
Bulmadı şeqā ehlini itdi nice diqqat
333. Emr itdi ziyāret ideler şeyḥ-i kirāmı
Hem daḥi ṭavāf eyleyeler ba'zı maqāmı
334. Sür'atle varup eylediler şeyḥi ziyāret
Şeyḥ istedi ol şeb ideler anda ikāmet
335. Bir gün duralar şeyḥ ile şöḥbet ideler pāk
'Özr eyledi qalmadı o gün şāḥib-i idrāk

⁸² Paşa Hazretleri'nin Gelibolu'da ikamet etmesi ve Evliya'yı ziyarete niyet etmesi.

336. Aḥşama ẓarīb olduğı dem eyledi ‘ avdet
Şehre ir iken yitmek için eyledi niyyet
337. El-ḥaḫ ir iken geldi yetişdi der-i şehre
Görđi ki kıyāmet ıparılmış ser-i dehre
338. Şordı bir iki kimseye aḥvāl-i şehirden
Didi ne zuhūr eyledi evzā‘ -ı dehirden

RESİDEN-İ ḤAZRET-İ PĀŞĀ BE DERVĀZE-İ ŞEHR Ü
DİDEN-İ ĀŞŪB Ü PORSİDEN-İ U⁸³

- [15b]339. Geldiler ol ādemler idüp nāle vü feryād
Didiler işit mā-ḥaşal-ı kışşa-i bī-dād
340. Siz devlet ile eylediñiz ‘ azm-i ziyāret
Geldi bir iki keştī ile leşker-i ğāret
341. Ya‘ nī cebeci ıā‘ ifesi ‘ āzim-i serdār
Çekdirme gemilerle gelüp oldılar [āzār]
342. Esbāb-ı mühimmāt-ı sefer almağa gelmiş
Güyā şerer-i nār-ı saıar almağa gelmiş

⁸³ Paşa Hazretleri'nin şehrin girişine varması, karışıklığı görmesi ve ondan sual etmesi.

343. Bu şehre çıkup her biri bir hâneye girdi
Gâret ideniñ ekşeri meyhâneye girdi
344. Önlerine bir kimse varup olmadı hâ 'il
Yağmâladılar şehri [budur vâkı' a-i hâ 'il]
345. Halkıñ haremın eylediler hâne-i hummâr
Hâşâ ki müselmânı bu zulmi ide küffâr
346. Mâl almağ ile itmediler daği kanâ' at
Reyyât-ı hacâle olunan fi' l-i şenâ' at
347. Taqrîr ile ta' bîri degildir ola imkân
Dirlerse Kızılbaş' a bu isnâd ola bühtân
348. Ebkâra dırâz eylediler dest-i ihânet
İ' lâna şurû' eylediler gitdi diyânet
349. İtmez bu fesâdı bilürem Gebr u Yahūdî
Teşbîh idemem bunlara ben *Ḳavm-i Semûd* ı
350. Bu sözde iken daği sü 'âl olmadın iz' ân
Geldi huṭabâ ile e 'imme bile giryân
351. Feryâd u figân eylediler nevḫa vü zârı
Başlarına şavurdılar ol yere ğubârı

352. Ardınca müe`zzinler idüp nâle vü feryād
 Kıyımilar ile geldi bile bir nice [zühhād]
353. Kimi berelenmişdi kimi yaralı geldi
 ‘Avretleri şīven iderek qaralı geldi
- [16a]354. Feryād u girīv eylediler nevhā-i mātem
 Āşūb-ı kıyāmet-geh idi āh-ı dem-ā-dem
355. Pāşā-yı ‘adil-pīşe hıtab itdi hatībe
 Hem zābıṭ-i mekteb olan üstād-ı edībe
356. Didi haber eyleñ nedir aḥvāl-i muşībet
 İcrā idelim şer‘ ile aḥkām-ı şerī‘ at
357. Didiler idüp nâle-i cān-gāh ile iḥbār
 Cāmi‘ lere doldı bu gelen fırқа-i eşrār
358. Seyr eylediler bāde içüp dūd-ı siyāhı
 Aḡlām u zinā eylediler Tañrı güvāhı
359. Cāmi‘ leri ḥal‘ itdi gezüp kavm-i Celālī
 Ḥalısın alup eylediler mescidi ḥālī
360. Esbāb-ı mesācid şoyulup ğāret olundu
 Yanlarına qalursa eger ‘ādet olundu

361. K ayyımları ortaya alup virdiler  az r
Hudd mı dögüp eylediler derde girift r

362. H tm eylediler sözlerini itdiler inc z
P ş -y1 bu muva hiş kelim t eyledi i' c z

 MEDEN-İ H ZRET-İ P Ş  EZ-ZİY RET   D DEN-İ  Ş B DER-
ŞEHR   PURS DEN-İ H L⁸⁴

363. G ş eyledi P ş -y1 h red-mend-i yeg ne
Kim  urfa ter   b 'l-  aceb oldu bu ter ne

364. Şehr  demi P ş 'y1 ararlardı fir v n
Kim Őekve idüp eyleyeler n le v  efg n

365. P ş 'y1 gelüp bulmadılar [temmet] k naĝa
Herkes h remin bekledi gitmedi ıraĝa

366. G y  ki o gün gelmesi P ş -y1 ker m n 
Olmuşdı ' in y t1 H d vend-i ' ölümünü

367. P ş -y1 ker met bu kadar çok m1 vil yet
K t biyyet ile tev' em olur n m-1 vez ret

[16b]368.P ş 'y1 gören sürdi yüzin h k-i zem ne
Didi ki h r b oldu y1k1ld1 bu med ne

⁸⁴ Paş  Hazretleri'nin ziyaretten gelmesi (dönmesi), Őehirdeki karıřıklıĝı görüp ondan sual etmesi.

369. Çün bu haberi eyledi ma' lüm u muḥakḳak
Zulm ehliniñ itdügi fesād oldu muḥaddak
370. Tūfān-ı gazāb eyledi āḣüb-ı kıyāmet
Fevvāre-i tennūr-ı kazā itdi işābet
371. Emr eyledi ḥāzır oluna leḣker-i İslām
Hem anda olan çorbacılar eyleye iḳdām
372. Her çorbacı 'arz eyledi geldi neferātın
Tā kim süreler taşraya deyr-i nekebātın
373. Aḥkām-ı kader ḳudret o gün eyledi te'sīr
Serverler önünce götürüp şavt ile tekbīr
374. Şaf şaf çekilüp her tarafa ceş-i firāvān
Yolları dutup beklediler zāhir ü pinhān
375. Bu tarz ile 'asker yürüyüp cānib-i baḥre
Yalı tarafın baḡladılar dāmen-i şehre
376. Fermān-ı Hudāvend-i cihān dāver-i 'ādil
Oldı geh münādī çağırup nefy ola bātıl
377. Feryād-ı bülend eyledi dellāl-ı siyāset
Vay o kişiniñ başına kim çekmeye ālet

378. Hem ehl-i şehir eyleye merdâne [ğaranbuş]
Bir yire gelüp ehl-i vilâyet ide cünbiş
379. Ol ʔâʕ ifeyi ɗarb-ı kötek eyleyeler hâr
Evlerde bulup eyleyeler habs u giriftâr
380. Her cânibe ʔol ʔol yürüyüp ehl-i vilâyet
Dellâlı alup önlerine oldu cesâret
381. Her birisi almışdı ele âlet-i hârbi
Kim ʔatlı ideler düzd-i haramzâdeyi ɗarbl

GURİHTEN-İ CÜBBE CEYYÂN Ü GIRİFTÂR-KERDEN-İ
HAZRET-İ PÂŞÂ CUMLE-İ İŞÂN-RÂ⁸⁵

- [17a]382. ʔaçdı kimi kârîze girüp siñdi oturdı
Ardınca ʕ asesler yetişüp sürdi götürdi
383. Kimisi ʔaçıp evlere girdi kimi ʔıçdı
Havf ile başup birbirini yerlere yıçdı
384. Kimisi ʔıçup bâma atıldı ser-i râha
Dehşetle varup mebreze düşdi bün-i çâha
385. Baʕ zıslı ser-i bâma ʔıçup eyledi gavğâ
Etfâl-i şehir taşâ dutup eyledi rüsvâ

⁸⁵ Cubbe Ceyyan'ın kaçışı ve Paşa Hazretleri'nin hepsini tutuklaması.

386. Kimisi girüp oldu beşik altına pinhân
Çok kimse haşıra şarılup oldu nighbân
387. Tilki gibi girdi kümese bir nice nādân
İp taqdı gelüp gerdenine seg gibi sekbân
388. Kimisi atup kendini dīvār-ı haremnden
Şeytan idi gūyâ sürülüp çıqdı İrem'den
389. Bir nicesi anbāra düşüp oldu giriftār
Hınzır idi kim aña toqat oldu ol anbār
390. Kimisi furunda dutulup kimisi humda
Birbiri arasında yine her biri 'umde
391. Atladı kimi bahre kimi sâhile düşdi
Zembūr-i belâ her biriniñ başına üşdi
392. Pâşâ taraf-ı sâhili almışdı ser-â-pâ
Kimse düşemezdi oradan keştiye kaç'â
393. Durmuşdı dilâverler alup destine şimşir
Ceng itmege âheng iden eşhâş ola tedmir
394. Ekşer dutulup anda gelen oldu giriftār
Habs eylediler tâ şorıla zulm-i sitemkār

395. Meydāna döküldi falağa bî-ḥadd ü pāyan
Geldi degenek yükler ile doldı o meydān

396. Kırk elli yere başdı ḥaramzādeyi cellād
Çaldı götüne beş yüzi itdirmedi feryād

[17b]397. Alduḳları esbābı alup Ḥazret-i Pāşā
Meydāna yıḡup eylediler seyr ü temāşā

398. Emr eyledi dellāla gezüp eyledi iḥbār
Aşḫāb-ı ḥuḳūḳı getirüp itdiler iḥzār

399. İşbāt idene virdiler esbābını gitdi
Ġāret-zedeler cem^ç olunup herkese yitdi

400. Bir kimseye zılm olmadı Ġāret-zedelerden
Aldıḳlarını virdiler ol diḥ-kedelerden

401. Her birine beşyüz degenek oldu naşībi
İcrā-yı ḥaḳ itdi gözedüp şer^ç -i Ḥabīb'i

402. Doldurdı yine keştīlere eyledi rāhı
Ol ḫā^ç ife kim itmiş idi cürm ü günāhı

403. Ya^ç nī cebeciler bilesince nice yaḡı
İşyāna şürū^ç itdi olup her biri bāḡı

404. İtdükleri ‘ işyāna cezā eyledi Pāşā
Her birine beşyüz deġenek eyledi i‘ t̄ā
405. Alduġları mālī girüye eylediler red
İtdükleri cürm oldu yine yollarına sed
406. Pāşā-yı azā hūkm-i ader udret-i fermān
Hemyān ile zer dökdi idüp ‘ āleme ihsān
407. Cem‘ eyledi gāret-zede-i şeh̄r ü urāyı
İn‘ ām ile şād eyledi alb-i fuarāyı
408. Andan Yazıcızāde‘ye züvvār ile vardı
Ol hāke sürüp rüyını ĩsār ile vardı
409. urbān u nüzūr ile varup itdi ziyāret
Rūhundan anıñ istedi imdād u ‘ ināyet
410. Sulān-ı cihān pādişeh-i rüy-ı zemīne
Envā‘ -ı du‘ ā itdi o gün ‘ abd-i kemīne
411. Andan dönicek eyledi ‘ azm itmege niyyet
Bīcāne gelüp itdi du‘ ā eyledi ‘ avdet

[18a] RESĪDEN-İ HAŻRET-İ PĀŞĀ BE-VİLĀYET-İ DRAMA VÜ
PÜRSĪDEN-İ AHVĀL-İ ARA YÜSUF⁸⁶

⁸⁶ Paşa Hazretleri'nin Drama Vilayeti'ne gelişi ve Kara Yusuf'un ahvalini sorması.

412. Gūş eyle ne dir nāğme-i k̄ānūn-ı nevādir
Mızrāb-ı ser-i h̄āmeden olduḡça o şādır
413. Āheng-i sefer eyledi Pāşā-yı dilāver
‘ İzzetle süvār oldu sürüp raḡş-ı tekāver
414. Emr eyledi leşker ola deryā gibi ser-h̄iz
Devletle sa‘ ādetle vezīr-i zafer-engiz
415. Bir yire karar eylemeyüp eyledi diḡkat
Bir yirde nüzul eylemeyüp eyledi sür‘ at
416. Şevket ile deryāya gelüp dāḡil olunca
Ol cāy-ı mübārek-eşere nāzil olunca
417. Serez’iñ içinden daḡi etrāf-ı kurādan
Geldi dökülüp cümle re‘ āyāsı ḡafādan
418. Feryād u figān eylediler nevḡa vü zāri
Çāk eylediler sīne alup rāh-güzārı
419. Taşlara urup başlarınıı tıfl-ı der-āḡuş
Dirlerdi bizim ḡālimizi itmeye ferāmūş
420. Pāşā-yı mücessem-zafer-i dāver-i ‘ ādil
Didi getürüñ söylesün aḡvālını sā’il

421. Birisi içinden ileri tırdı yegāne
Aḥvālını ‘ arz itdi didi diñle fesāne
422. Bizler ki re‘ āyā-yı Şehenşāh-ı cihānız
Hem tã’ife-i kıbtî vü hem cizye-sitānız
423. Şimdi bize bir kimse ḥarāc almağa geldi
Aldıḳda ḥarācı yine bāc almağa geldi
424. Ādam başın aldı biñer aḳçe ḥarācı
Biñ beş yüzi de aldı nedir var mı ‘ ilācı
425. Gūyā ki sipāhî Ḳara Yūsuf ola adı
Ḳalur mı ola anda bu ḥalḳıñ yine dādı
- [18b]426.Zirā ki anıñ eyledügin ehl-i ḳurāya
Ya eyledügi cevr ü cefāyı fuḳarāya
427. Dillerle anı kimse beyān eylemek olmaz
Ya şerḥ u beyān ile ‘ıyān eylemek olmaz
428. Bir kıbtî-i biçāre ki anıñ ola tıflı
Nef’i ola ya olmaya eyler aña buḫli
429. Üç yaşına girdikde dutar zecr ile anı
Biñ beş yüzi ister alur andan çıḳa cānı

430. Bir aqçe bağışlamaz eger eksik olursa
İki biñ alur fırsat ile añı bulursa
431. Bu tarz ile cizye düşürüp hep fuqarādan
Qatl eyler idi virmeyeni ehl-i qurādan
432. İki gün ola devletle gelmeden evvel
Bir kimseyi qatl itmiş idi ğayr-i müseccel
433. Bir kerre sü 'āl eyler ise řāhib-i devlet
Çok fitne āřüb açılır ma' raz-ı töhmet
434. Duşterlerimiz bikrin alup itdi taşarruf
' Avretlere fi' l itmede itmezdi tevaqquf
435. Kimse aña qarşu duramaz ğaņcer elinde
Qorkusı yoğ anıñ dise şancar elinde
436. Zılm eylemede itmez idi şabr u qararı
Qırq pāre qarye tağılup itdi firarı
437. Bir kimsede kim bir kız ola ğüsn ile meřhūr
' İřmetle eger dāmen-i Meryem ola yā ğūr
438. ' İffetle eger Rābi' a da olsa o duşter
Çāk eyler anıñ perdesini mest olup ol ğār

439. Bir yirde ki bir dilber-i ra' nā ola mümtāz
Ger ḥüsn ü şalāḥ ile ola Yūsuf'a enbāz

440. Ol gürg-i sitemkār ider elbette giriftār
' Ayb eyler ol āhūya olup zālīm-i ḥūnḥār

MİNYATÜRLÜ SAYFA

[19a]441. Vay ol kişiniñ ḥāline kim añā berāber
Bir nağme idüp diye nedir ḥāl birāder

442. Fil-ḥāl anı ḥançerle urur virmez emānı
Bu tarz ile qorqutmuş idi ḥalk-ı cihānı

[19b]443. Bu sözleri iz' ān idicek Ḥazret-i Pāşā
Ġāyetde eşer itdi dil-i pākine şekvā

444. Emr eyledi kim cem' ideler ehl-i bilādı
Fermān-ı felek-miknet ile çıqdı münādī

445. Kim şehir-i Serez'de oturaq eyleye ' amdā
Teftiş-i muḥālif oluna qahr ola a' dā

446. Devletle geçüp qondı oturdı nice müddet
Rıfğ ile şikāyet işidüp itmedi şiddet

447. A' yān-ı vilāyetden idüp pürsiş-i aḥvāl
Arardı Qara Yūsuf 'ı itmez idi ihmāl

448. Bilmez idi kimse o yüzi qaradan aḥbār
Eylərđi bilen kimse daḥi ḥavf ile inkār
449. Zīrā ki bilürlerdi sitemkār idi zālīm
Qorqarlar idi ḥaşm olalar cāhil ü ‘ālim
450. Herkes ḥaberin virmeye eylərđi tereddüt
Müjdesine biñ dāne riyyāl oldı ta‘ ahhüd
451. Her kişveri arardı idüp sa‘ y-i firāvān
Güm itmiş idi Yūsufını Ḥazret-i Ken‘ ān
452. Eylərđi ta‘ aşşuḡ yüzüni görmege anıñ
Tā ip taḡa gerdānına ol gürg-i şekānıñ
453. Arar idi iḥvāna şorup ḥālını gāhī
İster idi ol Yūsuf‘a menzil ide cāhı
454. Bulsaydı o gümgeşte olan şaḥş-ı firārı
İblīs-i cehennem vaḡan-ı ḥabş-i qarārı
455. Gürgāna virüp cismini fersūde iderdi
Pīrāhenini ḥūn ile ālūde iderdi
456. Ayaḡın alup yıḡmaḡ idi niyyet-i serdār
Cūyende idi zinde dutup itmege ber-dār

[20a]457.Söylerdi gelen kâfile âşârını mahzûn

Kim bûy-ı bedi olmuş idi ‘ âleme tã‘ ün

458. Teşbîhi hâfâdır idemem Yûsuf anıñ

Bu yüzi kâra zıddı idi hûsn-i behâniñ

459. Ol Yûsuf-ı mi‘ râc idi bu Yûsuf-ı leccâc

Ol Yûsuf-ı sertâc idi bu Yûsuf-ı Haccâc

460. Ta‘ mîr-i bilâd itdi anıñ ‘ adl ile dâdı

Kaht eyledi dünyâyı bunuñ zulm ü fesâdı

461. Şındırmış idi çarhasını Zâl-i cihâniñ

İpligini bâzâra çıkarmış idi zinâniñ

MA‘ LÛM-KERDEN-İ HAZRET-İ PÂŞÂ ŞİKÂYET-İ HALK EZ

KA‘ RA YÛSUF KATL-İ NÛFÛS-KERDEN-İ O⁸⁷

462. Ma‘ lûm idicek Hâzret-i Pâşâ [gile-i] nâs

Didi ki varıñ hurrem oluñ eylemeñiz yas

463. Her yaña şalınmış idi ger kân-ı dilîrân

Tâ kim haber-i Yûsuf ile şâd ola Ken‘ ân

464. Dünyâyı gezüp aradı erbâb-ı firâset

Her şehri tecessüs iderek şahş-ı zekâvet

⁸⁷ Paşa Hazretleri'nin halkın Kara Yusuf'la ilgili şikâyetlerini malum kılması ve O'nun öldürülmesini emretmesi.

465. Bir gün haberin aldılar İştib’de gezermiş
Maṭlûb u mühim olduğunu gâhî sezermiş
466. El-kışsa varup buldılar anı o maḥalde
‘Ayyāş idi ‘ayş eyler idi bezm-i keselde
467. Oturmuş idi kâḏī ile ḳahve içerdi
Hezl eyler idi ceddi ile lağve çekerdi
468. Mağrūr idi bir mertebe kim gelse Şehenşāh
Ayağını dāmânına çekmezdi o gümrāh
469. Bî-bāk idi ol deñlü ger meclisde içüp kās
Hünkârı ben itdim dir idi taḥtına iclās
470. Ğarrā olıcaḳ bezme gelüp eyler idi lāf
İtmezdi ḥayā zerre ḳadar yoğ idi inşāf
- [20b]471. Söyler idi maḳtûl olıcaḳ Ḥazret-i ‘Oşmān
Ben bâ’ iş olup eyledim ol müşkili āsān
472. Hem daḫi dilāver-dil idi şadr-ı vezāret
Ben pāreledim anı idüp ḥayli cesāret
473. Hem şoñra Ḥüseyn oldu geçüp şadr-ı mükerrerem
Ben urdum anı ḥançer ile cümleden aḳdem

474. Hem kızlar ‘ ağasın ben idim eyleyen ihlāk
Başını kesüp aña olan kı̄atil-i bī-bāk
475. Hem yeñiçeri t̄a’ifesiñ eyleyen iğrā
Kı̄atlı oldu iki kimse ‘ Alī nāmına ağā
476. Hem dağı nice buncılayın kı̄avl-i ‘ acāyib
Hı̄alkı getürüp eyler idi naql-i ğarāyib
477. Etrāk işidüp eyler idi anı ta‘accüb
Böyle söz ile eyler idi hı̄alka teğallüb
478. Her yerde mübāhāt ile eylerdi tefāhūr
Tā pādīşeh-i ‘ āleme varınca tecāsür
479. Bu sözler ile eyler iken anda mübāhāt
Hep diñlediler eyledüğü naql-i muhālāt

YĀFTEN DELĪRĀN-I KĀRA YŪSUF RĀ DER ŐEHR-Ī İŐTĪB BE
MECLĪS-Ī KĀDĪ VŪ DA‘VET KERDEN⁸⁸

480. Yanına varup eylediler ‘ aşk u maħabbet
Hem cānib-i Pāşā’dan idüp ‘ arz-ı meveddet
481. Hālını Şorup eylediler hı̄atırını Őād
Ol bende-i İblisi idüp ğuŐşşadan āzād

⁸⁸ İŐtip Şehrinde kadının huzurunda Kara Yusuf’un kahramanlıklarının zāhir olması ve kadının daveti.

482. Eşnā-yı kelām eylediler da‘ veti iş‘ār
Fermān-ı cihān-dāver-i Dārā-deri izhār
483. Gel kim seni Pāşā-yı kerīm eyledi da‘ vet
İn‘ām u kerem itmek için oldu bu niyyet
484. Fehm itmiş idi cürmüni eylerdi tecāhül
Havf eyler idi cān u dili itdi teğāfül
- [21a]485.[Hā’in] idi havfindan olup hāli perişān
Endāmına teb-lerze düşüp ditredi ol ān
486. Gūyā ki dü-nīm eylediler tīg ile anı
Havf ile recā oldu anıñ ‘ağd-i lisānı
487. Ğāret- zede-i hayret olup gitdi şu‘ūrı
Āfetzede-i mihnet olup bitdi sürürı
488. Āsīme-ser oldu duşulup nutkı dem-ā-dem
Nātıķ idi hayvān gibi oldu yine ebkem
489. Dem-beste olup bir nice dem itmedi güftār
Pā-der-gil olup eylemedi gūşiş-i reftār
490. Mest itmiş idi bāde-i peygām-ı hudāvend
Ayılmaz idi olmayıcaķ hāb ile peyvend

491. Uyķuya Őalup cām-ı taķayyūr anı nāķār
Vehm itdi yine maķra‘ a-i bīm ile bīdār
492. HūŐyār olup uyandı didi gitmemek olmaz
Emr-i Şeh ü fermān-ı vezīr itmemek olmaz
493. Āheng-i sefer eylediler Őayy-ı menāzil
Şehr-i Serez’e oldılar iķdām ile nāzil
494. PāŐā’ya varup mūjde ile itdiler iķbār
Ol Yūsuf-ı gümgeŐte olundı diyü iķzār

ĀMEDEN-İ KARA YŪSUF BE HUZŪR-I HĀZRET-İ PĀŐĀ VŪ
HĀBS FERMŪDEN-İ O RŪZ-I ĀEND⁸⁹

495. Ol dem ki işitdi bu Őözi HĀzret-i PāŐā
HĀbs olmasına eyledi fermānını icrā
496. ŐaŐraya çıķup eyledi dīvān-ı hümāyŪn
Emr eyledi dellāla nidā it didi eknŪn
497. ĀŪn oldı nidā geldiler a‘ yān-ı vilāyet
Hem geldi re‘ āyā dōkŪlŪp itdi Őikāyet
498. Hem ķāđı-i Őehri getŪrŪp itdiler iķzār
Da‘ vā-yı re‘ āyāyı Şorup ķıldılar iķhār

⁸⁹ Kara Yusuf’un PaŐa Hazretleri’nin huzuruna gelmesi ve birkaķ gŪn hapsedilmesini emretmesi.

- [21b]499. Hem ara Y suf oldu o gün adıya h zır
Cem  oldılar ol meclise a  y n u ek bir
500. Bu zıkr olunan cürmi a na ıldılar i b t
İ b t-ı Ő h d ile anı itdiler isk t
501. Ol p di eh-i mülk-i be a server-i mer  m
Ol k n-ı hay  H zret-i   O m n Şeh-i ma  Ő m
502. H a ında anı itdügi i r r-ı cin yet
Ta ri -i m b h t ile m d n-ı kin yet
503. İ b t olunup eylediler hüccet-i adı
Kendüsi de i r r idüp oldu a na r zi
504. İ r rımı hem eylediler Őer  ile hüccet
Cell da virildi olıca  hükm-i Őeri  at
505. D m nını yırttı  ekicek ma tele n Ő d
G y  ki Z leyh  idi ol Y suf'a cell d
506. Şatıldı o gün ara Y suf geldi zam nı
Dell l-ı siy setle mez d itdiler anı
507. Őol de nl  ucuz Őatdı anı h ce-i  arr 
Almadı vir p bir kelep iplik zen-i d ny 

508. Dartıldı girüp keffe-i mizān-ı bilāda
Çıkdı felege bir ıarafı oldu fütāde
509. Zirā ki terāzū-yı ‘ adāletde şatıldı
Noķşānı kemālinde idi hāke atıldı
510. Mışr-ı ‘ ademe göndericek Hāzret-i Pāşā
Zindān-ı tūrāb itdi yerin dehr-i Zūleyhā
511. Hāķlaşdı re‘ āyā olıcaķ añā siyāset
Sūr eylediler mātemine ehl-i vilāyet
512. Gūyā ki turunc olmuş idi kelle-i hūnīn
Seyr itdi zenān anda gelüp eyledi āyīn
513. Zīrā ki o Sulţān-ı Cihān’ ı idüp inkār
İtdüğünü eyler idi anlara bed-kār
- [22a]514. Gördiler anıñ kellesini eyledi ğalţān
Şemşīr-i cihān-dāver ile Hāzret-i Ken‘ ān
515. Fehm eylediler varlıĝını şāh-ı cihānıñ
Ref‘ eylediler şūphesini zānn-ı gümānıñ
516. Hāmd eylediler Hāzret-i Allāh’ a muķaddem
Hūnkāra du‘ ā eylediler şoñra dem-ā-dem

517. Feth oldu yeñiden didiler mülk-i şehenşāh
Sulţānımızıñ her günüñi biñ ide Allāh
518. Çün Qara Yūsuf maqtelini eyledik itmām
Kuloğlu’nuñ ahvālin işit kışsa-i hod-gām

ĀMEDEN-İ RE^ç ĀYĀ ŞİKĀYET KERDEN EZ-ĶULOĐLI VÜ
GÜŞ-KERDEN-İ PĀŞĀ⁹⁰

519. Bu kışsa-i pür fitne-i āşüb-ı cihānı
Bu mađlaţa-i velvele-i şūr-ı zemānı
520. ‘İbret-raqam-ı hāme-i üstād-ı sūhanver
Şebt eyledi āşār-ı havādiş nice defter
521. Çün şehri Serez’de Ramazān eyledi Pāşā
‘İyd eyledi ol memleketiñ halkı ser-ā-pā
522. ‘Adl eyledi anda oturup bir nice eyyām
İtdi fuqarā maşlahatın sa^ç y ile itmām
523. Andan diledi ide Selānik’e ‘azimet
Ol semte varup eyleye icrā-yı şerī^ç at
524. Bu niyyeti itmiş idi hātırda muşammem
Feryād u giriv eyledi nāgeh birer ādem

⁹⁰ Halkın huzura gelişi, Kuloğlu’ndan şikāyet edişi ve Paşa’nın bunu dinlemesi.

525. Timur ھیşārından idi ol gelen eşhāş
Cem' iyyet-i 'āmm oldu o gün tefriķa-i hāş
526. Şekvāyı idüp kendilere rehber-i maṭlab
Bir hāşm zuhūr itdi didiler bize ağleb
527. Hünkāra berāber geçinür adı Kuloğlı
İnsānı beyābāna şalar belki ğuloğlı
- [22b]528.Çok kimseyi azdırdı olup bā' iş-i yağmā
Çok kimseyi ' işyāna düşürdi idüp iĝvā
529. Duloğlıdır anıñ laķabı şöhret-i şādık
Aķvāl ile kāzıbdır o ef' āl ile fāsık
530. Zūlm itmek ile eyledi ol kişveri taħrīb
Bir kimse gelüp eylemedi ol segi te' dīb
531. Hoṭon ili olmuşdı sipāhı yeri ma' dūm
Yağmada bulunmuşdı ol aħvāl ise ma' lūm
532. Sulṭān-ı cihān Hāzret-i ' Oşmān-ı civān-baħt
Maķtūl olup itdikde beķā semtine riħlet
533. Yağma-yı sarāy itmede ğāretde bulunmuş
Erbāb-ı fesād ile hābāşetde bulunmuş

534. Sīm ü zer alup eylememiş anda qarārı
Bu memlekete gelmiş oturmuş o firārī
535. Ol mālı virir ribḥ ile şimdi fuḡarāya
Çok zulm ü sitem eyledi erbāb-ı ḡurāya
536. Añlasa ider Pādiḡeh-i ʿālemi inkār
İḡrar idicek dir ki ben itdim anı ḡünkār
537. Dīnine vefā eylemese mālı yetīmiñ
Eytāmı şatar ʿādetidir ṡabʿ-ı le ʾīmiñ
538. Çok kimseye evlādını şatdırdı ḡurādan
Yā neylesün ʿāciz olıcaḡ dīn-i edādan
539. Şatmasa ṡaḡar boynuna zencīr-i siyāset
Öñünde ider ʿavretine fiʿl-i şenāʿat
540. Oḡlı kıızı olsa ḡareminde fuḡarāniñ
İḡlām u zinā eylemedir ʿādeti anıñ
541. Yād eyleyemez kimse aña ḡākīm-i dehri
ḡüyā ki şunarsın eline kāse-i zehri
542. Ribḥ almaḡ için gönderir ādem sene başı
ḡoymaz fuḡarā kim ḡoya ṡaş üstüne ṡaşı

[23a]543. Hāklaşmak için ribh̄ini deyn-i fuḡarādan

Ḳulođlı diyü šatdılar aḡrārı ḡurādan

544. Evlād-ı müselmānı es̄ir eyledi kāfir

Zenc̄ire ḡaḡup her birini ḡullanur āḡir

šIKĀYET KERDEN-İ RE‘ ĀYĀ DĪGER BĀR EZ-BİÑĀ-KERDEN-İ

ḲULLE VÜ EZ-CEVR-İ BĪ-DĀD-I O⁹¹

545. Toprağa ḡoşup ḡaş ḡaşdır nice biñ ādem

Bir ḡulle binā eyledi kim görmedi ‘ālem

546. ḡaş u kirecin šaldı re‘ āyā-yı faḡīre

Zulm eyleyüp ol nāḡiyeden aldı zāḡīre

547. šeddādı binā yapıdı idüp kāfire taḡlīd

Ḳārūn’a yitüp eyledi ĩmānını tecdīd

548. Bir aḡḡe virüp itmedi üstāda ri‘ āyet

Bir ḡabbe virüp ḡılmadı mezdūra i‘ ānet

549. Bir loḡma ile eylemedi kimseyi šeb‘ ān

Bennāları işler idi velī her biri cū‘ ān

550. Tā bezm-i felekde yaḡa meh-şem’-i šeb-ārā

Tā kim ḡeke ḡūr ‘ārızına perde-i zalmā

⁹¹ Halkın ikinci kez kuleyi inşa etmesinden ve cevrinden (adaletsizliğinden) šikāyetçi olması.

551. İşlerler idi kullede dīvār-ı muḥaccer
Kimse taraf-ı beytine bakmazdı muḥarrer
552. Görmezdi varup ḥastasını kimse evinde
Bilmezler idi ölü midir ḥasta ya zinde
553. Bu zulm ile yapırdı tamām eyledi kārı
Ol kulleyi yapırdı velī yıqdı diyārı
554. Ḥaḳ istemege gelmiş idi bir iki ādem
Nā-ḥaḳ yere şalb itdi dutup anları ol dem
555. Tā maḥkemeniñ ḳapusuna eyledi ber-dār
Ḳāḏıyı helāk itdi o gün ḥavf ile efkār
556. Aşlā aña söz söylemege olmadı ḳādir
Ol zehri tecerru‘ idüp oldu aña şābir
- [23b]557.Şalb itdi iki ādemi ḥaḳ istediğiçün
Yolını alup ḥaḳkımız vir didüğiçün
558. Ḥavf eyledi bu vaḳ‘a ‘ı ‘ arz itmege ḳāḏī
Şart virdi dutup ḳāḏıyı tā eyledi rāzī
559. İtmez taraf-ı şer‘ -i şerīfe o itā‘ at
Emriyle gelen kimselere eyler ihānet

560. Emrini dutup alur anıñ virmez emānı
Söylerse eger emr ider öldürmege anı
561. Hıdmetle gelen kimseniñ emrin taleb eyler
Korqutmaq içün bir nice şūr u şağab eyler
562. Bir şey'-i qalıl ile alup emr-i şerifi
Bizar ider uşandırır ahir o herifi
563. Bu hıdmeti sen zabıt idemezsin diyü söyler
Kendine çeker korqıdır anı eyü eyler
564. Ol memleketiñ kimselere şuyun içirmez
' Anka olup uça oradan anı geçirmez
565. Mülk eyledi ol memleketi hakimi oldur
Zalimdir anıñ cevr ü cefası bize boldur
566. Zirā ki anıñ şakladığı ehl-i şekāvet
Yanında dutup besledügi cünd-i hıyānet
567. Beş yüzden olur dağı ziyād ādemi el-hağ
Sembān ise seksen yazılır qavl-i muşaddağ
568. Güyā ki tavāyif de mülük oldı hüveydā
Her mülke birer pādışeh oldı gibi peydā

ŞENİDEN-İ HAZRET-İ PÂŞÂ BED-KIRDÂRÎ-İ O VÜ ĞAZAB
KERDEN Ü PİNĦÂN-DÂŞTEN⁹²

569. Bu mertebe şekvâ olıcağ Ħazret-i Pâşâ
Gâyetde gazab itdi velî eyledi ihfâ

570. Def^c eyledi şekvâ iden aşhâb-ı kûrâyı
‘ Ağd eyledi meclise götürüp ehl-i zekâyı

[24a]571. Fi’l-ğâl oturup meşverete eyledi tedbîr
Emr eyledi mektûb-ı mağabbet ola taħrîr

572. Bu mu^c tekid olduğı dilâver idüp ihzâr
Mektûbı aña virdi idüp ĥâmil-i esrâr

573. Didi yûri var eyle aña rifğ ile da^c vet
Sen bezm ile dut ol ne kadar eylese şiddet

574. ‘ Arz eyle bizim cânibimizden aña ihlâş
Kaçmaya alup yanına şâyed nice eşhâş

575. Magrûr-ı mağabbet idüp eyle aña iğrâ
Di saña selâm itdi didi Ħazret-i Pâşâ

576. Gelsün anı ser-^c asker idüp bir yire şaldım
Şehbâz-ı dilâverdir işitdim kavle aldım

⁹² Paşa’nın onun kötü fiilleri, zulmetmesi ve bunu gizlemesinden haberdar olması.

577. Bir lu' b ile al gel buraya görelim Allāh
Luṭf eyler ise yola gele zālīm ü gümrah

578. Te 'kīd ile tenbīh idüp itdi anı rāhī
Te 'şīr idecekdir fuḡarānīñ didi āhı

RESİDEN FİRİSTĀDEGĀN BĀ-NĀME-İ SĀHİB-İ DEVLET Ü BE-
DEST-İ O DĀDEN⁹³

579. Kaṭ' eyledi birkaç gün içinde nice menzil
İḡbāl idüp ol müdbire yetdi kef-i muḡbil

580. Sür' atle gelüp buldı Ḳuloḡlun o maḡalde
Şayyād-ı sebük-tāz idi āzāde cebelde

581. Yanına varup eyledi ta' zīm ile ikrām
Hem virdi selām itdi biraz şoḡbet-i ārām

582. A' yān-ı vilāyet işidüp geldi ekābir
Hem ḡāḡı-ı şehr oldı bile ol yere ḡāzır

583. Mektūb-ı vezīri çıkarup eyledi izhār
Ḳuloḡlına şundı anı ta' zīm ile tekrār

584. Ol daḡı tekebbürle alup eyledi ta' zīm
Kātib eline virdi didi eyleye tefhīm

⁹³ Elçilerin devlet sahibinin nâmesiyle gelmeleri ve onu vermeleri.

[24b]585.Kâtib okuyup diñlediler ʿ arz-ı maḥabbet

Teslīm ü taḥiyyât u meveddet ile daʿ vet

586. Güş eyleyicek geldi biraz ḥiddete ṭabʿ ı

Refʿ eylediler ülfet ile vaḥşet-i ḡabʿ ı

İZTİRÂB-KERDEN-İ KULOĞLI EZ-DAʿ VET-KERDEN-İ HAZRET-İ

PÂŞÂ VÜ NAŞİḤAT-KERDEN-İ AḤBÂB-I O⁹⁴

587. Ayağına geldi didiler devlet-i aḥsen

Ḥârvenliĝ idüp devletiñe olma lekedzen

588. Bu ʿ izzet-i daʿ vet sebeb-i rifʿ atiñ oldı

Ḥadriñi refiʿ itdi seniñ devletiñ oldı

589. Mertebeñi ʿ âlî ider âḥir göresin sen

Bir cāy-ı bülende çıķasın seyr ide düşmen

590. Sen lâzıme-i devlet-i sulṭân-ı cihân'siñ

Hem salṭanatıñ dârına âvîze-i şânsın

591. Dünyâyı seniñ ile diler ḡorḡuda Pâşâ

Ser-ʿ asker idüp öñce şala seyr ide dünyâ

592. Dergâh-ı vezîriñ ser-i üftâdesi çokdur

Ḥuloĝlı gibi bende-i âzâdesi yokdur

⁹⁴ Kuloĝlu'nun Paşa Hazretleri'nin davetinden dolayı rahatsızlık duyması ve ahbablarının tavsiyede bulunması.

593. Bir sencileyin merd-i dilâver ele girmez
Eline girerseñ seni hünkâra da virmez
594. Bir iş idecekdir saña Pâşâ-yı mükerrerem
Düşünde dañi görmeyecekdir anı âdem
595. Rıfķ ile aħibbâ idicek pend-i meveddet
Def^ç oldı mizâcında olan cünbiş-i şiddet

TERSİDEN-İ KULOĞLI VÜ TECĀHÜL-KERDEN Ü İZHĀR
NÜMÜDEN Ü MÜTEĤAYYİR ŞODEN⁹⁵

596. Ammâ yine ĥavf eyler idi ĥâ'in-i bed-kâr
İtmezdi tegâfûlde olan sırrını izhâr
597. Ėammâz idi ĥavf itdüğine vech-i zerîri
Olmazdı tecâhülde ĥafî cürm-i kebîri
- [25a]598. Ma^ç lûmı idi yanına ĥalmazdı ĥaĥâsı
Tevbeye ĥayâ eyler idi ^ç ucb u riyâsı
599. Bilür idi kâtil olan olduğı(nı) maĥtûl
Ammâ ki ĥurûr eyler idi ĥubĥunı maĥbûl
600. Fehm itmiş idi itdüğü nâ-ĥaĥ anı ĥaĥlar
Yine dir idi nâm-ı sipâhî beni şaĥlar

⁹⁵ Kuloğlu'nun korkması, bilmezden gelmesi ve şaşırılmış intibai vermeye çalışması.

601. Fikr eyler idi atlı-i n f s itd ğın amm 
Sekb n ile a' v nı iderdi anı ıgr 
602. Cem' eyled ğı m lını itmişdi define
Ol ullede sekb n ile girmişdi kemine
603. C rmine cez  olacağın eylese fikret
Ol hışn-ı haşin olur idi albine uvvet
604. P ş  tarafından gelicek da' vete adem
'Işretkede-i c nına düşdi ġam-ı m tem
605. G y  melek 'l-mevt idi ol şurete girdi
Ol n me-i a' m li idi destine virdi
606. Teb-i b m ile lertz n idi sers m
Hep y da idi s yled ğı ışşa-i evh m
607. ' r eyler idi vehmini iş'  r idemezdi
Ser-t -be-adem 'azm idi amm  gidemezdi
608. şurette şit b eyler idi olmağ  r hı
Ma' n da belin b kmiş idi b r-ı g n hı
609. Fikr eyler idi uşt l m-i ehl-i h k k 
Y d eyler idi eyled ğı cürm-i 'u k 

610. Bî-hüş u serâsime olup ebkem olurdu
İçseydi hayât âbı eger pür sem olurdu
611. Geçmezdi hayâtından öte bir nice fersah
Kânûn-ı ‘azîziyyede âteş olıcağ yah
612. Zîrâ haber-i ‘âdil olur zâlîme her ân
Enfâs-ı hazân-âver-i sermây-ı her ân
- [25b]613. Gâhî giderem diyü dilîrâne dururdu
‘İrķımı kesüp vâhime tekrâr otururdu
614. Ketm itmege sa‘y eyler idi çekdügi havfi
Lebrîz idi niş-i elem-i bîm ile cevfi
615. Gâhî gidemem dirdi olup haste mizâcı
Gâhî dir idi gitsem olur belki ‘ilâcı
616. Ölçdi nice kez emti‘a-i cins-i tereddüd
Biçdi seferî câmelerin itdi teceddüd

DER-EŞNÂ-YI REFTEN ŞART-DÂDEN-İ KULOĞLI BE-A‘YÂN-I
VİLÂYET Kİ NEGÜYEND DER-ĦAĦĦ-I ĦOD⁹⁶

617. Didi ki hayır ketmededir hayır ola niyyet
Düşmân işidüp korkdı diyü itmeye töhmet

⁹⁶ Kuloğlu’nun giderken halka kendisi hakkında bir şey söylememeyi şart koşması.

618. Çün virdi qarârı sefere eyledi te'ḥîr
Gelsün didi a' yân-ı vilâyet ola tedbîr
619. Da' vet olunup kâdî ile geldi ekâbir
Maḥzar diledi eyleyeler olmadı şâbir
620. Cümlesini sürdi bile yanınca o zâlim
Bir kimseyi alıkomadı câhil ü ' âlim
621. Şarḥ virdi anıñ her birine itdi ḥasâret
Tâ eyleyeler eyliğine cümle şehâdet
622. ' Ahd eyledi and içdi didi işidiñ aḥbâr
Her kim içiñizden birisi keşf ide esrâr
623. Kâdîya didi fehm olunur cümlesi senden
Vay ol kişiniñ başına şekvâ ide benden
624. Zâhir idemez ḥabs ile Pâşâ beni ihlâk
Bizler ki sipâhîlerimiz olmaz bize imsâk
625. Varmasam anıñ yanına ben eyleyemez zûr
Bu ḫulı bilür ḫalk-ı cihân cümle-i cumhûr
626. Zâbiḥlerimiz bunda degildir bizi Pâşâ
Dutmağa cesâret idemez aç gözüñ ammâ

[26a]627.Şoñra o gider bizim ile siz alıcaqsız

Fıkr eyleñiz avãliñizi kim ne olıcaqsız

628. Her biriñize ben bilürem kãr-ı serencãm

Biñ dürlü ‘ azãb eylemem aır aluram kãm

629. El- kışsa tamãm itdi sözün eyledi endãr

Åheng-i sefer eylediler oldılar izãr

ÅMEDEN-İ ULOĞLI VÜ MÜJDE-DÅDEN-İ HAZRET-İ PÅŞÅ BE-
MÜJDE-GÜYÅN-I EHL-İ VİLÅYET⁹⁷

630. Pãşã’ya gelüp eylediler müjde muaddem

uloğlı’nı getürdi diyü ol giden adem

631. Pãşã Serez’iñ eyledi a‘ yãnını da‘ vet

Hem daı bilüñ zãbiine eyledi ‘ izzet

632. Kendisi ıkup eyledi dıvãnını tertıb

Tã eyleye küstã olanı şer‘ ile te’ dıb

633. uloğlı gelüp öpdı elin eyledi ta‘ zıim

Zãbi eline şala didi eyledi teslım

634. ahr ile ğazab eylemedi itdi müdãrã

orardı firãr ide diyü ğayr-i eşirrã

⁹⁷ Kuloğlı’nun huzura gelişi ve Paşa Hazretleri’nin vilâyet ahalisinin onun hakkında söylediği şeylerin müjdesini vermesidir.

635. Zîrâ ki dağı var idi birkaç gelecekler
Her birisi řađ olmayup anıñ ölecekler
636. Göz ĥabsine virdi anı řaklañ didi muĥkem
Üstine müvekkel ĥodı anıñ nice âdem
637. Her birisine eyledi tenbîh ile te'kîd
Hem va'de-i ümmîd-i 'aĥâ hem dağı tehdîd
638. Didi gözediñ anı ırağdan ĥazer eyleñ
Âheng-i firâr eylesesün hep nazâr eyleñ
639. Mađrûr idiñiz bir nice ĥıdmet ĥaberiyle
Mesrûr idiñiz miknet-i devlet semeriyle
640. Esrârı nihân eyleñüz itsün size ülfet
Ĥıfz itmek içün her zamân eyleñ bile řıĥĥat
- [26b]641. İhrâc idiñiz vesvese-i ĥâıırın anıñ
Unutduruñ 'işyânını âşûb-ı cihânıñ
642. Tîğımdan emîn eyleñ idüp müjde dem-â-dem
Birĥaç dağı vardır dutacağ müfsid-i 'âlem
643. Luĥf eylesesem şimdi buña eylesesem âzâr
Maĥbûs idügin kendisine eylesesem izĥâr

644. H̄avf ile tevābi‘ ʔađılup ʔađlar aŝarlar
Kimisi firār eyler anıñ kimi ŝaŝarlar
645. Dünyāya h̄aber ŝāyi‘ olup keşf olur aḥvāl
Gıtdükçe olur kār-ı mühim lāzım-ı ihmāl
646. Erbāb-ı ŝenā‘ at kaçar artuğ ele girmez
Gerdine anıñ tevsen-i gerdün dağı irmez
647. Te ‘kīd-i kelām itdi idüp def -i mazarrāt
Te ‘yīd-i merām eyledi tenbīh-i mühimmāt

GİRİFTĀR-şODEN-İ KULOĞLI VÜ ĀMEDEN-İ TOPAL BE-PĀY-I
HOD Ü GİRİFTĀR-şODEN-İ O⁹⁸

648. Ol gün ki Kulođlun getürüp eyledi maḥbūs
Her iŝi dürüst oldu dađı ıalmadı ma‘ kūs
649. Ol gün birisi dağı gelüp oldu hoŝ-āmed
Topal idi anıñ lağabı nāmı Muḥammed
650. Gūŝ eyle hikāyet eyidin bü ‘l -‘ aceb olsun
Bu kışşa-i nā-güfte ‘ acebden ‘ aceb olsun
651. Taḥkīk ideyin aŝlını ma‘ lūm ola fer‘ i
Ol memlekete nice varup oldu o mer‘ ī

⁹⁸ Kuloğlu ile kardeşi Topal’ın huzura gelişi ve ikisinin de tutuklanması.

652. Aşlinda celālīden idi hāyin-i devlet
Yaqmışdı Anaṭolı'yı anlar nice müddet
653. Her birisi bir köyde anıñ soñra başıldı
Şemşir-i cihān-dāver ile ırkı kesildi
654. Bu qalmıñ idi bir iki kimse ile baqıyye
Bir nice zamān eylediler maḥfi taqıyye
- [27a]655. Duyuldılar Anaṭolu'da qaçdılar āḥir
Olmadılar ol yirde qarār itmege qādir
656. Qaçdılar o yerden iki üç şahş-ı birāder
İqlīm-i Selanik'e gelüp giydiler efser
657. Birine anıñ ʿAbdi-i dīvāne dimişler
Birine Deli Aynek mestāne dimişler
658. Birisi Topal Yeñiçeri nāmına mürted
Ḥāşā ki Ebū Cehl'in ola nāmı Muḥammed
659. Hünkārı begenmezdi kul olmaḡ nice mümkün
Dil-teng idi gāyetde bol olmaḡ nice mümkün
660. Hünkāra kul olduğunı zannetdiler el-ḡaḡ
Çoḡdan anı eylerler idi āteşe mülḡaḡ

661. Hünkāra kul olmak şerefin nedir ammā
Ol kendisi Hünkār idi zu' m eylese gūyā
662. Kulluqdan anıñ geçmiş idi bağı u ' inādı
Dünyāya fenā virmiş idi habs u fesādı
663. Ol deñlü mühin olmuş idi dīne o mürted
Yanıñda mihān olmuş idi şer' -i Muḥammed
664. Timūr'a şaqa eyler idi lengi-i pāyi
Müstehzi-i Haccāc idi yek-rengi-i rāyı
665. Ayağı gibi leng idi endāmına baqsañ
Sa' vec idi her vech ile İslām'ına baqsan
666. Zīrā ki menāhiden olan nehy-i Hudā'yı
İtmiş idi qabul añmaz idi rüz-i cezāyı
667. Hammāmı başup çekmiş idi zūr ile ' avret
Bulmuş idi gulām u zinā itmede şöhret
668. [...] ayağ eyler idi şürb-i müdāmı
Şürb itmese ekl itmez idi cins-i ta' amı
669. Müdmin idi bir mertebe kim vaqt-i humarı
Hum-yāze ile tev'em idi ' aqse -i kārı

- [27b]670. Müsteskı-i sır-âb idi peyveste türâba
Dönmüşdi vücûdı şanaşın müşk-i pür-âba
671. Mestâne çıqup her yaña eylerdi temâşâ
Katl eylemeden itmez idi âdemi ĩbâ
672. Çok kimseyi öldürmüş idi yanına qaldı
Mâtem-zede eytâmı dutup hep diyet aldı
673. İtmezdi itâ' at varıcaq şer' -i şerife
Evzâ' ı mühin olmuş idi din-i münife
674. Olsaydı zarûri varıcaq kâdıya da' vâ
Göndermez idi cânib-i şer' a anı qat' â
675. Kendisi görüp itmez idi şer' a itâ' at
Şer' a gidelim diseler eyler idi ihânet
676. Hıttâ eylerdi şer' a muhîn olsa bir âdem
Sebb eyleseler kâdıyı olur idi hurrem
677. İsbât-ı vücûd itmek için şer' i sögerdi
Kâdıyı dutup mahkemede gâhî dögerdi
678. Qorqmuş idi halkı bu üslûb ile dâ'im
Öldürse de kimse diyemezdi aña zâlim

679. Sekbānı ‘ulūf ile olan seksen olurdu
Yanında kabāhatleri hep aḥsen olurdu
680. Beş yüzde karar itmiş idi atlu piyāde
Her birisi virmiş idi bir mülki fesāda
681. Hünkārı unutmuşlar idi her biri tenhā
İtmişler idi memleketi ğāret u yağma
682. Bu tarz ile eylerler idi ‘ālemi berhem
Jülīde-i zengī gibi birbirine derhem
683. Bir kārı zuhūr itmiş idi hikmet-i Bārī
Ġāyetde mühim olmuş idi itmek o kārı

ĀMEDEN TOPAL BE-ŞEHR-İ SİTANBUL Ü NİZĀ-KERDEN-İ O
BE-ĤAZRET-İ RECEB PĀŞĀ Kİ ĶAPUDĀN BŪD⁹⁹

- [28a]684.İstanbul’a bir kerre Topal geldi yegāne
Fehm eyle anıñ cür’etini diñle fesāne
685. Ol demde kapudan idi ol Āşāf-ı yektā
Meh-pāye felek-sāye Receb Ĥazret-i Pāşā
686. Dāmād-ı şehensāh-ı cihān dāver-i devrān
Tersānede devletle çıkup eyledi dīvān

⁹⁹ Topal’ın İstanbul’a gelişi ve kaptan olan Recep Paşa ile tartışması.

687. Ol maşlahatı görmek için eyledi cür'et
Pāşā'ya qarīb oldu idüp şiddet-i sür'at
688. Bir da'vi-i bātlı idi ol itdüğü da'vā
İster idi nā-hāq yere anı ide icrā
689. Bu şer' a muvāfiq degil olmaz didi Pāşā
Mağrūr idi zālīm yine tekrār idüp inhā
690. Her yana şurū' eyledi çok söyledi herze
Tā kim ğazaba geldi o şīr-i ner-i şerze
691. Didi dutuñ ol haddini bilmez seg-i nādān
Haqqımda benim söyledi çok herze vü hezyān
692. Kırmağa hücūm itdi anı bir nice ādem
Pāşā'ya çeküp hanceri sürdi o muqaddem
693. Fi'l-hāl orada yetdi bir zi-merd-i dil-āver
Yıkdılar anı düşdi elinden yere hançer
694. Çekdiler anıñ ellerini bend-i kemende
Girmemiş idi buncılayın bir daği bende
695. Buldurdı odabaşısını Hāzret-i Pāşā
Habs eyle diyüp eyledi fermānını icrā
696. Habs ile oturdu odada bir nice eyyām

Olundı şefâ'atle ħalâş olmağa ibrâm

ĤALÂŞ ŞODEN-İ TOPAL EZ-ĤABS Ü TAĤAMMÜL-KERDEN-İ
ĤAZRET-İ ĤAPÜDAN PÂŞÂ EZ-CEVR-İ O¹⁰⁰

697. Ĥurtuldı elinden o vezîr'in yine âsân
Durmadı Selanik'e Ĥarâr eyledi ol ân

[28b]698.Ĥilm eyledi Pâşâ-yı kerîm olmadı Ĥâhir
Ĥatlinde 'acül olmadı oldu şâbir

699. Dünyâ işidüp eyledi herkes aña taĤsîn
Kim böyle ider şâĤib-i devlet olan âhin

700. Bu ĤulĤ-ı Ĥasendir ki kerâmet aña munzam
Ya şâĤ-ı velâyetdir ider Ĥayzını mudĤam

701. ĤuĤb olsa da itmez siteme kimse taĤammül
İt mertebe-i Ĥazret-i Pâşâ'yı ta' aĤĤul

702. Bunca siteme şâbir olup itdi kerâmet
Âşâr-ı sa'âdetden olur böyle 'alâmet

703. Mihr-i hüner-efrüz-ı seĤâ Ĥazret-i Pâşâ
Ya' nî ki cenâb-ı Receb ol Âsaf-ı yek-tâ

704. ĤoĤ lüĤf u kerem eyledi iĤsân u mürüvvet

¹⁰⁰ Topal'ın hapisden kutuluşu ve kaptanın O'nun eziyetine tahammül edişii.

Ol deñlü mürüvvet idemez ehl-i fütüvvet

705. Dünyâ duralı gelmedi bir böyle kerem-kâr
‘Ömründe dağı olmadı bir ferde sitem-kâr
706. ‘Aşırında şeref buldı hüner şâhibi anıñ
Devrinde ğanî oldı faķiri ‘ulemānıñ
707. Ehl-i süħana eyledi ifrâṭ ile iħsân
İħsân u kerem ķā‘idesin eyledi āsân
708. Efzâl u kerem neydüğini fehm iden âdem
Görsün kerem-i ħalk ile Pāşā-yı müselleṃ
709. ‘Afveyledi iħsân ile ‘iṣyānını anıñ
Seyr eyle yine itdüği tuĝyānını anıñ
710. Varduķda Selanik’e olup düşmen-i devlet
Taħrīb-i bilād eyleyüp itdi nice şiddet
711. Ĥidmetle varan kimseleriñ emrini aldı
Başına felâket getürüp miħnete şaldı
712. Ol alduğı ħidmetden aña virmedi behre
Emr eyledi sekbāna ki ķondurmadı şehre

[29a]713. Bu şey-i kalîl ile alup hizmetin âhir

Sürerdi vilâyetden anı hâ'ib u hâsir

714. İtmezdi itâ' at gelicek emr-i şehensâh
Üç dâne birâderler idi cümlesi gümrâh

715. Sekbân ile devreyler idi şehri ü kûrâyı
Şındırmış idi zulm ile kalb-i fuqarâyı

716. Girdükçe önce terakķide idi itdügi ' işyân
Vardukça tenezzülde idi kuvvet-i imân

717. Bir nice fesâd ehli şakî yanına almış
Erbâb-ı şenâ' at dirilüp bir yere gelmiş

718. Kimisi harâc almak için kolcı olurdu
Kuttâ'-ı tarîk olmak için yolcı olurdu

719. Halkın şıgarın tağda sürüp gâret iderdi
Zulm eylemegi kendisine ' âdet iderdi

720. Kırk pâre kâriyye o nevâhîde tağıldı
Şekvâya gelüp dergeh-i Pâşâ'ya yığıldı

721. Da' vâlarını dinledi Pâşâ-yı mükerrerem
Topal'ı getürdüp yüzüne söyledi ' âlem

722. İsbāt olunup eylediği töhmet-i ‘iṣyān
Yazıldı o gün hücceti olunmadı bühtān
723. Bir nice mevād eylediler şer‘ ile işbāt
Kaṭline anıñ her biri bürhān ile āyāt
724. Pāşā’ya hücūm eyledi erbāb-ı şikāyet
Topal’a bugün eyle diyü şalb u siyāset
725. Ol gice anıñ kaṭline emr eyledi Pāşā
Aḥkāmını şer‘iñ ne ise eyledi icrā
726. [...] [oğlını da] eylediler ol gice āzād
Hem Kara Yūsuf anda şatıldı didi üstād
727. Üç dāne şaḳī her birisi Yūsuf-ı Haccāc
Ne şer‘ a ne kânūna uyar zālīm-i Haccāc
- [29b]728. Ol gice helāk eyledi cellād-ı siyāset
Kātiller idi kaṭl ile olundu işāret
729. Küştelerini görmek için geldi re‘āyā
İnanmadılar itmeyicek anı temāşā
730. Sūr eylediler hurrem olup ḥalkı cihānıñ
Nāyim göricek fitnesini devr-i zamānıñ

731. Һamd eylediler Һәke sürүp rüy-ı niyāzı
Hünkār'a du' ā eylediler diñle bu rāzı

ŞÜKÜR-KERDEN-İ RE' ĀYĀ EZ-ҚATL-İ TOPAL Ü ŞİKĀYET
KERDEN EZ BEVĀDİRĀN-I O¹⁰¹

732. Cem' iyyet ile yine gelüp ehl-i vilāyet
Pāşā'ya girüp eylediler şükr ü şikāyet
733. Didiler anıñ iki birāderleri kaldı
Ayakları қағ' oldı velī serleri қaldı
734. Topal'a ayak bağı idi lengi-i pāyi
'Aynekle Deli 'Abdi қаçar diñle burayı
735. Bu kendi ayağıyla gelüp oldı giriftār
Topal idi ayağı firār itmedi nā-çār
736. Ammā ki Deli 'Abdi olup 'Aynek'e hem-pā
İkisi firār eyler ise yetmeye dünyā
737. İqlīm-i Selanik'e fenā virdiler el-Һaқ
TaҺrīb-i bilād eylediler her biri nā-Һaқ
738. Һammāmı başup 'Abdi-i Dīvāne şehirde
Çekdi Deli 'Aynek nice 'avret bu dehirde

¹⁰¹ Halkın Topal'ın öldürülmesinden dolayı şükretmesi ve O'nun eziyetlerinden şikâyet etmesi.

739. Havf ile düşüp hāmile ʿ avret ser-i senge
Vazʿ eyledi hamlin gelicek hālet-i tenge

740. Defʿ āt ile katl itdi anıñ her biri ādem
Hācet mi qalır şāhda kār olmasa mühim

741. Çekdi nice oğlan Deli Aynek fuqarādan
Kız bozdı biraz ʿ Abdi-i Divāne qurādan

[30a]742.Çok kimseleriñ eylediler mālını gāret
Zulm eylemegi eylediler her biri ʿ ādet

743. Şekvācılarını gūş idicek dāver-i ʿ ādil
Didi ʿ acabā qanda ola bu iki bātıl

744. Var ise bilür kimse gelüp eylesün iʿ lām
Müjde vireyin eyler ise hizmet-i İslām

HABER-YĀFTEN-İ HAZRET-İ PĀŞĀ EZ-ʿ ABDİ-İ DĪVĀNE VÜ EZ
DELİ AYNEK Ü REFTEN BE-SELĀNİK¹⁰²

745. Geldi bir iki ādem o dem eyledi iħbār
Yaʿ nī ki Selānikʼde imiş kıldılar işʿ ār

746. Maʿ lūm idicek anlarıñ aħvālını Pāşā
ʿ Azm itdi Selānikʼe Serezʼden idüp irhā

¹⁰² Hazreti Paşa'nın Abdi-i Divāne ve Deli Aynek'ten haberdar oluşu ve Selanik'e gidişi.

747. Devletle sa' âdetle çeküp leşker-i nuşret
Şahrâlara deryâ gibi aqdı nice müddet
748. Kühsâr-ı bülend oldu o gün esfel-i hāmūn
Atıldı zemīn penbe gibi ditredi gerdūn
749. Bir qatmı arzıñ götürüp eyledi berbād
Çāk itdi dil ü sīne-i hāki sem-i fūlād
750. Şeş qaldı zemīniñ tabaqātı biri gitdi
Nüh oldu felek bir qatı hākiñ aña yetdi
751. Gūyā ki seḥāb oldu o gün cürmi ğubārıñ
Berq oldu rikābı leme' ān itdi süvārıñ
752. Her yana şitābān olıcaq raḥş-ı sitize
Şimşek gibi oynardı muḥallā ser-i nize
753. [...] ğubār içre dıraḥşān-ı siper-zer
Tārīkī-i şebde şanasın bedr-i münevver
754. Esbāb-ı şecā' atle o gün Ḥazret-i Pāşā
Ġayret-fiken-i ḥāṭır mirriḥ idi gūyā
755. Rüzgārı sitām ile o kühpāre-i çālāk
Simurg-ı mülemmā' -beden qulle-i eflāk

[30b]756. Ol ħod muraşsa‘ cübbe-i cevşen-i zertār

Ĥurşid-i zemīn- seyr ü felek gerdiş-i rehvar

757. Cemşid-i kevākīb-i ħaşem mülk-i Süleymān

Ālāyını gösterdi çeküp leşker-i cüyān

758. Rūyın-ney-i nālan-ı girivende-i āşüb

Feryād-ı dil-engiz-i dühül kūs-ı şikem-küb

759. Sur-nāy-ı ciger-kād-ı figān o kühsār

Ġulġul-fiken-i ġuş-ı felek müzmer-i pergār

760. Avāz-ı ġülügir-i nefir-i naġam-āmiz

Şipūr-ı şikāfende-i zehr-i aşamm-engiz

761. Ġavġā-yı kıyāmetden o ġün oldı ‘alāmet

Düşdi dil-i bī-bāk ħazāya o mehābet

762. Erkān-ı ‘anāşırda tezelzül ġörinürdi

Ecrām-ı semāvīde teħalġul ġörinürdi

763. Murġān-ı hevā ħāke düşüp oldı tabīden

Vaġşileri bī-ťakat olup oldı remīden

764. Kendini helāk itdi peleng atdı ħayadan

Şaġrāyı neheng eyledi medfen o şadādan

765. Ejderleri bî-tâb u tûvân eyledi dehşet
Şammâ ile şîrânı zebûn eyledi haşyet
766. Hargûşî ‘ Arâb ile şikâr eyledi şayyâd
Lâğar olanı yoklayup eyler idi âzâd
767. Bu şevket ü şân ile revân eyledi ‘ asker
Yollarda bulunmazdı ‘ ubûr itmege ma‘ ber
768. Gelmişdi re‘ âyâ-yı sitem dîde-i şâkî
Nağş eylediler cebhe ile şafha-i hâki

BÂZ ŞİKÂYET-KERDEN-İ RE‘ ÂYÂ EZ-‘ ABDİ-İ DİVÂNE VÜ EZ-
DELİ ‘ AYNEK¹⁰³

769. Didiler işit dâdımız ey dâver-i ‘ âdil
Ey âşaf-ı Cem câh-ı Süleymân fer-i kâmil
- [31a]770.OI ‘ Abdi-i Dîvâne Deli ‘ Aynek zâlim
Zulm eylemegi eylediler ‘ âdet-i dâ’im
771. Kaçdı fuçarâ tağlara düşdi eleminden
Ġâret-zede oldılar anıñ hep siteminden
772. Evlâdını herkes kaçurup ğurbete düşdi
Ehliyle ‘ iyâliyle şaşup miñnete düşdi

¹⁰³ Halkın tekrar Abdi-i Divâne ve Deli Aynek’ten şikâyette bulunması.

773. Bulduklarını gâret idüp ehl-i kûrâdan
Kaṭ' itmediler dest-i cefâyı fuḡarâdan

774. Pâşâ-yı 'adâlet- güher-i kûlzüm-i ihsân
Deryâ gibi cûş itmedi itdi sözi iz'ân

FİRİSTÂDEN-İ HÂZRET-İ PÂŞÂ ŞİKÂYETÇİ-RÂ BE-VİLÂYET-İ
HİŞ Ü NÜMÜDEN-İ TECÂHÛL¹⁰⁴

775. Emr eyledi herkes varalar yerlü yerine
Sâkin olalar çıkmayalar reh-güzerine

776. Tâ kim işidüp kaçmaya erbâb-ı şekâvet
İğfâl oluna bir iki gün ehl-i hıyânet

777. Zîrâ ki Topalı idicek katl ile tebşîr
Her kâtile itdi eşer-i müjdesi te'sîr

778. Olmuşlar idi her biri bir kûşede pinhân
Yollar gözedüp dağdağa-i bîm ile lertzân

779. Her cânibe olmuşlar idi havf ile nâzır
Olur mu 'aceb şahş-ı mübâşir diyü zâhir

780. Âteş-gede-i miḡnet idi menzil-i fâsid
Pür- aḡker idi yerleri gûya dil-i ḡasid

¹⁰⁴ Paşa Hazretleri'nin şikâyetçiyi kendi vilayetine geri göndermesi ve bilmezlikten gelmesi.

781. El-kıřřa ‘ubūr eyledi řehr ü řařabātı
Önünce firār eyledi dehrin nekebātı

782. Devletle sa‘ ādetle Selānik’e yetişdi
Def‘ eyledi ef‘ āl-i bedi nıke yetişdi

RESİDEN HAZRET-İ PĀŞĀ BE-ŞEHR-İ SELANİK Ü TEFTİŞ
KERDEN-İ AĦVĀL¹⁰⁵

[31b]783‘ Arz eyledi ālāyın açup řuķķa-i i‘ lām
Şaf şaf yürüyüp her tarafa ‘ asker-i İslām

784. Pür-şıyt u şadā itmiş idi ‘ ālemi ser-nā
Āřub-ı kıyāmet-geh idi ‘ arřa-i dūnyā

785. Āvāz-ı dühül kerre-ney-i debdebe-endāz
Feryād-ı girivende nefir-i sebük āvāz

786. Gūyā ki dem-i Şūr idi řařr eyledi ecsād
Çıkmışdı temāřāya o gün fırka-i ezdād

787. Seyr eylediler ‘ askerin ālāyını dūnyā
Devletle sa‘ ādetle mūrūr eyledi Pāřā

788. Ol heybet ü ol şevket ü ol řāh-ı mu‘ azzam
Bulmadı Feridūn ile ol devleti Rüstem

¹⁰⁵ Paşa Hazretlerinin Selanik şehrine gelişi ve durumu teftiş etmesi.

789. Bir menzil-i ‘ālīde karar itdi oturdi
Ėafletle dutup ‘Abdi’yi dīvāna getürdi

YĀFTEN-İ ĖAZRET-İ PĀŞĀ DER-ŞEHR-İ SELĀNİK ‘ABDİ-İ
DĪVĀNE-RĀ¹⁰⁶

790. Ėün ‘Abdi-i Dīvāne o gün oldu giriftār
İftah Deli ‘Aynek didiler dīde-i bisyār
791. Açdırmadı göz ‘Abdi-i Dīvāne’ye ‘ākıl
Gerdānına bend eyledi *aĖlāl ü selāsıl*
792. Ol gün Deli ‘Aynek işidüp eyledi ihfā
Şekvāya gelüp halk-ı cihān itdiler inhā
793. Kim iki birāderleri var bunda Topal’ın
Görseñ dir idiñ mazharıdır qahr u celālīñ
794. Biri Deli ‘Aynek birisi ‘Abdi-i Mecnūn
Dünyāyı harāb eylediler halkı maĖbūn
795. Feth itmege muhtāc idi bu kişver ü bümı
Bu mülki harāb eyledi gör bu iki şümı
796. Şemşiriñi ki qadr ile aşup ‘arş-ı ‘azīme
Raħm eyleme zulm ehli olan şahş-ı le’īme

¹⁰⁶ Paşa Hazretleri’nin Selanik şehrinde Abdi-i Divaneyi bulması.

[32a]797.Topal'ı helāk eylediñ itdiñ bizi ihyā

Qaldı iki zālīm öliceğ müfsid-i dünyā

798. Anları da öldür bizi qurtar bu belādan

Şerm eyle Hūdā'dan hāzer et rüz-ı cezādan

799. Zīrā ki anıñ her biri zaḥm-ı dilimizdir

İşbāt ile ilzām ideriz qātilimizdir

DĪVĀNĪ KERDEN-İ ḤAZRET-İ PĀŞĀ VÜ ḤUCCET-KERDEN-İ

QATL-İ DELİ ' ABDİ VÜ ' AYNEK-İ DĪVĀNE-RĀ¹⁰⁷

800. Bu sözlere gūş eyleyiceğ Ḥazret-i Pāşā

Emr eyledi kim eyleyeler qādıya inhā

801. Devletle sa' ādetle çıqup eyledi dīvān

İḥzār olunup qādı ile geldiler a' yān

802. Devletle o gün ' Aynek-i Dīvāne bulundu

İḥzārı Deli ' Abdi ile bile bulundu

803. Şaf şaf çekilüp durdılar erbāb-ı şikāyet

Da' vāya şürü' eylediler ehl-i vilāyet

804. Gūş eylediler Ḥazret-i Pāşā ile qādı

Tā her kişiyi eyleyeler ḥaqqına rāzī

¹⁰⁷ Paşa Hazretleri'nin Abdi-i Divane ile Deli Aynek'i mahkemelik etmesi ve idamı ile ilgili delil getirmesi.

805. Evvel ki durup yüzlerine itdiler işbāt
Kaṭl olunan ādemler idi aṣl-ı mühimmāt
806. İkinci nice kerre başup zūr ile ḥammām
Çekdikleri ʿavretler idi itdikleri iʿlām
807. Ḥavf ile nice ḥāmīle vazʿ eyledi evlād
Çok kimse helāk olmuş idi böyledir isnād
808. Üçüncü bozup kızlığını duḡter-i bikriñ
Maḡrūr idiler añmadılar kaçını fikriñ
809. Çekdikleri ʿavretleri erbāb-ı ḡurādan
İtdükleri evzā-ı bedi fiʿl-i zinādan
810. Dördüncü nice defʿa çeküp zecr ile oḡlan
İtdükleri iḡlām idi kim kıldılar iʿlām
- [32b]811. Beşinci alup mālını maḡlūm-ı yetimiñ
Şarf itdüḡi dīnār idi sekbān-ı leʿīmiñ
812. Altıncı ḡurādan olunan māl idi yaḡma
Devr itmege çıkduḡça idüp ḡulmunı icrā
813. Yedinci gelen emr-i şehensāh-ı cihāna
İtdüḡi ihānetler idi geldi beyāna

814. Hem daḥi sekizinci su‘āl oldu peygām
Şer‘a ‘adem-i raġbet idi itdiler ilzām
815. Denildi toḡuzuncı da işbāt-ı müsellemler
Hünkārı begenmezdi haber virse bir ādem
816. Onuncı şehādetleri yağma-yı memālik
Hem reh-zeni-i kâfile hem sedd-i mesālik
817. Her da‘viye bir huccet olup başka şoruldı
Şāhidleriniñ ‘şūret-i İslām’ı görüldi
818. Diġkat olunup dinlediler şāhid-i ‘ādil
Taḡvā-yı diyānetle ‘alem ‘ilm ile ‘āmil
819. Her da‘viye kırk elli müselmān-ı muvaḥḥid
Her şāhide biñ dāne müzekkī mütē‘addid
820. İḥkāk-ı ḥaḡ oldu yazılup huccet-i kādī
İşbāt-ı şuhūd eyledi ḥāl-i dem-i māzī
821. Huccetler alındıġda didi ehl-i vilāyet
Terk eyleriz emlākimiz olmazsa siyāset
822. Üç dāne birāder birisi zinde ḡalursa
Bu yerde eger ḡalkla pāyende ḡalursa

823. Artuğ duramaz kimse kaçar mülk-i Fireng'e
Zīrā ki taḥammül idemez cevri-direnge

824. Didiler eger var ise bu mülke şehenşāh
Mülkine şerīk olanı ref' eylesün ol şāh

825. Bu sözleri iz' ān idicek Ḥazret-i Pāşā
Didi varıñız seyr oluna şoḥbet-i ferdā

[33a]826.Ḥalkı tağıdup eyledi cellāda işāret
Fermān ile bir yerden ola iki siyāset

827. Ol gice bitürdi işini düşmen-i dīniñ
Hükmini getürdi yerine şer' -i metiniñ

DER-ŞIFAT-I ŞEB¹⁰⁸

828. Ol gice 'aceb leyle-i zulmā idi pür-dūd
Dīvār-ı kamer kı̄r ile olmuş idi endūd

829. Geçseydi eger bārı ile üstür-i rehvar
Bir peşşe kadar görmez idi dīde-i bīdār

830. Güyā ki kazā itmiş idi dūzahı taşvīr
Dūd-ı dil-i mazlūmı idüp kı̄r ile taḥmīr

¹⁰⁸ Gecenin sıfatı hakkında.

831. Yā peyker-i tennīn-i cehennem idi pīçān
Yā Mālik-i dūzaḥ idi ya şūret-i ‘iṣyān
832. Yā bir ğazab idi nūzūl itdi hevādan
Yā şā’iqa-i qahr-ı Hudā indi semādan
833. Yā munzar-ı zemmām idi mezmūm-ı ḥalāyık
Yā çehre-i heccāv idi mesh eyledi Hālık
834. Yā zengi-i nāşād idi yā ğül-i kühistan
Yā cinnī-i mağdūb idi yā şām-ı zemistān
835. Yā baḥt-ı hünerver idi yā ṭālī‘ -i şā‘ ir
Yā necm-i sūḥandān idi yā necl-i ekābir
836. Tārik idi bir mertebe kim māhi-i ḥurşīd
Ġark olmuş idi Baḥr-i Siyāh’a kesüp ümmīd
837. Behrām-ı felek-encüme itmişdi şebihūn
Gūy-ı mehi atmışdı ‘adem çāhına gerdūn
838. Bir nesne görünmek eger olsaydı müyesser
Çorçar idi şeb kendini gördükde muḳarrer
839. Şem‘ -i felegi geşte idi şalmadı pertev
Fānūs ile arardı nücūmı meh-i şebrev

[33b]840.Şeb gül-i beyābān ile yek-reng idi hem-rāh

İtmişdi güneş meş'alesin tāyih ü gümrāh

841. Çün zulm-i şebi gördi re'āyā-yı kevākib

'Arz eylediler husrev-i gerdūna meşā'ib

842. Ref' eyle şeb-i tīre-dilin zulmüni zinhār

Yoḥsa ideriz Yūsuf-ı eyyāmı ḥaberdār

843. Dütmān-ı nücūm eyledi şekvāsını itmām

Gūş eyledi sulṭān-ı kevākib didi Behrām

844. Cā'iz ki ola gūş-ı zed-i Ḥazret-i Ken'ān

Teftiṣ ide yerden göge dek zāhir ü pinhān

845. Sa' dine zararadır diye taḥsīn-i kevākib

Fermānını icrā ide nāgeh müte'ākib

846. Mirrīḥ u Zühāl zümre-i cengi ola mağzūb

Enzār-ı 'Uṭarid ü Ḳamer'i eyleye ma'yūb

847. Hem Müşteri ne Mihr ola nā-mahrem ü menhā

Çāk eyleye şeb perdesini şubḥ ola minhā

848. Bu maşlaḥatı eylediler ol gice tedbīr

Maḥzarların 'ayān-ı nücūm eyledi taḥrīr

849. ‘ Arz eylediler ħusrev-i seyyāreye aĥvāl
Hem zūlm-i ŧeb-i tīre-dili kıldılar aġfāl
850. Vaz‘ eylediler taĥtını sulṭān-ı semānīñ
Taĥtına cūlūs eyledi Cemṣīd-i cihānīñ
851. Dāmānını pāk itdi felek ħūn-ı ŧafaĥdan
Ķurtardı fevāk-ı ŧeb-i deycūr-ı ramaĥdan
852. Çengīni ŧikest itdi o dem zūmre-i raĥķāŧ
‘ Ām oldu mūnāhī olıcaĥ tefriķa-i ħāŧ
853. Meh dā’ire-i hālede pinhān idi cemmāŧ
Ṭaġıldı kevākib ŧanasın beççe-i ħuffāŧ
854. Çāk eylediler perdesini ŧām-ı siyāhīñ
Maĥveylediler kevkebesin kevkeb-i māhīñ
- [34a]855.Ĥurṣīd-i cihān eyledi dūnyāyı mūnevver
ŧaf çekdi ħalāyıķ der-i Pāŧā da mūkerrer
856. Ol küŧteleri görmege müŧtāk idi dūnyā
Emr eyledi zābiṭlerine Ĥazret-i Pāŧā
857. ŧākīlere ol küŧteleri itdiler izĥār
Seyr eylediler ħalk-ı cihān ħalmadı inkār
858. ŧūkr eylediler Ĥālīķ-ı bī-çūn ü çerāya
Hem daĥi du‘ā eylediler zıll-i Ĥudā’ya

859. Birbirine müjdeyle idüp her biri ihbār
Dirlerdi biliñ var idügin Ḥazret-i Ḥünkār
860. Emvālını ḥalkıñ alıcağ bir iki zālīm
Yoğdur dir imiş pādişeh-i ‘ālemi dāyim
861. Erbāb-ı ḳariyye ne bilür şāh u vezīri
Ġālib olanıñ anlar olur cümle esīri
862. Seyr eylediler tiğ-ı şehensāh ile Pāşā
Yoğdur şeh-i ‘ālem diyeni eyledi ifnā
863. ‘Āḳil olanı cāhiline eyledi tefhīm
Kim eyleyeler Pādişeh-i ‘āleme ta‘zīm
864. Ḥıfz eyleye Ḥünkār’ı Ḥudā cümle belādan
Cismini emīn ide anıñ renc ü ‘anādan
865. Çün ‘Abdi-i Dīvāne ile ‘Aynek-i Mecnūn
Ḳatl olunup oldı iki zālīm bile medfūn

BĀZ TEFTİŞ-KERDEN-İ ḤAZRET-İ PĀŞĀ EZ-ZALEME VÜ
CEVĀB DĀDEN-İ EHL-İ VİLĀYET Ü SĪPER-KERDEN-İ ḤİŞĀR¹⁰⁹

¹⁰⁹ Paşa Hazretleri'nin zalimlerin durumunu yeniden teftiş etmesi ve vilayet ehlinin (sakinlerinin) cevap vermesi...

866. Bu zevk u şafâ ile gelüp ehl-i vilâyet
Hünkâra du‘â eylediler bî-ḥadd ü ğâyet
867. Pâşâ-yı ‘adil-pîşe o gün eyledi teftîş
İhbâr idiñiz didi eger var ise bed-kîş
868. Cümlesi du‘â eylediler didiler el-ḥaḳ
Bir kimse daḡı ḳalmadı ḳatlı olmaġa elyaḳ
- [34b]869. Ol şevk ile ḳalkup oradan Ḥazret-i Pâşâ
Ol köhne ḡişârı dolaşup itdi temâşâ
870. Yalı taraḑın gördi ki ḡâk ile berâber
Dîvârı temelden yıḑılıp raḡnedir ekşer
871. Seyr eyledi bir ḳulle-i ‘âli o maḡalde
Ol şân u şükûhı göremez kimse cebelde
872. Şordı bilen âdemlere ol ḳulleyi Pâşâ
Didi ki kimiñdir bu binâ eyleñiz inhâ
873. Geldi bir iki kimse cihân-dîde-i bisyâr
Didiler işit eyleyelim bâniyi izhâr
874. Kim pâdişeh-i mülk-i beḳâ salṫanat-ı Rûm
Sulṫân-ı cihân ya‘ni Süleymân Şeh-i merḡûm

875. Bu mülki gelüp fetḥ idicek eylemiş iḳdām
Bu ḳulleyi hem daḫi ḫiṣār eylemiş itmām
876. Ol gün bu güne geldi yetişdi meh ü sāli
Bir kimse ne māziyi sü ’āl itdi ne ḫāli
877. Bu ḳal’ a ḫarāb oldı yatur ḳullesi vīrān
’Arz itmediler bilmedi sulṭān-ı cihān-bān
878. Ol pādiṣehiñ yaptığı aṣār-ı celīle
Termīm olunursa ola ḫayrāt-ı cemīle
879. Ḫayr ile nice yıllar añılmaḡa sebebdır
İtlāf-ı zer itmek görünür gerçi ta’ abdır
880. Ammā sebab-i zıkr-i cemīl olduḡı müşbet
Ma’ mūr olur isterse eger ṣāḫib-i devlet
881. Gūṣ eyleyicek Ḫazret-i Pāṣā bu kelāmı
Ta’ mīrine ’azm eyledi fehm itdi peyāmı

TA’MİR KERDEN-İ ḪAZRET-İ PĀṢĀ RAḤNEHĀ-YI ḪİSĀR-I
SELĀNİK-RĀ¹¹⁰

882. Mālından o maḳtülün alup bir iki yük zer
Ol deñlü de kendisi idüp mālını serber

¹¹⁰ Paṣa Hazretleri’nin Selanik kalesinin çatlaklarını tamir etmesi.

- [35a]883.Emr eyledi bennāları şehriñ ola hāzır
Hem kâdı ile dâ' vet olup geldi ekābir
884. Esbāb-ı levāzım ne ise itdiler iḥzār
Cem' oldu gürisne yığılup bir nice enbār
885. Bir sâ' at-ı sa' di gözedüp itdiler āġāz
Ḳum gibi döküp sīm ü zeri eylemedi az
886. Bir kimseyi işletmedi bī-zer o maḥalde
İksīr-i ġinā buldı gedālar o 'amelde
887. Bennālarını eyler idi luḡf ile 'iġrā
Müzd-vere bahş idüp eylerdi temāşā
888. Bir ferde girān gelmedi teklīf olunan kār
Zīrā ki sebük-rūḡ idi bezl itmede dīnār
889. Bir şaḡşa cefā itmediler ehl-i ḡurādan
Ṭaş u kirecin almadılar bād-ı hevādan
890. Hep aḡçe ile yaḡdılar aḡcārı idüp ḡīr
Muḡtācı ġanī eylediler aḡ olanı sīr
891. Kendisi 'aşā ile durup Ḥāzret-i Pāşā
Üştād-ı hüner-pervere eylerdi müdārā

892. Bir ferde ‘itāb itmez idi hilm idi kārı
Miqdārı kadar yükler idi herkese bārı
893. Rıfķ ile dutup her birine itmedi şiddet
Ta‘mīr-i hişār eylediler bir nice müddet
894. Dīvārını yirden götürüp itdiler a‘lā
Ol mürde-i şad-sāleyi gūyā idüp ihyā
895. Vīrān idi deryā tarafı oldu ‘imāret
Gösterdiler ol kulle-i ‘ālīde mahāret
896. Himmet ile temām eylediler sūr-ı hişārı
Hiżmetde kuşūr itmediler cümle mekārī
897. Serdār-ı cihān dāver-i deryā-kef-i ‘ādil
İcrā-yı haķ itdi hem olup kāmī‘-i bātı
- [35b]898.Çün devlet ile kılmış idi ‘azm-i Selanik
Sa‘y eyledi itdükleri tehbīri idüp nīk
899. Ol yollara kim oldu revān çekdi ‘asākir
Havf eyledi zulm olmadan olmadı mücāvır
900. Her zer ki kılup devr-i Süleymān-ı zamāndan
Evvelki nişān virmiş idi kāh-ı cināndan
901. Yellerle harāb itmiş anı berf ile bārān
Bārūy-ı ebr-i sāyi olup hāk ile yeksān

902. Ol deñlü türāb itmiş anıñ taşını eyyām
Kim qalmamış anıñ eşeri bā 'iş-i peygām
903. Dīvār u deri hāke berāber görünürdi
Tāk-ı kemer kisrīden ağber görünürdi
904. Bārūy-ı Selanik'e idüp himmet ü diqqat
Termīm-i hişār itmek için eyledi niyyet
905. Bir nice zamān meks idüp itdi anı ta' mīr
Çok iş bitirüp eyledi her müşkili tedbīr
906. Muhtāc olunan yerleri hep itdi meremmāt
Āheng-i sefer itmek için gördi mühimmāt
907. Dāhil olıcaq biñ otuz altı meh-i şevvāl
Beşinci günü oldu revān itmedi ihmāl
908. Yeñice-i Vardar'ın idüp 'azmine niyyet
Ol semte revān olmağ için eyledi himmet

ĀHENG-İ 'AZĪMET KERDEN-İ HAZRET-İ PĀŞĀ BE-CĀNĪB-İ

YEÑICE-İ VARDAR¹¹¹

909. Bir sâ' at-i sa' di gözedüp oldu revāne
Āgende-i hāk oldu o gün çeşm-i zamāne

¹¹¹ Paşa Hazretleri'nin Vardar Yenicesi taraflarına yönelmesinin yankıları.

910. Çün leşker-i encüm-ḥaşem-i Ḥazret-i Pāšā
Deryā-yı gīrān cünbüş idi kūh-ı sebük- pā
911. Nağş-ı süm-i esbānla ḥuzarā-yı beyābān
Güyā ki nücüm-ı felegi kıldı nümāyān
- [36a]912. Yā baḥr-i muḥīṭ eyledi ṭufān-ı telāṭum
Fevc-i şaf emvāc-ı cünūd itdi terāküm
913. Yāḥud küre-i ḥāki idüp bād ile ṭayyār
İçinde cibāl olmuş idi zerre-i seyyār
914. İqbāl-i Sikender idi ser-^c asker-i İslām
Nirūy-ı Nerimān idi dārende-i i^c lām
915. Seyl-āb idi kim oldı kūhistān aña ḥāşāk
Deryā idi kim mevcine sāḥil idi eflāk
916. Aқdı nice gün eyledi şahrāları girdāb
Deryā-yı cünūd içre ḥıyām oldı her cihāt
917. Mevvāc idi ṭufān-ı^c asākir ḥaşem-engīz
Şaf şaf çekilürdi şanasın miġ-i seḥer-ḥīz
918. Güyā ki neheng olmuş idi raḥş-ı tekā-ver
Yāḥud cebel-i āhen idi anda şenā-ver

919. Gerd-i süm-i eşbānı gören rüy-ı hevāda
Muṭlaḳ şeb-i yeldā der idi faşl-ı şitāda
920. Güyā kemer-i kūh idi eflāke çekilmiş
Ya sāye-i maḥrūṭī idi ḥāke dikilmiş
921. Kim çeşme-i mihri idüp āgende-i ḥāşāk
Göstermiş idi encümi tārīki-i eflāk
922. Gündüz şeb-i deycūr ile hem-reng idi yek-dil
Cā'iz idi fānūs ile teşhīş ola menzil
923. Her laḥza hübüb eyler idi yād-ı zafer-ḥīz
Çāk itmek için perde-i gerdi yetişüp tīz
924. Yırtar idi dāmān-ı ğubārı idüp āheng
Güyā küre-i ḥāk ile bād eyler idi ceng
925. Ğark eyleyicek zeyl-i hevā bād-ı sebük-dest
Eylendi o dem meş'al-i ḥurşīd-i cihān cest
926. Envār ile eylerdi dil-i 'ālemi pür-nūr
Kim zerre şumār oldu desem mümkün idi gūr
- [36b]927. Rehber idi tevḫīk-i Ḥudā himmet-i merdān
Hem Ḥızr-ı hidāyet idi her yerde nümāyān

928. Bu şevket ü şân ile çeküp leşker-i İslâm
Âlâyını gösterdi vezîr-i zafer-encâm
929. Vardar'a gelüp devlet ile istedi menzil
Envâr-ı ziyâretle pür oldu küre-i dil
930. Bir kimseyi güş itdi o yerde şühedâdan
Kim kalmış idi kabr-i mezârı sü'edâdan

ZİYÂRET-KERDEN-İ HAZRET-İ PÂŞÂ MERÇAD-İ EVRENOS

ĠÂZİ-RÂ¹¹²

931. Evrenos-ı Gâzi Beg idi şöhret-i nâmı
Almışdı ğazâlarda murâd itdüğü kâmı
932. Küffâra ğazâ itmek imiş 'âdeti anıñ
'Aşrında sipeh-dârı imiş şâh-ı cihânıñ
933. Meydân-ı veĝâda ol imiş Rüstem ü kâhir
Küffârı bozup olur imiş ğâlib u nâsır
934. Devrinde Nerîmân'ı imiş hayli ricâliñ
Ger şa'b-ı sebük-desti imiş rûz-ı kıtâliñ
935. Fetħ eyler imiş memleket-i kâfiri ekşer
Her yerde zafer dâ'im olurmış aña rehber

¹¹² Paşa Hazretleri'nin Evrenos Gazi'nin Türbesini ziyaret etmesi.

936. Şimşir ile ceng itdügi dem Hayder-i Kerrār
‘Adl itse idermiş ‘Ömer’in ‘adlini izhār
937. Şiddik-ı şadâkat imiş ol sâhib-i ihsân
Hilm ile hayâ itdügi dem Hazret-i ‘Osmân
938. Evşâf-ı hamîd ile bulup şöret-i şadık
În‘âm u kerem itmede her vech ile fâriķ
939. ‘Aşrında olup Hâtem-i iķlîm-i şehâvet
Ser çeşme-i erbâb-ı kerem baır-i kerâmet
940. Kıtbiyyete başmışdı kadem derler o ser-ver
Bu kavle cihân halkı şehâdet ider ekşer
- [37a]941. Vardar’a gelüp anda vaţan eylemiş âhir
Medfün olup ol memlekete olmuş o nâzır
942. Kâbrini ziyâret-geh idüp ehl-i vilâyet
Âyende revende ider ol halkı ziyâret
943. Bir tekye-i ‘âlî yapılup üstüne kâyim
Kurbân ile züvvârı gelür ol yire dâ’im
944. Çok kimseyi himmetle idüp maķşada nâ’il
Şıdk ile varan kimse olur kâmina vâşıl

945. Çün Hâzret-i Pâşâ-yı kerem pîşe-i şiddîk
Ol merkâdi ister idi ziyâret ide tahkîk

ĞÛRBÂN-KERDEN Ü NÛZÛRDÂN-I ĞÂZRET-İ PÂŞÂ DER
ZİYÂRET-İ EVRENOS ĞÂZİ¹¹³

946. Ğurbân u nûzûr ile gelüp itdi ziyâret
Vaz' eyledi ol Ğâke vire vech-i ri' âyet
947. Himyân ile zer dökdi idüp bahşîş ü iĞsân
MuĞtâc-ı ' inâyet olanı eyledi iz' ân
948. Bir kimse meger var idi ol ' ırĞ-ı zâferden
Ğil' at geyirüp anı Ğalâş itdi kederden
949. İĞsân u kerem eyleyüben eyledi dil-şâd
Sîm ü zer ile Ğâtır-ı vîrânını âbâd
950. Ol deñlü kerem eyledi muĞtâc u faĞîre
Olmaz kerem bir Bermekiyân aña nazîre
951. ElĞâf u himem Ğâ' idesin eyledi icrâ
Dil-mürde-i künc-i elemi eyledi iĞyâ
952. Çün eyledi neslinden olan kimseyi dil-şâd
Pâşâ idi kim nâm-ı MuĞammed hem ez-evlâd

¹¹³ Paşa Hazretleri'nin Evrenosgazi'nin türbesine kurban ve adak kesmesi.

953. Һil' atle aniñ eyledi noqsānını tekmīl
Hem nuḳradan aṣdı o mezār üstüne ḳandīl

954. Nezr itmiş idi aṣmağa ḳandīl o mezāra
Hem nuḳra-i ḥāliṣden ola itdi işāre

[37b]955. Nezrini maḥalline tamām eyledi vāṣıl
Maḳṣūd u murādını Һudā eyleye ḥāṣıl

956. Vaḳfeyledi ḳandīli tamām eyledi niyyet
Ol ḥāke vedā' itdi dönüp eyledi 'avdet

957. Devletle sa' ādetle revān eyledi 'asker
Andan Yeniṣehri diledi eyleye ma' ber

958. Ol semte güzār itmek için eyledi niyyet
Teftiṣ-i mahāyif olunup geldi ra' iyyet

AZĪMET-KERDEN-İ ḤAZRET-İ PĀṢĀ BE-CĀNĪB-İ
YENİṢEHİR Ü TEFTİṢ-KERDEN-İ MEḤĀYĪF-İ RE' ĀYĀ¹¹⁴

959. 'Arz eylediler Ḥazret-i Pāṣā'ya tazallüm
Feryād u fiḡān eylediler gāh tekellüm

960. Didiler işit ḳıṣṣa-i bi-dād-ı sitemkār
Naḳl eyleyelim vāḳı' a-i fırḳa-i eṣrār

¹¹⁴ Paṣa Hazretleri'nin Yeniṣehir taraflarına sefer yapması ve halkın korkularını endişelerini teftiṣ etmesi.

961. Eṭrāf-ı Manastır'dan idüp Pirlepe'den bād
Hem istediler Gürece'niñ aḥvāline imdād
962. Didiler o tağlarda zuhūr eyledi haydut
‘Ankā ṭayarān itse de dirler ḳoma hay dut
963. Üç dört biñ olur cümle o ḳavmiñ nikebātı
Taḥrīb-i bilād eylediler hem ḳaşabātı
964. Yağmaladılar mālını erbāb-ı ḳurāniñ
Ḥal‘ eylediler ḥānesini hep fuḳarāniñ
965. Yolları kesüp ḳāfile’i gāret iderler
Yanlarına ḳalursa eger ‘ādet iderler
966. Nehb eyleyüp emvālını erbāb-ı sebīliñ
Başını keser yoḳ yere aṣḥāb-ı raḥīliñ
967. Tağlarda ḥesābın bilemez kimse ḳaṭīliñ
Şaḥrāda metā‘ı satılır ehl-i sebīliñ
968. Bir kimseyi gūş eyleseler ehl-i ḳurādan
Māl ile ola şöhreti aṣḥāb-ı ḡnādan
- [38a]969. Bir nice yüz ādem seçilüp ehl-i şeḳāvet
Ālāt-ı ḳıtāl ile hep aṣḥāb-ı ḳalālet

970. Ol dih-kedeyi gâret idüp mâlın alurlar
Aşhâbına işkence idüp mâlı bulurlar
971. Evler başılıp gâret olur mâl-ı ra' iyyet
Başlar kesilüp çâk olunur perde-i ' işmet
972. Her gice şebîhün olunur şehir ü kûrâdan
Âteş urılır evlere dâyim fuqarâdan
973. Ehliyle ' iyâliyle yanar mün' im ü dih-dâr
Bir kimse hâlâş olmaz içinden kıla zinhâr
974. Bunlarıñ içinden bir iki şahş-ı yegâne
Feryâd-ı bülend itdi didi diñle fesâne
975. Bir özge muşîbet haberin idelim ihbâr
Bir turfa siyâset semerin kılalım izhâr
976. Kim sâmi' a-i âdemi itsün o şikeste
Hem silsile-i ' aql-ı hîred-mendi güsiste
977. Hem âteş-i sūzân-ı dil-i havşala olsun
Hem şîven-i neşter- fiken-i velvele olsun
978. Etrâf-ı Manastır'dan işit şihhat-ı ihbâr
Bir nice kırye var idi dâmen-i kühsâr

979. Bir yeñiçeri var idi anda müte‘ arif
Mālıyla añılmıŝdı aña oldu meħâyif
980. Güş eyleyicek mālını düzdân-ı ħarâmî
Mâl istediler aña idüp ‘ arz-ı peyâmı
- [38b]981. Ol yeñiçeri işidüp iħbâr-ı muşîbet
Bir kullesi var idi aña kıldı ‘ azîmet
982. Ol kulle ħiŝâr idi be-ğâyet deri muħkem
Bârûsuna yetmezdi anıñ pây-e-i süllem
983. Kimse çıķamazdı aña yüksek idi ĝâyet
Bir kulle idi vaŝfına olmazdı nihâyet
984. Ol yeñiçeri aldı ħaber ehl-i ŝeķâdan
Kendisini ħıfz itmek içün sehm-i belâdan
985. Ol kulleye girdi ħapusın eyledi dīvâr
Ĥıfz itmek içün mālını kıldı anı der-kâr
986. İşitdi bunuñ ħâlini aŝĥâb-ı đalâlet
Bir yire gelüp bir nice erbâb-ı ħıyânet
987. El-ķıŝŝa gelüp bir nice yüz Ehremen-i bed
ŝarıldılar ol kulleye mânend-i sebük-ded

988. Bulduklarını gâret idüp hâric-i kulle
Sîm ü zer ü esbâb u behâyim nice külle
989. Ol dihzeniñ eṭrâfiñ alup ceş-i ḥarâmî
Muḥkem kuşadup virmediler rāḥ-ı ḥırāmı
990. Çok kimseyi beyhûde helâk itdiler el-ḥaḳ
Ekser dutulan kayd olunup ḳalmadı muṭlaḳ
991. Ol yeñiçeri ehl ü ‘iyâliyle muḳaddem
Ol ḳulleye girmişdi idüp bânî-i muḥkem
992. Ḳırḳ elli olurdu giren ol ḳulleye insân
Yıḳmağa ḥarâmî diledi olmadı imkân
993. Çok sa‘y u belîğ eylediler hedmine anıñ
Olmadı temennâsı müyesser süfehâniñ
994. Odun getirüp yıgdılar anda nice ḥarvâr
Ol ḳulleniñ eṭrâfına mânende-i kühsâr
995. Her cānibine âteş idüp ḳıldılar iḳdām
Âteşde zen ü beççe yanup çıḳmadı peygām
996. Cümlesini ḥâk eylediler nâr-ı caḥîme
Şefḳat eşeri gelmedi ol ḳavm-i la‘îme

SŪHTEN-İ HARĀMĪ KŪLLE-İ YEŇİÇERİ-RĀ VŪ ZEN Ū
BEÇÇE-İ HĀNE VŪ ŐENĪDEN-İ HĀZRET-İ PĀŐĀ¹¹⁵

997. Bu vaķ' ayı pŪr-hevli tamām itdiler inhā
İz' ān ile gŪő itdi anı HĀzret-i PĀőĀ

[39a]998. Ğāyetde keder virdi dil-i pĀkine riķķat
TŪfĀn-ı ğāzab eyledi tedric ile őiddet

999. Emr eyledi fi'l-hĀl ola cemi'yyet-i 'asker
HĀzır olalar atlı piyāde nice biñ er

1000. Kendisi sa'ādetle gŪzĪn eyledi ecnād
Kim iki yŪz ādem seķilŪp oluna ta'dād

1001. FermĀn ile oldı iki yŪz ādeme ruķsāt
Tā HĀzret-i PĀőĀ ile hem-rĀh ide sŪr'at

1002. Hem Yeñiőehir cĀnibine eyledi fermĀn
SekbĀn ile bir ķaķ nefer atlı ola pŪyĀn

1003. Aĝırlıĝı atlarla bile eyledi irsĀl
TedbĪr-i mŪhimmĀtı gŪrŪp itmedi ihmĀl

1004. YŪz dĀne sebŪk-bĀr ile PĀőĀ-yı dil-āver
İrĥĀ-yı 'inĀn itdi hemĀn sŪrdi tekāver

¹¹⁵ Haramilerin yeniķeri kalesini kadın ve çocuklarla birlikte yakması ve Paşa Hazretleri'nin bunu duyması.

1005. İl erine emr itdi ğulüvv itmeye cümle
Şaf şaf yürüyüp eyleyeler her biri hamle
1006. Her cānibe gönderdi nice leşker-i nuşret
Hem virdi re‘āyāya hücūm itmege ruşşat
1007. Āheng-i sefer itdi sü ‘āl eyledi aĥbār
Ol gice sa‘ādetle binüp eyledi ılgār
1008. Gūş itdi Filorina’da bir kūh-ı mu‘azzam
Yaylaĝ imiş ol menzil-i ĥadrā-geh-i ĥurrem
1009. Ol yerde karar eylemiş ol leşker-i yaĝı
Her yerden aķup anda gelürmiş nice dāĝı
1010. Ol kūh-ı menī‘üzre penāh itmiş o düzdān
Kim gūşiş ile aña zafer bulmaya insān
1011. Olduķları menzil küre-i bād ile hem-ser
Üstünden anıñ geçmege ‘āciz idi şarşar
1012. Me’mūr olan ādemler ile geldi ra‘ıyyet
Sekbān u yaya da yürüyüp eyledi sür‘at
- [39b]1013. Etrāf-ı güzergāhın alup Ĥazret-i Pāşā
Yekpāre hücūm eylediler leşker-i ğarrā

1014. Āvāz-ı nefīr anda dem-i Şūr idi gūyā
Kimini helāk eyler idi kimini iḥyā
1015. Her nāy-ı ğirīvende idüp şīven-i mātem
Teklīf-i ‘adem eyler idi düşmene her-dem
1016. Āsīme ser itdi felegi debdebe-i kūs
Pāşā-yı dilāver gözedirdi reh-i nāmūs
1017. Ceng eyler idi ğayret idüp kūh-ı [hecâda]
Ol kūhı kuşatmışlar idi atlu piyāde
1018. Gūyā ki kıyāmetden o gün oldu ‘alāmet
Beş yüz kadar ādem kesilüp kopdı kıyāmet
1019. Ol deñlü kılıçdan geçirüldi ser-i düşmen
Ol kūh-ı tamām eylediler küşte medfen
1020. Leşker yığılup hūn ile doldı reh-i şahrā
Kırk elli nefer kimse giriftār idi ammā
1021. Başları idi her birisi ehl-i fesādıñ
Ser- ‘asker-i İblīsi idi bağy u ‘inādıñ
1022. Dutuldu bile anlar ile bir iki rehbān
Anlar imiş ğvā idici nāyib-i şeytān

1023. Anlar imiş ol kavmi iden serkeş ü gümrâh
Şimden girü nuşret bize degdi diyü her-gâh
1024. İzhâr idelüm dirler imiş dîn-i Mesîhi
Eylerler imiş anîñ için fi' l-i kabîhi
1025. Bu şeytaneti eyler imiş anlara ta' lîm
Pâşâ'ya bu kavli işiden eyledi tefhîm
1026. Ğâyetde ğazab itdi didi olmaya ihmâl
Rehbân ile hâzır oluna fırka-i bed-hâl
1027. Kıırk elli nefer cümlesini kıldılar ihzâr
Ol kulleğe kim yakmış idi fırka-i eşrâr
- [40a]1028.Emr itdi qazıq cümlesine Hâzret-i Pâşâ
Könulğa olundı ki ola hâlka temâşâ
1029. Elli nefer âdem qazığa cümle uruldı
Ahvâl-i harâmî bu tarîk ile görüldi
1030. Güyâ yeñiden fetğ olunup kişver ü ' âlem
Hünkâra du' â itdi cihân hâlqı dem-â-dem
1031. Çün kavm-i harâmiyi kıırıp şahib-i devlet
Avlonya'ya gitmek için itdi yine niyyet

OYLUGA KERDEN-İ ARĀMĪ RĀ VÜ PERDĀHTEN-İ KĀR
İĀN-RĀ VÜ BE CĀNĪB-İ AVLONYA AZĪMET NŪMŪDEN¹¹⁶

1032. Andan dökölüp geldi re ayā-yı memālik
Sevr eylediler küşte olan kāfir-i hālik

1033. Didiler eger alsa idi bu sene bunlar
Dünyāyı yaarlardı serāpāyı muarrer

1034. Ger gelmemiş olsa bu yire azret-i Dāver
Tarīb-i memālik olunurdu nice kişver

1035. Bu memleketiñ ehl-i fesādı atı çodur
Teftiş-i meāyif olunursa haddi yodur

1036. İz ān idicek azret-i Pāřā bu kelāmı
Emr eyledi ol memleketiñ alkı tamāmı

1037. Birbirine zāmin olalar kār ola āsān
atlı eyleyeler her kim iderse yine  işyān

1038. Zīrā ki iinden imiş erbāb-ı fesādı
Bu tarz ile zābt eyleyeler bağı u inādı

1039. Hemm ile olup birbirine oldu kealet
avl eylediler itmeyeler ahde ıyānet

¹¹⁶ ... şerrine son vermek ve Avlonya tarafına yönelmesi

1040. Birbirine çünki kefil oldı ħalāyık
Āsūde olup eylediler at' -1 'alāyık

1041. Ešnā-yı meşālihde iken şāhib-i devlet
Geldi apucılar getürüp emr ile ħil' at

[40b]1042. Taĥsīn ü sitāyiş idi mazmūn-1 evāmir
Hem ħa-1 hūmāyūn ile elāf-1 nevādir

1043. Tā' zīm olunup ħil' at ile ħācib-i sultān
Ol deñlü ri' āyet ki aña olmaya pāyān

1044. Bu cümle meşālih görilüp bitdi temāmet
Avlonya'ya gitmek için olundu iāmet

RESİDEN-İ AVLONYA VÜ TA' MİR-KERDEN-İ KAL' A-İ
AVLONYA Kİ MERHŪM SULTAN SŪLEYMĀN BİNĀ-KERDE
BŪDEST¹¹⁷

1045. Sultān-1 cihān-dāver iken Ĥāzret-i Mağfūr
Yā' nī ki SŪleymān-1 zamān ma' ni' -i cumhūr

1046. Avlonya'da bir al' a binā eylemiş el-a
Dīv ile perī yapsa da olmazdı ol el-a

¹¹⁷ Avlonya'ya gelişi ve merhum Sultan Süleyman tarafından inşa edilen kaleyi tamir ettirmesi.

1047. Müstaḥkem imiş burcı anıñ burc-ı felekten
Ḥuddāmını emr itmiş anıñ ḥūr u melekten
1048. İtmişdi anı Polya Firengine muḳābil
Tā def -i zarar eyleye olduḳça meḳātil
1049. İtmāmına sa‘y eyleyüp itmiş nice diḳḳat
Bezle eylemiş emvālını tā‘ arz ide miknet
1050. Bir nice zamān böyle ḳalup şevket u şānı
Bāḳī mi ḳalur kimseye bu‘ālem-i fānī
1051. Merḥūm olıcaḳ soñra Süleymān-ı zamāne
Kendiyle bile şevket ü şān oldu revāne
1052. Pes mānde olup kal‘alarıñ ḳalmadı ṭābı
Eyyām ile ḳat‘ oldu vezā’if gibi ābı
1053. ‘Aşırında dilāver er idi düşdi turāba
Gūyā ki dil-i‘āşık idi oldu ḥarābe
1054. Ejder gibi ṭobları yatur rūy-ı fezāda
Ra‘d ile der-āşüb idiler şīt u şadāda
1055. Keyvān ile her ḳullesi olmuş idi hem-ser
Ḳārūn gibi yerlere geḳüp düşdi ser-ā-ser

[41a]1056.Serdār-ı ʿādil-güster-i sulṭān-ı cihān-bān
Düstūr-ı Murād Hān-ı zamān Ḥazret-i Kenʿān

1057. Devletle saʿādetle gelüp itdi neẓāret
Ḥaqqā ki Ḥudā yārı kılup itdi cināyet

1058. İskender ü Dārā'yı riqābında kul itdi
Ankā ṭayarān itmedügi yerde yok itdi

1059. ʿArz eyledi şān-ı ʿazamet çekdi ʿasākir
Kendi geleniñ ʿaybına çok olmadı nāzır

1060. Bu heybet ü bu miknet u bu kudret ü şānı
Seyr eyleyen ʿākil didi İskender-i şānı

1061. Bu cünbiş ü ṭarz ile gelüp başdı rikābın
Güyā ki ʿarūs idi cihān açdı niqābın

1062. Geçdi oturup Polya Firengine muqābil
Avlonya ḥişārın didi yapsam n'ola qābil

İQDĀM-I NÜMÜDEN-İ ḤAZRET-İ PĀŞĀ BE-TAʿMİR-İ
KALʿA-İ AVLONYA Kİ TEMĀM ḤARĀB BÜD¹¹⁸

1063. Eṭrāfını devr itdi idüp fikr ü teʿemmül
Ol memleketiñ ḥalkına ʿarz itdi tecemmül

¹¹⁸ Paşa Hazretleri'nin tamamen yıkılmış olan Avlonya Kalesi'nin tamirine başlaması.

1064. Rüstem gibi cevşen etegin şokdı beline
Ferhād-ı dilāver-veş alup kazma eline
1065. Yād itdi Murad-Ĥān'ı didi bende-i ānım
Perverde-i in'ām şehensāh-ı cihānım
1066. Başladı hemān sā'at idüp niyyet-i diġkat
İtmāmına sa'y itmege bezl eyledi himmet
1067. Bir nice zamān himmet idüp irdi tamāma
Ĥutbe okudup kıldı namāz uydı imāma
1068. Emr eyledi ol memlekete çıġdı münādī
Tā feh̄m ideler ġudret-i Sultān-ı Murād'ı
1069. Yerden göge lebriz olıcak cāh u cehālet
Ĥāyin olan erbāb-ı şekā çekdi melālet
- [41b]1070. Raġm eylemedi zerre ġadar ehl-i şekāya
Meyl itmez idim rüşvet için āb-ı liġāya
1071. Ol ġal'aları Ĥāzret-i Pāşā-yı mükerrerem
Yapdırdı emek çekdi idüp kār-ı muṡalsam
1072. Hep kendü mālından bu ġadar maşrafı gördi
Ĥünkāra du'ā kıldı yüzün yerlere sürdi
1073. Hergiz yoġdı zerre ġadar ġavf u recāsı
İsterdi ola pādīşahiñ anda rızāsı

1074. El-ḥaḳ bu ḳadar zaḥmete itmişdi recāyı
Sulṭān-ı cihān yād idicek ide du‘āyı

1075. İṭnāb-ı suḥan eylemeden ‘ārif-i dānā
Mazmūnı ‘ayān eylemedir maṭlab-ı a‘lā

ŞENİDEN-İ HAZRET-İ PĀŞĀ ‘İŞYĀN Ü FESĀD-I ṬĀ’İFE-İ
ARNAVUD-RĀ VÜ TEDĀRIK-İ İŞĀN¹¹⁹

1076. Gūş eyle şarīr ḳılam nādire-perdāz
Tefhīm idecekdir saña bir ḳışşa-i i‘cāz

1077. Dünyā duralı ṭā’ife-i Arnavud el-ḥaḳ
‘İşyān u ḥaṭā eylemeden geçmedi muṭlaḳ

1078. Her laḫza ḳıtāl eylemedir bunlara ḥaşlet
Dünyâyı yaḳarlardı eger yār ola fırsat

1079. Virmezler idi cizyelerin ḥākime aşlā
Her birisi bir taş başın itmiş yine me’vā

1080. Ḳolcılar aña varmağa ḳādir mi olurlar
Cān virmeden ol cānibe nāzır mı olurlar

1081. ‘Ādetleri ceng eylemedir şubḥ u mesāda
Ekşer dögüşür ḥalkı çıkup atlu piyāde

¹¹⁹ Paşa Hazretleri’nin Arnavut taifesinin şer ve fesadını işitip bunun tedbiriyle uğraşması.

1082. Ol cizye-i şer' iyye ki vâcibdir edâsı
Kâdî ki taleb eyleye yaklaşdı fenâsı
1083. Hâk virmede bunlar götürü bâtıl olupdur
Ol memlekete kıahr-ı Hudâ nâzil oluptur
- [42a]1084. Bunlar bu kıadar recm ile kıavf eylemez aşıla
Her cânibe akıncı iderler yine peydâ
1085. Doyran ile Yanya'ya gâhî akın eyler
Pirlepe'den Üsküb diyü kıalkır sükün eyler
1086. Tahrib-i bilâd ile [olur] işleri ancak
Dünyâyı yakarlar olıcağı bir yire mülhak
1087. Ol memleketiñ her tarafı kıavf u kıaçardan
Âsüde olurlar mı 'aceb def'-i zararadan
1088. Anlara varup kimdir iden 'arz-ı 'avârız
Ya isteye ispenc ü ola şahş-ı mu'ârız
1089. Elbette aniñ kıatline eylerler i'ânet
Kıatlı itmeseler şüphesiz eylerler ihânet
1090. Ol kıavme varup yâd idemez kimse mekârı
Şalb eyler anı anda bulup kıavm-i feşârî

1091. Yağmağa çıkarlardı nevāhī vü kıurāyı
Rencide iderlerdi bulunsa fuķarāyı

SU'ĀL KERDEN-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ EZ EF'ĀL-İ BED-İ
TĀ'İFE-İ ARNAVUD Ü BĀZ ŐENİDEN¹²⁰

1092. Ol cānibe 'azm eyleyicek HĀzret-i Pāşā
Ef ālini bu tĀ'ifeniñ eyledi işgā

1093. Anlar dağı duymuş ki gelür dāver-i devrān
Gūř eyleyicek her birisi eylemiř iz'ān

1094. Cem' iyyet idüp bir yire gelmiş nikebātı
Tġ u teber almışlar ele hep neferātı

1095. Ābāde-i ceng olmuş anıñ her biri tenhā
Furşat gözedürler şanasın gerk-i sebük-pā

1096. Ādem getirüp aldı ĥaber server-i leşker
Kim ceng için anlar da didi oldu muĥayyer

CĀSUS FİRİSTĀDEN Ü HĀBER DĀŐTEN-İ CENG-İ TĀ'İFE-İ
ARNAVUD HĀZRET-İ PĀŞĀ¹²¹

[42b]1097. Ma' lüm olıcaķ HĀzret-i Pāşā'ya bu peygām
Gönderdi ĥaber her şarafa eyledi ikdām

¹²⁰ Paşa Hazretleri'nin Arnavut taifesinin kötü işlerinden sual edip bunları yeniden dinlemesi.

¹²¹ Paşa Hazretleri'nin casus göndermesi ve Arnavut taifesinin savaş hazırlığından haberdar olması.

1098. Deryā-yı şecā' at ki ħurūş itdi terākūm
Emvāc-ı ğāzab eyledi her laĥza telāṭum
1099. Ol şīr-i peleng-efgen kühsār-ı şecā' at
İsterdi ħoparmaĥ ser-i küffāra ħıyāmet
1100. Ol bebr-i ğāzab- perver-i hāmūn-ı ciger-sūz
Leşker-geh-i a' dāya olur şā' iĥa endūz
1101. Ṭūfān-ı belā bād-ı ğāzab eyledi tuġyān
Tennūr-i ṭabī' atden olup ' āleme sūzān
1102. Ol Rüstem-i ħāhir dil-i meydān-ı keşākeş
Ol bebr-i semender- reviş-i ħulzūm-i āteş
1103. Ceng itmege ğāyetde uyup eyledi sūr' at
Cāsūs ile fehm itdi ħaber gözledi furşat
1104. Ol ceng olıcaĥ menziliñ ismin ħaber aldı
A' dāya zafer bulmaĥ için rāh-ber aldı
1105. Sulṭān-ı Cihān Bāyezid'iñ menzil-i fetĥi
Ol yer imiş itmişler aniñ ħaĥķına medĥi
1106. Nāmına aniñ dirler imiş Purigāvanad
Fetĥ eylemiş ol memleketi oradan üstād

1107. Bir böyle mübârek yer ola yümn ile ma' mür
Ceng itdügi Hân Bâyezid'in menzili pür-nür

1108. Güyâ ki pey-â-pey haber-i müjde irişdi
Cân-ı sefer âhenge ten-i mürde yetişdi

1109. Ol menzili fâl eyledi serdâr-ı mükerrerem
Leşker ile fikr itdi vara kendi muqaddem

ÂMEDEN-İ CÂSÛS Ü BÂZ HÂBER DÂDEN Kİ HEME EZ-BEHR-İ
CENG DER METERİS FÜRÛ NİŞESTEN¹²²

1110. Cäsüs-ı haber geldi yine eyledi ihbâr
Beş kat Meteris itdi diyü leşker-i küffâr

[43a]1111. İşgâ idicek bu haberi dâver-i 'aşrî
Argeri'ye 'azm itdi ki menzil ola kaçrî

1112. Devletle geçüp Argeri'ye kondı oturdı
Âvâz-ı nefîri felek-i 'arşa yetürdi

1113. Yazdırdı evâmirle mekâtib 'aceleyle
Gündüz gideni komadı kim şabr ide leyle

1114. Her cânibe gönderdi gele leşker-i nuşret
Feth eyleyeler düşmeni fevt olmaya fırsat

¹²² Casusun tekrar gelmesi ve onların savaş için Meteris'te toplandıklarını haber vermesi.

1115. Arslan enigin istedi arslan olıcağdır
Yanya'ya haber şaldı ne pinhân olacağdır

1116. Ya' nî ki gelüp eyleye İslâm'a i'ânet
Küffâr-ı bed-endîş-i ide nehb ü hasâret

FİRİSTÂDEN-İ MEKÂTİB BE-HER CÂNİB EZ BEHR-İ
İMDÂD Ü RESİDEN-İ ASLAN PÂŞÂZÂDE¹²³

1117. Güş eyleyicek bu haberi şîr-i yegâne
Emr itdi pelengâne hucûm ide segâne

1118. Himmetle gelüp anda yetişdi 'Ali Pâşâ
Ma'zul idi ya' nî Karaman'dan o sebük-pâ

1119. Arslan idi nâm-ı pederi kendi 'Alî'dir
Babası gibi ol daği Pâşâ-yı velîdir

1120. İnşâf idicek erligini eyledi işpât
Erliklerini görse idi 'Anter olur mât

1121. Ol serveri paşa-yı kerîm eyledi serdâr
Tâ kim düşe leşker önüne kaç' ide kühsâr

1122. Erlıklar idüp eyledi ol hayli cesâret
Taburunu küffârîñ idüp nehb u hasâret

¹²³ Aslan Paşazâde'nin yardıma gelmesi için her (dört bir) tarafa mektub gönderilmesi.

1123. Şîrâne çıkup eyledi a' dāya hücūmı
Hācet kıomadı kim yite ardunca ' umūmı
1124. Nāmında olan hükmi o gün eyledi icrā
Elbette ' alī olan olur zūr ile a' lā
- [43b]1125. Ol gün şanasın şîr-i Hudā eyledi himmet
Zîrā ki ' Alī ismi virir ādeme ğayret
1126. Ğayretle gelüp eyledi a' dāya cesāret
Ol gelmek ile düşmene havf itdi sirāyet
1127. Ardınca vezîr irdi idüp neşr-i celālet
Aşlā öñüne durmadı aşhāb-ı đalālet
1128. Ol heybet ü ol şevket ü ol şān u şükūhı
Ol tañtana ol debdebe ol fevc ü gürūhı
1129. Düşünde dağı görmedi İskender ü Dārā
Evhām-ı hayāline aniñ gelmedi ' umdā
1130. Ardınca gelüp oldı silađdārı kazādār
Ceng āteşi hem şu' lelenüp oldı şerer-bār
1131. Top taşu gibi başladı ğalñān ola gülle
Girdi delige şîr-i vegā niteki dülle

1132. Bārān-ı belā oldu o gün tīr-i ciger-dūz
Tūfān-ı tegerg oldu tūfengān-ı ‘ adū-sūz
1133. Perrān olan oqları gören rüy-ı hevāda
Dirlerdi ecel murğıdır ol şahn-ı hecāda
1134. Ahcār-ı sicindir şanasın kavmine filiñ
Murğān-ı Ebābildir oqı ehl-i sebīliñ
1135. Şemşīr-i ğazā cevşen-i a‘ dāyı sökerdi
Peykān-ı ecel çāk-i girībānı dikerdi
1136. Fındıq yire gökden tolu-āsā dökülürdi
Rā‘ d idi tūfengler ki işiden bükülürdi
1137. Şemşīr ile her gülle ki meydāna düşerdi
Zebnūr-ı belā başına a‘ dānıñ üşerdi
1138. Meydān-ı vegāda dökülen gülleler el-ħaķ
Ĥarbūze-i bostān-ı Ebū Cehl idi muṭlaķ
1139. Eller ki budanmaķda idi dest-i belāda
Pāy-ı har-ı ‘ İsā gibi düşmüşdi fezāda
- [44a]1140. Pāşā-yı dilāver esedullāh-ı şecā‘ at
Ol deñlü adūķurdiña tā geldi ķanā‘ at

1141. Sürdükçe ‘ adū üstüne kühsāre-i çālāk
Şarşar gibidir kim ola düşmen aña hāşāk
1142. Şemşirin alup destine bozduqça alaylar
Düşmen ‘ ademiñ rāhını kendüye qolaylar
1143. Ardınca urup tiğ u teber leşker-i nuşret
A‘ dā bozulup döndi yüzi kaçmadı fırsat
1144. Şaflar yürüyüp açdı ‘ alem şukqa-i dībā
Sīmurğ idi kim bāl u per açmış ola ‘ umdā

HÜCŪM KERDEN-İ LEŞKER-İ İSLĀM Ü CONBĪDEN İ‘ LĀM
Ü EFRŪHTEN-İ ĀTEŞ-İ HEYECĀN¹²⁴

1145. Kühsār-ı veğādan süzilüp indi şikāra
Beñzerdi cenāhayni anıñ naqş-ı nigāra
1146. Ol heybet ü şevketle kaçan indi fezāya
Teb-lerze düşürdi dili pūlād-ı qazāya
1147. Ra‘ d ile hem-āvāz idi gūyā şikem-i kūs
Kūpāl ile her serveri görseñ dir idiñ tūs
1148. Gūş-ı felege şalmış idi debdebe-i sernā
Āvāz-ı nefir ile virüp ‘ āleme gavgā

¹²⁴ İslām Askeri’nin saldırıya geçmesi ve bir heyecan dalgasının (ateşi) oluşması.

1149. Her ʃabl u dühül kim dögülürdi o veğāda
Huşk itmiş idi ʃanını ʻırķ-ı huşamāda
1150. Ejder gibi dem çekdügi demraḥş-ı ciger-ḥār
Olurdi süheyli orada şāʻ iḳa-girdār
1151. Maḥşer yerine dönmüş idi cāyı neberdiñ
Teʻşīrini şorma nicedir germ ile serdiñ
1152. Ƙaldırmış idi bir ʃatını ḥāk-i siyāhıñ
Darb-ı sem-i pülād ile esbān-ı sipāhıñ
1153. Şeş oldu zemīniñ ʃabaḳātı biri gitdi
Nüh oldu felek cüz u zemīn ḥūn aña yitdi
- [44b]1154. Ol gün güneşin rūyına bir perde çekildi
Yerden göge dek şanki sütün oldu dikildi
1155. Murğān-ı siḥām eyler idi zūlmete perrān
Şāyed ki ola ḥūn-ı ʻadū çeşme-i ḥayvān
1156. Beş gün ile beş gece tamām eylediler ceng
Vüsʻatle cihān oldu ʻadūnuñ başına teng
1157. Başladı anıñ her biri bir yaña firāra
Virmedi firārı döğüşüp cāy-ı ʃarāra

1158. Hāşāk idi kim reh-güzer-i şarşara düşdi
Harvār-ı zücāc idi ser-i mermere düşdi

1159. Çil beççe idi oldı havāle aña a' k̄āb
Ya berre idi oldı haridār aña kaşşāb

1160. Altıncı gün olmuşdı şalāteyniñ arası
Kalmadı daḡi Arnavud'uñ anda k̄urāsı

1161. Oldı zafer u nuşret iki biñ revende
Her biri yem̄ininde yarın da dün de

1162. Fetḡ oldı o gün ' asker-i manşūra mübārek
Maşşūd-ı şehi eyledi Allāh tebārek

1163. Çün münhezim oldı götüri düşmen-i bedḡā
Luṭf eyledi Pāşā-yı kerime yine Allāh

GİRİFTĀR ŞODEN-İ DİLİRĀN-İ TĀİFE-İ ARNAVUD DER RŪZ-I CENG Ü PEYKĀR¹²⁵

1164. Biñ başları kim var idi aşḡāb-ı şecā' at
Hem leşker-i kāfir de egilmişdi be-ḡāyet

1165. Olundı yigirmi üçi bir yirde giriftār
Her birisi meşhūr idi erlikde cigerdār

¹²⁵ Arnavut tayfasının kahramanlarının savaş günü kuşatma altına alınması.

1166. Her birisi yüz ādeme eylerdi muḳābil
Görmemiş idi kimse daḫi böyle muḳābil

1167. Zencīre çeküp şīr gibi eyledi beste
Olmuşlar idi dest-i dilāverde şikeste

[45a]1168. Bunlar dutulup ḳaldı hele bend-i bilāda
Bir nicesi daḫi dutulup geldi piyāde

VÜ GİRİFTĀR ŞODEN-İ BABA [.] İŞĀN Ü PERİŞĀN GEŞTEN-İ
CEM' İYYET-İ NĀDĀN¹²⁶

1169. Pā-bus idi bunlarda dutıldı ele girdi
Hem Ḥāzret-i Pāşā'ya dutanlar bile geldi

1170. Emr eyledi kim bunları da eyleyeler bend
Kim bunlar idi anlara dāyim virici pend

1171. Hem maḳşad-ı ehl-i ḳalālet idi bunlar
Hem her mekteb-i küfr ü cehālet idi bunlar

1172. Bir yire gelüp istediler emn ü emānı
Hem def' ideler orada ki şekk ü gümānı

1173. And içdiler 'ahd eylediler eyleye tedbīr
Anlar ki olunmamış idi tu' me-i şemşīr

¹²⁶ Baba İşan'ın yakalanması ve nâdan (câhil) tayfanın perişan olması.

1174. Kendülere teklîf olunan māl ü ħarācı
Geldikde mübāşir vireler cizye vü bâcı
1175. Ol deñlü yemin eylediler bi-ħadd ü ‘ ğāyet
Hem daħi rehinler virilüp ħondı emānet
1176. Şart eyledi pes-mānde olanlar ħılıcından
Tā kim buları ‘ afv ide Pāşā bu suçundan
1177. ‘ Ahd oldı emān oldı bağışlandı bu ‘ işyān
Söz bunda tamām oldı daħi olmaya tuġyān
1178. İnşāf idiñ ey ehl-i mürüvvet bu peyāmı
Bu tarz ile ğuş eylemedi kimse kelāmı
1179. Tedbîr-i metîn ile şikest eyledi düşmen
Rühbānları rehn oldı ider şulħa müberhen
1180. Ħamd eyleyelim viridi murādın yine Sübhān
Ķatl eyledi kām aldı ‘ adūdan hele sulţān

TEMĀM PERDĀHTEN-İ EHL-İ FESĀD-RĀ Ü ĀVERDEN-İ RŪY-I
NĪYĀZ BE CĀNĪB-İ ĦAĶĶ CELLE VŪ ‘ ALĀ¹²⁷

- [45b]1181.Hep devletidir Ħazret-i Sulţān Murād’ıñ
Hem maţlabıdır dīne de bu ehl-i fu’ādıñ

¹²⁷ Fesad ehlinin şerrine son verilmesi ve Cenab-ı Hakk’a dua ve niyaz edilmesi.

1182. Ol ʔāʔifeniñ hāl̄ine çün virdi nizāmı
Yanya ʔarafın görmek için şaldı peyāmı

1183. Yanyaʔyı görüp itdi ʔaz̄imet kimi şehre
Terhāleʔyi ʔayy eyledi aldı nice nehre

1184. Geldükde kimi şehre saʔ âdetle oturdı
Birkaç ʔapucı emr-i şehi anda getürdi

ĀMEDEN-İ EMR-İ ŞERİF-İ HAZRET-İ ZİLLULLĀH Ü DAʔVET
KERDEN-İ HAZRET-İ PĀŞĀ-RĀ BE CĀNİB-İ EDRİNE¹²⁸

1185. Sultān-ı Cihān pādişeh-i memleket-i Rūm
Dimiş ki gel Edrineʔye maʔ lūm ola mefhūm

1186. Dāhil olıcağ Hazret-i Pāşāʔya bu peygām
Kalkup ʔaraf-ı Edrineʔye eyledi iḳdām

1187. Devletle gelüp Edrineʔye ʔondı oturdı
Söz añlayan ādemleri yanına getürdi

1188. Evvelki rebīʔ in yedisi geçdi onundan
Şehr içre girüp ʔondı oturdı o gününden

1189. Mekş eyledi devletle oturdı nice eyyām
Gönderdi haber pādişehe istedi peygām

¹²⁸ Padişah'ın emri şeriflerinin gelişi ve Paşa Hazretleri'ni Edirne taraflarına davet etmesi.

MEKTÜB FIRİSTÄDEN-İ HAZRET-İ QĀYMAQĀM RECEB PĀŞĀ
İZHĀR KERDEN-İ MAĦABBET¹²⁹

1190. Ol Hāzret-i Pāşā Receb-i luṭf-ı mücessem
Ol qāyim olan şadr-ı vezāretde mükerrerem

1191. Gönderdi mekātible ḥaber ‘ arz-ı maḥabbet
İşbāt-ı uḥuvvet daḥi i‘ lām-ı meveddet

1192. Yazmışdı Qırım’dan gelen iḥbārı tamāmı
Şāhīn ile Timur’a olan kışşa-i peyāmı

1193. Timur gelüp pādişeh eyledi feryād
Kim itdi şāhīn ü qazaq birbirin ifsād

[46a]1194. Düşmendir anıñ ikisi de Hāzret-i Şāh’a
Vallāhi qasem eyleyeyin mihr ile māha

1195. Bir biri ile eylediler ‘ ahd ile peymān
Tā memleket-i pādişeh irgüre noḡşān

1196. Hem eylediler bir nice kez fikr-i mefāsīd
Kim eyleyeler emti‘ a-i kişveri kāsīd

1197. ‘ Arz itdi Timur böyle gelüp Şāh-ı Cihān’a
Kim luṭf-ı she lāzım idi ola bahāne

¹²⁹ Kaymakam Recep Paşa’nın mektub göndermesi ve muhabbetini haber vermesi.

1198. Virdiler aña Vize ile Qırkkilise'yi
Arpalığı olsun didiler diñle edāyı
1199. Hem luṭf-1 sheñşāhī aña oldu firāvān
Çok nesne sefāreş olunup eyledi iz' ān
1200. Didiler aña luṭf-1 shehe maḡhar olunca
Şimden girü gūş it vūkelā ḡavlin olunca
1201. Eflaḡ ile Boḡdan u Lih'dir niceye sen
Bābā'ya Qırım semtine gönder niçe yek-fen
1202. Cāsūs ile aḡvālini bil cümle Tātārñ
Maḡfī getürüp dinle sözin ehl-i tebārñ
1203. Biz daḡi Qırım semtine şaldıḡ nice ādem
Tā tāze ḡaberler alınup fehm ola mübhem
1204. Şimden girü her şey ki şudūr eyleye anı
Ol cānibe i' lām ideriz diñle beyānı
1205. Gūş eyleyicek Ḥazret-i Serdār-ı felek-şān
Destūr-ı şeref baḡş-i vezāret meh-i Ken' ān
1206. Ol Ḥān Timur'ı yanına aldı kerem itdi
İḡsān u kerem itmeden artuḡ himem itdi

1207. Şāyeste-i iḥsān idi ol merd-i dilāver
Gerşesb-i zamān Rüstem-i cengāver-i server
1208. Aldı eline ḥātırını şordı dem-ā-dem
Mirzālarını ḥil' atla kıldı mükerrerem
- [46b]1209. Kendüsine esbābı ile virdi eyü at
Bir at ki ider tūsen-i gerdūmı sebük māt
1210. Hem daḥi aña virdi bile cevşen u miğfer
Tīğ u teber u terkeş u şemşir-i mücevher
1211. İḥsān ile merhem ḳodı zaḥm-ı dil-i zāra
Mecrūḥ idi ḳalbi biraz oldı hele çāre
1212. İn'ām u kerem eyledüğünden daḥi ğayri
'Arz eyleyeyin saña biraz diñle bu seyri
1213. Sābıḳda Ḳırım ḥānı iken oldı selāmet
Ḳaldı yedi oğlı girüye kıldı iḳāmet
1214. Ol kim büyüğdür aña dirlerdi Bahādır
'İrfān u ma'ārifle bilür ḥayli maḳādir
1215. Olurdı o Yanbolı'da 'irfān ile ma'rūf
Nāmı ber-i nīkde 'azametle idi mevşūf
1216. Ol Nūredīn idi ki Ḳırım'da otururdı
Gördüğünü yazup birisine yetürürdi

1217. Şāhin orada her ne ki tedbīr kılurdı
Yanbolya'ya mektūbı anıñ dūrme gelürdi
1218. Andan da Bahādır yazup eylerdi rivāyet
Pāşā'ya gelüp vāşıl olurdı o hikāyet
1219. Nevruz'a yakın gelmiş idi bir iki nāme
Şāhin anı göndermiş idi ya' ni peyāma
1220. Dimiş idi Timur'a ki kaçkun kulumuzdır
Kanda gider ise dutarız kim yolımızdır
1221. Dutup bize göndermez ise anı o kāfir
Biz varuruz üstine anıñ olsun o hāzır
1222. Bu mektūbı Edrine'ye gönderdi Bahādır
Tā fehm oluna fikr-i bed-endiše-i fācir
1223. Pāşā'yı kerem-güster anı ol gice fi'l-hāl
Arz eyledi İstanbul'a ma' lūm ola āmāl
- [47a]1224. Gūş eyleyicek bu haberi Hāzret-i Pāşā
Destūr-ı mūkerrem Receb-i memleket-ārā
1225. Fikr eyledi kim şimdi bahār oldu hüveydā
Leh mufsi di hem daḡi Kazaḡ olmada peydā
1226. Şāhin ile yek-dil olalar belki bu küffār
Üstine gelen Hān Timur'uñ cümlesi yek-pār

1227. Zīrā ki Vize Kırkkilise Özü'ye mensüb
Şāhin geçer Özü'yi gelüp olmasa mağlūb
1228. Tırhala¹³⁰ Timur Hān'a virildi bu sebebden
Ammā ki Timur Hān haber almadı sebebden
1229. Geç añladı kendüye olan luḡ u keremden
Derince'ye geçdi işidüp anı elemden
1230. Andan daḡi Eflāk'a geçüp eyledi menzil
Şāhin işidüp geldi anıñ üstüne yek-dil
1231. Bir nice biñ ādem getürüp Çerkes ü Tātār
Yürüdi Timur Hān'a o dem eyledi ılḡar
1232. Uḡradı gelürken Özü'ye itdi iḡāmet
Bir ḡal' a binā itmiş idi gördi temāmet
1233. Hātmān Kazaḡ'ı anda ferāḡān otururdu
Tedbīr u tedārik ne olur anı görürdi
1234. Şāhin ile ' ahd eylediler anda fezādān
Tā bir biriniñ üstüne teslīm ideler cān
1235. Geçdi Özü'yi durmadı Şāhīn'i şeb-āheng
Turlı'yı geçüp ister idi eyleye bir ceng

¹³⁰ Yunanistan'ın Tesalya bölgesinde tarihi bir şehir.

1236. Eflāk'a çıķup cümle 'ubūr eyledi mādān
Murğāb idi anlara zarar yetmedi mādān

1237. Eflāk içine toğrı idüp ħayli' azīmet
Güş eyleyen anı oradan buldı hezīmet

1238. Ĥānzāde yine yazdı ol iħbārı beriye
Gönderdi bahādır yanına virdi ceriye

[47b]1239. Ol daħi varup Edrine'ye eyledi iħbār
Tā kim bile ma' lūm edine Ĥāzret-i Serdār

1240. Pāşā işidüp anı hemān itdi tedārik
Gönderdi ħaber pādīşehe kıldı tehālūk

1241. Şoñra Kefe'ye giden ādemler daħi geldi
Cümle ħarafeyniñ ħaberin pādīşeh aldı

1242. Taḫbīķ olunup iki ħaber bir birisine
Kimisi daħi oldu muḫābīķ birisine

1243. Her cānibe yazıldı emir daħi mekātib
Kim eylemeñiz ġaflet olur şoñra maħārib

1244. Tenbīh olunup her ħarafa gitdi ulaķlar
Şavt oldu bülend ile ki dutıldı kulaķlar

1245. Şāhīn-i şeķā- pīşe yine eyledi āheng
İsterdi duta Hān Temur'ı eylemeden ceng
1246. Eflāk'a Timur Hān daħi geķmişdi o demde
Ammā ki zebūn idi biraz ķalbi elemde
1247. İshākķa'yı geķmişdi öte ķarşu yaķaya
Oturmuş idi ķal' aya ķarşu o fezāya
1248. Tāķat yoğ idi eyleye Şāhīn ile cengi
Ceng itdi diyen kimse meger kim ola tengi
1249. ' Arz eyledi Edrine'ye kendisini ol ān
Tā kim bile aħvālin anıñ Hāzret-i Ken' ān
1250. Çün ' arzı gelüp hālını fehm eyledi Pāşā
Her cānibe mektüb ile oldı ķaber inhā
1251. Kim pādişeh'in hizmetidir hizmet-i Timur
Ol hizmete oldı bu vilāyet ķamu me' mūr
1252. Her kim ki şehenşāh'a ola bende-i muķbil
Bu cenge gerek ola Timur Hān ile yek-dil
1253. Emr eyledi Sultān [...] [būnyād] emri
Kim geķmeye bu memlekete neķbet ü cevri

- [48a]1254. Şāhīn ki Timur Ḥan'ı ide belki bahāne
Geçmek dileye Ṭuna şuyun ola revāne
1255. Men' eyleñiz anı ıomanız geçile ābı
Hem Ḥan Timur'a eylesün belki ' itābı
1256. Şāhīn ile ceng eylen ola bāli şikeste
Sa'y eyleñiz a' vāmı anıñ tā ola beste
1257. Te'kīd ile tenbīh idicek şāhib-i devlet
Dünyāya yazıldı bu ḥaber eyledi neşret
1258. Tenbīhi tamām idicek Ḥazret-i Pāşā
Yazdı ḥaberi Ḥān Timur'a eyledi inhā
1259. Kim er gibi ol eyleme ğaflet ḥaber aldım
' Asker düşürüp yardım için yanına şaldım
1260. Sulṫān-ı cihān pādişeh-i Salṫanat-ı Rūm
Emr eyledi kim olmayasın düşmene maġmūm
1261. Gayret kuşanın muḥkem idüp eyle ḥisāret
Ur düşmen-i dīn ü devlete tīġ-i şecā' at
1262. Edrine'de biz daḥi hemān ḥāzır u nāzır
Ger ' asker olursa saña lāzım yine ḥāzır

1263. Bilmezdi bu iħbārı Timur H̄ān-ı dilire
Gūyā ki ser-i dūşmeni ‘ arz eyledi ūire
1264. ūāhin ūonucaħ ol gice [...]
On gūn oturaħdır didi erbāb-ı sebīle
1265. ūoñra beruya geħmege çoħ eyledi niyyet
Sekbān ile gōsterdi ālāy bekledi furşat
1266. Anı ki Timur H̄an işidūp geldi Baba’ya
Baba’ya gelūp itdi tedārūk sūfehāya
1267. Gōndermiş idi ‘ asker-i İslām’ı ferāvān
Edrine’den ol memlekete Hazret-i Ken‘ān
1268. Zīrā aña olmuşdı sifāriş bu meşālīħ
Hūnkār anı görmüşdi bu iş gitmeye şālīħ
- [48b]1269.Gōnderdügi ‘ asker yetişūp geldi temāmet
Baba’da Timur H̄an’ı bulup itdiler ūlfet
1270. ūāhin tarafından yine geldi nice ādem
Tuğyān idiyor diyu ħaber virdiler aħdem
1271. ūimdi Tuana’yı geħmek iħūn buldı sefīne
Zūr eyledi anda oturan şaħş-ı emīne

1272. Bu hâli Timur Han işidüp geldi hürüşa
Edrine'ye bildürdi virüp dest sürüşa
1273. Güş eyleyicek bu haberi Hazret-i Ken'ân
Gönderdi o emr ile mekâtib idüb iz'ân
1274. Kim Han-ı Timur'ũ üstüne leşker vara dâyim
Bildürdi anı Han Timur'a tâ ola kâyim
1275. Kendü oturup Edrine'yi beklede muhkem
Şâhîn yine ammâ ötede durmadı ebsem
1276. Geçdi Tuna'yı buldı sefine o taraftan
Bekci kodı ol ma' bere hanzâde selefden
1277. Voyvoda-i Eflâka olunmuş idi tenbîh
Cem' iyyet idüp itmiş idi leşkeri tevcîh
1278. Anları görüp anda bozıldı perr-i Şâhîn
Didi bunu serdâr olan itmiş eyü âyîn
1279. Durdı orada eyledi bir pâre tereddüd
Mirzâları anda çağırup itdi ta' ahhüd
1280. Mirzâ didi gör voyvodalar hâzır olunmuş
Maḥfinizi zabt itmek için nâzır olunmuş

MÜŞĀVİR KERDEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü İZHĀR KERDEN-İ
TEDĀRİK-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ¹³¹

1281. Bu maşlahatıñ cümlesini zāhir u pinhān
Sa‘y eyleyüp itdi dükeli Hāzret-i Ken‘ān

1282. Zīrā ki odur Edrine’de hākim-i muṭlaq
Bizlere çoğ iş itmeğe kādirdir o el-ḥaq

[49a]1283. Hāyli gazab itdi bu sözi işidüp andan
Didi bu sözi çoğdan umardık gele senden

1284. Yüzün çevirüp bir yana daḥi güzer itdi
Artuq ḥaber açmadı dili çoğ hazer itdi

1285. Yanboli’ya Sulṭān oradan yazdı mekātib
Şāhīn Ṭuna geçdi diyü oldı meḥāsib

1286. Anı ki Bahādır duyıcaq eyledi i‘lām
Edrine’ye gönderdi mekātib ile peygām

1287. Şāyi‘ olıcaq bu ḥaberiñ aşlı cihāna
Teb-lerze dutup dītredi endām-ı zamāne

1288. Maḥfī giceler Edrine’den kaçdı çoğ ādem
Birbirine girdi bozulup şanki bu ‘ālem

¹³¹ Şahin Giray’ın istişare etmesi ve Paşa Hazretleri’nin yardım niyetini izhar etmesi.

1289. Kimi kaçurup mālını ҡor ehl-i ʿiyālin
Kimisi ʿiyālin kaçırup taşladı mālın
1290. Az ҡaldı ki bir yire gele er ile ʿavret
ʿArz eyleyeler Hāzret-i Pāşā'ya şikāyet

ḤAVF KERDEN-İ REʿĀYĀ EZ ĀMEDEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü
ŞENĪDEN-İ HĀZRET-İ PĀŞĀ¹³²

1291. Yetdi bu ḥaber gūşuna serdār-ı kerīmin
Geldi ğazabı bir pāre ol ṭabʿı halīmīñ
1292. Didi ki münādī çıķarıñ şehre bilinsün
Aḥkām-ı evāmirine ise tekye ҡılınsun
1293. Vay ol kişiniñ başına kim ide firārı
Vay ol kişiye terk ide ārām u ķarārı
1294. Başını kesiñ Hāzret-i Hūnkār'a fedādır
Mālını alıñ beglige kim emr-i Hūdādır
1295. İtdükde münādī bu sözi ʿāleme iḥbār
Herkes o yöne düşdi idüp cürmini ifrār
1296. Devr eyledi Pāşā ʧolaşup şehri u diyārı
Tā virdi perişān olıcaķ ḥalka ķarārı

¹³² Halkın Şahin Giray'ın gelişinden korkması ve Paşa Hazretleri'nin bunu işitmesi.

[49b]1297.Şîrâne durup bekledi bunları belâdan

Ref' eyledi her birisini tîr-i kazâdan

1298. Şâhîn-i bed-âyîn ki geçüp itmedi pervâ

Haşmın gözedüp oldu revân dönmedi aşlâ

ĞALEBE NUMÜDEN-İ ŞÂHİN GİRÂY Ü TÂZİDEN EZ PEY-İ HÂN-
I TİMUR Ü RESİDEN¹³³

1299. Geldi yetişüp Kantemur'a leşker-i cüyân

Durmadı aña Han Timur'uñ leşkeri bir ân

1300. Döndürdi yüzün bir tarafa oldu revâne

Şâhîn anıñ ardınca varup oldu şebâne

1301. Şâhîn'e dayanmağa o gün olmadı kâdir

Öñünce firâr eyledi tâ olmadı nâsır

1302. Sürdi anı tâ köpri-i toprağa irişdi

Baba'ya yakın yerler idi geldi yetişdi

1303. Aşşam irişüp birbirini eyledi gâyib

Oİ leşker-i menhūs ile kaçdı bu ' acâyib

1304. Hâciblere yetdiler o şeb şöyle şikeste

Bir karye idi Hâcîlar ammâ ki güsiste

¹³³ Şahin Giray'ın galip gelmesi ve Timurhan'ın peşinden gitmesi.

1305. Hācī [Kemek] anda var idi çiftliği hālī
Girdi aña oturdu işit n'oldı me'ālī
1306. Ardınca gelüp yetdi seher cümle 'asākır
Şāhīn ile pervāz iderek kāfir u fācır
1307. Şāhīn gelüp üstine anñ eyledi pervāz
İsterdi o çiftliğe şala bir nice şahbāz
1308. Ammā ki kemīn itmiş idi 'asker-i İslām
Ol yerde nihāl olmuş idi şukka-i i' lām

KEMİN GÜŞADEN-İ LEŞKER-İ İSLÂM Ü ŞİKESTEN-İ
PERR Ü BĀL-İ LEŞKER-İ ŞĀHİN GİRĀY¹³⁴

1309. 'Uqqāb-ı sitize per açup oldu hevā-gīr
Şīrān-ı peleng-efgen olurdu aña naḥcīr
- [50a]1310. 'Ār eyler idi almağa çengāline Şāhīn
Şayd itdügi pīlān idi anñ budur 'āyīn
1311. Şāhīn idi ismi ki gurāb idi müsemmā
Şey-i zıddı ile münkeşif olur budur esmā
1312. Ol gün ki kemīn açdı çıkup leşker-i nuşret
Şāhīn'i gurāb itdi dögüp virmedi fırsat

¹³⁴ İslam askerinin tuzak kurması ve Şahin Giray'ın ordusunun kol ve kanadının kırılması.

1313. Şāhīn'i o gün eylediler baykuşa nisbet
Kim istedi bir mülk-i ħarāb eyleye hicret
1314. Būm olmasa ma' mūre'i itmezdi ferāgat
Būm olduğun işbāt iderem ile firāset
1315. Her varduğı mülki ne için eyledi taħrīb
Ma' mūre'i cāy itmege yoқdur aña taқrīb
1316. Çok memleketi eyledi ma' nīde o vīrān
Şūretde eger benzer ise baykuşa bühtān
1317. Baykuşa sitemdir anı beñzer dise ādem
Ĥāşā ki aña beñzeye baykuş-ı mu' ammem
1318. Şāhīndir anıñ adı velī kendisi çaylaқ
Çaylaқ da demek olmaz aña yelқovan ancaқ
1319. İşbāt ideyin yelқovan olduğımı anıñ
Varmış idi yanına қazā ile o Ĥaniñ
1320. Çalmış idi bir [...] meğer Ĥan Temur anda
Ardına düşüp anı қovar dağı o bunda
1321. Ĥar olduğuna şüphe iden ĥardır o ĥardan
Şer olduğuna şüphe iden şerdir o şerden
1322. Çün ' asker-i İslām'a kemīn viridi küşāyiş

Ol ʿ askere bir cünbüş ile oldı nümāyiş

1323. Kim her birisi hazır idi destinde cıdāsı

Ya rūḥ-ı şehīdān idi boynunda ridāsı

1324. Ya anda melāʾik beşeriñ şekline girmiş

Ya gāyib erenler dükeli oraya irmiş

[50b] KOŞTE ŞODEN-İ LEŞKER-İ MUḤĀLİF Bİ-ZAḤM O
CERĀḤAT Ü MORDEN-İ İŞĀN¹³⁵

1325. Ādemler ölürdi ki anıñ zaḥmı belürmez

Pür şīt u şadā idi velī şetmi belürmez

1326. Çok kimse helāk oldı görünmezdi cerāḥat

Kendüsi gören böyle ider naql u rivāyet

1327. Şīrān u dilīrān hezārān ʿ asākir

Eylerdı ʿ adem mülkine aʿ dāyı müsāfir

1328. Şemşīr ile her birisi bir berķ-i cehende

Eşbān ki Süheyl ursa olur raʿ d-ı devende

1329. Āşüb-ı kıyāmet-geh idi arsa-i meydān

Güyā ki ecel peyki idi tīr ile peykān

¹³⁵ Muhalif askerlerin yara ve bere olmadan öldürülmesi.

1330. Her tîr-i perende şanasın murğ-ı eceldir
Başına konup hâzır olur şanki ‘ ameldir
1331. Ol ceyş-i perîşâna girüp âteş-i şemşîr
Güyâ ki ney-i huşk içine eyledi te’şîr
1332. Bir âniñ içinde o kadar kırdılar âdem
Gümgeşteleriñ peştesi oldu niçe ‘ âlem
1333. Ol deñlü kırıldı orada leşker-i küffâr
Maşşer yeriniñ sırrını ol eyledi izhâr
1334. Bir baş ile bir kol ki olurdı gehî perrân
Olurdı o başıyla o kol güy ile çevgân
1335. Meydâna düşen kelleleri bilmede kaçır
İ‘ câz-ı Mesîhâ aña olsa hele nâzır
1336. Ol deñlü dökilmüş yatur anda cesed-i nâs
Yıtmezdi kefen olmağa dünyâ aña kirbâs
1337. Varmadı iki sâ‘ ate şındırdılar anı
Şâhîn’iñ o şahrâda tükendi tayarânı
1338. Başı ayağı cümle teni oldu şikeste
Kendisi giderdi ‘ ademe olmasa haste

[51a]1339.Funduk ki Ebâbil gibi gökden dökülürdi

Başlarına aḥcār hecn teg dökülürdü

1340. Ol gün kılıca kimse yapışmadı veġādan
Ḳaṭʿ itmediler ellerini zeyl-i duʿādan

GİRİHTEN Ü CÜDĀ ŞODEN-İ ŞAFĀ GIRĀN-I SULṬĀN Ü
RESİDEN BE CĀNİB-İ EDRİNE¹³⁶

1341. Ayrıldı Şafā nāmına Sulṭān o maḥalden
Edrine'ye düşdi kaçarak dest-i ecelden
1342. Andan ki sü'āl eylediler ḥāl-i şikesti
Elden ḳomadı māḥaşalı zeyl-i Elesti
1343. Didi ki ḳazā böyle imiş tā ezeliiden
Aḳlām-ı ḳader ḥaṭ çekeli *Ḳālū Belā* dan
1344. Kaçmaġa şürüʿ eyleyicek ʿ asker-i menḥūs
Birbirine baḳmadı olup her biri me'yūs
1345. Kaçarlar idi ṭop ṭop olup kūh ile deşte
Cān virir idi onar onar niteki ḥaste
1346. Ammā ki cerāḥat yoġ idi dest-i beşerden
Kimseyi helāk itmediler ṭaʿ n-ı teberden
1347. Dirlerdi duʿā itmiş idi pādişeh-i Rūm

¹³⁶ Safa Giran'ın kaçışı ve ayrılıp Edirne tarafına gelişi.

Tā mürd ola heyhāt elemde beççe-i büm

1348. Gūyā ki abūl oldu du‘ āsı Őeh-i dehrīñ
Āṣārı görüñdi burada da hañçer-i ahrīñ
1349. El ıŐŐa tamām itdi kelāmın didi el-a
Tedbīr-i vezīr olsa da cā’iz bu ki müla
1350. ‘Asker ki Şikest oldu firār itmeğe döñdi
Sekbān u piyāde dükeli açmadı ondu
1351. Anları hemān eylediler tu‘ me-i ŐemŐīr
Şan‘atla dutıldı [...] ¹³⁷ kelle-i hınzīr
1352. Atlusı firār itmeğe çok eyledi niyyet
İtmişler idi neyleyeyim mevt ile ũlfet
- [51b]1353. Terk itmediler birbiriniñ urb ü civārın
Fūratde oyup gitmediler her biri yārın
1354. Yārān olıca böyle gerek yek ten ü yek cān
İhvān olıca böyle gerek ğayret-i ihvān
1355. Anlar da helāk olmağ için virdi arārı
Őāhīn-i zağān dutdı meger rāh-ı firārı
1356. Biñ hīle ile ma‘ rekeden aşra cān itmiş

¹³⁷ Bu kelimenin yer ismi olması muhtemel.

Cân havfı ile maḥkeme-i ḥaşra cân itmiş

1357. Batmış oradan Tolça civārında görünmüş
Bir keştiye düşmüş büzilüp şāla bürünmüş

1358. Karşu yaqaya güc ile düşdi didi üstād
Düşmezdi yine geymese ger köhne-i şayyād

KÖHNE PÜŞİDEN-İ ŞAHİN GİRĀY Ü GİRİHTEN Ü
NĀPEYDĀ ŞODEN¹³⁸

1359. Bir eski pelās ile geçüp oldı güzīrān
Ḥinzīr-ı zaḥm-ı ḥurde idi durmadı bir ān

1360. Bu fetḥ-i muzaffer ki Ḥudā itdi müyesser
Şa‘ bān-ı mu‘ azzamda idi vaḳ‘ a muḳarrer

1361. On sekizine varmış idi şehir-i şerīfin
Bir baş ile kırtulduğı gūş oldı ḥerīfin

1362. Mektüb-ı meserret yazılup oldı revāne
Tā dest-i vezīre yetişüp geldi beyāna

1363. Mazmūn-ı mekātib bilinüp oldı şafālar
İstanbul’a gönderdi idüp tuḥfe edālar

1364. Ol sepk-i ḥuceste eşer-i rāh-ı hidāyet

¹³⁸ Şahin Giray’ın eski elbiseler kuşanıp ortadan kaybolması.

Yerine getürdi ne ise hük-m-i risâlet

1365. Geldi Receb-i 'âdile destür-ı kerîme
Pâşâ-yı mükerrrem güher-i qalb-i selîme
1366. Mektüb-ı meserret haber-i müjde-i nuşret
Meqhûra-i a' dâ zafer-i leşker-i ğayret
- [52a]1367.Şâd oldı sevindi gelene eyledi tevķîr
Söyletdi sözün âhire dek itmedi te'ħîr
1368. Fi'l-ħâl anı Ğünkâra yazup eyledi inhâ
Enva' -ı beşâsetler ile fırsat-ı ğarrâ
1369. Sulţân-ı dehr salţanat-efrüz-ı cihân-bân
Hünkâr-ı ' aşr memleket endüz-ı nigeħ-bân
1370. Ğuş eyleyicek bu haberi eyledi i' câb
Şâd-âb u ter ü tâze olup feraħ-nâb
1371. Mektüb ile andan gelene virdi zer ü sîm
Ğil' at geyürüp yazdı cevâb eyledi terķîm
1372. Yazıldı evâmir nice te'kîd ile mektüb
Hem virdi yine Ğantemur'a Ğil' at-i mergûb
1373. Oldı yine maķbûl-i hümâyün-ı cihân-bân

Ef'āl-i pesendide ile H̄azret-i Ken'ān

1374. Gönderdiler ol emri virüp dest-i beride
Tā kim getüre Qantemur'a merd-i feride

1375. Mazmūn-ı evāmir bu idi evvel ü āhır
Sa'y eyle ki tā olmayasın himmet-i qāşır

1376. Ardınca yetiş durma o h̄inzir-ı pelidiñ
Başını kesüp eyle gāzā kelb-i 'anidiñ

1377. Şāhın idi ammā ki yolındı perr ü bāli
Yek-rān idi ammā ki dökildi düm ü yāli

1378. Her qānde giriz itdi ise bul getür anı
Ol deñlü sitem ile aña ya çıqa cānı

1379. Görsün ki cefā eylemenün lezzeti var mı
Beyhūde şeqā eylemenün 'illeti var mı

1380. Elbette dutup anı getür eyleme ihmāl
Yohsa keserem başını beyhūde degil qāl

1381. Tenbīh-i Şehenşāh-ı cihān irdi tamāma
Peykān-ı musāri' qudemān durdı selāma

[52b]1382. Viridi biriniñ destine menşür-ı cihān-gir

- Per açdı kebüter gibi ol oldı hevā-gīr
1383. Sür' atle gelüp Edrine'ye eyledi tebşīr
Pāşā-yı kerem-güster aña eyledi tevķīr
1384. Andan da mekātible alup hil' at-i fāhīr
Ṭayy eyledi evvel ḳademi bū' d-ı ' anāşır
1385. Geldi yetişüp Ḳantemur'ı buldı fezāda
Şāhīn'i ḳaçurmuş dutamaz deşt-i belāda
1386. Mektübı şunup destine hem virdi selāmı
İzhār-ı niyāz eyledi ' arz itdi peyāmı
1387. Geldi oḳudı münşi-i aḳkāmı evāmır
Emr eyledi me'mūr olana ḥūkm ile āmır
1388. Kim geçmeye nehr-i Ṭuna'dan şöyle ki Şāhīn
Eflaḳ'a düşüp eylemeye ' ālemi telvīn
1389. Boğdan'a Aḳkirman'a geçüp eyleye taḥrīb
Hem ide Ḳazaḳ ṭā'ifesin şirrete terġīb
1390. Cāiz ki ide milket-i İslām'ı ḥarābe
Şāhīn-i şeḳāvet yine ḥīleyle ġurāba
1391. Ṭayy eyledi mektübı idüp ḥatm-i kelāmı

Bildirdi duran beglere aḥvāl-i peyāmı

1392. Var idi mübârek şeref-i nām ile sulṭān
Bildirdi bu mazmūnı aña eyledi i' lān
1393. Her kim içiñizden didi Şāhīn' i dutarsa
Bir lu' b ile bu nerdi eger atdan üterse
1394. Başını keserse yaḥud eylerse giriftār
Sulṭān-ı Cihanbān' a anı idelim iḥbār
1395. Ol deñlü ide luṭf u kerem aña ger āḥir
Taḥrīrini itmekde ḳalemler ola ḳāşır
1396. Mirzāları va' d ile idüp kendüye meftūn
Elṭāf-ı Şehenşāh' a olup her biri memnūn
- [53a]1397. Başladılar aramağa Şāhīn-i şeḳāyı
Ṭayy eylediler bir iki günde o yaḳayı
1398. Şāhīn ki geçüp ma' beri ḳomuş idi ādem
Ortalığı ḥıfz eyleyeler dönmeden aḳdem
1399. Döndükde firār ile gelüp anları buldı
Feryād u figān itdi çeküp re' sini yoldı
1400. Didi bu gice ḳal' amıza düşmege çāre

Tedbîr idinüz tâ kim ola merhem-i yâre

1401. Mirzâlarını yanına aldı 'aceleyle
Gündüzle firâr eyledi şabr itmedi leyle
1402. On beş nefer âdem bulunup ehl-i şeqâdan
Yanınca bile gitdiler anıñ o yaqadan
1403. Kal' asına gitmek için eylerdi tehâlük
Ardınca velî düşmen olup düşdi mehâlik
1404. Bu sa'y ile kaçdığın o gün anıñ eyledi iz'ân
Pâşâ-yı hıred-yâver olan Hâzret-i Ken'ân
1405. Zîrâ ki tedârükde Felâṭun-ı cihândır
Tedbîr-i Aristo'yla bir Bercis-i zamândır
1406. Sokrat aña hâdimdir o İskender-i şânî
Fehm itmiş idi sırr-ı girizânı nihânî
1407. Gâyetde bu aḥvâli bilüp añladığından
Kendüsi ta' accüble ḍurup tañladığından
1408. Yazmışdı bu aḥvâli nice kerre nihânî
Semt-i Kıırım'a itmek için ḥâli beyânı
1409. Mirzâlara sultanlara yazmışdı mekâtib

Şāhīn ki kaçār ise ideler anı ta‘kīb

1410. Yitmedi anıñ sırrına kimse ümerādan
Fehm itmediler nice firār itdi belādan

GİRİHTEN-İ ŞĀHİN GİRĀY Ü
NĀ-MA‘ LŪM ŞODEN-İ CĀY-I GİRİZGĀH¹³⁹

[53b]1411. Gŭyā per ü bāl açdı o dem uçdı havāya

Şīm-āb idi yaħud dökilüp geçdi fezāya

1412. Ya mār idi sūrāh-ı zemīni vaṭan itdi

Yā mūr-ı za‘īf idi felek ser-şiken itdi

1413. Bir laħzada deşte çekilüp eyledi ğaybet

Biñ dürlü tedārikle bulup cānib-i furşat

1414. Şāhīn-i şikeste-per idi oldı ħirende

Görmiş idi çengāl ‘iķāb oldı remende

1415. Mest olmuş idi bāde-i peykār ile bī-tāb

Bilmezlik ile eyledi bir cānibe ber-tāb

1416. Āşüb-ı kıyāmet-geh idi ‘arşa-i meshā

Birbirini bilmezdi o gün ‘asker-i yaĝmā

1417. Ferzendini bilmezdi bedir görse fezāda

¹³⁹ Şahin Giray’ın kaçışı ve kaçtığı yerin bilinmemesi.

Teslīm idi herkes şanasın dest-i rızāda

1418. Şāhīn'i şikār itmek idi leşkere maqşad
Men' ile muqayyed idi ammā nice mürted
1419. Her geh ki hücūm eyler idi leşker-i İslām
Şāhīn'e münāfıq yetürürdi yine peygām
1420. Ceng āteşi kim şu' lelenüp oldu şerer-bār
Yandırdı perr ü bālını Şāhīn-i sitemkār
1421. Her cānibe yüz dutdı baqup rāh-ı firārı
Güyā ki zaḥım-ḥurde idi cān-figārı
1422. Bir kūşe arardı ola pinhān nice müddet
Gūr olsa girerdi içine cānına minnet
1423. Tenhā düşürüp bir ṭarafı oldu revāne
Aḥvālını bildürmedi peydā vü nihāna
1424. Dervīş-i bürehne-ser olup oldu girizān
Esbāb-ı faqır kendisini eyledi pinhān
1425. Bī-nām u nişān oldu o gün dest-i demende
Ardından anıñ yetmez idi bād-ı devende

[54a]1426.Şāhīn ki gurāb olmuş idi rüz-ı vegāda

Ma' lûm idinüp bilmediler anı fenâda

1427. Ölüp dirilüp kaçdı hele neyledi nitdi
Bir kaç süfehâ ile Qazaq kavmine yitdi
1428. Vardı Qazağa eyledi ikrâm u tenezzül
Güyâ ki sa' âdet idi aña orada dil
1429. Her birisine eyledi ta' zîm ile ikrâm
Ammâ dimedi kande kalur hürmet-i İslâm
1430. On biñ Qazağıñ cümlesini eyledi taḥrîk
'İşyân-ı şehensâh-ı cihân itmede teşrîk
1431. Ordu-yı Serây adlu maḥalden güzer itmiş
Konmuş ilerü varmağa gâyet hâzer itmiş
1432. Ammâ 'âzamet nâmına kim var idi sulṭân
Bir daḥi mübârek idi bir kaç daḥi ol ân
1433. Cem' olmuş idi Qantemur'uñ yanına cümle
Tâ kim ideler ḥân olanıñ üstine cümle
1434. Ḥân idi Muḥammed velî kalmışdı arada
Ardına düşüp gelmiş idi atlu piyâde
1435. Almışdı anı Qantemur orta yere muḥkem

Ceng eyler idi leyl ü nehār olmayup ebsem

1436. Bağcesaray'ında otururken bu bilādın
Tozlar belürüp ҡopdı şadā semt-i ҡazādan
1437. Ref' oldu ğubār eylediler aña nezāre
Şāhīn ile gelmişdi Ҙazaқ aña ne çāre
1438. On biñ var idi atlu piyāde gelen ādem
Başladı hücūm eylemege atlu dem-ā-dem
1439. Ҙaçdı Kefe'ye anı görüp Ҙantemur el-ħaқ
İslām ile ҡaçdı Kefe'ye olmağa mülħaқ
1440. Bir sulṫānīñ adı idi İslām-ı dilāver
Deryā-yı veġāda görünürdi o şināver
- [54b]1441. Geldi Kefe'ye Hān Temur'ıñ yanına düşdi
Ammā ki mübārek ҡaçup Aқkirman'a düşdi
1442. Nūre'd-dīn anıñla bile ҡaçdı hāzer itdi
Bunlar iki Sulṫān idi ҡaçdı hāber itdi
1443. Kim var ise tābi' leri duydı bile gitdi
Her birisi bir semte düşüp ' askere yetdi
1444. Bir yakadan ol hān-ı cedīd eyledi āheng

Tā kim yetişüp ide cülūs itmeyeler ceng

1445. Ta‘ cīl ile çün hān-ı cedīd eyledi iḳdām
Bu tarz ile yazıldı haber tā ola i‘ lām
1446. Ammā bu tarafından yine Şāhīn-i bed-āyīn
Küffār ile geldi Kefe’ye eyledi telvīn
1447. Eṭrāfını kat kat kuşadup ‘ asker-i küffār
Kuş uçmağa dermānı yoğ idi olsa da tayyār
1448. Ceng itmek için eylediler hāzır-ı esbāb
Tā kim olacaḳdır ki bugün ola zafer-yāb
1449. Ammā bu tarafından gelicek hān-ı cedīdīn
Aḥvālin işit nice olur ḳalbi ḥadīdīn
1450. Çıkdıḳda Rodos’dan yetişüp dāmen-i şāha
Zevḳ ile atup dutdı kelāmın ser-i māha
1451. Dāmān-ı şehensāhı öpüp oldu feraḥ-nāk
İḥsān o ḳadar oldu ki reşk eyledi Eflāk
1452. Fermān-ı hümāyūn-ı şehensāh-ı cihān-dār
Donanmayla çıḳsun didi tā fehm ola esrār
1453. Bir dāne ḳadar ḡāye alup hān-ı cedīdi

Tahtına varup tayy ide tā baħr-i ŧedīdi

1454. Geçdi Kefe'ye çünki donanma ile ol Hın
Gördi Kefe'de ehl-i kefe ħāk ile yeksān

1455. Ammā qaradan ħan-ı cedīdiñ ' aŧabātı
Mirzālar ile bir nice sultān neferātı

[55a]1456. Gelmiŧ ki Kefe ħalkına yardım ideler saħt
Yār olmayıcaħ anlara āħir nice olur baħt

1457. Anları ŧikār itmege sa' y eyledi ŧāħin
Iŧmarladı küffāra anı kelb-i bed-āħin

1458. Ilġar ile gelmiŧler idi girmege ŧehre
Men' itdi Qazaħ anları tā almaya behre

1459. Ammā bu ŧarafdan yine serdār-ı cihān-bān
Tedbīr-i Arıŧo-ħüküm ol Hızret-i Ken' ān

1460. Cem' eyledi ' asker o ħadar bī ħad u ġāyet
Aħkirman u Rūm illeriniñ ceysi temāmet

1461. Eflāk ile Boġdan bu ħadar ' asker-i ħāhir
Geldi qaradan seyl-i fenā zāhir u māhir

1462. Dünyāyı bütün ħaplayıcaħ vefret-i ' asker

Ƙan ƙalmanı benziñde ‘adūniñ nitekim fer

1463. Heybetle mehābetle çeküp leşker-i cerrār
Şahrāya dönerdi ayağ altındaki kühsār

1464. Bu cünbüş ü bu tarz ile ‘arz eyledi kudret
Gören didi hāşā ki ‘adūya vire mühlet

1465. Bir yana daħi geldi ƙapudan ile ‘asker
Hem ħan-ı cedīdi getürüp itdi berāber

1466. Bunca ħaberiñ debdebesi velvele virdi
Şāħin-i zağan cünbüşüne zelzele virdi

1467. Gūş eyleyicek bu ħaberi o seg-i gergin
Ƙarğa idi gūyā ki ezel olmadı Şāħin

1468. Beñzi bozılup ƙalbine düşdi eşer-i ħavf
Ƙaddi bükülüp cānna geldi ħaber-i cevĸ

1469. Bir yere gelüp iki ƙarındaş ide tedbir
Biri birine eylemedi sözleri te’sir

1470. Zira ki biri ƙaçmağı eylerdi tedārik
Ammā ki biri uçmağı eylerdi tehālūk

[55b]1471.Şāħin idi uçmağı dilerdi ide pervāz

Rübâh idi kaçmağa dilerdi ide āgāz

1472. El-ķışsa sözi eylediler bir yire muħkem
Biri per açup gitdi biri ҡaldı müsellemler
1473. Ol deñlü azak kim Kefe'yi yakmağa geçdi
Zibaķ idi güyā tağılıp bāl ü per açdı
1474. Ol avm-i şeyātīn kırılıp eyledi riħlet
urtuldu Kefe halkı Ĥudā eyledi fırsat
1475. Ammā bu adar ĥüsn-i tedārik ki olındı
Pāşā-yı ader udret-i Ken'an'da bulındı
1476. Hep bunca tedārik ki olundı sebep oldur
İllerde ağız var söze ammā ki leb oldur
1477. İnşaf idicek gelmedi bir böyle cihāngīr
İķbāl-i Sikender adem-i Ĥızır-ı azā-tīr
1478. Güş eyle suħan diñle ne dir ĥāne-i şeb-reng
Geldi öteden ĥān-ı cedīd istedi evreng
1479. Yanınca bile geldi apudan-ı mükerrem
Ya'anı ki ĥüsün Ĥazret-i Pāşā-yı müsellemler
1480. Şaflar çekilüp ıķdı 'asākir gemilerden

- Bî nām u nişān eyledi a‘ dāyı o serden
1481. Baġcesarāy’ı tahtı idi eyledi āġāz
Şāhīn yuvası hāli idi eyledi pervāz
1482. Cān Beg yetişüp tahtına hān oldu muķarrer
Ol cismi ḥased-kerdeye cān oldu muķarrer
1483. Taht-ı Kırım’a geçdi cülūs eyledi Cān Beg
İclāsına Pāşā ile gelmişdi nice beg
1484. Geçdi oturup tahtına olundı münādī
Başı kesilür kim ki anıñ olsa ‘ inādı
1485. Şāhīn ki firār itdi qarār itmedi gitdi
Toġru ora sür‘ atle gelüp güç ile yetdi
- [56a]1486. Yanınca bile geldi Qazaķ ‘ askeri bî-‘ add
Ol qal‘ aya şarıldı Qazaķ her biri bî-‘ add
1487. Ol qal‘ a ahālīsi firār eyledi cümle
Kāfir ki gelüp eylediler qal‘ aya ḥamle
1488. Yitdiler anı eylediler ḥāke berāber
Güyā ki ezelden yoġ idi qal‘ a muḥaccer
1489. Yaġmāladılar her ne ki bulundı orada

Girdi aṭaya cümle K̄azak aldı burada

1490. K̄āfir içine açdı arar eyledi Őāhīn
K̄āfirle varup eyledi ũlfet o bed-āhīn
1491. Gel yine iŐit ıŐŐa-i Őīrīn sūnūhānı
‘ Askerle açan oldu revān Rũstem-i Őānī
1492. Serdār-ı zafer-yāver-i sultān-ı cihān-bān
Őiddīk-ı ŐehenŐāh-ı zamān Hāzret-i Ken‘ān
1493. ‘ Uqābına sũvār oldu geidde Tuna ābın
Őāhin’iñ uçurdu gōzinin nice hābın
1494. Devletle sa‘ ādetle ‘ ubūr itdi o nehri
Ta‘ mirine sa‘ y eyledi gōrdi dil-i dehri
1495. Tātārbiñarı dirler idi ol yere geldi
Anda otura oldu diyü velvele Şaldı
1496. Hāqā ki gũzel menzil idi āb u hevāsı
Ter-ṭīb-i dimağ eyler idi neŐv ũ nemāsı
1497. Ser-sebz idi Őāhrāsı anīñ ıṭ‘ a-i cennet
Mevt ile hāyāt anda iderse n’ola ũlfet
1498. Hũrrem idi ol deşt-i Őafā feyz-nũmādan

- Tev' em idi İ̇sā demine luḡf-ı hevādan
1499. Ṭātārbiñarı dirler idi nāmına ammā
Ser-çeşme-i Firdevs idi inşāf ile ḡaḡḡā
1500. Żabṭ olsa idi ol yer eger ehl-i şıḡādan
Aṭalara girmek güç idi semt-i ḡaradan
- [56b]1501. Bir cānibi Kīlī idi Aḡḡirman u Bender
İsmā' il idi bir ṭarafı kāfire mi' ber
1502. Ṭātārbiñarı ortada bir cāy-ı sehim-nāk
Ādem geçemezdi oradan ḡāfil u bī-bāk
1503. Ḥırsız yataḡı menzil-i āşüb-ı ḡıyāmet
Bir gice biñ ādem idemez anda iḡāmet
1504. Bir böyle şafā-gāh idi ammā ḡaṭır-engīz
Hātıf dir idi anda varan ādeme bir ḡız
1505. Boḡdan ile Līh kāfiriniñ ehl-i şeḡāsı
Eylendi kemīn anda gelüp hep süfehāsı
1506. Bir böyle muḡālif yer idi maḡz-ı ḡaṭardan
Sūd idi mücessem n'idelim 'aynı-ı zararadan
1507. Şayyāda şıḡār eyleyecek menzil idi ol

- ‘Ayyāşa şafā eyleyecek maḥfil idi ol
1508. ‘Anḳā perini anda dökerdi güzer itse
Tācir yükini anda sökerdi sefer itse
1509. Ger yaz u eger kış oraya uğrasa tācir
Şiḥhatle çıkarmazdı anı andaki kāfir
1510. Deryā-yı siyāhıñ o maḥall-i ḳurbıdır ancak
Olur Ḳazaḳ ol menzile ol vechile mülḥaḳ
1511. Ammā ki ḳadīm ol yer olınmışdı ‘imāret
Çiftlik meger olmuş imiş özge vilāyet
1512. Tatlu şuyı her nesnesi ḡāyetde firāvān
Mer‘āları yazlıḳları kışlıḳları çendān
1513. Ammā ki mürūr ile olup cāy-ı ḥarābe
İtmiş kemer u tāḳı düşüp rüy-ı turāba
1514. Paşa oturup meşveret itdi o maḥalde
Bir ḳal‘ a yapılsa nic‘ olurdu bu cebelde
1515. Olmaz daḥi bir böyle zamīn ḳal‘ aya enseb
Eflaḳ’a vü Boḡdan’a Ṭuna Nehri’ne aḳreb
- [57a]1516. Bir bunda yapılsa meşelā ḳal‘ a-i muḥkem
Olurdu ucuzluḳ bu ṫaraflarda müselleme

1517. Halkıñ daħi artardı ma‘āşında şafası
Bu kavli münāsib didi cümle ‘uqalası
1518. Qal‘ a burada olsa ehemdir didi ‘āqıl
Ammā ki sefer ehli gelüp olmasa nāzil
1519. Hem ceyš-i Qazaq bunda şulanmak zarar eyler
Hem cinne şeyāñın bu arada haşir eyler
1520. Qal‘ a olıcaq bāri yazılsa aña nūger
Hıfz eyleseler qal‘ a’i bir niçe dilāver
1521. Cem‘ olsa içinde aġavātı neferātı
Uġratmasalar semtine hergiz haşerātı
1522. Billāh ‘aceb menzil olurdı bu fezāda
Olurdı ‘asākir yatağı rüz-ı ġazāda
1523. Bu meşvereti eyleyicek zāhir u pinhān
İskender-i sedd-āver-i dīn Hāzret-i Ken‘ ān
1524. Dāmānımı şoqdı beline eyledi aqdam
Qal‘ ayı binā itmek içün itmedi ārām
1525. Üstād-ı mühendis getürüp eyledi ihsān
Üstād idügin bildi anıñ eyledi iz‘ ān
1526. Ğarq eyledi ni‘ metle didi eyle sözüm ġuş
Ger şehd ü şereng olsa şarāb eyle anı nūş

1527. Bennālar alup yanına üstād-ı hıred-mend
Ol deşti tolaşdı iderek her birine pend
1528. Bir yer ki pend olmuşdı ƙal‘ aya lāyık
Taḥmīn ile gösterdi anı ‘ārif-i fāyık
1529. Aldılar anı hendeseye ehl-i firāset
Ya‘ nī ki mühendis daḥi aşḥāb-ı kiyāset
1530. Ol yerde esās eylediler ƙal‘ aya muḥkem
Zīrā ki temel düşdi yere oldı muşammem
- [57b]1531. Başladı temel inmeye tā ƙa‘ r-ı zemīne
Pāk itdi yesārını anıñ geldi yemīne
1532. Cān ile yapışdı aña üstād-ı dilāver
Sīm aldı zer aldı giyinüp ḥil‘ at-i ifḥār
1533. Hep kendi mālından virüp ırġādına naḫdı
Gerçi bir eşer itdi velī mālını yaḫdı
1534. Cānına anıñ minnet idi maşraf-ı mālı
Tek pādīşeh-i ‘ādile añlatsa bu ḥāli
1535. Zīrā ki anı itdi binā Şeh-i Cihān’a
Maḫbūle geçe tā aña olmaya bahāne

1536. Üstād-ı cihān eyledi bir al' aya ārām
Kim görmedi bir öyle binā şahib-i akām
1537. Burc u bedeni çıkmış idi ar-ı eire
Dervāzesi nūzhet-geh idi alka (e)mire
1538. Müstakem idi afa-i āhen gibi dīvār
Mir'āt-ı afā-güster idi 'aksi nümūdār
1539. Gūyā ki Sikender anı Ye'cūc'e sedd itmiş
Āsaf daı ikmetle gelüp dām u der itmiş
1540. Tıdan dökölüp olsa binā anca olurdu
Süst olsa yine kāfir olur anı bilürdi
1541. Avāle vuūfı olan eylerdi ikāyet
Bu malaata pādiehān itmedi cür'et
1542. ān Bāyezid'in geldügi demlerde bu mülke
Feth eyledi ekdirdi bunu rite-i silke
1543. Geldikde Selīm ān da anı ile itdi
Her nice ki bulduysa oyup ehlice gitdi
1544. Ammā ki Tātār köyleri var idi firāvān
ır pāre köyi cāmi'e vaf eyledi Sulān

1545. Bir nice zamān oldı Һayātıyla taşarruf
Ammā ki sitemden giderek itdi taħallūf
- [58a]1546. Һıfz itmege bu memleketi olmadı imkān
Çoğ diđđat idüp pādişehān bulmadı dermān
1547. Terk eylediler cenneti çün düşdi źarūret
Ādem nice tākāt getirür olsa kūdūret
1548. Düşmen ayağı altıdır olmadı iķāmet
Çoğ sa'y olunup çekdi emek ehl-i kerāmet
1549. Çođ kimse dađı geldi kibār-ı vūzerādan
Çođ kimse heves eyledi geldi ūmerādan
1550. Bir al' a binā itmesine olmadı ādir
İtse dağı Һıfz etmesine olmadı āhir
1551. Zīrā ki ' adū olur idi yapmaya māni'
Yapılsa azađ aña olurdı yine kāmi'
1552. Böyle olıcağ kimse buña itmedi cür'et
Cür'et idicek kimse dağı bulmadı fırsat
1553. al' aya şurū' olsa omazdı anı düşmen
Ceng itmek için bağlar idi biñ yere mekmēn

1554. Olurdu sebeb-i fitne vü āşūba o niyyet
Ġāret olunurdu arada mülk ü ra' iyyet
1555. Ol havf ile olmadı binā ḳal' a-i āhen
Tā itmeye āşūb-ı ḳıyāmet yine düşmen
1556. Bu sözleri gūş eyleyicek Ḥāzret-i Pāşā
Didi bu sözi himmetim itmez baña işgā
1557. İtdi uḳalādan birisi yine naşīḥat
Tehdīd ile endāz ile bir ḳavle ' azīmet
1558. Didi bu zamān beñzemez evvelki zamāna
Şimdi ḳatı çok fitne zuhūr itdi cihāna
1559. Şāhin-i bed- āhīn ki ayağ üzre şeḳāda
Eflāk ile Boğdan'da fesād ehl-i ziyāde
1560. Hep cümle tedārikle gelüp leşker-i küffār
Ḳorlar mı ola murğ-ı hevā burada ḫayyār
- [58b]1561. Taşı nice taş üstüne ḳor bunda bir ādem
Kim fitne ile ḫoḫtoludur vüs' at-i ' ālem
1562. Döndi didi serdār-ı mükerrem güher-i pāk
Bu memleketiñ gibi nedendir diye bī-bāk

1563. Hem kār-ı ma'īšet nicedir eyleye i' lām
Olsa meşelā halkına emniyyet-i eyyām
1564. Didi ki bunuñ hākine ' anber hased eyler
Sīm ekseler altun bitürür biri şad eyler
1565. Hem berresi bir yılda olur hāmīl-i bürre
İki kızılar bulsa çoçı ger iki kerre
1566. Bir kīle tohum kim düşüre hākine dihkân
Elli kīle ğalle bitürür olmasa bühtân
1567. Hep cümle kıyās eyle buña kār u zirā' at
Ammā ki bulunmaz burada cāy-ı ferāgat
1568. Zīrā ki bu reh leşker-i küffāra konağdır
Bunda şulanur ehl-i şekā cāy-ı Kazakdır
1569. Bunda olıcağ kal' a konulmağ gerek ādem
Her ādeme yüz kimse gerek hidmete aqdem
1570. Tā hıfz ideler cümle bilādın bu diyārı
Geçürmeyeler bu tarafa düşmeni bārı
1571. Güş eyleyicek bu sühanı şīr-i şecā' at
Didi birine biñ iderem sa' y u i' ānet

1572. Dārā-yı dehir Ḥazret-i Sulṭān-ı Murād'ın
Devrinde gögün ƙal^c iderem ehl-i fesādın
1573. Didi bu sözi şevƙ ile aldı ele ƙazma
Kimisi didi ƙaz kimisi didi ki ƙazma
1574. Ol bebr-i peleng-efgen-i kühsār-ı celādet
Ol şīr-i şikār -āver-i meydān-ı şehādet
1575. Aşlā sözini diñlemedi kimseniñ anda
Didi size söz düşmeyecek oldu bu fende
- [59a]1576. Ferhād-ı dilāver gibi şaƙ itdi zemīni
Emr eyledi durman diyü fetḥ itdi kimini
1577. Ḥayretle durup nāzır idi ^cāƙıl u dānā
Kim bunda ^caceb seng u kirec nice ola peydā
1578. Taşın eşeri yoƙ kireciñ nāmı bilinmez
Ol yerde kirec pişse nedir hāmı bilinmez
1579. Durmuşlar idi dīde-i ḥirmān ile me'yūs
Vehm ile keşākeşde idi ^cāƙıl-i ma^ckūs
1580. Tā ki yeri şaƙ eyleyen üstād-ı temel-ken
Didi görñiz ma^cden-i sengi oluñ elken

1581. Tevfik-i Hudā virdi bize ma' den-i sengi
İş bitdi varın eylemeñiz beyhūde cengi
1582. Pāşā-yı kerem-piše ki olmuşdı tevekkül
Elṭāf-ı Hudā'ya meger itmişdi tevessül
1583. Ol dīde-i ye's ile baķanlar 'aceb oldu
Bu şādlığa müjde virüp her biri güldi
1584. Pāşā burada eyledi şek yok ki kerāmet
Çok itdi kerāmet bu da bir dürlü 'alāmet
1585. Emr itdi yığıldı orada ma' den-i aḥcār
Köylüye haber oldu ki kaṭ' ideler eṣcār
1586. Yüklendi 'araba dökülüp geldi firāvān
Yığıldı odun dağ gibi oldu nice meydān
1587. Her bir 'araba aldı birer yüzlü ğuruşu
Şād oldu re' āyā sevinüp itdi ḥurūşu
1588. Zīrā ki kazanç eylediler anda ḥuṭabādan
İtmezler idi böyle şafā ribh-i ḥalebden
1589. Yandırdılar anda kireci bī-ḥadd ü pāyān
Şükr eyledi Allah'a o gün Ḥazret-i Ken' ān

1590. Didi ki Hudāyā işimi eylediñ āsān
Esbāb-ı hisāri baña sen eylediñ ihsān
- [59b]1591. Maqbūl-ı Hudā oldu du‘āsı şeh-i dehrin
Kim oldu müyesser bize tertibi bu şehrin
1592. Ammā yine gūş it haber-i ehl-i rivāyet
Kim kavlı-i şahih ile ideler toğrı hikāyet
1593. Edrine’de iken dağı Pāşā-yı kerem-kār
Ol āşaf-ı şafder hūner-ārā-yı cihandār
1594. Tātār-ı bed-ađlāka dūşen tefriķa-i bed
Cem‘iyyet-i ecnās-ı Qazaķ kāfir-i bī- had
1595. Şāhin ile bir yerde iderken dağı pervāz
Lih beglerine dūşmūş idi hayli bed-āvāz
1596. Qorqarlar idi kim gele Şāhin-i bed-āhin
Nehb itmege ol yerleri Tātār ide tā‘ yin
1597. On biñ qadar ādem getürüp bir yere kāfir
Beklerler idi ol yeri tā gelmeye āhir
1598. Ol leşker-i kāfir nice gün gezdi ser-ā-ser
Boğdan’a gelüp ol sınırı eyledi ma‘ şer

1599. Her cānibe başladı teccüsle fesāda
Ġāret idüp öldürdi bulup gāhi fütāde
1600. Her al' a ki müstahfazı az olsa işitdi
al' itmege anı temelinden aña gıtdi
1601. Lih begleriniñ piri Limişgī seg-i dihdār
Serdār imiş ol leşker-i bed-kāra o murdār
1602. Çok al' a arāb eylediler kırdılar ādem
Bozmadılar o cem' i gurūr ile dem-ā-dem
1603. Çok kimse esir eylediler 'avret u oğlan
Hem kelle sürüp eylediler ğāret-i ayvān
1604. Bir gün seheri ğaflet ile uyħuda 'ālem
Āsūde iken geldiler Özü'ye muaddem
1605. Başdılar Özü al' asını duymadı 'asker
aşrada alan her ne ise sürdiler ekşer
- [60a]1606. 'Avretlerini cümle esir itdiler anıñ
ayvānlarını ğāret idüp gıtdiler anıñ
1607. alkup oradan bendere gitmiş idi ğāret
aşrada ne kim bulsa ide nehb u asāret

1608. Bulduğını almış ne ise   avret u oğlan
Sürmüş gözüne düş olanı nātık u Һayvān
1609. Ol ortalıđı ğāret idüp döndi Һabūra
Һabūra girüp   askerini çekdi otura
1610. Oturdu Limiřđi nice gün bekledi fırsat
Kalkup yine semt-i Özi'ye eyledi niyyet
1611. Özi'de meğer şekşeki olmiş idi ma  zül
İbrāhim idi ismi anıñ kendisi ma  lül
1612. Pāřa idi anda otururdu nice müddet
Ma  zül olıcağ geşti ile eyledi hicret
1613. Ammā Һaradan atlarını itdi revāne
Hem ağrırını virdi ki yoğ aña bahāne
1614. Yollarda Limiřđi aña itmişdi kemīn-gāh
Cümlesini sürdi oradan aldı o gümrāh
1615. Һatlı eyledi ādemlerini atların aldı
Altmış Һadar at var idi sürdi bile geldi
1616. Geldikde geçüp reh-güzzer-i nāsa oturdu
Yoldan geçeni cevr ile yanına getürdi

1617. Nehb itmege başladı durup yollara karşı
 Katl itmege başladı varup illere karşı
1618. Ol memleketiñ cümle şığâr ile kibârı
 Pâşâ'ya gelüp eylediler nevhâ vü zârı
1619. Cümlesi Limişgî'den anıñ eyledi şekvâ
 İtdiklerini eylediler Hâzret'e inhâ
1620. Pâşâ oturup kâl'a yapardı çalışurdu
 Tâtârbiñarı bitmege virüp alışurdu
- [60b]1621. Bunlar didiler karşıda düşmen haşr eyler
 Tâtârbiñarın yapduğuna ki hep nazar eyler
1622. Çok kâl'a urup eylediler nehb u hasâret
 Şimdi buraya ister idi belki cesâret
1623. Bir cenge şurû' itmege niyyetleri vardır
 Belki geleler gice bu himmetleri vardır
1624. Bu kâl'a 'i yapmağa komazlar sizi anlar
 Bu deşti neyistân ide gönderle sinânlar
1625. Bir ceng ideler deşt ola sürh-âb ile pür-hûn
 'Âkıl ki bu deşte gele lâbüdd ola Mecnûn

1626. Bu sözleri gūş eyleyicek H̄azret-i Pāşā
Bağmadı bu halkıñ yüzüne zerrece aşlā
1627. Çalışdı gice gündüz idüp Ʒal‘ aya iƷdām
Sa‘ y eyledi tā kim ide ol müşkili itmām
1628. Uc-ı gez-i bennā-yla ölçüldi temāmet
Arşun varıcağ üç yüze olundı işābet
1629. Dīvārımı ol deñlü pehin eyledi pāşā
Kim iki ‘araba çekilür gerçi ki bennā
1630. Bu tarz ile ol hışnı metīn eyledi el-ħağ
Āhen diseler sengine anıñ dağı elyağ
1631. Tā ırmeyicek Ʒal‘ anıñ itmāmına encām
Bağmadı Limiğī’ye bilürken zarar-ı ‘ām
1632. Çün Ʒal‘ a tamām oldı dönüp eyledi tedbīr
Ol yol kesici kāfir için itmedi te’ħīr
1633. Gönderdi ħazīne Özi’ye eyledi şan‘ at
Az ādem ile gönderüp itdi aña ħaylet
1634. Ol ħīle ki erlikde anıñ ħayledir adı
Ardınca kemīn itdi seçüp leşker-i lehdi

1635. Ol önce giden serze 'i bî-ser u pāya
İstedi ʔama' itdi Limişgi o belāya
- [61a]1636. Didiler Özü ʔal' asına geldi ʔazîne
Az ādem ile her biri şormada kemîne
1637. Ayağına geldi bu řikār itme tevařķuf
Şayd eyle ki tā itmeyesin şonra te 'essüf
1638. Güş itdi Limişgi bu sözi oldı revāne
Yanına biraz ' asker alup uydı sekāne
1639. Yetişdi alup önlerini virmedi rāhı
Ceng itdi ʔılıç çekdi hemān ʔırdı sipāhı
1640. Ol ʔal' a-i Özü'ye giden mālı çevirdi
Yüklerini yıçdı orada dengi devirdi
1641. Bozıldı ʔazîne getüren leşker-i bî-tāb
Nehb eylediler her ne bulundu zer ü esbāb
1642. Ol demde kemîn açdı ʔıķup leşker-i nuşret
Şemşir ile küffarı ʔırup virmedi furşat
1643. Bu şan' atı Pāşā-yı mükerrem güher itdi
Gönderdi ʔazîne ' aķabince sefer itdi

1644. Gösterdi biraz dāne velī dām-ı velādır
‘Arz eylediği şehd-i şafā-niṣ-i cefādır
1645. İtmā‘ idüp ol kāfiri itdirdi giriftār
Kırdırdı anıñ ‘askerini eyledi şikār
1646. Dutuldu Limiṣgī ile anda nice ādem
Tā leṣker-i kāfir kırılıp düşdi muḳaddem
1647. Bir cān oradan kendini kurtarmadı aṣlā
Bir baş oradan sālīm olup çıkmadı kat‘ ā
1648. Cümle getürüp kelleler ile dutulanı
‘Arz eylediler Hāzret-i Pāṣā’ya olanı
1649. Özü Pāṣası Şakṣaḳī İbrāhim Pāṣā’niñ
Atları bulındı o gün altında le’imiñ
1650. Evvel ki anın olmuş idi atları ğāret
Bulındı biraz ol ki olınmışdı ḥasāret
- [61b]1651. Bulduklarını eylediler ol yere iḥzār
Bāḳī kalanı eylediler virmege iḳrār
1652. Maḳtül olanıñ kellesini istedi Pāṣā
Tā cem‘ ideler cümlesini ideler inhā

1653. Cem' eylediler cümlesin ol kelleleriñ hep
Kim görse o heybetle dutardı maraz-ı teb
1654. Bu kelleleriñ cümlesini Hâzret-i Pâşâ
Dikdi beden-i ƣal' aya tâ eyledi ihyâ
1655. Virdi beden-i ƣal' aya zînet ser-i küffâr
Güyâ ki Mesîh eyledi ihyâ anı yek-bâr
1656. Ol başlar ile oldu yeñi ƣal' a müzeyyen
Bu zîneti fâl itdi cihân ƣalkı mu' ayyen
1657. Ƙanları revân oldu aƣup rüy-ı ƣişâra
Sürh-âb ile boyandı şanur ehl-i nazâra
1658. Düşmen başını tu' me-i zâğ u zağan itdi
Yeñi yapulan ƣal' aya tarz-ı kühen itdi
1659. Ol deñlü dürüst eyleyicek ƣal' a' i itmâm
Ƙoymadı ƣılıcın ƣınına leşker-i İslâm
1660. A' dâyı ƣırup başlarını dikdi ƣişâra
Ƙanlarını aƣıtdı o gün deşt-i bîñâra
1661. Düşmen ki dilerdi gele men' ide ƣişârı
Kesdirdi orada başını eyledi zârı

1662. A' dāya Ḥudā eyledi Pāşāyı muzaffer
Ḥamd eyledi Allāh'a du' ā itdi mükerrer
1663. Döndi bu sürür ile bakup şūr-ı şişāra
Söyleñ didi nāķış yerine baķdı kibāra
1664. Bu şevķ ile zer dökdi yine eyledi himmet
Bennālara gösterdi kerem itmede miknet
1665. Görseydi o tarz ile olan tarķ-ı bināyı
Yād itmez idi medķ ile ferhād-ı bināyı
- [62a]1666.Şeddādı ḥacil eyler idi pihen-i ḥaşları
Soķrat'a pesend itdürür üstādı o kārı
1667. Āyīne gibi şu' lelenürdi der ü dīvār
Ancaķ felegin ' aksi ol eylerdi be-dīdār
1668. Ol şafḥa-i dīvāra felek ' aksi şıġardı
Şıġduķda felek belki yine ' arş-ı añardı
1669. Yüksekliġi ḥod çıķmış idi çarķ-ı yüşre
Burc ile mümās olmış idi bir ebr-i maṭīre
1670. Ekvān ile hem pāye idi ķulle-i bābı
Mirriḥ anı beklerdi idüp sa' y ü şitābı

1671. El-ķışşıa çalışdı aña serdār-ı zafer-yāb
Diķķat idüp itmāmına cem‘ eyledi esbāb
1672. Olsaydı eger ķal‘ a-i rūyın buña nisbet
Rūyın-ten aña bulmaz ālet-i furřat
1673. Bir mertebe müstaķkem olupdur der ü dīvār
Kim aña eger olsa hücūm-ı küffār
1674. Hedm itmege ķādir mi olurlar anı a‘ dā
Dört köşesine ķulle yapıldı felek-āsā
1675. Dervāzenin anıñ üstünde olup ķulle-i hāmīs
Ucı felek-i [armıha] olsa n’ola lāmīs
1676. Beş ķulle ki her birisi bir çarha berāber
Lāyık mı degildir diseler arķ-ı muzaffer
1677. Ra‘ d ile anıñ oblarını eyleme tanķır
Na‘ ra ile ider dūřmeni bunlar hele naķcır
1678. Dūřmen gelemes ķapusıda olsa eger bāz
Gelseydi aña oplar olur řā‘ iķa-endāz
1679. El-minnetü lillāh ki olup furşat-ı uz mā
Gör oldı ‘ adū tā ki tamām eyledi bennā

1680. A' dāyı helāk eyledi ol kulle bināsı
Kim yoğ idi dünyāda anıñ āb u hevāsı
- [62b]1681. Murğānı hūş-elhān idi tatlu idi ābı
Ġāyetde laṭīf idi hevāsı gibi hābı
1682. Zīrā ki bināsı irişüp māh-ı berī' a
Hem düşdi gelüp vaḳtı işiñ şaff-ı vesī' a
1683. Yā hūr idi eyyām-ı keşākeş ki ırğād
Ol harr-ı temūz olmuş idi her biri ferhād
1684. İşlerler idi leyl ü nehār itmeyüp ārām
Ki germ ü gehī serd ü gehī rāḫat u ālām
1685. Aşlā birini tutmadı teb itmedi lerze
Buhrāna düşüp söylemedi hiç biri herze
1686. Gūyā ki hevāsıyla anıñ 'āfiyet-engīz
Olmazdı dürūğ ol yere disem idi Tebrīz
1687. Firdevs idi ol şahn-ı fezā çeşmesi Kevşer
Anda nefes-i Ḥazret-i 'İsā idi şarşar
1688. Tesnīm idi ol çeşmeleriñ mā-i revānı
Zevk eyler idi nūş idenin rūḫ-ı revānı

1689. Ol kelleleriñ ħumreti ol burc-ı bedende
Gülnâr idi gūyâ şerer-i nâr-ı cihende
1690. Ķanları revân olmuş idi şâĥ-ı bedenden
Gül-berg-i muşĭbet dökülürdi o çemenden
1691. Gül-rĭz idi çeşm-i zafere ĥûn u muĥâlif
Cân virir idi düşmen eger olsa müşâdif
1692. El-ĥaĥ bu ĥaber memlekete velvele şaldı
İĥlĭm-i Fireng'e götüri zelzele şaldı
1693. Beñzi şararup şoldı ' adū eleminden
Meyyit gibi bĭ-cân idi her biri ĥamından
1694. Zĭrâ daĥi ol ĥışnı tamâm itmeden evvel
Düşmen ĥareket itmiş idi leşker-i erzel
1695. Gelmişler idi almaĥ için māl u hazĭne
Yol kesmege girmişler idi genc-i kemĭne
- [63a]1696. Baş virdiler ol yerde ĥazĭne talebinde
Başlar gider elbette defĭne talebinde
1697. Ol ĥal' a tamâm olmadın ol fâli görenler
Aĥvâl-i ' adū n' olacaĥın bildi muĥarrer

1698. Zîrâ ki anîñ bânisi serdâr-ı muzaffer
Pâşâ-yı Murâd Hân-ı Cihân mu‘ti-i kişver
1699. Emr eylemese zîr ü zeber eyler bu cihânı
Dünyâ bulur ol şevketi yoğdur halecânı
1700. İsterse ider bir kulumı ‘âleme sultân
İsterse ider ‘âlemi hem hâk ile yeksân
1701. Emr itmese kim eyler idi kal‘a binâsın
Luğf itmese kim eyler idi medh u şenâsın
1702. Bir yerde binâ eyledi kim cây-ı muhâlif
Taşraya çıkan kimse olur haşma müşâdif
1703. Bir bendesine emr idüp itdi bu kadar kâr
Hem dutdı Limişgî’i bozup leşker-i küffâr
1704. Ol dem ki Limişgî dutulup oldı giriftâr
Kurtuldu bir âdem oradan itmedi peykâr
1705. Biñ hîle ile kendüyi kurtardı belâdan
Cân viridi ki kurtardı tenin dest-i kazâdan
1706. O gün kaçarak mecma-ı küffâra yetişdi
Kibrît idi ol kim kurre-i nâra yetişdi

1707. Naql eyledi aḥvāl-i Limiṣḡī nice oldı
Başlar kesilüp deşt-i ğazā ḥūn ile ıoldı
1708. Bir kimse ḥalāş olmadı hergiz o ğazādan
Yektā dutulup gitdi Limiṣḡī ümerādan
1709. Cümle kesilüp başları oldı yere ğalṡān
Ancak beni kırtardı çeküp zaḥmet-i şeyṡān
1710. Ol daḡı dikildi ki baña merḥamet itdi
Gönderdi size cāniña mel' anet itdi
- [63b]1711. Tā kim bilesiz kelleleri bürc-ı bedende
Tenleri yatur ḡāke düşüp deşt-i deminde
1712. Kıanları revān olmağ ile rūy-ı zemīne
Bitmişdi şakāyık şanasın deşt-i kemīne
1713. Bu sözleri ğuş eyleyicek leşker-i küffār
Her birisi ğüyā dutulup oldı giriftār
1714. Didiler o yerler bize maḡşūş idi evvel
Şayd eyler ideñ anda gezüp 'ālī vü esfel
1715. Tātārbiñarı kal' a yapılmış işidiñ hep
Ġuş eylese arslan dutar anı maraz-ı teb

1716. Kimdir ki gelüp anda yapa al' a-i āhen
Rūyun dai olursa olur ol bize ehven
1717. Ol al' a'i biz itmeyicek hak ile yeksān
Terk eylemez ol kūşeleri Hazret-i Ken' ān
1718. Bu sözi didi beleri hayli azab itdi
Leşker ıkarup taşraya fikr-i ' acerb itdi
1719. Emr eyledi kim bir iki yüz şaya urādan
Getüre ' arabayla ıup halkı urādan
1720. Tözlısuyu'na eyleyeler anı mülāāt
' Asker yürüye her arafı ola iki at
1721. Nışfi gemilerde olalar cümle piyāde
Atlı aradan yürüyeler ya' ni azāda
1722. Bu tarz ile olmuşlar iken deşte revāne
Gör luf-ı ilāhī nic' olur diñle fesāne
1723. Tā ki iki cānibden olup şiyt u şadālar
Vehm oldu muşavver görinüp geldi belālar
1724. Gūş eylediler bu sözi hep āfil u hayrān
Kim ' asker ile itdi size Hazret-i Ken' ān

1725. Bu söz işidildi nice kez oldı mükerrer
Hâtıfdan idi luḡf-ı Hudā oldı muḡarrer
- [64a]1726.Ervāh-ı muḡaddes yüridi kuvvet-i İslām
Hem ‘ālem-i ḡayb eyledi bu nükte’i ilhām
1727. Kim leşker-i küffāra ola velvele peydā
Muḡkem ideler birbirine zelzele peydā
1728. Gūş eyleyicek bu ḡaberi cümlesi şaşdı
Deryā-yı belā cūşa gelüp kelleden aşdı
1729. Kaçdı bu ḡarafdan ki başıldık diyü nāḡāh
ḡavf ile o bir cānibe düşdi iki gümrāh
1730. Hem ol ḡarafıñ kāfiri şındı bu ḡaberden
Birbirini ḡatlı eylediler yem-i teberden
1731. İşte geliyor diyü kaçarlardı ‘asākır
Birbirini kırmaḡa şurū‘ eyledi kāfir
1732. Kayıklar olıdı iki cānibde firāvān
Baturdılar ol sâ‘at o kayıklar yeksān
1733. Tūfān-ı belā oldı kırıldı nice ‘asker
Ġarḡ olmayan ādem yetişüp bulmadı ma‘ber

1734. Birbirini başdı gemiler eyledi tuğyān
Gör neyledi bu ʔāʔifeye devlet-i Kenʔān
1735. Cümlesi helāk oldu anıñ ekşeri māda
Çurtulmadı bir kimse o hāmūn-ı belāda
1736. Serdār olanıñ heybetidir zāhir u pinhān
Aʔ dāyı helāk eyleyicek eylese tuğyān
1737. Gör heybetini Hāzret-i Pāşā-yı kerīmiñ
Aldı o denī vehm ile aʔ dāyı leʔimiñ
1738. Garç-āb-ı fenā eyledi enhār-ı bilāda
Üstine gelen kāfiri atlu vü piyāde
1739. Artuğ dağı göstermedi baş kāfir-i bī-dīn
Bu mağlaṭa kim zāhir olup geldi ḥaber-çīn
1740. Şükr eylediler işidicek luṭf-ı Hūdāʔya
Ḥamd eylediler maşlaḥat-ı kār-ı kazāya
- [64b]1741.Pāşā-yı mücessem güher-i kār-ı aʔ dālet
Didi bu şehiñ devletidir itdi delālet
1742. Kim geldi iki kerre bize leşker-i küffār
Tā kim yıqalar ḳalʔ amızı bir nice bed-kār

1743. Cümlesi helāk oldu kırıldı bu fezāda
‘Askerimiz aldı ğanīmet bu ğazāda
1744. Başları kesildi ideniñ ħal‘ aya niyyet
Ķanları döküldi ideniñ cenge ‘azīmet
1745. Şimden girü düşmende çeken ħabl ile i‘ lām
Ya mālīk olan ‘askere her mīr-i sebük-nām
1746. Ķalkar mı ola leşker alup bī-ħad ü pāyān
Eyler mi ola üstümüze itmege tuġyān
1747. Bu ħal‘ a’i ħal‘ itmege arar mı tedārük
Tātārbiñar’ıñ baħmaġa eyler mi tehālük
1748. İslām’a naşīb olduġunu böyle mekānın
Men‘ itmege ister mi ‘aceb ħātırı anıñ
1749. Bu meşvereti eyler iken Ħazret-i Pāşā
Cāsūs ħaber geldi idüp bildügin inhā
1750. Didi ki işitdim suħan-ı leşker-i küffār
Kim ceng üçüncü nice olur itdiler iħbār
1751. Didiler iki kerre olan üç olur āħir
Ammā ki olunmadı ikisinde de nāşır

1752. Bu meşvereti eyledi begler rü' esādan
Bir yire gelüp söylediler kār-ı fezādan
1753. Kim vardı Limiṣḡī dutulup oldu giriftār
Evvel anı baş itmiş idi leşker-i küffār
1754. Kendüsi esīr oldu velī ḡalmanı ādem
Kim ḡurtula ŧemşīr-i belādan o muḡaddem
1755. Heybetde mehābetde Limiṣḡī gibi ŧīri
Küffār içini yoḡlasıñ olmazdı nazīri
- [65a]1756. Lih beglerine yine ḡālib idi heybeti anıñ
Boḡdan'ı esīr itmiş idi raḡbeti anıñ
1757. Bir böyle begi eylediler beste-i firāk
Hem leşkerini cümle anıñ itdiler ihlāk
1758. İkinci ḡayıḡlarla varan ' asker-i bī-ḡadd
Kim çekmiş idi iki ḡaraf leşker ile medd
1759. Anları mehābetle helāk eyledi nāmı
Küffāra ḡılıç çekmege 'ār itdi ḡulāmı
1760. Bir böyle vezīriñ nic' olur cengi muḡālif
Üstüne varan kimse olur ḡīga muṣādif

1761. Ol leşkeri kim eyledi ğarķ-āb-ı fenāda
Birbirini kırdı birazı atlu piyāde
1762. Şimdi Ğudā'nıñ 'askeri çok ķal'ası muķkem
Ķal' a'ı daķi yapmadın ol tırmadı ebsem
1763. Ol şimdi bizi ķatl ile olmaz mütesellī
Biñ yüzdenden olur ķal' amıza ol müteķallī
1764. Anıñla muķāl oldu ki biz eyleyevüz ceng
Dünyā-yı ider cümlemiziñ dīdesine teng
1765. Ol 'asker-i nuşret ki aña oldu müyesser
Düşünde daķi görmedi iķbāl-i Sikender
1766. Yardımcıdır Allāh aña hem daķi Peyember
Nāşırdır aña ins ü melek Ğaydar u Ķanber
1767. Anıñla bile olmasa ger himmet-i merdān
Çok 'askeri az kimse ider miydi perişān
1768. Ol ķal' a daķi oldu hemān sedd-i Sikender
'Āķil olan olmaz aña şimden girü hem-ber
1769. Kimdir ki ferāğat oluna zāhir u pinhān
Sehv ile añup dimeyeler Ğazret-i Ken' ān

1770. Bir uluna luş eyleyicek Hazret-i Bari
Tevfiķi ider cümle içinde aņa yri
- [65b]1771. ırķ  güne dek eyledi muħkem o hişri
Tevfiķ idicek böyle ider Hazret-i Bari
1772. Yapdı yine bir cmi' -i grr-ı mu' all
Kim aņa nazir olmaz idi Mescid-i Aķs
1773. Bir hn-ı mu' azzam daħi itdi yine el-ħaķ
Beņzerdi anı hn-ı Halil'e disem elyaķ
1774. Her işini Allh oņarır kendisi s' i
İhsn iledir şöhreti maħlķ ise d' i
1775. Ol cmi' -i pkize ķaķan irdi tamma
ılındı namz anda o gün uydı imma
1776. Hem huşbe oķundı aņılup nm-ı şehenşh
Hem hazır idi anda olan leşker-i gh
1777. Oķındı o gün huşbe-i sulşn-ı cihn-bn
Zevķ eyledi anı işidüp Hazret-i Ken' n
1778. Ağladı yere sürdi yüzin didi Hud'ya
Bunca keremi ben uluna eylediņ i' ř

1779. Sulṭān-ı cihān devlet ile ola mu‘ammer
Düşmenleri dāyım olalar ḥār u muḥaḳḳar
1780. Bir yerde idi cümle ‘asākır o du‘āda
Āmin didiler cümle ekābir o ṣenāda
1781. Ġālib olan oldur ki ġazānıñ bu du‘āsı
Maḳbūl-i Ḥudā ola geçe hem bu ricāsı
1782. Ol gün ki du‘ā itmiş idi cümle ‘asākır
Olmışdı icābetle du‘ā ‘arşa müsāfir
1783. Yapdı bu kadar ḳal‘a ile cāmi‘ u hem ḥān
Ta‘cīl ile işletdi anı zāhir u pinhān
1784. Kırx üç güne dek kimdir iden böyle i‘māret
Kendisi de işlerdi bile kān-ı seḥāvet
1785. Luṭf eyler idi işleyene zāhir u pinhān
İnsān olagelmiş ezeli bende-i iḥsān
- [66a]1786. Kim görse du‘ā eyler idi cān u gönülden
Luṭf eyler idi yine gelürdi o dükelden
1787. Bezl eyler idi sīm ü zeri niteki maḳdūr
Bennā ile işlerdi berāber nite müzdūr

1788. Ol gün ki haṭīb ile imām ile mü`ezzīn
Bir yere gelüp oldılar iḥsāna muḥammin
1789. Ol deñlü `aṭā eyledi kim her biri el-ān
Olmışlar ol elṭāf ile şermende-i iḥsān
1790. Bir yere gelüp murteziḳa cümle bulundu
Anlara daḥi lāzım olan nesne kılandı
1791. Her birine in`ām u kerem eyledi bī-ḥadd
Hem daḥi vezāyif virilüp eylediler `add
1792. Pīşīn idi ḥuddāma o gün virdi vezāyif
Hem itdi nevāziş daḥi envā`-ı leṭāyif
1793. Hep kendisiniñ mālı idi eyledi mebzūl
Ḥünkāra zarar eylemegi görmedi ma`ḳūl
1794. Ammā ki şevābın yine ḥünkāra viripdür
Allāh içün itdi anı yekbāre viribdür
1795. Çün maşlaḥatıñ cümlesi itmāma yetişdi
Ḳurbān ile in`ām-ı zer encāma yetişdi
1796. Bir nice ḳulun eyledi iḥsān ile āzād
Hem itdi faḳīr olanıñ aḥvāline imdād

1797. Ol deñlü kerem gösterilüp bezl-i zer itdi
On dāne zeri bir kişiye mā-ħazar itdi
1798. İřsānına memnūni olup ehl-i vilāyet
Didiler ide Ėazret-i Ėaħ saña hidāyet
1799. Tekmīl idüp ol ħal' adan itdikde ferāğat
Mektüb ile geldi bir iki ehl-i vilāyet
1800. Aħkirman içinden berü gelmişdi ol ādem
Kim geldi götürdi bile mektüb-ı muraħħam
- [66b]1801. Yazılmış idi geldi sa' ādetle ħapudan
Taħtına cülūs itdi varup himmet ile Ėan
1802. Şoñra Ėapudan Ėan'ı ħoyup oldu revāne
Ta' cīl ile ħıħdı Kefe'den ħayrı mekāne
1803. Sa'y eyledi İstanbul'a dek eyledi diħħat
Bir yerde ħarār eylemedi řāħib-i himmet
1804. Şāħin işidüp bu ħaberi itdi ħasāret
Girdi Ėazağın aħasına gitdi ferāğat
1805. Taħrīk idüp anda Ėazağı eyledi ifsād
Altmış ol geşti oradan aldı o bi-dād

1806. Çıkdı sefer itdi ferağa itdi i' ānet
Aķkirman'ı itmek diler ol nehb u ĥasāret
1807. Şimdi dōnecek vaķtidir anıñ ĥaber aldık
Aķkirman'a gelūr didiler rahber aldık
1808. Bu tarz ile Pāŝā'ya gelüp itdiler iĥbār
Aĥvāl-i sitem-dīdeleri itdiler izhār
1809. Pāŝā-yı kerīm ol suĥanı eyleyicek gūŝ
İtdi o dem ol baĥr-i ŝecā' at ġađabı ĥūŝ
1810. Emr eyledi kim ' asker-i İslām ola ĥāzır
Aķkirman'a varınca ola cümlesi nāzır
1811. Fermān-ı ĥader ĥudret ile eyledi āheng
Tā her biri āmāde ide lāzıme-i ceng
1812. Devletle sa' ādetle açup ŝuķķa-i aġlām
Her cānibe āheng-i sefer eyledi a' lām
1813. Ol ŝīr-i peleng-efgen-i meydān-ı ŝecā' at
Ol bebr-i ġađab-perver-i kühsār-ı seĥāvet
1814. Esbāb-ı rezm giydi olup tālīb-i a' dā
' Ārz eyledi ' asker çıkarup Ĥazret-i Pāŝā

1815. ‘Askerde ‘alem oldu o serdār-ı muẓaffer
İḥsān u kerem ŧevket u ŧenā ile muŧavver
- [67a]1816.Rüstemleri ḳul eyler idi heybet u ŧāmı
Gerŧaŧb’ı ŧikest eyler idi zūr-ı kemānı
1817. Görseydi eger Zāl-i zer ol bebr-i ğazālī
Yād itmez idi Sām ile sīmurĝ-ı vegāyı
1818. Hızır idi anıñ rehberi İlyās idi pey-rev
Eylerdi zafer pīŧ-i rikābında revā-rev
1819. Virmişdi Hudā ŧān u ŧukūh u ‘azamet hem
Ammā yine dervīŧ idi himmetle müselleḿ
1820. Aḳkirman’a doĝru çekilüp ‘asker-i İslām
Yerden göge āvāz-ı nefīr eyledi iḳdām
1821. Sürnā vü dühül ŧaldı dil-i kūha mehābet
ŧeh ile ger itdi felegi raḥŧ-ı ŧehāmet
1822. Na‘rāya dilāverler olup velvele-endāz
Sekbān ü tūfeng anda olur ŧā‘iḳa-endāz
1823. Āvāze-i āhen süm-i esbān-ı dil-āver
Çāk itdi dil-i deŧti olup kūha ser-āver

1824. Bu cünbiş ü bu heybet u bu şān ile serdār
Aḳkırman'a geldi didi gelsün ḳān-ı düzdār
1825. Düzdār ile geldi o yerin cümle kibārı
‘Arz eylediler cümlesi aḥvāl-i ḥiṣārı
1826. Zevḳ ile şafā-y-ile ḳonup anda oturdı
İkrām u kerem eyledi hep ḥalḳı getürdi
1827. Aḥvāl-i re‘āyāyı şorup didi serencām
Zulm eyleyen ādem var ise eyleñiz i‘lām
1828. Her birine tenbīḥ ile te’kīd ile şordı
Aḥkām-ı şerī‘at ne ise eyledi görđi
1829. El-ḳıṣṣa buyurđı getürün ḥaṣṣ-ı cihangīr
Tā zāḥir ola ketm-i ‘ademden nice tedbīr
1830. Çekdiler o gün altına bir ḥaṣṣ-ı dilāver
Görmemiş idi kimse daḥi ile tekā-ver
- [67b]1831.Devletle sa‘ādetle binüp oldı revāne
Ol ḳal‘a’i seyr eyledi reşk itdi zemāne
1832. Üç yanını hem ṭaşrasını itdi temāşā
Görđi ki anın ḳullesin itmiş felek ifnā

1833. Yıkılmışdı anı berf ile bārān nice müddet
Hāk itmiş idi kulleleriñ saqfını şiddet
1834. Muhtāc idi termīme anıñ cümle hişārı
Serdār-ı kerem-güster aña eyledi yārī
1835. Emr eyledi lāzım olan aḥşābı tamāmet
Hāzır ideler olmaya tā soñra nedāmet
1836. Hem hāzır ola bir nice bennā ile üstād
Her birisi fenninde ola nisbet-i ferhād
1837. Müzdür ile ırğadı daḥi ola firāvān
Ta^ç cıl ile iş işlene fevt olmaya bir ān
1838. Zer dökdi açup kīselerin eyledi i^ç tā
Hep kendisiniñ mālı idi maşrafı ^ç umrā
1839. Bir nice gün üstād aña sa^ç y eyledi himmet
İtmāma yetürdi anı şarf eyledi diḳḳat
1840. Hem anda yigirmi bir idi ḳal^ç a-i vīrān
Saqfını ḥarāb itmiş idi berf ile bārān
1841. Topları açuḳ ḳalmış idi ḥāke berāber
Örtüldi saqıflarla tamām oldu muḳarrer

1842. Cümlesini kıldı ikiden daḥi mücedded
Dīvār u derin itdi anıñ sedd-i müsedded
1843. Bir gün boğaza geldi Qazaq keşti-i bī-ḥad
Lengeri biragup qondı hemān leşker-i bī- ‘ad
1844. Aqqirman’a gönderdi haber almağa cāsūs
Cāsūs haber aldı velī gözledi nāmus
1845. Gördi otağın Ḥazret-i Serdār-ı cihānıñ
Tuğları ki çıqmış felege her biri anıñ
- [68a]1846. Güyā ki felekdir otağı şahn-ı fezāda
Yāḥud felek atlas ola pehn-i semāda
1847. Her bir ‘alemiñ şaqqasın açmışdı kef-i bād
Sīmurğ idi ceng eyler idi bād ile bī-dād
1848. Açmışdı perr ü bālini Sīmurğ-ı zamāne
Yerden göge ejder çeküp olmuşdı revāne
1849. ‘Asker dökülüp qonmış idi çevresin almış
Şahrāları taldurmış idi devresin almış
1850. Leşker sayılup gelmez idi ḥaddi ḥesāba
Olsaydı raqam şıgmaz idi belki kitāba

1851. Bir heybet u bir debdebe vü ğulgüle gördi
Bir şân u şukûh u ‘ azamet velvele gördi
1852. Geldi konağa eyledi bu vaq‘a’i iħbâr
Şaşdı Qazağın ‘ aklı gidüp eyledi idbâr
1853. Ammâ ki kıyâmet idi deryâda telâtum
Eflâke çıkardı şanasın mevc-i terâküm
1854. Bir cânibe er dönmüş idi almağa âbı
Ol erleri almağa yine olmadı tâbı
1855. Almadı şuyı anda bırağdı biraz âdem
Ol gice firâr eyledi şu gelmeden ağdem
1856. Destûr-ı mükerrerem şeref-i şadr-ı vezâret
Göndermiş idi sâhile aşhâb-ı secâ‘at
1857. Sekbânı hişâr üzre nigehbân komuş evvel
Atluyı kafesinde komuş cümle mükemmel
1858. Olmuşdı Qazağ ‘ askerine hayli tedârük
Ammâ n’idelüm kaçmada itdi o tehâlük
1859. Bir yere gelüp ‘ asker ile ehl-i vilâyet
Serdâr-ı mükerrerem oturup oldı hikâyet

1860. Bu al' anıñ itmāmını yād itdiler el-a
İşānını zıkr itmek idi azret'iñ el-a
- [68b]1861.Didi birisi al' a'ı bündür daı böyle
āk ile berāberdir anıñ ullesi Şöyle
1862. Ol daı yapılsaydı idmet ' acerb hizmet olurdu
Ol idmeti sulān-ı cihān belki bilürdi
1863. Bu Őözleri gūŐ eyleyicek azret-i PāŐā
Emr eyledi kim āzır olalar bir nice bennā¹⁴⁰
1864. ' Arz eylediler geldi diyü bir nice üstād
İşān u kerem itdi ki anlar ola dil-Őād
1865. Sīm ü zer alup her birisi Őev ile Őādān
Oldı araf-ı bendere biñ cān ile pūyān
1866. Geldi oraya daı döküldi nice aŐāb
Ol al' a da yapıldı velī evvel olan bāb
1867. Hep ulleleri cümle yıılmıŐdı temāmet
PāŐā anıñ itmāmına dek itdi imāmet
1868. Ol daı tamām oldu gelüp itdiler ibār
Özü'ye azīne getürüp itdiler izār

¹⁴⁰ Lar ibaresi zāid görünmektedir.

1869. Eyledi haz̄ine Özü al' asna irsāl
Hem dai meremmet ideler olmaya ihmāl
1870. Gönderdi haz̄ineyle bile bir nice bennā
Tā eyleyeler anı da Bender gibi iyā
1871. Özü'yi dai eylediler cümle meremmāt
Maşraf dökilüp aña dai oldu mühimmāt
1872. Tātārbiñarı Bender u Akirman u Özü
Ta' mirine şarf eylediler kuvvet-i bāzū
1873. Cümlesi yapıldı yeniden oldu mücedded
ünkāra vire azret-i a 'ömr-i mualled
1874. Bu maşlaatı cümle görüp azret-i Serdār
Cāsūs ile erāfa anı itdiler ibār
1875. Küffāra 'aceb vāhimedden ulgüle düşdi
Eflāk'a vü Boğdan'a bütün zelzele düşdi
- [69a]1876. Alındı es̄ir oldu Limişgī gibi bir beg
Ol zūr ile kāfirde dai yoğ idi bir seg
1877. Hem nice biñ ādem ırılıp düşdi turāba
Başlar kesilüp gelmedi ta' dād u isāba

1878. Zeyn eylediler kelleleri burc-ı ھیşāra
Havf āteşini şaldılar āhir o diyāra
1879. Merdāne çeküp leşkerini Hāzret-i Serdār
Şahrāya çıküp kōndı Sikender gibi der-kār
1880. Her yaña ki tevcih-i mehābet olunurdu
Anda nice āşār-ı ‘alāmet bulunurdu
1881. Küffāra fenā virmiş idi heybet-i cāhı
Kāfirde yürek kalmaduğın eyledi kemāhī
1882. Uykuyu hārām itmiş idi çeşmine küffār
Kim geldi diyü leşker ile Hāzret-i Serdār
1883. Böyle geçüp oturmuş idi deşt-i fezāda
Güşişde idi ‘asker ile ya‘ ni gāzāda
1884. Tā ki der-i ‘ulyā-yı şehensāh-ı cihāndan
Geldi gelesin diyü haber rāh-ı nihāndan
1885. Ma‘ lūm-ı şerīfi olıcağ ma‘ nī-i mektüb
Mazmūnını güş eyledi gördi daği mergüb
1886. Fi’l-hāl oradan eyledi āheng-i ‘azīmet
‘Arz eyledi leşker düzüdüp kuvvet ü miknet

1887. Teftiş u tefahhuş iderek oldu revāne
Tā ʿ adl-i ʿ Ömer neydüğünü gördü zamāne
1888. Her ında ki bir zālīm-i bī-dīn işidirdi
Şīrān-ı dilīrān ile anı getürürdü
1889. Şerʿ ile ne kim lāzım olup itseler itābet
ʿ Aks itmez idi şūret-i daʿ vā nite mir ʾāt
1890. İhķāk-ı haķ eylerdi dutup rāh-ı ʿ adālet
Hem emr-i şehensāha da eylerdi itāʿ at
- [69b]1891. Taķvāsına meftūn idi erbāb-ı kerāmet
Hem zūhd ile meşhūr idi hem dīn u diyānet
1892. Zūnnūn-ı Mısr meclisiniñ sübħa-şümārı
Aşhāb-ı kerem himmetiniñ rātibe-ħārı
1893. İķbāl-i Sikender gibi yüz biñ aña çāker
Çāker aña Sikender u Dārā gibi server
1894. Ol saʿ d cibilli güher-i pāk-i vezāret
Mesʿ ūd-ı saʿ ādet-felek-i necm-i necābet
1895. Manşūr-ı Hudā-dād-ı mużaffer rev-i heycā
Maķbūl-i Şehensāh-ı cihān ğālib-i aʿ dā

1896. Tenhā-rev-i āhen-dil-i düşmen kes-i bî-bāk
Şemşîr-i mü'eyyed yed-i kudret dil-i eflāk
1897. Deryā-yı şecā' at güher-i kân-ı 'adālet
Yenbū' -ı sehāvet şeref-i bezm-i celālet
1898. Düstūr-ı felek-pāye-i sultān-ı mu' azzam
Serdār-ı kazā kudret-i fermānde-i 'ālem
1899. Tātārbiñarıñ sa'y ile çün eyledi tekmîl
Kör eyledi a' dāyı çeküp gözlerine mîl
1900. Ceng itmege a' dā nice kez gözledi fırsat
Yapdırmağa kal' a' i çoğ eyledi himmet
1901. Cem' eylediler bir nice kez leşker-i maḫhūr
Şarf eylediler diḫḫat idüp kuvvet u maḫdūr
1902. Devr eylediler leşker ile gird-i hişārı
Ammā ki iderlerdi irāḫdan bu medārı
1903. Kudretleri ḫaṭ' ā yoğ idi itmege cür'et
Ceng itmek içün olmış idi gerçi bu niyyet
1904. Hem ceng ideler hem yıḫalar sur-ı bîñarı
Yapdırmayalar mā-ḫaşalı anda hişārı

1905. Zīrā ki o küffāra kemīngāh idi evvel
Alurlar idi anda şikārın gelüp erzāl
- [70a]1906.Bozarlar imiş kâfileler anda alup kām
Dimişler aniñçün o yere Altunoluğ nām
1907. Küffārīñ arasında bu söz dārb-ı meşeldir
Tātārbiñarı Altunoluğ olsa maħaldir
1908. Rehzenler o menzilde keserler rāhı
Eyerler o yerlerde ħarāmzāde penāhı
1909. Tüccārīñ o yerde dökülür kanı zemīne
Küffārīñ o yerde çekilür ceysi kemīne
1910. Ol yerde celebler kesilür mālın alurlar
Dervīş-i fenā geçse dutup şālın alurlar
1911. Rehzenleriñ ol yer nice yıl oldı yatağı
Begler oradan kaçdı koyup tūğ u otağı
1912. Ser-menzilidir anda gelür ehl-i şeqāvet
Hep anda bulur birbirin erbāb-ı dālālet
1913. Erbāb-ı dālāl anda ider eylese bayrām
Erbāb-ı fesād anda ider eylese ārām

1914. Olmazlar idi anda hisār olmağa rāzī
Korqarlar idi anda gelüp hüküm ile kādī
1915. Tedricle İslām'a ola menzil ü me'vā
Hifz eyleyeler evvel yeri tā gelmeye a' dā
1916. Kaṭ' ola ayağı oradan ehl-i şeḳānīñ
Bir daḫi yüzün görmeyeler zevk u şafānīñ
1917. Bu mertebeden korqar idi leşker-i küffār
Kim kal' a-i İslām ola ol yerde nigeḫ-dār
1918. Yaptırmamağa itdiler ol kal' a' i iḳdām
Sa'y eylediler itmediler zerrece ārām
1919. Çok kelleler ol yerde kesildi bu hevesden
Uşanmadılar tā ki ramaḳ ḳaldı nefesden
1920. Dört kerre hücüm eylediler münhezim oldu
Ol deñlü vücūdıyla ' adū mün' adim oldu
- [70b]1921. Başları dikildi kesilüp burc-ı hisāra
Güyā ki ḳanādīl idi zeyn oldu mināre
1922. Çalışdılar ol deñlü ki başları kesildi
Uğraşdılar ol deñlü ki ṭaburı basıldı

1923. El çekmediler al' adan ol leker-i bed-hh
T cümle helk olmayıca kfir-i gümrah
1924. Pa-yı eneah-ı cihan Hzret-i Ken' an
Itmm-ı hiar itmede bezl eyledi ihsn
1925. ır üç güne dek eyledi itmmına himmet
Be kulle ile eyledi tekmiline diat
1926. El-ha aa eylerdi teveccüh eh-i 'alem
Yosa bu kadar i idemez say' ile adem
1927. İtmidi du' zıll-i İlh aa taı
Her malahata oldu muvaffa reh-i tevfi
1928. Hep bunca zafer tli' -i Sulan-ı cihndır
er itmege hcet degil ol kendi 'iyndır
1929. Bir memleketi pdiehi 'adil olunca
Dest-i kerem-i himmet ile bzil olunca
1930. Serdrı muzafferdir anı anda giderse
Nırdır eger Hind'e yhud Sind'e giderse
1931. 'Ömrini Hud pdiehi eylesün efzn
A' dsım ahr eyleyp itsn yine mabn

1932. Dāyim ola yardımcı aña ‘avn-i ilāhī
Manşūr u muzaffer ola serdār u sipāhı

1933. Günden güne devletle terakķī ide hūnkār¹⁴¹
Varduğı yeri feth ide dāyim gele serdār

TĀRİH-ŞİNĀSĀN-I ZAMĀN-I ŞA‘B-ENGİZ TAĦĶĪĶ NŪMĀYĀN-I
KELĀM-I HĪKEM-ĀMİZ¹⁴²

1934. Naql eylediler turfa hikāyāt u rivāyet
AĦvāl-i perişān-ı cihān bī-ĥadd u ğāyet

[71a]1935. Tārihi biñ otuz sekiziñ dāhil olunca
Ta‘dād-ı sinin ol seneye vāşıl olunca

1936. Devletle sa‘ādetle şehensāh-ı mu‘azzam
AĦdeñiz’e gönderdi ħapudan-ı mūkerrem

1937. AĦdeñiz’e gıtdikde ħapudan ile ‘asker
Yigirmi ħadırğa seċilüp oldu muĥayyer

1938. Gönderdiler anları daĥi Baĥr-i Siyāha
Kim Sedd-i Sikender olalar cünd-i tebāha

1939. Almışdı Ķazak ol ĥaberi evvel ü āĥir
Kim AĦdeñiz’e gitmiş idi ‘asker-i nāşır

¹⁴¹ Sayfa ortasında “ceng-i derya” (Deniz savaşı) notu var.

¹⁴² Toplumun ahvalini bilen bilge tarihçiler ve hikmetli sözleri tahkik eden mütehassıslar.

1940. Seksen pāre şayķayla çıkup rŭy-ı bihāra
Katlanmadılar faşl-ı şitā rŭz-ı bahāra
1941. Deryāya çıkup her tarafa virdiler āteş
Dŭnyāya fenā virdi Kazaķ oldu keş-ā-keş
1942. Birķaç pāre buğday gemisin aldılar el-ħaķ
Bir nice biñ ādem kırılıp gitdi muħaķķaķ
1943. Halkıñ haremin ğāret idŭp bozdılar ebkār
Çoķ fitne zuhŭr itdi bilen eylemez inkār
1944. Ehliyle ‘ıyāliyle Mŭselmānlar alındı
Kāfırde esİR olduğı aħvāli bilindi
1945. Birķaç gemiyi ğāret idŭp āteşe yakmış
Gerdānına halkıñ resen-i keştİyi daķmış
1946. Korkmamış iki keştİ firār eylemiş ancak
Feryād iderek geldi anıñ her biri el-ħaķ
1947. Mecerŭh u şikeste boğaza zor ile dŭşdi
Başlarına eṯrāf-ı kŭrādan gelen ūşdi
1948. Alındı Kazaķdan ħaber-i fitne-i ‘ālem
Kim sāhil-i deryāda kırıldı nice ādem

1949. Yağmāladılar mālını erbāb-ı kūrānīñ
Hırmenlerine āteş urıldı fuķarānın
- [71b]1950.Dünyā işidüp bu ħaberi oldu perişān
Tuyuldı Qazaq tā'ifesi eyledi tuğyān
1951. Yetdi bu ħaber sem' -i şehensāh-ı cihāna
İz' ān ile gūş eyledi qalmadı bahāne
1952. Deryā-yı qahir cūşa gelüp itdi telātum
Emvāc-ı ğadab başladı qılmağa terāküm
1953. Ol pādişeh-i memleket-ārā-yı mu' azzam
Ĥaķan-ı dehr salţanat-efrūz-ı mūkerrem
1954. Fikr eyledi ye'cūc-ı sitem def' ine çāre
Kim ħıfz ide iķbāl-i Sikender gibi Dārā
1955. Tāyy eyledi endīşe ile kevn ü mekānı
İz' ān ile yād eyledi efrād-ı zamānı
1956. İlhām olunup ħātır-ı derrākine ol ān
Emr eyledi kim ħāzır ola Ĥazret-i Ken' ān
1957. Gönderdi o gün ħaţţ-ı hümāyūn ile iħbār
Kim Ĥazret-i Pāşā olına ħıfz için iħzār

1958. ‘Askerle varup bekleye Deryā-yı Siyāhı
Virmeye boğazdan Qazağa geçmege rāhı
1959. Gūş eyledi çün Hāzret-i Pāşā bu penāhı
Öpdi yüzine sürdi o dem haṭṭ-ı kirāmı
1960. Fermān ile ‘asker düzüdüp oldı revāne
Āvāz-ı dühül virdi fenā gūş-ı cihāna
1961. Devletle sa‘ādetle varup kōndı oturdı
Dāmān-ı hıyām-ı felek-āsāsı götürdi
1962. Her cānibe iḳdām ile dāyim nazar itdi
Düşmen gelicek yerleri dutdı ḥazer itdi
1963. Bir mertebe hıfz eyledi kim murğ-ı hevā-gīr
Geçdi o ḥavāliden olurdu beden-tīr
1964. ‘Ankā güzzer itse perr ü bāli dökülürdi
Ejder ḥareket eylese ḳaddi bükülürdi
- [72a]1965. Deryāda neheng itmez idi rāḥat ile ḥāb
Ṭağlarda peleng eyler idi ḥavf ile pertāb
1966. Beklerdi o sāḥilde durup Hāzret-i Pāşā
Cāsūs ile her cānibi eylerdi temāşā

1967. Bir gün dökülüp geldi biraz keşti şikeste
Kimisi şikeste kimi haste kimi beste
1968. Bunlar o kadırgalar idi diñle hikāyet
On beş idi cümlesi muhakkağ bu rivāyet
1969. Deryā-yı Siyāhı dolaşup bir nice eyyām
Sözebolı'ya geldiler eyyām ile aḥşam
1970. Limana girüp anda karar itdiler el-ḥağ
Yād itmediler düşmeni nāgeh ola mülḥağ
1971. Āsūde olup eylediler dehri ferāmūş
Cāsūs ile almadılar ašlā ḥaber-i gūş
1972. Seksen pāre şayḳayla gelüp leşker-i küffār
Ortaya alup eylediler gūşiş-i bī-kār
1973. On üç pāre keştiyle çıḳup leşker-i İslām
Ḳurtulmağ için eylediler her biri iḳdām
1974. Āḳlıyla başılmağla dutıldı iki keşti
Deryāya düşen kimse gözetdi reh-i deşti
1975. Ḳurtıldı on üç pāre kadırğa o belādan
İkisi şikest oldu Ḳazağ çekdi qaradan

1976. Bir ceng-i 'azîm eylediler anda ki aşlā
Bir böyle muşîbet daħi gūş itmedi dünyā
1977. Geldi bu zemîn keşti firār ile şikeste
İçinde olan halkı cerāhat ile haste
1978. Telhîş ile 'arz oldu şeh-i 'āleme iħbār
Maħzarlar ile eylediler miknete-i izhār
1979. Çün bu haberiñ aşlını duydu şeh-i 'ālem
Taħkîk-i haber itmege şaldı nice ādem
- [72b]1980.Ma' lūm-ı şehensāh-ı cihān oldu bu peygām
Endîşe ile oldu dil-i pākine ilhām
1981. Bir haţt-ı hümâyūn ile gönderdi risālet
Kim Hāzret-i Ken' ān ide buñlara cesāret
1982. Mazmūnı bu 'unvanla olmışdı muţarraz
Mefhūmı bu üslūbla bile olmışdı mu'azzez
1983. Kim sen çıkalı bāb-ı hümâyūn-ı haremnden
Hep eylegeni gūş iderem nuţkı ümemden
1984. Her kanda ki 'azm itdiñ ise leşker-i nuşret
Yād oldu rikābıñda bulup devlet-i furşat

1985. Bu maşlahata daḥi seni eyledim irsāl
Vāşıl olcaḳ ḥaṭṭ-ı şerīfim saña fil-ḥāl
1986. Deryā-yı Siyāh'a sefer eyle 'aceleyle
Gündüz haber alsıñ ḥazer it bekleme leyle
1987. 'Azım ile Qazaḳ üstüne çek cünd-i muzaffer
Qır devlet ü dīn uğruna düşmenini bī-mer
1988. Missori ile Aḥyolı semtlerine 'azm it
Ol memlekete gitdi Qazaḳ yetmege cezm it
1989. Dāyim dilerem Ḥaḳ'dan ola 'avn u hidāyet
Her laḫza saña Ḥazret-i Ḥaḳ ide 'ināyet
1990. Çün ḥatm-i du'ā eyledi sulṭān-ı cihān-bān
İz'ān ile gūş itdi anı Ḥazret-i Ken'ān
1991. Bir laḫza daḥi eylemedi şabr u qarārı
Keştiler ile eyledi deryāya güzārı
1992. Āheng-i ḡazā eyledi kim ḳatlı ide küffār
Hem sell-i süyūf eyledi kim ḳaṭ' ola şerār
1993. Keştileri gūyā ki nühüñ oldu biḫāra
Ya evren-i perrān idi 'azm itdi kenāra

1994. Ya ejder-i dem-keş idi hengām-ı keşākeş
Kim topu tūfeng idi derūnundaki āteş
- [73a]1995. Bu heybet ü bu şevket ü bu şān ile el-ḥaḳ
İster idi dāyim āña ki kāfire mülḥaḳ
1996. On dörd idi ḳadırgalarıñ aşlı muḳarrer
Sekizi yeñiçeri idi ḳalanı begler
1997. Naḳşa beginiñ keştisine şāhib-i devlet
‘İzzetle süvār olmuş idi ‘āzīm-i nuşret
1998. Begzāde idi nāmı ‘Alī şāhib-i keştī
Var idi anıñ fikret ile ‘aşl-ı dūrūsti
1999. Pāşā ile şoḥbet iderek eyledi ülfet
Bir mertebe ülfet ki ola lāzım-ı şoḥbet
2000. Gelmişdi biñ otuz toḳuza sāl-i muḥarrem
Kim evvel-i māh eylediler ‘azmi muşammem
2001. Ay başı idi māh-ı Muḥarrem’de çıķıldı
Ta‘cīl-i sefer düşmen ile vaḳti şıķıldı
2002. Fırşatla boğazdan çıķılup oldu ‘azīmet
Deryāya çıķup gitmek idi gerçi o niyyet

2003. Ğāyetde muĥālif ĥareket eyledi ŧarŧar
Kim keŧt̄ileri gerüye döndürdi mükerrer
2004. İrtesi yine eylediler gitmege raĝbet
Bād oldı muĥālif yine olunmadı furŧat
2005. Vel-ĥāŧılı on üç gün olup bād-ı muĥālif
On beŧde muvāfiĝ il aŧup oldı muŧārif
2006. Devletle sa‘ ādetle çıĝup rüy-ı biĥāra
Gözci ĝodılar gözlediler himmet-i kenāra
2007. Bir gün yürüyüp bir gice olındı müsāfir
İne adasına çekilüp girdi ‘ asākir
2008. Limana girüp baĥre atıldı nice lenger
Āsūde olup anda ĝarār eyledi ‘ asker
2009. Ertesi gün devlet ile ĝıldı ‘ azīmet
Sür‘ atle Sözebolı’ya yetmek idi himmet
- [73b]2010.Sözebolı’ya yetdi o ŧeb girdi limana
Lenger bıraĝup ĝıldı du‘ ā ŧāh-ı cihāna
2011. Sözebolı’da vāsi‘ idi ĝonmaĝa liman
Furŧatla gelüp girdi vezīr-i ŧeh-i devrān

2012. Limanıñ içinde bir ada var idi zāhir
Yapmışdı kilise ol ada içine kāfir
2013. Bir dāne kilīsā-yı mu‘azzam idi muhkem
Kim ‘asker-i İslām aña konmuşdı muqaddem
2014. Bir nice Qazaq şaykaları anda yaturmış
Etrāfi bakup mālını hep anda getürmiş
2015. Qadırgalar anda varıcaq ‘asker-i İslām
[Hātam] taşrada bulup eylemiş iqdām
2016. Kim katl ideler ‘asker-i küffarı serāpā
Qurtulmaya bir kimse Qazaq’da daħi ašlā
2017. Fil-ħāl o kilāsāya girüp cünd-i şeyātin
Muhkem qapusın bağlamış ol qavm-i melā‘in
2018. Ceng eylemiş İslām ile anda nice eyyām
Bir haftayı ceng ile tamām eylemiş itmām
2019. Bir hafta Müselmānlar ile leşker-i küffār
Şām u seher itmişler o yerde nice sükkār
2020. Āħir o kilīsāya zafer bulmamış İslām
Dönmüşler o yerden getürüp şuqqa-i i‘lām

2021. Ol yerde dökülmüş şühedâ rûy-ı türâba
Görmüş ‘ acil ile kefere havf-i ‘ arâba
2022. Ol deyre sa‘ âdetle gelüp şâhib-i devlet
Gördi şühedâ anda yatur eyledi riķkat
2023. Ğasl eyledi bir bir düşürüp kıldı namâzın
Andan yüzünü Hakk’a dutup itdi niyâzın
2024. Defn eyledi cümlesin anıñ eyledi diķkat
Kaşd itdi şevâbına o gün şâhib-i devlet
- [74a]2025. [...]
Emr itdi kilisâyı harâb itdi götürdi
2026. [...] eyledi hâk ile berâber
Kalmadı binâsından eşer baķdı mükerrer
2027. [...] iki pâre ķadırğa ola hâzır
Evvel yürüyüp cânib-i bahre ola nâzır
2028. [...] ola deryâda haber eyleye peydâ
Şâyed ki Kazaķ itmiş ola leşkerin ihfâ
2029. [...] Hâzret-i Pâşâ-yı mükerrerem
Sandâl ile geldi bir iki yaralı âdem

2030. [...] eylerimiş ğâret olunmuş
Ya‘nî ki Misurî’nda ‘aceb hâlet olunmuş
2031. Feryâd u figân eylediler nâle vü zârı
Mecrûh idiler eylediler girye’i kârı
2032. Didiler işit kışşa’i âşüb-ı kıyâmet
Misurî’ya kâfir gelüp itdi bizi ğâret
2033. Dört pâre gemi buğday ile anda bulunduğ
Ol memleketi yakdı Qazağ ğâret olunduğ
2034. [...] sekiz şayka gelüp eyledi ğâret
Erdükdi Misurî’ya çıkup kıldı hasâret
2035. Hep mâlımızı aldı bizim eyledi yağmâ
Qalkmadılar anda oturlar daği ‘amdâ
2036. Bu sözleri gûş eyleyicek Hâzret-i Dâver
Emr eyledi kim qal‘ oluna âhen-i lenger
2037. Bir lahza daği eylemedi şabr u qarârı
Çalındı nefîr eyledi âheng-i güzârı
2038. Tebcîl ile qalkup oradan eyledi âheng
Emr oldı ki hâzır ola leşker olına ceng

2039. [...] olmakla hüveydā
El vermedi bir nice gemi gitmedi ašlā
- [74b]2040.İçinde kürekçi az idi olmadı ¼udret
Deryā çoğ idi işlemedi keštī-i himmet
2041. Yeñiçeriler ¼aldı girü cümlesi bī-tab
Keštīsi fenā idi meger āleti nā-tāb
2042. Bir nice gemi begler ile šāhib-i devlet
Bunları ¼oyup gitdi idi hāyib-i sīret
2043. Misuri'ya ta' cīl ile Pāšā-yı dilāver
Geldikde hāber almış imiş kāfir-i [bed-āver]
2044. Fil-hāl oradan eylemiş āheng-i ¼arārı
Kāfirden o gün buldı tehi baħr u kenārı
2045. Pāšā'yı görenler dökülüp geldi kenāra
Feryād u figān itdiler ammā ki ne çāre
2046. Gitmişdi ¼azaķ tā'ifesi šehr u ¼urādan
Šīven idüp ağlardı gelen kimseye ¼urādan
2047. Ol deñlü giriv eyledi erbāb-ı vilāyet
Kim Hāzret-i Pāšā'ya bükā itdi sirāyet

2048. atlanmadı ol keştilere eyledi idām
Üç pāre adırġa var idi eyledi itmām
2049. Kendisi ile üç gemi oldu bile hāzır
Artık [...]
2050. Düşdi azaġın ardına sa'y eyledi vāfir
[Tiz yerden] haber aldı firār eyledi [āhir]
2051. Yād eyledi Allāh'ı dutup rāh-ı tevekkül
Havf itmedi kāfirden idüp Ha'a [tevessül]
2052. Üç pāre adırġayla hemān eyledi sür' at
Küffār-ı bed-endişe yetişmek idi niyyet
2053. Varna'ya yakın geldiġi dem Hāzret-i Pāřā
Nāgeh azaġın şayaları oldu [süvār-pā]
2054. Gördükde aza şayasını řāhib-i devlet
şabr itmedi [artık yürüyüp] eyledi himmet
- [75a]2055.[...] [hücüm] eyledi [...]
[...] hücüm ide segāna
2056. [Üç pāre] adırġa yürüyüp oldu berāber
Seyr eyledi kāfir didi üçdür bu muarrer

2057. Üç pâre kıadırğāyi Őikār eylemez āhir
Bunları Őikār eyleyelim ğayrısı ğāzır
2058. [El vermeyicek] birbirine leşker-i küffār
Sancaqlarını dikdi o dem fırqa-i eŐrār
2059. [...] [varup] eylediler cenge ‘azīmet
İsterler idi göstereler rüy-ı hezīmet
2060. [PīŐvā-yı] dilāver esedullāh-ı zamāne
Gördi ki gelür kāfiri kıalmadı bahāne
2061. [...] [iri] toplar atıla kāfire bī-bāk
Őaykıalarını eyleye funduğ doğunup çāk
2062. [...] [idi] Őaykıa deñize fevkı berāber
Yüksek idi kıadırğa aña olmadı der-ber
2063. [Atdıqları] [funduğ doğunup] itmedi kārı
Fehm eyledi kāfir yürüyüp itdi ğüzārı
2064. [...] [ki] atarlardı aşardı üzerinden
Őaykıaya doğunmazdı geçerdi nazārından
2065. [Kıazak anı] eyle ğöricek [kııldı] hücümü
Bir yere gelüp cenge Őurū‘ itdi ğumümü

2066. [Ammā] kimisin bildiler ‘ünvān-ı şerefden
Üstine gelüp yürüdiler cümle tarafından
2067. [Her bir] tarafın aldı sekiz şayka muqaddem
Baş gösteremezdi atılan fundığa ādem
2068. [...] atla Pāşā-yı dilāver
Girmeye qadırğaya Qazaq ceng ide ‘ asker
2069. [...] t̄ir u kemān üstine muhkem
Darb eyler idi t̄ir ile küffār [ölür] hem
- [75b]2070. Bir mertebe oldu ki t̄ufeng itmedi kārı
[...] eline Qazaq [cāy-ı gūzārı]
2071. Girmekle gemi altına düşmen ‘ aceb oldu
T̄ufeng ile urmaq Qazağı çün lu‘ b oldu
2072. Pāşā-yı şecā‘ at-güher-i qulzüm-ı qahhār
Emr itdi ki leşker dögüşe t̄ir ile tekrār
2073. T̄ufeng dutup t̄ir ile şemşir ile ‘ asker
Ceng eylediler her yañadan cümlesi yek-ser
2074. Şemşir ile ol gün çalışup Hāzret-i Pāşā
Küffārı helāk eyler idi şir-i sebük-pā

2075. Destinde kılıç eyler idi düşmeni tedmîr
Mirriḥe o gün gâlib itdi çaldığı şemşîr
2076. Güyâ ki neheng idi çıkup baḥr-i belâdan
A' dâyı dü nîm eyler idi [çâl-i] fenâdan
2077. Ya ejder-i dem-keş idi ya şîr-i ney-istân
Ya bebr-i [mezîr] efken ü yâ âteş-i esbân
2078. Küffârı dökerdi kılıcı baḥr-i siyâha
Ḥâşâk idi güyâ dökülen külli miyâha
2079. Taş ile ururdu Ḳazağı leşker-i İslâm
Kâfirden atarlardı tüfeng oldu çün aḥşam
2080. Bir daḥi bezm eyledi Pâşâ-yı mükerrem
Küffâr ile oldu o maḥal ceng-i mu' azzam
2081. Dayanmadı kâfir oradan kıldı firârı
Perḥâş iderek gözlediler semt-i kenârı
2082. Ğâyetde ḥafîf idi görüldi leb-i deryâ
Olmadı ḳadırğa orada ğâlib-i a' dâ
2083. Ardını ırâḳdan gözedüp kıldı ' ubûrı
Ḥıfz eylediler her tarafı leşker-i sûrî

2084. Kāfir [...] dutup oldu revāne
Deryādan ine Hāzret-i Pāšā-yı yegāne
- [76a]2085. İrişdi şeb-i tîre-dilün zıllı sipāhı
Az kaldı ki deryāda ola keştî tebāhı
2086. [...] [lar] idi şayķalarıñ nām u nişānı
İtmişdi felek baħre o şeb mihr-i cihānı
2087. Şayķalarıñ ardınca ırakdan sefer oldu
Her cānibi sedd eylediler pür hāzer oldu
2088. [...] olup esmek ile bād-ı muhālif
Olunmadı şayķalara ol gece muşādif
2089. [...] göz görmeden olmuşdı müberrā
Kırş-ı kameri eylemedi nūrı mücellā
2090. [Süratle] o şeb şayķalarıñ cümlesi hem-vār
Kadırgaları girü koyup oldu sebük-bār
2091. [...] ilerü yürüyüp kıldı firārı
Ardınca kadirğalar anıñ itdi güzārı
2092. [Tā şubħ olıcaķ] eylediler şarf-ı hamiyyet
Kāfirde tamām olmuş idi mekr-i meziyyet

2093. [...] deryāda bakup görmedi Pāşā
Emr itdi direkden ideler bahri temāşā
2094. [...] bir kimseye muḳaddem
Her cānibi seyr eyledi yüksekden o muḳkem
2095. [Kazağın] şayḳasını ḥā'ib u ḥāsir
Durmaz kaçar eṭrāfına olmaz daḥi nāzır
2096. [...] Hāzret-i Pāşā-ya ol ādem
Didi yetişñ leşker-i küffāra muḳaddem
2097. [...] aña eyledi iḥsān
Emr eyledi mellāḥa ki keştī ola pūyān
2098. Fi'l-ḥal açılup keştīleriñ yelkeni ol dem
Pāşā yürüdi devletle cümleden aḳdem
2099. [...] şayḳalara [...] [oldı] mülāḳī
Gördükde Kazaḳ leşkeri telḥ [oldı] mezāḳı
- [76b]2100. Gāyetde zebūn olmışdı leşker-i küffār
Ḥatmānları ḳatlı olmuş idi evvel-i peykār
2101. Ceng itmege ṭāḳatları olmadı mükerrer
Her birisi bir cānibe yüz döndi muḳarrer

2102. Ardınca hüçüm eyledi Pāşā-yı civān-baht
Didi yetişiñ düşmene ya taht ola yā baht
2103. Üç pāre қadırғayla tamām eyledi āheng
Kendisi muқaddem yetişüp eylediler ceng
2104. Aldı iki şayқа yetişüp şāhib-i devlet
İkisine daһi iki [tek] itdi civan-mert
2105. Dört pāre Қazaқ şayқasını aldılar ol dem
İkisini begler ikisin dāver-i ekrem
2106. Pāşā ile üç pāre idi keştī-i nuşret
Kalmışdı қаланlar girüye bulmadı furşat
2107. Dört pāre Қazaқ şayқası қılmışdı firānı
Dördini dutulmuş göriceк қалmadı yārī
2108. Cümlesi sekiz şayқа idi zālīm ü hūnhār
Dört pāresi evvel yiticeк oldı giriftār
2109. Bir ceng-i ‘ azīm itdi o gün Hāzret-i Pāşā
Kim қan ile dolmuşdı serāpā dil-i deryā
2110. Başlar kesilüp mevc-i baһir ile gezerdi
Başқа el ayaқ başқа beden yemde yüzerdi

2111. Dört şayka firār eyledi ol ceng olunurken
Kendilerini şakladılar gün ʔolunurken

2112. Pāşā-yı mükerrerem o gice kıldı ‘ azīmet
Anlara daḥi itmek idi şıdķ ile niyyet

2113. Vel-ḥāşılı sür‘ atle çatup oldu mülākī
Üç pāre ʔadırğayla ʔalanlar hele bākī

2114. Emr eyledi kim eylediler ʔoplara āteş
Düşdi dil-i küffāra o ḥavf ile keşākeş

[77a] MİNYATÜRLÜ SAYFA

[77b]2115.Deryā yüzünü eylediler ḥūn ile rengīn
Küffāra o gün virdi fenā leşker-i pür-kīn

2116. Ortada ʔalup keştī-i Pāşā-yı dilāver
Aşlā yetişüp olmadı begler aña yāver

2117. Geh tīr ile geh seng ile ceng eyledi Pāşā
Küffār-ı bed-āyīne göz açdırmadı aşlā

2118. ʔop altına girmişdi gelüp şayķalar el-ḥaķ
Olmazdı anıñçün atılan ʔop aña mülḥaķ

2119. Şarıldı ʔadırğaya çatup leşker-i küffār
Zor eylediler kim çıķalar keştīye yek bār

2120. Şemşîr ile ceng eylediler leşker-i İslâm
Deryāya döküldi nice biñ kāfir-i bed-nām
2121. Başlar kesilüp buldı fenā cünd-i şeyātîñ
Eylerdi feleklerde melekler aña taḥşîñ
2122. Deryāda şenāverlik iderken nice kāfir
Şayd eyler idi gördüğini leşker-i nāşır
2123. Ekşer tütulanlar çekilüp bend-i belāya
Ġarḳ oldu kimisi dökilüp baḥr-i fenāya
2124. Gūyā ki neheng olmış idi keşti-i nuşret
Kim şayḳaları tu‘ me idüp virmedi fırsat
2125. Eṭrāfına āteş saçup eylerdi ğurun-biş
Her cānibe kim eylese ejder gibi cünbiş
2126. Eylerdi alup şayḳaları altına nābūd
Bir yerde iki şayḳa gelüp olmadı mevcūd
2127. Қаçмақ idi niyyetleri olmadı müyesser
Ceng āteşi vardıkça ‘ alevlendi mükerrer
2128. Māhî gibi deryāya düşen oldu giriftār
Ġarḳ-āb-ı fenā oldu o gün leşker-i küffār

2129. Āheng-i firār itdi alan cünd-i Şikeste
Elbette zam-dār idi her birisi aste
- [78a]2130.Ardınca tūfeng itdi aa  asker-i nuŐret
Kāfir [...] āŐār-ı hezīmet
2131. Bir āre firār eyledi ol kāfir-i bī-dīn
Gördü ki firār eylemek [...]
2132. Birbiri ile meşverete ıldılar āgāz
Bizler ouz anlar bize nisbet idiler az
2133. Fi'l-āl oradan girü dönüp eylediler ceng
Bir mertebe kim eylediler  ālemi dil-teng
2134. Fehm eyledi ol cünbiŐi PāŐā-yı mūkerrem
Emr eyledi tūfeng atıla cümleden adem
2135. Küffār ise döndi o arafdan  alem adı
Ceng itmek iün her yerini ignedi gedi
2136. [...] tūfeng aldı atılmadan o sā at
PāŐā gemisin aldılar ortaya tamāmet
2137. Ol iki adıraya Şarıldı iki keŐtī
Şemşir ile  arz eylediler Őan at-ı küŐtī

2138. Taş [...] tîr ile ceng eyledi ‘ asker
Zirâ ki Kazak girdi tûfeng altına yek-ser
2139. [...] ceng olunup ğayret olundu
Ağşama dek ol gün dögüşüp diğkat olındı
2140. Ğayret kuşağın muhkem idüp şâhib-i devlet
Aldı iki şayka Kazığa virmedi fırsat
2141. Himmet idüp ol iki kadirğa dağı ol ân
Aldılar iki şayka Hudâ eyledi âsan
2142. Cümlesi sekiz şayka idi keşti-i küffâr
İçinde Kazaklar dutulup oldu giriftâr
2143. Kimisi dağı tu‘ me-i tiğ u teber oldu
[...] olandan dağı artuğ teber oldu
2144. Üç pâre kadirğaya [yetup] kâfire Pâşâ
Havf eyleyüp cümlesini eyledi fenâ
- [78b]2145. Cem‘ itdi giriftâr olanı dâver-i ‘âdil
Bir yere götürdi ki sü’al eyleye sâ’il
2146. Didi ne kadar var idi her şaykada âdem
Söyleñ haberiñ toğrusunu def‘ ola şübhem

2147. Hatmanlarınıñ biri cevāb eyledi hāzır
Pāşā-yı dilāver daħi oldu aña nāzır
2148. Didi ki iki şayқа da yüz kırқ idi küffār
Her birisi ceng itmede māhir idi her-bār
2149. Bu fırsatı Hāķ virdi saña eylediñ iķdām
Hem sende zuhūr itdi bugün kuvvet-i İslām
2150. Gūş eyleyicek Hāzret-i Pāşā bu kelāmı
Şükr eyledi Allah’a alup devlet-i kāmı
2151. Ol şayқalar içinde biraz ‘avret u oğlan
Kāfirde esīr olmış idi cümle Müselmān
2152. On onbeş olurdı çıkarup Hāzret-i Pāşā
Anları қadırғaya alup eyledi ihyā
2153. Şayқaları bend eyledi bir birine muħkem
Emr itdi yedekle çekile cümleden aқdem
2154. Kırқ elli Қazaқ daħi esīr eyledi anda
Anları da zencīr ile çekdi bile bende
2155. Bu hāli görüp eylediler secde-i şükri
Pāşā’ya du‘ā eylediler Allah’a zıkrı

2156. Hem pâdişeh eylediler nice du‘âlar
Kim çekmiş idi her birisi cevri u cefâlar
2157. Bunları alup Hâzret-i Pâşâ-yı mükerrerem
‘Azim eylemegi eyledi hâtırdâ muşammem
2158. Emri itdi ki begler geleler oluna ‘avdet
Çün Hâzret-i Hâk virdi o gün devlet-i fırsat
2159. Devletle sa‘âdetle oradan sefer itdi
Deryâyâ yakın bir yere râğbet ile yetdi
- [79a]2160. İsterdi bıraktığı kadırgaları bulmağ
Bir yere gelüp anlar ile niyyetim olmağ
2161. Deryâda haber aldı meger anda yaturmuş
Eyyâm ile anları felek anda götürmüş
2162. Fi’l-hâl oradan Varna’ya kalkup güzer itdi
El-kışşa yetüp Varna’ya dinle neler itdi
2163. Toplar atılup eylediler Varna’da iqbâl
Seyr eylediler şaykaları kâfir-i pâ-mâl
2164. [Şenlikler] idüp sâhile indi zen ü merdân
Kâdî-i şehr geldi ekâbir ile a‘yân

2165. Emr eyledi Pāşā-yı kerem-güster-i ‘ādil
Ol ‘avret u oğlan oluna anda muķābil
2166. Zīrā ki Qazaķ anları itmişdi giriftār
Qurtarmış idi Hāzret-i Pāşā-yı cihān-dār
2167. Cümlesin anıñ eylediler ol yere hāzır
Halk oldılar aḥvāl-i perişānına nāzır
2168. Cümlesini giydirdi o gün Hāzret-i Pāşā
Her birisini eyledi iḥsān ile iḥyā
2169. Hārçlıklarını cümlesiniñ eyledi teslīm
Qāḍiya sıfāriş kıluv itdi nice tekrīm
2170. Kim yerlü yerine ideler anları irsāl
Hārçlıkları virilmemiş idi olmaya ihmāl
2171. Ol maşlahatıñ kaydını gördi sefer itdi
Devletle sa‘ādetle boğazdan güz̄er itdi
2172. ‘Arz eyledi hünkāra gelüp fetḥ u fütūhı
Gösterdi o gün mertebe-i mu‘ciz-i Nūḥ’ı
2173. Şenlikler ile geldi girüp şehr-i ‘azīme
Kendisini ‘arz eyledi hünkārı kerīme

2174. Hünkâra du'â eyledi giydi nice hil'at
Akrân arasında bu kadar olmaya rif'at

[79b]2175. Bu fetih pesend eylediler her gören âdem
Erlıklar ile oldu cihân içre müsellemler

2176. Dâyim dilerem eyleye Hâk anı muzaffer
Sultân-ı Cihânîñ ola ihsânı mükerrer

2177. Bu kıssa-i pür-hişşe tamâm oldu Tulu'î
Nazm eylediñ ahvâli bulup semt-i vuqu'î

2178. İtnâb-ı kelâm eyleme kim vaqt-i du'âdır
Sultân-ı cihân-bâna şenâ eyle sezâdır

2179. Dâyim ola devletle sa'âdetle mükerrer
Düşmenleri maqhûr ola ahbâbı müsellemler

SONUÇ

17. yüzyılda yaşamış olan Tulû'î 'nin *Paşa-nâme*'si hakkında yaptığımız metin incelemesinde bazı sonuçlara ulaştık. Ortaya çıkan bu bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

Üzerinde çalıştığımız *Paşa-nâme*'nin müellifi Tulû'î hakkında sınırlı bilgilere sahibiz. Tulû'î 'nin asıl adının ne olduğu, nereli olduğu, nerede doğup nerede öldüğü hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Şair hakkındaki bilgilerimiz eserlerinden hareketle yaptığımız çıkarımlardır.

Tulû'î 17. yüzyıl şairidir. Bunu IV. Murad hakkında verdiği bilgilerden, dönemin paşalarından Kenan Paşa ile münasebetinden ve eserinde anlattığı hadiselerden anlıyoruz.

Paşa-nâme'nin müellifi Tulû'î ile 16. yüzyıl şairlerinden Kalkandelenli İbrahim Tulû'î'yi karıştırmamak gerekir. Aynı mahlası kullanan bir diğer şair Kalkandelenli İbrahim Tulû'î 'dir. *Paşa-nâme*'nin müellifi Tulû'î hakkında şu'ara tezkirelerinde bilgi bulunmazken, Kalkandelenli İbrahim Tulû'î hakkında bazı bilgiler mevcuttur. Buna göre *Paşa-nâmen*'nin müellifi 17. yüzyıl şairidir. Kalkandelenli İbrahim Tulû'î ise 16. yüzyıl şairidir.

Önceki araştırmalarda hikayesi anlatılan Kenan Paşa'nın Sarı / Topal / Uzun lakaplarıyla anılan Kenan Paşa olduğu belirtilmiştir. Fakat eserde anlatılan Kenan Paşa IV. Murad döneminde vezarette bulunan Gürcü ve Koca lakaplı Kenan Paşa'dır. Hayat hikayesiyle benzeşen Sarı / Topal / Uzun lakaplı Kenan Paşa değildir.

Müellifimiz Tulû'î'nin bilinen üç eseri vardır: Bunlardan biri çalışmamızın konusu olan *Paşa-nâme* isimli mesnevîsidir. Diğerleri ise, "*Rahşiyye*" ve "*Pesendîde-nâme*" isimli kasideleridir.

Çalışmamızın temelini teşkil eden *Paşa-nâme* IV. Murad'ın Paşalarından Kenan Paşa'nın Rumeli ve Karadeniz'de eşkıya ile yaptığı mücadeleleri konu edinen bir mesnevîdir. Bu bakımdan savaş konulu bir mesnevî olduğu için gazavât-nâme türünde kaleme alınmıştır. Eserin elde bulunan tek yazma nüshası İngiltere Milli

Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde “Sloane 3584” numara ile kayıtlıdır. Eser hakkında daha önceden yapılan çalışmalarda eserin 2090 beyitten oluştuğu belirtilmiş olsa da eser aslında 2179 beyitten oluşur. Eserin farklı yerlerinde beş adet minyatür bulunmaktadır.

Paşa-nâme 17. yüzyılın dil özelliklerine sahiptir. Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğu, cümle düzeni ve sanat anlayışı ile Sebk-i Hindî üslûbunun özelliklerini yansıtmaktadır.

İncelediğimiz eser mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Eserde başka bir nazım şekli ile şiir yazılmamıştır. Eser aruz ölçüsünün Hezeç bahrinin “mef’ûlü / mefâ’îlü / mefâ’îlü / fa’ûlün” kalıbı ile yazılmıştır.

İncelediğimiz eserin esas yazılış amacı Rumeli ve Karadeniz’de yaşanan tarihî olayların edebî bir üslupla kayıt altına alınmasıdır. Bu açıdan eseri anlamak için tarih bilgisine, konu edilen tarihî olayları anlamak için de incelediğimiz esere müracaat edilmelidir.

Sonuç olarak gazavât-nâmelerin alt kolu olan *Paşa-nâme* türünde kaleme alınan eser, 17. yüzyılda yaşanan tarihî hadiseleri edebî bir üslup ve şekil ile anlatmıştır. Bir şairin kaleminden ve idarenin gözünden hadiselerin yansıtılması; idarede yaşanan problemler ve çözüm yolları hakkında bilgi verilmesi; Rumeli ve Karadeniz coğrafyasında yaşayan toplulukların özelliklerinin belirtilmesi açısından hem tarih bilimine hem de edebiyat sanatına kaynaklık eden bir özellik göstermektedir. Çalışmamız Türk-İslam Edebiyatı alanında ve Osmanlı tarihi hakkında araştırma yapanlara faydalı olacak, önemli bilgiler sunacaktır.

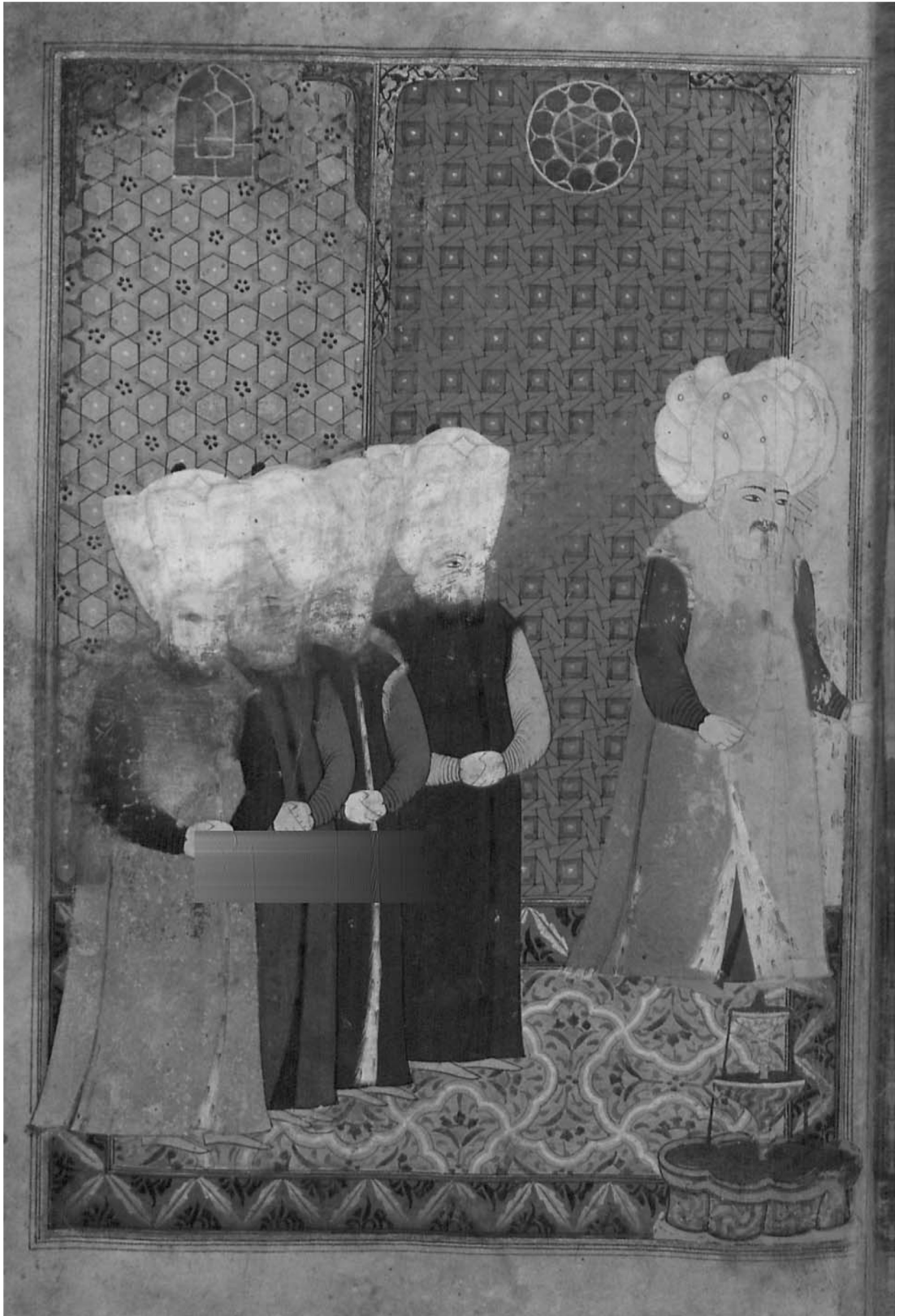
EKLER



حمدیدیم التمه که آغاز سخن در
 مر سوزده اولور نام خدا اول غای
 یاد ایسه اللهی سخنور اولان اول
 نظم اهلک اول سخن حید خلد
 اول ناره منال چمن گلشن افلاک
 اول یک سوار شنه تنهار و صبح
 اسایش جان دل مستی صبا
 اول منظر آیات خدا ناطق قرآن
 اول علت صوری معنی معقول
 ناید عروص نزار الحیات اهلین
 اول مرسل سخن که نخبی کلید مرسل

حمایک اهل نخبه رسم کنند
 سخن خستی نام خدا در ایرین عجب
 اوج سخن اولم انک پایه اهل
 نایده رسولینه سلام آینه نزار
 قدینه مناسپ بد رنگ خلعت لولا
 منساب شبستان فلک کو بر صبح
 در یای کرم ابر سخا کان سخاست
 هم منظر سپهر کلام حق سخا
 داننده معلوم شناسپند مجهول
 اولی کتاب اول سوره مؤز خلد
 دنبا تقیوت سپهر فلک تا اول





درگاه فلک پائیند قبله شاه
سنگان معظم اوقسنور بر و جوده
یعنی شبه جم پاید از دغان معظم
مهر فلک سلطنت ملک محله
عدلیه جهان کجاست می تا ز بر بند
شاه ایتدی طلوعی محمدانی شاهی

خاک در می تاج شمشیر
شاهان آگه انباز از لاله زار
خونخا جها کمیر
شاهان جهان آگه مقادیر
شاخ اهل امان لی پروردگار
جو همیشه انکین جانده در کس

مصنف این کتاب در حق خود کف مید این یکد

انعام ایله تور تار دمی انی ناز شردن
فقر آتیشه بایشن آیکین جان خرنی
کم نام ایدی بیغوله سیانده زدن
قطع ایله می نخل شیمی نجه قهر می

اول طبع در بار زنی لوب
صو سپدی او جانده گوش آتدی
مشهور جهان آتدی الوب
پاک ایله می خاشاک جوادن کل

منح شوره و رانی تمام ایله همیش

تا لایف کجا یک سپین ایده لخب

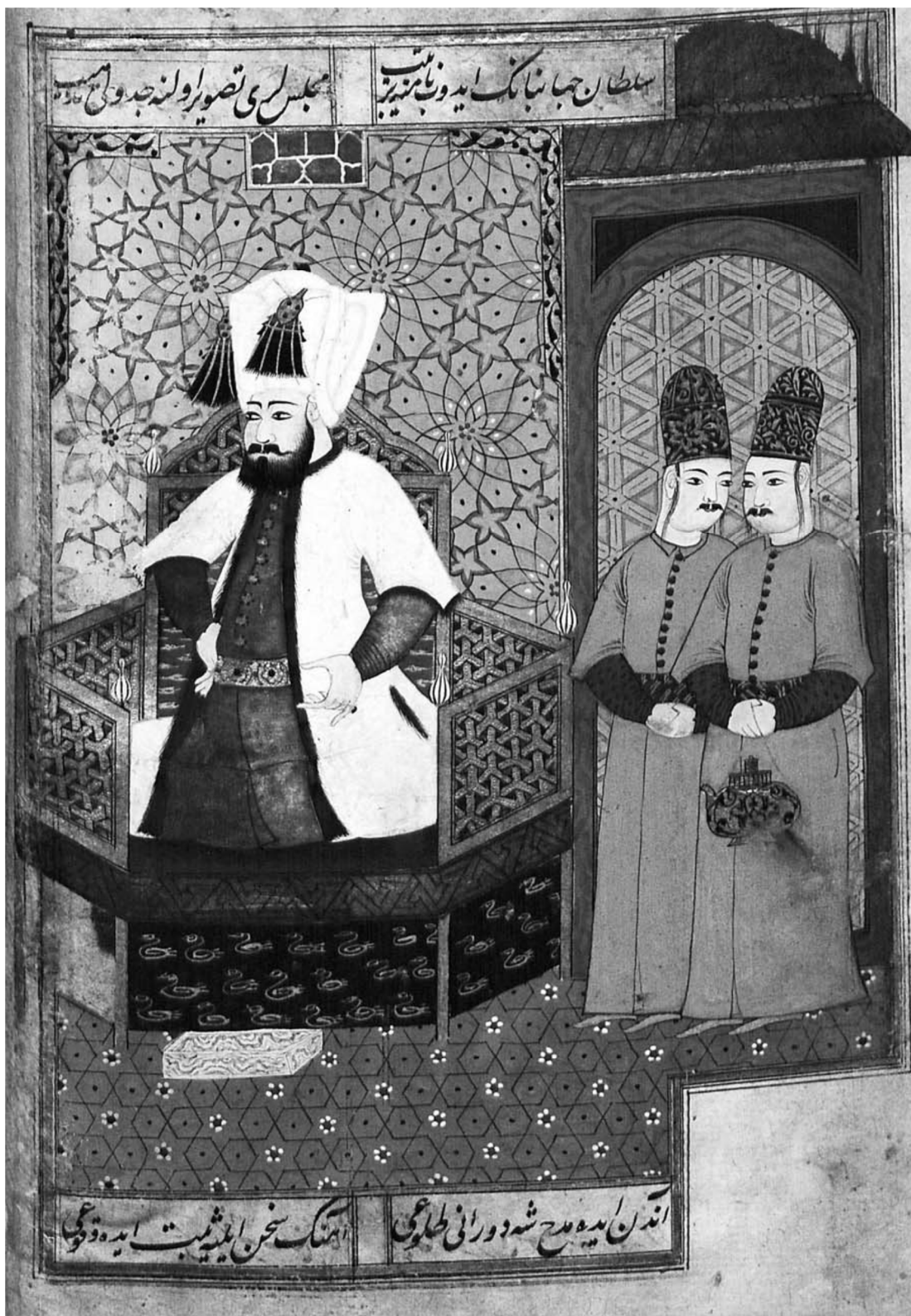
سبب تالیف کتاب

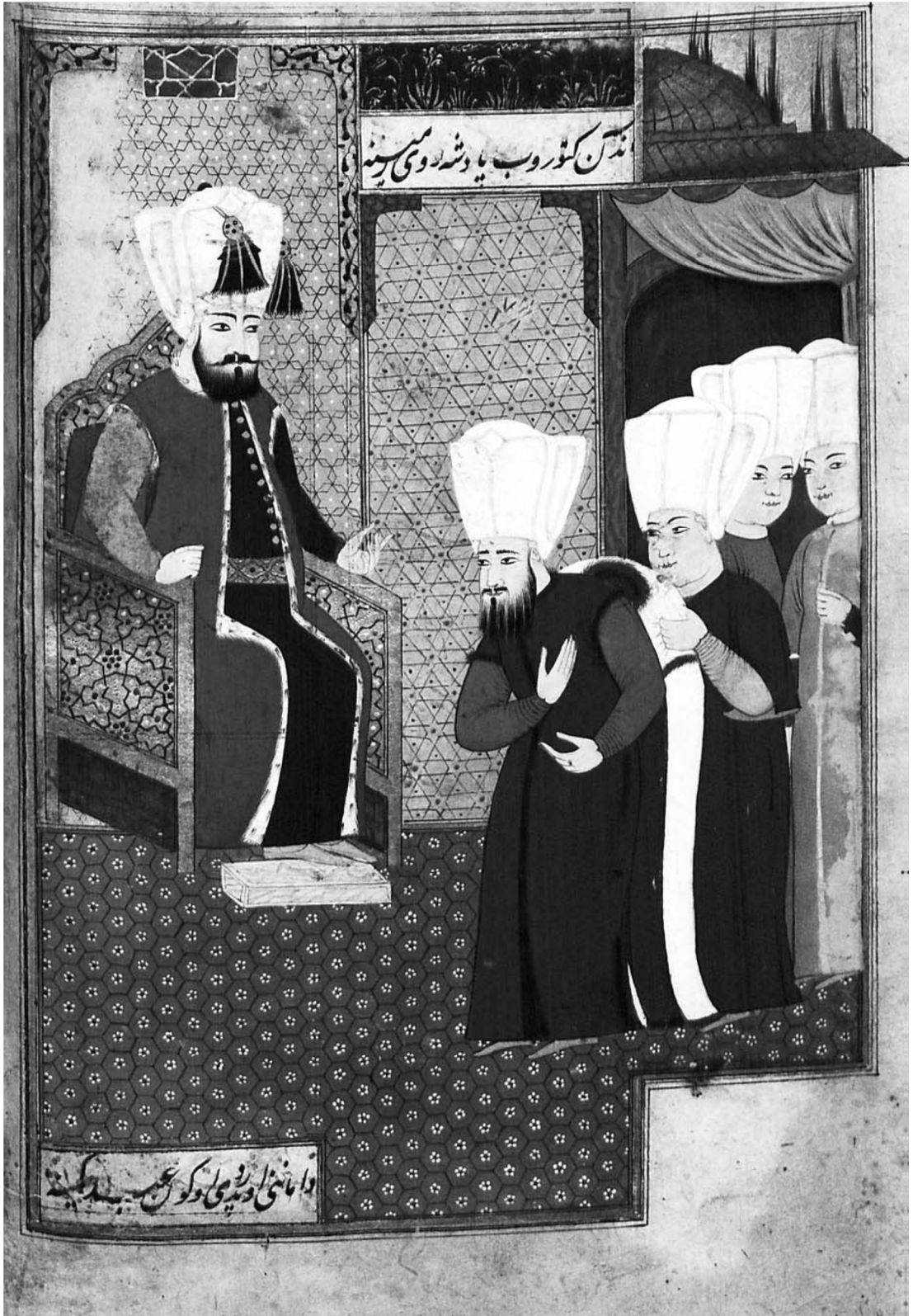
مداح شهنشاه جهان

خواص سحر نادره برادر

دینار و سحر دیوان بهایو چون جهان
یعنی که جهان دید جلوه می سخن
بر سینه دید خیمت خوشکاره
احسان لطیف ایله بی خلایق
دلایه سحر که در لب باج خوشکار
اشیا در روان کشد قدم نه نشا
می کشد در وانی در ام ایله هم
در مایه بهای اوله قدم نه نشا
از صف ایله یک خضر سلطان
الطاف سی تعزیر ایله هم بر کهر
اشیا در می عرض ایله در شایه
احسان کثیر ایله ایله شی سیر
حسانی بی دایله ایله شی سیر
شورید اوله ایله ایله سیر
بکوار شربت مجلس احسانه میدم

هم داعی خیل و زای عظم شان
خوشید معانی عرض و ناظم
تخته در اولی که در مایه سحر
بر شاعر اوله دایه ایله ایله
از صف جمیلند اوله ناظم
الطاف شنشاس بی ایله ایله
اوصاف جمیلند اوله دایه
کزار مدیحه اوله ایله ایله
نعم ایله ایله ذوق فریای سحر
اخلاقی تعبیر ایله هم نامه
انظافله ایله ایله ایله
شب سحر اوله ایله ایله ایله
الطاف ایله ایله ایله ایله
سحر و سخن ایله ایله ایله
پایه سحر و زهر شه دور ایله





خلفی حاجندوب ایلدی جلد و ایشار	فرمانده بریردن اوله ایکی سیتا
اول کجه بتوردی شینی دشمن دینک	حکیمی کتوردی ریش شمع متینک

در صفت شب

ایول کجه عجب لیلله ظلمای ایدی دؤ	دیوار قمر قیر ایلدیش ایدی اندو
کچسدری کر باری ایلدیش تر برهوا	بر پشت قدر کور فر ایدی دینه بیدر
کوما کتصا ایش ایدی وزجی	دودول منخلومی ایدیوب قیر ایلدیش
یا یکیزین جن بستم ایدی بیچان	یا مالک دوزخ ایدی یا صبور
یا رخصب ایدی زول ایدی بولان	یا صاعقه قهر اند ایدی د
یا نسطر دام ایدی ند حوسم لیک	یا چهره حجاب ایدی مسخ لیدی خالق
یا زکمی ناشاد ایدی یا جوی کهنستان	یا جنی منغوب ایدی یا شام شتان
یا کت نهنر ایدی یا طالع شاعر	یا نجم سخندان ایدی یا کجبل اکابر
یا ریک ایدی بر مرتبه کم ماسی شید	عرق اولش ایدی بحر سیاهه بید
یا حرم فلک انجم ایشدی بیخون	کوی مهی ایشدی عدم چاپنه کردون
یا کت کوزینک اگر اولسید مسی	مور فار ایدی شب کیندی کور کده
یا شمع فلکی شت ایدی یا صالده پی تو	فالکس ایلد ایدی زوی نجوی شید





<p> بمختار سپند الیدیر سر کورن ادم دایم دیرم الملیب حو انی نضفر بوقصه چغت تمام اولدی حو الحساب کلام الیم که وقت دحا دایم اوله دولت سعادتم کرم </p>	<p> ارکات لریله اولدی جهان بچه سلم سلطان جهانک اوله احسانی نظم الید که احوالی بولوب ستم و عی سلطان جهان بنانه شایله سر ادر و شمنزری مقهور اوله اجابی مسلم </p>
--	--

KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ

A

Altunoluğ	271
Anaṭolu.....	66, 128
Ahyolu	280
Argeri	181
Arnavud.....	177, 187
Akdeñiz.....	274
Akkirman ..	213, 219, 221, 226, 259, 260, 261, 262, 264, 267
Avlonya.....	171, 173, 175
‘Abdi-i Dīvāne.....	137, 141, 144, 152

B

Bağçesaray	219
Bābā	192
Baħr-i Siyāh	13, 64, 149
Bender.....	226, 267
Boğdan	192, 213, 221, 226, 227, 232, 236, 254, 267

C

Cān Beg.....	224
--------------	-----

Ç

Çerkes	195
--------------	-----

D

Deli Aynek	128, 138
Derince	195
Doyran.....	178

E

Edrine 190, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 208, 213, 236

Eflak	192, 213, 227
-------------	---------------

Etrāk	107
-------------	-----

F

Filorina	169
----------------	-----

G

Gelibolu	86, 89
----------------	--------

Gürece	164
--------------	-----

H

Ḥazret-i Paşa..	8, 64, 81, 88, 98, 103, 105, 109, 111, 118, 131, 132, 133, 139, 145, 148, 151, 153, 154, 155, 158, 162, 163, 168, 169, 171, 172, 176, 179, 188, 190, 191, 194, 198, 202, 223, 232, 240, 242, 243, 252, 253, 260, 266, 276, 277, 284, 286, 287, 289, 291, 292, 293, 298, 299, 300
-----------------	--

Ḥazret-i Sulṭān-ı Murād.....	9, 25, 65, 189, 234
------------------------------	---------------------

Ḥoṭon	113
-------------	-----

İ

İbrāhim Paşa	242
--------------------	-----

I

İne adası.....	282
----------------	-----

İ

İpsala	77
--------------	----

İstanbul	7, 25, 131, 194, 210, 259, 317, 319
----------------	-------------------------------------

İştib.....	106
------------	-----

K

Ka‘be.....	57
------------	----

Kefe	219, 220, 221, 223, 259
------------	-------------------------

Keşān.....	77
------------	----

Çantemur..... 203, 211, 212, 213, 218, 219
Çara Yūsuf..... 101, 103, 110, 112, 136
Çaraman 182
Çazağ 194, 195, 213, 218, 219, 221, 223, 224,
225, 227, 228, 231, 236, 264, 265, 274,
275, 276, 278, 280, 283, 284, 285, 286,
287, 288, 289, 293, 297, 298, 300
Çırım 191, 192, 193, 215, 224
Çuloğlı 113, 115, 120, 125

L

Lih 226, 236, 254
Limişgi 64, 237, 238, 239, 241, 248, 249, 254,
267

M

Malğara 77
Manastır 164, 165
Meteris 181
Missori 280
Muğammed 52, 127, 128, 129, 162, 218
Murād 53, 59, 175, 176, 248

N

Nüredin..... 193

Ö

Özü..... 195, 237, 241, 242, 266, 267

P

Pādişeh 114, 152
Paşa v, vi, 26, 27, 62, 63, 67, 69, 70, 71, 77, 79,
81, 83, 84, 86, 89, 90, 93, 94, 97, 99, 100,
107, 108, 109, 112, 120, 121, 122, 124,
125, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138,
142, 143, 151, 152, 153, 162, 168, 170,
171, 182, 184, 189, 194, 196, 197, 202,
211, 213, 215, 223, 224, 227, 235, 238,
239, 248, 252, 260, 266, 273, 281, 286,
289, 292, 293, 294, 296, 298
Pirlepe 164, 178
Puriğavanad..... 180

R

Rodos 220
Rodosçuk..... 77, 87

Rüm 64, 65, 66, 70, 71, 73, 153, 190, 198, 209,
221

S

Selānik 112
Selīm Hān 230
Serez 27, 100, 103, 109, 112, 125, 138
Sözebolı 278, 282

Ş

Şāhīn 85, 191, 195, 197, 198, 209, 214, 216,
217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225

T

Tātār..... 62, 195, 230, 236, 270
Tātārpiñarı 63
Timur . 113, 191, 192, 194, 195, 197, 198, 199,
200
Timūr 129
Tolça 210
Topal..... 13
Tulū'ī..... 12, 53, 59, 61, 86, 301
Tuna..... 198, 199, 200, 201, 213, 225, 227
Turlı 195

Ü

Üsküb..... 178

V

Vardar 160
Varna 287, 299
Vezīr 133
Vize 192, 195

Y

Yanbolı 193, 201
Yanya..... 178, 182, 190
Yazıcızāde 14, 99
Yeñice-i Vardar 157
Yeñiçeri 128

KAYNAKLAR

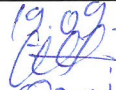
- AÇA Mehmet, v.d., *Başlangıçtan Günümüze Tür ve Şekil Bilgisi*, 1. B., İstanbul, Kriter Yayınları, 2009.
- AK Coşkun, *Şair Padişahlar*, 1. B., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- AKALIN Şükrü Halûk, v.d., *Yazım Kılavuzu*, 5. B., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- AKGÜNDÜZ Ahmet – ÖZTÜRK Said, *Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul, OSAV Yayınları, 1999.
- AKKUŞ Metin, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, 3. B., Erzurum, Fenomen Yayınları, 2007.
- AKÜN Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı*, 1. B., İsam Yayınları, İstanbul, 2013.
- ARSEVEN Celâl Esad, “Minyatür”, *Sanat Ansiklopedisi*, C. III, 2. B., İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1966, ss. 1415-1427.
- BAĞCI Serpil, v.d., *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 2006.
- BANARLI Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Târihi*, C. II, İstanbul, M.E.B. Yayınları, 2004.
- ÇELEBİ Âşık, *Meşâ’irü’ş-şu’arâ: İnceleme Metin*, (haz. Filiz Kılıç), C. II, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- ÇELEBİ Kınalızâde Hasan, *Tezkiretü’ş-şu’arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), Türk Tarih Kurumu, Yayınları, Ankara, 1989.
- ÇELEBİOĞLU Âmil, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi (XV. yy.’a kadar)*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1999.
- DEĞİRMENCİ Tülün “Sözleri Dinlensin, Tasviri İzlensin: Tulû’î’nin Paşanâme’si ve 17. Yüzyıldan Eşkiya Hikâyeleri” *Kebikeç / 33*, 2012
- DERİN Fahri Ç., *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhîr-i Ricâl*, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1970.
- DİLÇİN Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 7. B., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.
- DOĞAN Ahmet, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 1. B., Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.
- DOĞAN D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, 24. B., Yazar Yayınları, Ankara, 2011.
- EFENDİ Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, İstanbul, Meral Yayınları, 1972.
- EMECEN Feridun, “İbrahim”, *DİA*, İstanbul, 2000, C. XXI., ss. 274-281.
- ERKAL Abdülkadir, *Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)*, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2009.

- GIBB E.J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi*, (çev. Ali Çavuşoğlu), C. I-II, Ankara, Akçağ Yayınları. ty.
- GÖKBİLGİN M. Tayyib, “Köprülüler”, *İ.A.*, C. VI, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, ss. 892-908.
- HAMMER (Baron Joseph Von Hammer Purgstall), *Büyük Osmanlı Tarihi*, (çev. Mehmed Ata), C. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X., Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=109328.
- http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=125373.
- http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=91987.
- İLGÜREL Mücteba, “Ahmed I”, *DİA*, İstanbul, 1989, C. II, ss. 30-33.
- İLGÜREL Mücteba, “Celâlî İsyânları”, *DİA*, C. VII, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, ss. 252-256.
- İNALCIK Halil - MEVLİD Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân İzladî ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavâtnâme*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- İPŞİRLİ Mehmet, *Târih-i Na'îmâ*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. II, Ankara, Basım ty, 2007.
- İSEN Mustafa - AKSOYAK İsmail Hakkı, *Vuslatî Ali Bey Gazâ-nâme-i Çehrin*, Ankara, Atatür Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003.
- İSEN Mustafa, *Ötelerden Bir ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- JORGA Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Nilüfer Epçeli), C. III, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, ty.
- KAÇAR Mücahit “*IV. Murad dönemine ait manzum ve minyatürlü bir gazanâme: Tulû'î'nin Paşanâme isimli eseri*”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 21/ Bahar, 2011.
- KANAR Mehmet, *Osmanlı Türkçesi Cep Sözlüğü*, 1. B., İstanbul, Say Yayınları, 2012.
- KARAHAN Abdülkadir, “Hamse” *Türk Ansiklopedisi*, C. XVIII, ty. ss. 454, 455.
- KARATAŞ Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. B., Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.
- KARTAL Ahmet, *Doğunun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî*, 1. B., İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2013.
- KASAP Murat, *Osmanlı Gürcüleri*, İstanbul, Gürcistan Dostluk Derneği Yayınları, 2010.
- KEMİKLİ Bilâl, *Türk İslâm Edebiyatı Giriş*, 1. B., Bursa, Emin Yayınları, 2010.
- KILIÇ Filiz v.d., *Şair Tezkireleri*, 3. Baskı, Ankara, Grafiker Yayınları, 2011.

- KOCAKAPLAN İsa, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, 7. B., İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2011.
- KÖKSAL M. Fatih, *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*, 1. B., Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.
- KÜLEKÇİ Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, 2. B., Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.
- KÜLEKÇİ Numan, *XI-XX. Yüzyıllar El Yazması Metinler ve Özetleriyle Mesnevi Edebiyatı Antolojisi*, C. I, Erzurum, Aktif Yayınevi, 1999.
- LEVENT Ağâh Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956.
- MAHİR Banu, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, İstanbul, Kabcacı Yayınları, 2004.
- MEHMED Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, (haz. Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Hamdi Savaş, Havva Kurt), C. III, İstanbul, Sebil Yayınları, 1996.
- ÖZCAN Nuri, "Musikî formları," *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. III, İz Yayıncılık, 1996, ss. 28-30.
- ÖZKIRIMLI Atilla, "Mesnevî", *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. III, Cem Yayınevi, ty., s. 846.
- PALA İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 9. B., İstanbul, L&M, Yayıncılık, ty.
- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, *Yazım Kılavuzu*, 2. B., Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004.
- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 2. B., Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004.
- RİYÂZÎ, *Riyâzu 'ş-şu 'arâ*, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail 314.
- SARAÇ M. A. Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 6. B., İstanbul, 3F Yayınevi, 2007.
- SELÇUK Mulayim, "Osmanlı Mimarîsi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. III. İstanbul, İz yayıncılık, 1996, ss. 9-19.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa Bölümü, Demirbaş No: 00362-030.
- ŞEMSEDDİN, *Sâmî Kâmûs-ı Türkî*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- ŞEMSEDDİN, *Sâmî Kâmûsu 'l-A 'lâm*, C. IV, İstanbul, 1311.
- ŞENER H. İbrahim, YILDIZ Âlim, *Türk İslâm Edebiyatı*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2003.
- ŞENÖDEYİCİ Özer, KOŞİK Halil Sercan, "IV. Murad'ın Bağdat seferi hakkında yazılmış Bir Kaside: Tulû'î 'nin Pesendîde-nâmesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 2/1 Haziran 2014, ss. 133-150.
- TUMAN Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), C. II, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001.

- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. III, 6. B., Ankara, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, ty.
- ÜNVER İsmail, “Mesnevî”, *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1986, s. 431.
- VASSAF Osmanzâde Hüseyin, *Sefine-i Evliya*, (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), C. II, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2006.
- YAZICI Tahsin, Cemal Kurnaz, “Hamse”, *DİA*, C. XV, İstanbul, 1997, ss. 499-500.
- YILMAZ Ali, v.d., *Türk-İslâm Edebiyatı El Kitabı*, 1. B., Ankara, Grafiker Yayınları, 2012.
- YILMAZ Ziya, “Murad IV”, *DİA*, C. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 177-183.
- ZAVOTÇU Gencay, *Eski Türk Edebiyatı Yüzyıllara Göre Nazım ve Nesir*, 1. B., Ankara, Aydın Kitabevi, 2005.
- ZAVOTÇU Gencay, *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, 1. B., İstanbul, Kesit Yayınları, 2013.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Ozaj	Suliman
Doğum Yeri ve Yılı	Makedonya / Stip	28. 11. 1985
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Slav Dilleri, Arapça	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2001 2005	Balıkesir Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2005 2009	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2009 2011	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora	2011 2016	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı
1.		
2.		
3.		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar		
Katıldığı Proje ve Toplantılar		
Yayınlar:		
Diğer:		
İletişim (e-posta):	ozaysuleyman@hotmail.com	
Tarih	19.09-2017	
İmza		
Adı Soyadı	Ozaj SULİMAN	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Ozaj SULİMAN
Tez Adı	Tulû'înin Paşa-nâme'si (İnceleme-Metin)
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	Türk-İslâm Edebiyatı
Tez Türü	Doktora
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. M. Murat YURTSEVER
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	<input type="checkbox"/> Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum <input type="checkbox"/> Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum <input checked="" type="checkbox"/> Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	<input type="checkbox"/> Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum <input checked="" type="checkbox"/> Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl <input type="checkbox"/> 2 yıl <input type="checkbox"/> 3 yıl <input checked="" type="checkbox"/> <input checked="" type="checkbox"/> Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih: 19.09.2017

İmza: